

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๖

ตอนที่ ๑

พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๘ สังยุตตนิกาย

นิทานวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัม

พุทธเจ้าพระองค์นั้น

อภิสมัยสังยุตต์

พุทธวรรคที่ ๑

๑ เทศนาสูตร

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
พระพุทธ-

*เจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธดำรัสที่ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดง

ปฏิจจสมุปบาทแก่พวกเธอ พวกเธอจงฟังปฏิจจสมุปบาทนั้น
จงใส่ใจให้ดีเถิด

เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๒] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิจจสมุปบาท
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขาร

เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาน เพราะวิญญานเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เพราะนามรูป

เป็นปัจฉัย จึงมีสพ่ายตนะ เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจฉัย จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะ

เป็นปัจฉัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจฉัย จึงมีตัณหา
เพราะตัณหาเป็น

ปัจฉัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจฉัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจฉัย
จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจฉัย จึงมีชราและมรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและ

อุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
นี้เราเรียกว่า

ปฏิจจสมุปบาท ฯ

[๓] ก็เพราะอวิชชานั้นแหละดับด้วยการสํารอกโดยไม่เหลือ สังขาร-
*จึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
เพราะ

นามรูปดับ สพ่ายตนะจึงดับ เพราะสพ่ายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ

เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ
ชราและ

มรณะโสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธภาษิตนี้แล้ว
ภิกษุเหล่า-

*นั้นมีใจยินดีชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒ วิภังคสูตร

[๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดง จักจำแนกปฏิจจสมุปบาทแก่พวกเธอ
พวกเธอจงฟังปฏิจจสมุปบาท
นั้น จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
ฯ

[๕] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิจจสมุปบาท
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขาร
เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาน เพราะวิญญานเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เพราะนามรูป
เป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย
จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย
จึงมีชาติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ
โสภปริเทวทุกขโหมันสและอุปายาส
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชราและมรณะเป็นไฉน ความแก่ ภาวะของ
ความแก่ พันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยว ความเสื่อมแห่งอายุ ความแก่
ห่อหมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่าชรา
ก็มรณะ
เป็นไฉน ความเคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความทำลาย
ความอันตรธาน
มฤตยู ความตาย กาลกิริยา ความแตกแห่งขันธ ความทอดทิ้งซากศพ
ความขาด
แห่งชีวิตินทรีย์ จากหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่ามรณะ
ชราและ
มรณะ ดังพรรณนามาฉะนี้ เรียกว่า ชราและมรณะ ฯ

[๗] ก็ชาติเป็นไฉน ความเกิด ความบังเกิด ความหยั่งลง ๑- เกิด ๒- เกิด

จำเพาะ ๓- ความปรากฏแห่งขันธ ความได้อายตนะครบในหมู่สัตว์นั้นๆ ของ

เหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่าชาติ ฯ

[๘] ก็ภพเป็นไฉน ภพ ๓ เหล่านี้คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ
นี้เรียกว่าภพ ฯ

[๙] ก็อุปาทานเป็นไฉน อุปาทาน ๔ เหล่านี้คือ กามุปาทาน
ทัญญูปาทาน

สีลพัตตูปาทาน อตตวาทูปาทาน นี้เรียกว่า อุปาทาน ฯ

[๑๐] ก็ตัตถาเป็นไฉน ตัตถา ๖ หมวดเหล่านี้คือ รูปตัตถา
สัทตัตถา

คันธตัตถา รสตัตถา โผฏฐัพพตัตถา ธัมมตัตถา นี้เรียกว่าตัตถา ฯ

[๑๑] ก็เวทนาเป็นไฉน เวทนา ๖ หมวดเหล่านี้คือ จักขุสัมผัสสชา-
*เวทนา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา
ชีวหาสัมผัสสชาเวทนา

กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา นี้เรียกว่าเวทนา ฯ

[๑๒] ก็ผัสสะเป็นไฉน ผัสสะ ๖ หมวดเหล่านี้คือ จักขุสัมผัส
โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส นี้เรียกว่าผัสสะ
ฯ

[๑๓] ก็สพายตนะเป็นไฉน อายตนะคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
นี้เรียกว่าสพายตนะ ฯ

@๑. คือเป็นขลาพุชะหรืออันทชปฏิสนธิ ๒. คือเป็นสังเสทชปฏิสนธิ ๓.
คือเป็น

@อุปปาติกปฏิสนธิ ฯ

[๑๔] ก็นามรูปเป็นไฉน เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ
นี้เรียกว่านาม มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้เรียกว่ารูป
นามและ

รูปดังพรรณนามาฉะนี้ เรียกว่านามรูป ฯ

[๑๕] ก็วิญญานเป็นไฉน วิญญาน ๖ หมวดเหล่านี้คือ จักขุวิญญาน

โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน
มโนวิญญาน นี้เรียกว่า
วิญญาน ๔

[๑๖] ก็สังขารเป็นไฉน สังขาร ๓ เหล่านี้คือ กายสังขาร วจีสังขาร
จิตสังขาร นี้เรียกว่าสังขาร ๔

[๑๗] ก็อวิชชาเป็นไฉน ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในเหตุเกิดแห่ง-
*ทุกข์ ความไม่รู้ในความดับทุกข์
ความไม่รู้ในปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับทุกข์
นี้เรียกว่าอวิชชา ดุครภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะ

สังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาน ... ดังพรรณนามาจะนี้
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์
ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ๔

[๑๘] ก็เพราะอวิชชานั้นแหละดับด้วยการส่ำรอกโดยไม่เหลือ
สังขารจึง
ดับ เพราะสังขารดับ วิญญานจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้
ย่อมมี
ด้วยประการอย่างนี้ ๔

จบสูตรที่ ๒

๓ ปฏิปทาสูตร

[๑๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดุครภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติ พวกเธอจงฟังปฏิบัติทั้ง ๒
นั้น

จงใส่ใจให้ดีเถิดเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ๔

[๒๐] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดุครภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติ
เป็นไฉน ดุครภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขาร

เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ... ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ

อย่างนี้ นี่เรียกว่ามิจฉาปฏิบัติ ฯ

[๒๑] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน เพราะอวิชชา
นั้นแหละดับด้วยการสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณ

จึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
นี่เรียกว่า

สัมมาปฏิบัติ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔ วิปัสสีสูตร

[๒๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรรณิกะ

ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าวิปัสสี
ก่อน

แต่ตรัสรู้ เมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ยังมีได้ตรัสรู้ ได้ปริวิตกว่า
โลกนี้ถึงความยาก

แล้วหนอ ย่อมเกิด แก่ ตาย จุตติ และอุปบัติ และเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ยังไม่รู้
ธรรมอันออกจากทุกข์ คือชราและมรณะนี้ เมื่อไรเล่าความออกจากทุกข์
คือชรา

และมรณะนี้ จักปรากฏ ฯ

[๒๓] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ได้มีความ
ปริวิตกดังนี้ว่า เมื่ออะไรหนอมืออยู่ ชราและมรณะจึงมี ชราและมรณะย่อมมี
เพราะ

อะไรเป็นปัจจัย ดูกรรณิกะทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะ
กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย จึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติมีอยู่
ชราและมรณะ

จึงมี ชราและมรณะย่อมมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมืออยู่
ชาติจึงมี

ชาติย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ... เมื่อภพมีอยู่ ชาติจึงมี

ชาติย่อมมีเพราะภพ

เป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมมีอยู่ ภพจึงมี ภพย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ...

เมื่ออุปาทานมีอยู่ ภพจึงมี ภพย่อมมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไร
หนอมมีอยู่อุปาทานจึงมี อุปาทานย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ...

เมื่อตัณหา มีอยู่

อุปาทานจึงมี อุปาทานย่อมมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมมีอยู่

ตัณหาจึงมี ตัณหาย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ... เมื่อเวทนามีอยู่

ตัณหาจึงมี

ตัณหาย่อมมีเพราะเวทนาเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมมีอยู่ เวทนาจึงมี

เวทนา

ย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ... เมื่อผัสสะมีอยู่ เวทนาจึงมี

เวทนาย่อมมีเพราะ

ผัสสะเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมมีอยู่ ผัสสะจึงมี ผัสสะย่อมมีเพราะอะไร

เป็นปัจจัย ... เมื่อสพายตนะมีอยู่ ผัสสะจึงมี ผัสสะย่อมมีเพราะสพายตนะ

เป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมมีอยู่ สพายตนะจึงจะมี

สพายตนะย่อมมีเพราะอะไร

เป็นปัจจัย ... เมื่อนามรูปมีอยู่ สพายตนะจึงมี

สพายตนะย่อมมีเพราะนามรูป

เป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมมีอยู่ นามรูปจึงมี

นามรูปย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ...

เมื่อวิญญาณมีอยู่ นามรูปจึงมี นามรูปย่อมมีเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย ...

เมื่ออะไร

หนอมมีอยู่วิญญาณจึงมี วิญญาณย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ...

เมื่อสังขารมีอยู่

วิญญาณจึงมี วิญญาณย่อมมีเพราะสังขารเป็นปัจจัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ครั้งนั้นแล

พระวิปัสสีโพธิสัตว์ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เมื่ออะไรหนอมมีอยู่ สังขารจึงมี

สังขารย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสี

โพธิสัตว์ เพราะกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย จึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า
เมื่ออวิชชา

มีอยู่ สังขารจึงมี สังขารย่อมมีเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย

จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ... ดังพรรณนามาจะนี้
ความ

เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
จัก

ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ในธรรม
ที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ฝ่ายข้างเกิด ฝ่ายข้างเกิด ดังนี้ ฯ

[๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ได้มีความ
ปริวิตกดังนี้ว่า เมื่ออะไรหนอไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชรา
และมรณะจึงดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะ
กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย จึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติไม่มี

ชราและมรณะ

จึงไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี
ชาติจึงไม่มี

เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี เพราะภพดับ
ชาติจึงดับ ...

เมื่ออะไรหนอไม่มี ภพจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ภพจึงดับ เมื่ออุปาทานไม่มี
ภพจึงไม่มี เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี

อุปาทานจึงไม่มี

เพราะอะไรดับ อุปาทานจึงดับ ... เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานจึงไม่มี
เพราะตัณหา

ดับ อุปาทานจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ
ตัณหา

จึงดับ ... เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ ...
เมื่อ

อะไรหนอไม่มี เวทนาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ เวทนาจึงดับ ... เมื่อผัสสะไม่มี
เวทนาจึงไม่มี เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี ผัสสะจึง

ไม่มี เพราะอะไรดับ ผัสสะจึงดับ ... เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะ
สพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี สพายตนะจึงไม่มี เพราะ
อะไรดับ สพายตนะจึงดับ ... เมื่อนามรูปไม่มี สพายตนะจึงไม่มี

เพราะนามรูป

ดับ สพายตนะจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะอะไรดับ
นามรูปจึงดับ ... เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะวิญญาณดับ
นามรูป

จึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ

วิญญาณจึงดับ

เมื่อสังขารไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า

เมื่ออะไรหนอ

ไม่มี สังขารจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สังขารจึงดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ครั้งนั้นแล

พระวิปัสสีโพธิสัตว์ เพราะกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย

จึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า

เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ

เพราะอวิชชาดับ

สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ... ดังพรรณนามาจะนี้

ความดับ

แห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ
ญาณ

ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ ในธรรมที่ไม่
เคยได้ฟังมาก่อนว่า ฝ่ายข้างดับ ฝ่ายข้างดับ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕ สีขีสสูตร- ๙ กัสสปสูตร

[๒๕] พระปริวิตกของพระพุทธเจ้าแม่ทั้ง ๗ พระองค์ ก็พึงให้พิศดาร
เหมือนอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง

พระนามว่าสีซี ... ทรงพระนามว่าเวสสภู ... ทรงพระนามว่ากกุสันธะ ...

ทรงพระ

นามว่าโกนาคมนะ ... ทรงพระนามว่ากัสสป ... ๑- ๑

๑๐ มหาศักยมนิโคตมสูตร

[๒๖] ดูกฤกษทั้งหลาย เมื่อเรายังเป็นพระโพธิสัตว์ ก่อนตรัสรู้
ยังมิได้ตรัสรู้ ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า โลกนี้ถึงความยากแล้วหนอ
ย่อมเกิด แก่

ตาย จุติ และอุปบัติ และเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยังไม่รู้ธรรมอันออกจากทุกข์
คือชรา

และมรณะนี้ เมื่อไรเล่า ความออกจากทุกข์ คือชราและมรณะนี้จักปรากฏ
ดูกร

กฤกษทั้งหลาย เรานั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เมื่ออะไรหนอมีอยู่
ชราและมรณะ

จึงมี ชราและมรณะย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ดูกฤกษทั้งหลาย
เรานั้นเพราะ

กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย จึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติมีอยู่
ชราและมรณะ

จึงมี ชราและมรณะย่อมมีเพราะชาติเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมีอยู่
ชาติจึงมี

ชาติย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ... เมื่อภพมีอยู่ ชาติจึงมี
ชาติย่อมมีเพราะภพ

เป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมีอยู่ ภพจึงมี ภพย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ...
เมื่ออุปาทานมีอยู่ ภพจึงมี ภพย่อมมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ...
เมื่ออะไรหนอ

มีอยู่ อุปาทานจึงมี อุปาทานย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ... เมื่อตัณหา มีอยู่
อุปาทาน

จึงมี อุปาทานย่อมมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ... เมื่ออะไรหนอมีอยู่
ตัณหาจึงมี ตัณหา

ย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ... เมื่อเวทนามีอยู่ ตัณหาจึงมี
ตัณหาย่อมมีเพราะ

เวทนาเป็นปัจฉัย ... เมื่ออะไรหนอมืออยู่ เวทนาจึงมี เวทนาย่อมมีเพราะอะไร
เป็นปัจฉัย ... เมื่อผัสสะมืออยู่ เวทนาจึงมี เวทนาย่อมมีเพราะผัสสะเป็นปัจฉัย

...

เมื่ออะไรหนอมืออยู่ ผัสสะจึงมี ผัสสะย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจฉัย ... เมื่อ
สพ่ายตนะมืออยู่ ผัสสะจึงมี ผัสสะย่อมมีเพราะสพ่ายตนะเป็นปัจฉัย ...
เมื่ออะไร

หนอมืออยู่ สพ่ายตนะจึงมี สพ่ายตนะย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจฉัย ...

เมื่อนามรูป

มืออยู่ สพ่ายตนะจึงมี สพ่ายตนะย่อมมีเพราะนามรูปเป็นปัจฉัย ...

เมื่ออะไรหนอ

มืออยู่ นามรูปจึงมี นามรูปย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจฉัย ... เมื่อวิญญาณมืออยู่
นาม

รูปจึงมี นามรูปย่อมมีเพราะวิญญาณเป็นปัจฉัย ... เมื่ออะไรหนอมืออยู่
วิญญาณ

@๑. เหมือนข้อ ๒๒-๒๔

จึงมี วิญญาณย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจฉัย ... เมื่อสังขารมืออยู่
วิญญาณจึงมี

วิญญาณย่อมมีเพราะสังขารเป็นปัจฉัย ดูกรรณิกะทั้งหลาย

เรานั้นได้มีความปริวิตก

ดังนั้น เมื่ออะไรหนอมืออยู่ สังขารจึงมี สังขารย่อมมีเพราะอะไรเป็นปัจฉัย

ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้น

เพราะกระทำไว้ในใจโดยแยบคายจึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า

เมื่ออวิชชามืออยู่ สังขารจึงมี สังขารย่อมมีเพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย

เพราะอวิชชา

เป็นปัจฉัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญาณ ...

ดังพรรณนา

มาฉะนั้น ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เราในธรรม

ที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ฝ่ายข้างเกิด ฝ่ายข้างเกิด ดังนี้ ฯ

[๒๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เมื่ออะไร
หนอไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชราและมรณะจึงดับ

ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย เรานั้น เพราะกระทำไว้ในใจโดยแยบคายจึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า
เมื่อชาติ

ไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ ... เมื่ออะไร
หนอไม่มี ชาติจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ ... เมื่อภพไม่มี
ชาติจึงไม่มี

เพราะภพดับ ชาติจึงดับ ... เมื่ออุปาทานไม่มี ภพจึงไม่มี

เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เพราะอะไรดับ

อุปาทานจึงดับ ...

เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ...

เมื่ออะไร

หนอไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ตัณหาจึงดับ เมื่อเวทนาไม่มี

ตัณหา

จึงไม่มี เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี เวทนาจึงไม่มี

เพราะอะไรดับ เวทนาจึงดับ ... เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาจึงไม่มี

เพราะผัสสะดับ

เวทนาจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ผัสสะจึงดับ

...

เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะสพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ...

เมื่ออะไร

หนอไม่มี สพายตนะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สพายตนะจึงดับ ... เมื่อนามรูป

ไม่มี สพายตนะจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ สพายตนะจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอ

ไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ ... เมื่อวิญญาณไม่มี

นามรูป

จึงไม่มี เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ... เมื่ออะไรหนอไม่มี

วิญญาณจึงไม่มี

เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ ... เมื่อสังขารไม่มี วิญญาณจึงไม่มี
เพราะสังขาร

ดับ วิญญาณจึงดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า
เมื่ออะไร

หนอไม่มี สังขารจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สังขารจึงดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา
นั้น เพราะกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย จึงได้รู้ด้วยปัญญาว่า
เมื่ออวิชชาไม่มี

สังขารจึงไม่มี เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ เพราะอวิชชาดับ
สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ... ดังพรรณนามาจะนี้
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้ง

มวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา
วิชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เราในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า
ฝ่ายข้าง

ดับ ฝ่ายข้างดับ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบพุทธวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ เทศนาสูตร ๒ วิภังคสูตร ๓ ปฏิปทาสูตร
๔ วิปัสสีสูตร ๕ สีขีสูตร ๖ เวสสภูสูตร
๗ กกุสันธสูตร ๘ โกนาคมนสูตร ๙ กัสสปสูตร
๑๐ มหาศักยมุนีโคตมสูตร ฯ

อาหารวรรคที่ ๒

๑. อาหารสูตร

[๒๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย อาหาร ๔ เหล่านี้
ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดมาแล้ว
หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด อาหาร ๔ เป็นไฉน คือ [๑]
กาวพิกา-

*ราหารหยาบ หรือละเอียด [๒] ผัสสาหาร [๓] มโนสฺสญเจตนาหาร [๔]
วิญญานาหาร อาหาร ๔ เหล่านี้แล

ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิด
มาแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด ฯ

[๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาหาร ๔ เหล่านี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไร
เป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด อาหาร ๔ เหล่านี้
มีต้นหาเป็น

เหตุ มีต้นหาเป็นที่ตั้งขึ้น มีต้นหาเป็นกำเนิด มีต้นหาเป็นแดนเกิด
ก็ต้นหานี้

มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด
ต้นหา มีเวทนาเป็นเหตุ มีเวทนาเป็นที่ตั้งขึ้น มีเวทนาเป็นกำเนิด
มีเวทนาเป็น

แดนเกิด ก็เวทนานี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด
มีอะไรเป็นแดนเกิด เวทนามีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นที่ตั้งขึ้น มีผัสสะเป็น
กำเนิด มีผัสสะเป็นแดนเกิด ก็ผัสสะนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มี
อะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ผัสสะมีสพายตนะเป็นเหตุ

มีสพายตนะ

เป็นที่ตั้งขึ้น มีสพายตนะเป็นกำเนิด มีสพายตนะเป็นแดนเกิด
ก็สพายตนะนี้

มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด
สพายตนะ มีนามรูปเป็นเหตุ มีนามรูปเป็นที่ตั้งขึ้น มีนามรูปเป็นกำเนิด
มีนามรูป

เป็นแดนเกิด ก็นามรูปนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น
มีอะไรเป็นกำเนิด

มีอะไรเป็นแดนเกิด นามรูปมีวิญญาณเป็นเหตุ มีวิญญาณเป็นที่ตั้งขึ้น
มีวิญญาณ

เป็นกำเนิด มีวิญญาณเป็นแดนเกิด ก็วิญญาณนี้ มีอะไรเป็นเหตุ
มีอะไรเป็นที่
ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด วิญญาณมีสังขารเป็นเหตุ มี
สังขารเป็นที่ตั้งขึ้น มีสังขารเป็นกำเนิด มีสังขารเป็นแดนเกิด
ก็สังขารเหล่านี้มี
อะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด
สังขารทั้งหลายมีอวิชชาเป็นเหตุ มีอวิชชาเป็นที่ตั้งขึ้น
มีอวิชชาเป็นกำเนิด มี
อวิชชาเป็นแดนเกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
จึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ ... ดังพรรณนามาจะนี้
ความเกิดขึ้นแห่งกอง
ทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ
[๓๐] ก็เพราะอวิชชานั้นแหละดับด้วยการส่ำรอกโดยไม่เหลือ สังขาร
จึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมี
ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ผักกุนสูตร

[๓๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อาหาร ๔ เหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดมาแล้ว
หรือเพื่อ
อนุเคราะห์หมู่สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด อาหาร ๔ เป็นไฉน คือ [๑]
กวัฬการหาร
หยาบหรือละเอียด [๒] ผัสสาหาร [๓] มโนสัณฺเจตนาหาร [๔]
วิญญาณาหาร
อาหาร ๔ เหล่านี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดมาแล้ว
หรือ

เพื่ออนุเคราะห์หมู่สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิดขึ้น ๕

[๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระโมลียพคฺคฺนะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
ใครหนอย่อมกลืนกินวิญญาณาหาร
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตั้งปัญหายังไม่ถูก เรามีได้กล่าวว่่า กลืนกิน
[วิญญาณา-

*หาร] ถ้าเรากล่าวว่่ากลืนกิน [วิญญาณาหาร]
ควรตั้งปัญหาในข้อนั้นได้ว่า
พระพุทธเจ้าข้า ใครหนอย่อมกลืนกิน [วิญญาณาหาร]
แต่เรามีได้กล่าวอย่างนั้น
ผู้ใดฟังถามเราผู้มีได้กล่าวอย่างนั้น อย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า
วิญญาณาหาร
ย่อมมีเพื่ออะไรหนอ อันนี้ควรเป็นปัญหา
ควรชี้แจงให้กระจ่างในปัญหานั้นว่่า
วิญญาณาหารย่อมมีเพื่อความบังเกิดในภพใหม่ต่อไป
เมื่อวิญญาณาหารนั้นเกิด
มีแล้ว จึงมีสพฺพายตนะ เพราะสพฺพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ ๕

[๓๓] ม. พระพุทธเจ้าข้า ใครหนอย่อมถูกต้อง ๕

ภ. ตั้งปัญหายังไม่ถูก เรามีได้กล่าวว่่าย่อมถูกต้อง ถ้าเรากล่าวว่่าย่อม
ถูกต้อง ควรตั้งปัญหาในข้อนั้นได้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ใครหนอย่อมถูกต้อง
แต่

เรามีได้กล่าวอย่างนั้น ผู้ใดฟังถามเราผู้มีได้กล่าวอย่างนั้น อย่างนี้ว่า
พระพุทธ

เจ้าข้า เพราะอะไรเป็นปัจจัยหนอ จึงมีผัสสะ อันนี้ควรเป็นปัญหา
ควรชี้แจงให้

กระจ่างในปัญหานั้นว่่า เพราะสพฺพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย จึงมีเวทนา ๕

[๓๔] ม. พระพุทธเจ้าข้า ใครหนอย่อมเสวยอารมณ์ ๕

ภ. ตั้งปัญหายังไม่ถูก เรามีได้กล่าวว่่า ย่อมเสวยอารมณ์ ถ้าเรากล่าว

ว่า ย่อมเสวยอารมณ์ ควรตั้งปัญหาในข้อนั้นได้ว่า พระพุทธเจ้าข้า
ใครหนอ

ย่อมเสวยอารมณ์ แต่เรามีได้กล่าวอย่างนั้น

ผู้ใดถามเราผู้มีได้กล่าวอย่างนั้น

อย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า เพราะอะไรเป็นปัจจัยหนอ จึงมีเวทนา
อันนี้ควรเป็น

ปัญหา ควรชี้แจงให้กระจ่างในปัญหานั้นว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัย
จึงมีเวทนา

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา ฯ

[๓๕] ม. พระพุทธเจ้าข้า ใครหนอย่อมทะเยอทะยาน ฯ

ภ. ตั้งปัญหายังไม่ถูก เรามีได้กล่าวว่า ย่อมทะเยอทะยาน ถ้าเรากล่าว
ว่า ย่อมทะเยอทะยาน ควรตั้งปัญหาในข้อนั้นได้ว่า พระพุทธเจ้าข้า
ใครหนอ

ย่อมทะเยอทะยาน แต่เรามีได้กล่าวอย่างนั้น

ผู้ใดถามเราผู้มีได้กล่าวอย่างนั้น

อย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า เพราะอะไรเป็นปัจจัยหนอ จึงมีตัณหา
อันนี้ควรเป็น

ปัญหา ควรชี้แจงให้กระจ่างในปัญหานั้นว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
จึงมีตัณหา

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน ฯ

[๓๖] ม. พระพุทธเจ้าข้า ใครหนอย่อมถือมั่น ฯ

ภ. ตั้งปัญหายังไม่ถูก เรามีได้กล่าวว่า ย่อมถือมั่น ถ้าเราเพียงกล่าวว่า
ย่อมถือมั่น ควรตั้งปัญหาในข้อนั้นได้ว่า พระพุทธเจ้าข้า
ใครหนอย่อมถือมั่น

แต่เรามีได้กล่าวอย่างนั้น ผู้ใดถามเราผู้มีได้กล่าวอย่างนั้น อย่างนี้ว่า
พระพุทธ

เจ้าข้า เพราะอะไรเป็นปัจจัยหนอ จึงมีอุปาทาน อันนี้ควรเป็นปัญหา
ควรชี้แจง

ให้กระจ่างในปัญหานั้นว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
เพราะอุปาทาน

เป็นปัจจัย จึงมีภพ ... ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

[๓๗] ดูกรผู้คณนะ ก็เพราะบ่อเกิดแห่งผัสสะทั้ง ๖ ดับด้วยการสำรอก
โดยไม่เหลือ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ
ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ

เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและมรณะ
โสภปริเทวทุกข์ขโมหนัส
และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

[๓๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้จักชราและมรณะ
ไม่รู้จักเหตุเกิด

แห่งชราและมรณะ ไม่รู้จักความดับแห่งชราและมรณะ
ไม่รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึง

ความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้จักชาติ ... ไม่รู้จักภพ ... ไม่รู้จักอุปาทาน
... ไม่

รู้จักตัณหา ... ไม่รู้จักเวทนา ... ไม่รู้จักผัสสะ ... ไม่รู้จักสพายตนะ ...
ไม่รู้จัก

นามรูป ... ไม่รู้จักวิญญาน ... ไม่รู้จักสังขาร ไม่รู้จักเหตุเกิดแห่งสังขาร
ไม่รู้จัก

ความดับแห่งสังขาร ไม่รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งสังขาร
สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่านั้นจะสมมติว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
หรือสมมติว่าเป็นพราหมณ์

ในหมู่พราหมณ์ หาได้ไม่
แลท่านเหล่านั้นมิได้กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของ
ความเป็นสมณะ หรือประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองใน
ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

[๓๙] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้จัก
ชราและมรณะ รู้จักเหตุเกิดแห่งชราและมรณะ
รู้จักความดับแห่งชราและมรณะ
รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ รู้จักชาติ ... รู้จักภพ ...
รู้จัก
อุปาทาน ... รู้จักตัณหา ... รู้จักเวทนา ... รู้จักผัสสะ ... รู้จักสพายตนะ ...
รู้จัก
นามรูป ... รู้จักวิญญาณ ... รู้จักสังขาร ... รู้จักเหตุเกิดแห่งสังขาร
รู้จักความดับ
แห่งสังขาร รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งสังขาร
สมณะหรือพราหมณ์เหล่า
นั้นแล สมมติได้ว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
และสมมติได้ว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์
และท่านเหล่านั้นมิได้กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ
และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

[๔๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกฤกษทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้จักธรรมเหล่านี้
ไม่รู้จักเหตุเกิดแห่ง

ธรรมเหล่านี้ ไม่รู้จักความดับแห่งธรรมเหล่านี้
ไม่รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับ
แห่งธรรมเหล่านี้ ไม่รู้จักธรรมเหล่าไหน ไม่รู้จักเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่าไหน
ไม่รู้
จักความดับแห่งธรรมเหล่าไหน
ไม่รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งธรรมเหล่า
ไหนคือ ไม่รู้จักชราและมรณะ ไม่รู้จักเหตุเกิดแห่งชราและมรณะ
ไม่รู้จักปฏิบัติ
ที่จะทำให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้จักชาติ ... ไม่รู้จักภพ ... ไม่รู้จัก
อุปาทาน ... ไม่รู้จักตัณหา ... ไม่รู้จักเวทนา ... ไม่รู้จักผัสสะ ... ไม่รู้จัก
สพายตนะ ... ไม่รู้จักนามรูป ... ไม่รู้จักวิญญูญาณ ... ไม่รู้จักสังขาร
ไม่รู้จักเหตุ
เกิดแห่งสังขาร ไม่รู้จักความดับแห่งสังขาร
ไม่รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับ
แห่งสังขาร ชื่อว่าไม่รู้จักธรรมเหล่านี้ ไม่รู้จักเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่านี้
ไม่รู้จัก
ความดับแห่งธรรมนี้ ไม่รู้จักปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้
สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น จะสมมติว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
หรือสมมติว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ หาได้ไม่ และท่านเหล่านั้น มิได้กระทำให้แจ้งซึ่ง
ประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญา
อันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ
[๔๑] ดูกฤกษทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้จัก
ธรรมเหล่านี้ รู้จักเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่านี้ รู้จักความดับแห่งธรรมเหล่านี้
รู้จัก
ปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้ รู้จักธรรมเหล่าไหน
รู้จักเหตุเกิดแห่ง

ธรรมเหล่านี้ รู้จักความดับแห่งธรรมเหล่านี้
รู้จักปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับ
แห่งธรรมเหล่านี้ คือ รู้จักชราและมรณะ รู้จักเหตุเกิดแห่งชราและมรณะ
รู้จักความดับแห่งชราและมรณะ
รู้จักปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ
รู้จักชาติ ... รู้จักภพ ... รู้จักอุปาทาน ... รู้จักตัณหา ... รู้จักเวทนา ...
รู้จักผัสสะ ...
รู้จักสพายตนะ ... รู้จักนามรูป ... รู้จักวิญญาณ ... รู้จักสังขาร
รู้จักเหตุเกิดแห่ง
สังขาร รู้จักความดับแห่งสังขาร รู้จักปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสังขาร
ชื่อว่า
รู้จักธรรมเหล่านี้ รู้จักเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่านี้
รู้จักความดับแห่งธรรมเหล่านี้ รู้จัก
ปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล
สมมติได้ว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
และสมมติได้ว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
และท่านเหล่านั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และ
ประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. กัจจानโคตตสูตร

[๔๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล ท่านพระกัจจานโคตต
เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง
ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ที่เรียกว่า
สัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะชื่อว่า
สัมมาทิฐิ ฯ

[๔๓] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรกัจจანะ โลกนี้ โดยมากอาศัย
ส่วน ๒ อย่าง คือ ความมี ๑- ๑ ความไม่มี ๒- ๑
ก็เมื่อบุคคลเห็นความเกิดแห่งโลก
ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงแล้ว ความไม่มีในโลก ย่อมไม่มี
เมื่อบุคคลเห็น
ความดับแห่งโลกด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงแล้ว ความมีในโลก
ย่อมไม่มี
โลกนี้โดยมากยังพัวพันด้วยอุบายอุปาทานและอภินิเวส แต่พระอริยสาวก
ย่อมไม่
เข้าถึง ไม่ถือมั่น ไม่ตั้งไว้ซึ่งอุบายและอุปาทานนั้น
อันเป็นอภินิเวสและอนุสัย
อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งจิตว่า อัตตาของเรา ดังนี้ ย่อมไม่เคลือบแคลงสงสัยว่า
ทุกขนั้นแหละ เมื่อบังเกิดขึ้น ย่อมบังเกิดขึ้น ทุกขเมื่อดับ ย่อมดับ
พระอริยสาวก
นั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล
กัจจานะ
จึงชื่อว่าสัมมาทิฐิ ฯ

[๔๔] ดูกรกัจจานะ ส่วนสุดข้อที่ ๑ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ส่วนสุด
ข้อที่ ๒ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้
ส่วนสุดทั้ง ๒ นั้นว่า เพราะอริชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจจัย
จึงมีวิญญาณ ... ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกขทั้งหมดนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
เพราะอริชชานั้นแหละดับด้วยการสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะสังขาร
ดับ วิญญาณจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกขทั้งหมดนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ธรรมกถิกสูตร

[๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล
ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเข้า
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง
ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
ที่เรียกว่า
ธรรมกถึก ธรรมกถึก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะชื่อว่าธรรมกถึก
ฯ

[๔๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ถ้าภิกษุแสดงธรรมเพื่อ
ความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับชราและมรณะ
ควรจะกล่าวว่า

@๑. สสุตติ ๒. อจเนตติ
ภิกษุธรรมกถึก ถ้าภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความหน่าย
เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อ
ความดับชราและมรณะ ควรจะกล่าวว่า ภิกษุปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
ถ้าภิกษุ

เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะความหน่าย เพราะความคลายกำหนัด
เพราะความดับ

เพราะไม่ถือมั่นชราและมรณะ ควรจะกล่าวว่า

ภิกษุบรรลุนิพพานในปัจจุบัน

ถ้าภิกษุแสดงธรรมเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด
เพื่อความดับชาติ ...

ภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ...

วิญญาณ ... สังขาร ถ้าภิกษุแสดงธรรมเพื่อความหน่าย
เพื่อความคลายกำหนัด

เพื่อความดับอวิชชา ควรจะกล่าวว่า ภิกษุธรรมกถึก

ถ้าภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความ

หน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับอวิชชา ควรจะกล่าวว่า
ภิกษุปฏิบัติ

ธรรมสมควรแก่ธรรม ถ้าภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะความหน่าย
เพราะความ

คลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นอวิชชา ควรจะกล่าวว่า ภิกษุ
บรรลุนิพพานในปัจจุบัน ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อเจลกัสสปสูตร

[๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน

เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว
ทรงถือ

บาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์
อเจลกัสสปได้เห็น

พระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ
สถานที่นั้น

ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๔๘] ครั้นแล้ว อเจลกัสสปได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าพเจ้าจะขอ

ถามเหตุบางอย่างกะท่านพระโคตม ถ้าท่านพระโคตมจะทรงกระทำโอกาส
เพื่อ

ทรงตอบปัญหาแก่ข้าพเจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกัสสป
ยังมีไฉเวลา

จะตอบปัญหา เรากำลังเข้าไปสู่ละแวกบ้าน แม้ครั้งที่ ๒ ... แม้ครั้งที่ ๓
อเจลกัสสปก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าพเจ้าจะขอถามเหตุบางอย่างกะท่าน

พระโคตม ถ้าท่านพระโคตมจะทรงกระทำโอกาส
เพื่อทรงตอบปัญหาแก่ข้าพเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกัสสป ยังมีเวลาตอบปัญหา
เรากำลังเข้าไปสู่

ละแวกบ้าน ฯ

[๔๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อเจลกัสสปได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ก็ข้าพเจ้าไม่ประสงค์จะถามท่านพระโคตมมากนัก ฯ

ภ. ดูกรกัสสป ท่านจงถามปัญหาตามที่ท่านจำนงไว้เถิด ฯ

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตม ความทุกข์ตนกระทำให้หรือ ฯ

ภ. อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป ฯ

ก. ความทุกข์ผู้อื่นกระทำให้หรือ ท่านพระโคตม ฯ

ภ. อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป ฯ

ก. ความทุกข์ตนกระทำให้ด้วย ผู้อื่นกระทำให้ด้วยหรือ ท่านโคตม ฯ

ภ. อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป ฯ

ก. ความทุกข์บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่น
กระทำให้หรือ ท่านพระโคตม ฯ

ภ. อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป ฯ

ก. ความทุกข์ไม่มีหรือ ท่านพระโคตม ฯ

ภ. ความทุกข์ไม่มีหาไม่ได้ ความทุกข์มีอยู่ กัสสป ฯ

ก. ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้ไม่เห็นความทุกข์ ฯ

ภ. เราย่อมไม่รู้ไม่เห็นความทุกข์หาไม่ได้ เรารู้เห็นความทุกข์อยู่ กัสสป

ฯ

ก. เมื่อข้าพเจ้าถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม

ความทุกข์ตนกระทำให้หรือ

ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป เมื่อข้าพเจ้าถามว่า ความทุกข์ผู้อื่น
กระทำให้หรือ ท่านพระโคตม ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป

เมื่อข้าพเจ้า

ถามว่า ความทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่นกระทำให้

หรือ ท่านพระโคตม ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น กัสสป

เมื่อข้าพเจ้าถามว่า

ความทุกข์ไม่มีหรือ ท่านพระโคตม ท่านตรัสว่า ความทุกข์ไม่มีหาไม่ได้
ความทุกข์

มีอยู่ กัสสป เมื่อข้าพเจ้าถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม
ย่อมไม่รู้ไม่เห็น

ความทุกข์ ท่านตรัสว่า เราย่อมไม่รู้ไม่เห็นความทุกข์หาไม่ได้
เรารู้เห็นความทุกข์

อยู่ กัสสป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสบอกความทุกข์
แก่ข้าพเจ้า และขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงความทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วย
ฯ

[๕๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัสสป เมื่อบุคคลถืออยู่ว่า นั้น
ผู้กระทำ นั้นผู้เสวย [ทุกข์] เราจะกล่าวว่า ทุกข์ตนกระทำเองดังนี้
อันนี้เป็น

สัสสตทิฐิไป เมื่อบุคคลถูกเวทนาทิ่มแทง [รู้] อยู่ว่าผู้กระทำคนหนึ่ง ผู้เสวย
เป็นอีกคนหนึ่ง เราจะกล่าวว่า ทุกข์ผู้อื่นกระทำให้ดังนี้
อันนี้เป็นอุจเฉททิฐิไป

ดูกรกัสสป ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุดทั้งสองนั้นว่า

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ
... ความ

เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
เพราะอวิชชานั้นแหละ

ดับด้วยสාරอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
...

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๕๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อเจลกัสสปได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรม

โดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด
บอกทาง

แก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยประสงค์ว่า
ผู้มีจักษจักเห็นรูปนั้น

ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ
ข้าพระ-

*องค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัสสป ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรถีย์
หวังบรรพชา

หวังอุปสมบท ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจะต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน เมื่อล่วง ๔
เดือน

ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว หวังอยู่ จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบท
เพื่อความเป็นภิกษุ

ก็แต่ว่า เรารู้ความต่างแห่งบุคคล ฯ

อเจลกัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากผู้ที่เคยเป็น
อัญญเดียรถีย์หวังบรรพชา หวังอุปสมบทในธรรมวินัยนี้
ผู้นั้นจะต้องอยู่ปริวาส

๔ เดือน เมื่อล่วง ๔ เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้วหวังอยู่ จึงให้บรรพชา
ให้อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุไซร้ ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาส ๔ ปี เมื่อล่วง
๔ ปี

ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบท
เพื่อความเป็นภิกษุเถิด ฯ

[๕๒] อเจลกัสสปได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค
แล้ว ครั้นท่านกัสสปอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว
ไม่ประมาท

มีความเพียร มีจิตแน่วแน่ ไม่นานนัก ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์
อันยอดเยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลาย

ผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ

ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี ก็ท่านก็สสไปได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง
ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ติมพรุกขสูตร

[๕๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเสรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล ปริพาชก ชื่อติมพรุกขะ
เข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค
ครั้นผ่านการ

ปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๕๔] ครั้นแล้ว ติมพรุกขปริพาชกได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
ท่านพระโคตม สุขและทุกข์ ตนกระทำเองหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า อย่างกล่าวนั้น ติมพรุกขะ ฯ

ต. สุขและทุกข์ผู้อื่นกระทำให้หรือ ท่านพระโคตม ฯ

ภ. อย่างกล่าวนั้น ติมพรุกขะ ฯ

ต. สุขและทุกข์ ตนกระทำเองด้วย ผู้อื่นกระทำให้ด้วยหรือ
ท่านพระโคตม ฯ

ภ. อย่างกล่าวนั้น ติมพรุกขะ ฯ

ต. สุขและทุกข์บังเกิดขึ้น เพราะอาศัยการที่มีไช้ตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่น

กระทำให้หรือ ท่านพระโคตม ฯ

ภ. อย่างกล่าวนั้น ติมพรุกขะ ฯ

ต. สุขและทุกข์ไม่มีหรือ ท่านพระโคตม ฯ

ภ. สุขและทุกข์ไม่มีหาไม่ได้ สุขและทุกข์มีอยู่ ติมพรุกขะ ฯ

ต. ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้ไม่เห็นสุขและทุกข์ ฯ

ภ. เราย่อมไม่รู้ไม่เห็นสุขและทุกข์หาไม่ได้ เรารู้เห็นสุขและทุกข์อยู่
ติมพรุกขะ ฯ

ต. เมื่อข้าพเจ้าถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม สุขและทุกข์ตนกระทำเอง

หรือท่านตรัสว่า อย่างกล่าวนั้น ติมพรุทชะ เมื่อข้าพเจ้าถามว่า
สุขและทุกข์

ผู้อื่นกระทำให้หรือ ท่านพระโคตม ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวนั้น
ติมพรุทชะ

เมื่อข้าพเจ้าถามว่า สุขและทุกข์ตนกระทำเองด้วย ผู้อื่นกระทำให้ด้วยหรือ
ท่าน

พระโคตม ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวนั้น ติมพรุทชะ
เมื่อข้าพเจ้าถามว่าสุขและทุกข์

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีโทษตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำให้
หรือท่าน

พระโคตม ท่านตรัสว่า อย่างกล่าวนั้น ติมพรุทชะ เมื่อข้าพเจ้าถามว่า
สุขและ

ทุกข์ไม่มีหรือ ท่านตรัสว่า สุขและทุกข์ไม่มีหาไม่ได้ สุขและทุกข์มีอยู่
ติมพรุทชะ

เมื่อข้าพเจ้าถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม
ย่อมไม่รู้ไม่เห็นสุขและทุกข์

ท่านตรัสว่า เราย่อมไม่รู้ไม่เห็นสุขและทุกข์หาไม่ได้ เราเห็นสุขและทุกข์อยู่
ติมพรุทชะ ขอท่านพระโคตมจงตรัสบอกสุขและทุกข์แก่ข้าพเจ้า

ขอท่านพระโคตม

จงทรงแสดงสุขและทุกข์แก่ข้าพเจ้า ฯ

[๕๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรติมพรุทชะ เมื่อบุคคลถืออยู่ว่า
นั้นเวทนา นั้นผู้เสวย [เวทนา] ดังนี้ แต่เราไม่กล่าวอย่างนี้ว่า สุขและทุกข์
ตนกระทำเอง เมื่อบุคคลถูกเวทนาทิ่มแทง [รู้] อยู่ว่าเวทนาอย่างหนึ่ง
ผู้เสวย

[เวทนา] เป็นอีกคนหนึ่ง ดังนี้ แต่เราไม่กล่าวอย่างนี้ว่า สุขและทุกข์ผู้อื่น
กระทำให้ ดูกรติมพรุทชะ ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุด

ทั้งสองนั้นว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย
จึงมี

วิญญาณ ... ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ เพราะ
อวิชชาอันแหละดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ติมพรุกขปริพาชกได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่ท่าน

พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก

พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดย

อเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด

บอกทางแก่คน

หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยประสงคฺว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปจะนั้น

ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ
ขอ

ท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
จำเดิมแต่-

*วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. พาลปันทิตสูตร

[๕๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

กายนี้ของคนพาล ผู้อันอวิชชาหุ้มห่อแล้ว ประกอบด้วยตัณหา
เกิดขึ้นแล้ว

อย่างนี้ กายนี้ด้วย นามรูปในภายนอกด้วย ย่อมมีด้วยประการดังนี้
เพราะอาศัย

กายและนามรูปทั้งสองนี้ จึงเกิดผัสสะ สพายตนะ
ซึ่งทั้งสองอย่างนั้นหรือแต่

อย่างใดอย่างหนึ่ง ถูกต้องคนพาล เป็นเหตุให้เสวยสุขและทุกข์
กายนี้ของบัณฑิต

ผู้อันอริชชาหุ้มห่อแล้วประกอบด้วยตัณหา เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ กายนี้ด้วย
นามรูป

ในภายนอกด้วย ย่อมมีด้วยประการดังนี้
เพราะอาศัยกายและนามรูปทั้งสองนี้

จึงเกิดผัสสะ สพ่ายตนะ ซึ่งทั้งสองอย่างนั้นหรือแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง
ถูกต้อง

บัณฑิต เป็นเหตุให้เสวยสุขและทุกข์ ฯ

[๕๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย ในเรื่องนั้น จะแปลกกันอย่างไร จะมีอธิบาย
อย่างไร จะต่างกันอย่างไร ระหว่างบัณฑิตกับพาล พวกภิกษุกราบทูลว่า
พระพุทธ-

*เจ้าข้า ธรรมของพวกข้าพระองค์มีพระผู้มีพระภาคเป็นเดิม
มีพระผู้มีพระภาค

เป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ขอประทานพระวโรกาส
เนื้อความแห่ง

พระภาสิตนี้ แจ่มแจ้งแก่พระผู้มีพระภาคพระองค์เดียว
ภิกษุทั้งหลายได้ฟังแต่

พระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นพวกเธอจงฟัง
จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุพวกนั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๕๙] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย กายนี้ของคนพาล
ผู้ถูกอริชชาใดหุ้มห่อแล้ว และประกอบแล้วด้วยตัณหาใด เกิดขึ้นแล้ว
อริชชานั้น

คนพาลยังละไม่ได้ และตัณหานั้นยังไม่สิ้นไป ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะคนพาล

ไม่ได้ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เหตุนั้น เมื่อตายไป
คนพาลย่อมเข้าถึงกาย เมื่อเขาเข้าถึงกายชื่อว่ายังไม่พ้นจากชาติ ชรา
มรณะ โสภ-

*ปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ยังไม่พ้นไปจากทุกข
กายนี้ของบัณฑิต

ผู้ถูกอวิชชาใดหุ้มห่อแล้ว และประกอบด้วยตัณหาใด เกิดขึ้นแล้ว
อวิชชานั้น

บัณฑิตละได้แล้วและตัณหา นั้นสิ้นไปแล้ว ข้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะว่าบัณฑิตได้

ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกขโดยชอบ เหตุ นั้น เมื่อตายไป
บัณฑิต

ย่อมไม่เข้าถึงกาย เมื่อเขาไม่เข้าถึงกาย ชื่อว่าย่อมพ้นจากชาติ ชรา
มรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นจากทุกข
อันนี้เป็นความ

แปลกกัน อันนี้เป็นอธิบาย อันนี้เป็นความต่างกันของบัณฑิตกับคนพาล
กล่าวคือ

การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ๔

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปัจฉยสูตร

[๖๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงปฏิจจสมุปบาท และธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นแก่พวกเธอ
พวกเธอจงฟัง

ธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาค
แล้ว ๔

[๖๑] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิจจสมุปบาท
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชาติเป็นปัจฉย จึงมีชราและมรณะ
พระตถาคต

ทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่เสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ
ธัมมฐิติ ๑-

ธัมมนิยาม ๒- อิทัปปัจฉัย ๓- ก็ยังดำรงอยู่ พระตถาคตย่อมตรัสรู้
ย่อมตรัสรู้ทั่วถึงซึ่ง

ธาตุอันนั้น ครั้นแล้ว ย่อมตรัสบอก ทรงแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย
จำแนก

กระทำให้ตื่น และตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดู ดังนี้ เพราะชาติเป็นปัจฉัย จึงมี
ชราและมรณะ ... เพราะภพเป็นปัจฉัย จึงมีชาติ ...

เพราะอุปาทานเป็นปัจฉัย จึงมี

ภพ ... เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน ... เพราะเวทนาเป็นปัจฉัย
จึงมีตัณหา ...

เพราะผัสสะเป็นปัจฉัย จึงมีเวทนา ... เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจฉัย จึงมีผัสสะ
...

เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย จึงมีสพ่ายตนะ ... เพราะวิญญูณเป็นปัจฉัย
จึงมีนาม

รูป ... เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญูณ ... เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย
จึงมี

สังขาร พระตถาคตทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่เสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม
ธาตุอันนั้น

คือ ธัมมฐิติ ธัมมนิยาม อิทัปปัจฉัย ก็ยังดำรงอยู่ พระตถาคตย่อมตรัสรู้
ย่อมตรัสรู้

ทั่วถึงซึ่งธาตุอันนั้น ครั้นแล้วย่อมตรัสบอก ทรงแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย

จำแนก กระทำให้ตื่น และตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดู ดังนี้

เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย

จึงมีสังขาร ภิกษุทั้งหลาย ความจริงแท้ ความไม่คลาดเคลื่อน
ความไม่เป็นอย่างอื่น

มูลเหตุอันแน่นอนในธาตุอันนั้น ดังพรรณนามาฉะนี้แล

เราเรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

[๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นเป็นไฉน ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ชราและมรณะเป็นของไม่เที่ยง อันปัจฉัยประชุมแต่ง
อาศัยกันเกิดขึ้น

มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา ชาติ ... ภพ ...
อุปาทาน ...

ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ...
สังขาร ...

อวิชชา เป็นของไม่เที่ยง อันปัจจัยประชุมแต่ง อาศัยกันเกิดขึ้น
มีความสิ้นไป

เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา ดุครภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า
ธรรมอาศัยกันเกิดขึ้น ฯ

@๑. ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ๒. ความแน่นอนของธรรมดา ๓.
มูลเหตุอันแน่นอน

@ซิลเดอर्स

[๖๓] ดุครภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกเห็นด้วยดีซึ่งปฏิจลสมุป-
*บาทนี้ และธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นเหล่านี้

ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงแล้ว

เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นจักเล่นเข้าถึงที่สุดเบื้องต้นว่า

ในอดีตกาลเราได้เป็นหรือหนอ

ในอดีตกาลเราได้เป็นอะไรหนอ ในอดีตกาลเราได้เป็นอย่างไรหนอ

ในอดีตกาล

เราได้เป็นอะไร แล้วได้มาเป็นอะไรหนอ

หรือว่าจักเล่นเข้าถึงที่สุดเบื้องปลายว่า

ในอนาคตกาลเราจักเป็นหรือหนอ ในอนาคตกาลเราจักเป็นอะไรหนอ

ในอนาคต

กาลเราจักเป็นอย่างไรหนอ ในอนาคตกาลเราจักเป็นอะไร

แล้วจึงจักเป็นอะไร

หนอ หรือว่าจักยังมีความสงสัยในปัจจุบันกาลเป็นภายใน ณ บัดนี้ว่า

เราเป็น

อยู่หรือหนอ หรือไม่ใช้อยู่หนอ เราเป็นอะไรอยู่หนอ

เราเป็นอย่างไรอยู่หนอ

สัตว์นี้มาแต่ไหนหนอ เขาก็จักไปในที่ไหน ดังนี้ ข้อนี มิใช่ฐานะที่จะมิได้
เพราะ

เหตุไฉน เพราะว่าอริยสาวกเห็นด้วยดีแล้วซึ่งปฏิจจสมุปบาท
และธรรมที่อาศัย

กันเกิดขึ้นเหล่านี้ ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

อาหารวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ อาหารสูตร ๒ ผักคนสูตร ๓ สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๔ สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ๕ กัจจानโคตตสูตร ๖ ธรรมกถิก
สูตร ๗ อเจลกัสสปสูตร ๘ ติมพรุกขสูตร ๙ พาลบัณฑิตสูตร
๑๐ ปัจจัยสูตร ฯ

ทสพลวรรคที่ ๓

๑. ทสพลสูตรที่ ๑

[๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยทสพลญาณ และจตุเวสารัชชญาณ
จึงปฎิญาณฐานะ

ของผู้อาจ บันลือสีหนาทในบริษัททั้งหลาย ยังพรหมจักรให้เป็นไปว่า
ดังนี้รูป

ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งรูป ดังนี้ความดับแห่งรูป ดังนี้เวทนา

ดังนี้ความเกิดขึ้น

แห่งเวทนา ดังนี้ความดับแห่งเวทนา ดังนี้สัญญา

ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งสัญญา

ดังนี้ความดับแห่งสัญญา ดังนี้สังขารทั้งหลาย

ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งสังขารทั้งหลาย

ดังนี้ความดับแห่งสังขารทั้งหลาย ดังนี้วิญญาน

ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน

ดังนั้นความดับแห่งวิญญาน ด้วยเหตุนี้ เมื่อปัจฉัยนี้มีอยู่ ผลนี้ย่อมมี
เพราะการ
บังเกิดขึ้นแห่งปัจฉัยนี้ ผลนี้จึงบังเกิดขึ้น เมื่อปัจฉัยนี้ไม่มีอยู่ ผลนี้ย่อมไม่มี
เพราะการดับแห่งปัจฉัยนี้ ผลนี้จึงดับ ข้อนี้คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย จึงมี
สังขาร เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญาน ...

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวล

นี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ก็เพราะอวิชชานั้นแหละดับด้วยการสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญานจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ทสพลสูตรที่ ๒

[๖๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยทสพลญาณ และจตุเวสารัชชญาณ
จึงปฎิญาณ

ฐานะของผู้อาจ บันลือสีหนาทในบริษัททั้งหลาย
ยังพรหมจักรให้เป็นไปว่า

ดังนี้รูป ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งรูป ดังนี้ความดับแห่งรูป ดังนี้เวทนา
ดังนี้ความ

เกิดขึ้นแห่งเวทนา ดังนี้ความดับแห่งเวทนา ดังนี้สัญญา
ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่ง

สัญญา ดังนี้ความดับแห่งสัญญา ดังนี้สังขารทั้งหลาย
ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่ง

สังขารทั้งหลาย ดังนี้ความดับแห่งสังขารทั้งหลาย ดังนี้วิญญาน
ดังนี้ความเกิดขึ้น

แห่งวิญญาน ดังนี้ความดับแห่งวิญญาน ด้วยเหตุนี้ เมื่อปัจฉัยนี้มีอยู่
ผลนี้ย่อมมี

เพราะการบังเกิดขึ้นแห่งปัจฉัยนี้ ผลนี้จึงบังเกิดขึ้น เมื่อปัจฉัยนี้ไม่มีอยู่
ผลนี้

ย่อมไม่มี เพราะการดับแห่งปัจฉัยนี้ ผลนี้จึงดับ ข้อนี้คือ

เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย

จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญาณ ...

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์

ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ก็เพราะอวิชชานั้นแหละดับด้วยการสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ฯ

[๖๖] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ธรรมอันเรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ ทำให้ตื่นแล้ว
เปิดเผยแล้ว ประกาศแล้ว ตัดสมณะชีรีแล้ว ดูกรรณิกะทั้งหลาย

กุลบุตรผู้บวช

ด้วยศรัทธา

สมควรแท้เพื่อปรารภความเพียรในธรรมอันเรากล่าวดีแล้วอย่างนี้

ทำให้ตื่น เปิดเผย ประกาศ ตัดสมณะชีรีแล้ว ด้วยความตั้งใจว่า หนิง เอ็น
และ

กระตุกจงเหลืออยู่ เนื้อเลือดในสรีระของเราจงเหือดแห้งไปก็ตามที่
อิฐผลใดที่

จะพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ

ด้วยความบากบั่น

ของบุรุษ ยังไม่บรรลุอิฐผลนั้น จักไม่หยุดความเพียร ดังนี้

ดูกรรณิกะทั้งหลาย

บุคคลผู้เกียจคร้านอาเกียรณด้วยธรรมอันเป็นบาปอกุศล ย่อมอยู่เป็นทุกข์
และ

ย่อมยังประโยชน์ของตนอันใหญ่ให้เสื่อมเสีย ดูกรรณิกะทั้งหลาย

ส่วนบุคคลผู้

ปรารภความเพียร ผู้สัจจจากธรรมอันเป็นบาปอกุศล ย่อมอยู่เป็นสุข
และยัง

ประโยชน์ของตนอันใหญ่ให้บริบูรณ์ได้ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
การบรรลุธรรมอันเลิศ
ด้วยธรรมอันเลว ย่อมมีไม่ได้
แต่ว่าการบรรลุธรรมอันเลิศย่อมมีได้ด้วยธรรม
อันเลิศ ดุกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ผ่องใส ควรดื่ม
เพราะพระศาสดาอยู่
พร้อมหน้าแล้ว ฯ

[๖๗] เพราะเหตุฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงปรารภ
ความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ
เพื่อให้
แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
บรรพชาของเรา
ทั้งหลายนี้ จักไม่ตำหนิ ไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร พวกเราบริโภคน้ำ
บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด
สักการะเหล่านั้น
ของชนเหล่านั้น จักมีผลมาก มีอานิสงส์มาก เพราะเราทั้งหลาย ดังนี้
ดุกรภิกษุ
ทั้งหลาย อันบุคคลผู้เล็งเห็นประโยชน์ตน
สมควรแท้เพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วย
ความไม่ประมาท หรือบุคคลผู้เล็งเห็นประโยชน์ผู้อื่น
สมควรแท้เพื่อยังกิจให้ถึง
พร้อมด้วยความไม่ประมาท ก็หรือว่า
บุคคลผู้มองเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
สมควรแท้จริงเพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุปนิสสูตร

[๖๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อเรารู้ อยู่ เห็นอยู่ เราจึงกล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เมื่อเราไม่รู้

ไม่เห็น เราก็มิได้กล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อเรารู้

เราเห็นอะไรเล่า ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายย่อมมี เมื่อเรารู้ เราเห็นว่า
ดังนี้รูป ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งรูป ดังนี้ความดับแห่งรูป ... ดังนี้เวทนา ...
ดังนี้สัญญา ...

ดังนี้สังขารทั้งหลาย ... ดังนี้วิญญาณ ดังนี้ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ
ดังนี้ความดับ

แห่งวิญญาณ ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายย่อมมี ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อเรารู้ เรา

เห็นอย่างนี้แล ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายย่อมมี ฯ

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมเป็นที่สิ้นไป ๑- เกิดขึ้นแล้ว ญาณ

@๑. อรหัตผล

ในธรรมเป็นที่สิ้นไป อันนั้นแม้ใด มีอยู่ เรากล่าวญาณแม้นั้นว่า
มีเหตุเป็นที่

อิงอาศัย มิได้กล่าวว่า ไม่มีเหตุเป็นที่อิงอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งญาณในธรรมเป็นที่สิ้นไป ควรกล่าวว่า วิมุตติ

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งวิมุตติว่ามีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งวิมุตติ ควรกล่าวว่า
วิราคะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งวิราคะว่ามีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่

อิงอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งวิราคะ ควร
กล่าวว่า นิพพิทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวแม้ซึ่งนิพพิทามีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัย

แห่งนิพพิทา ควรกล่าวว่า ยถาภูตญาณทัสสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวแม้

ซึ่งญาณุตตญาณทัสสนะว่า มีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งญาณุตตญาณทัสสนะ
ควรกล่าวว่า

สมาธิ ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งสมาธิว่ามีเหตุที่อิงอาศัย
มิได้กล่าวว่า

ไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งสมาธิ

ควรกล่าวว่า สุข ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งสุขว่า มีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัย

แห่งสุข ควรกล่าวว่า ปัสสัทธิ ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งปัสสัทธิว่า

มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่า ไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งปัสสัทธิ ควรกล่าวว่า ปีติ ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าว

แม้ซึ่งปีติว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย

ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งปีติ ควรกล่าวว่า ความปราโมทย์

ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งความปราโมทย์ว่ามีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุ

ที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งความปราโมทย์

ควรกล่าวว่า ศรัทธา ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวแม้ซึ่งศรัทธาว่ามีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัย

แห่งศรัทธา ควรกล่าวว่า ทุกข์ ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวแม้ซึ่งทุกข์ว่ามีเหตุ

ที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
เป็น

เหตุที่อิงอาศัยแห่งทุกข์ ควรกล่าวว่า ชาติ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เรากล่าวแม้ซึ่ง

ชาติว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไร

เล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งชาติ ควรกล่าวว่า ภพ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เรากล่าว

แม้ซึ่งภพว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย
ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งภพ ควรกล่าวว่า อุปาทาน
ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวแม้ซึ่งอุปาทานว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย
ดุกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งอุปาทาน ควรกล่าวว่า
ตัณหา

ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งตัณหาว่ามีเหตุที่อิงอาศัย
มิได้กล่าวว่าไม่มี

เหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งตัณหา
ควรกล่าวว่า เวทนา ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เรากล่าวแม้ซึ่งเวทนามีเหตุที่อิงอาศัย

มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
เป็นเหตุที่อิงอาศัย

แห่งเวทนา ควรกล่าวว่า ผัสสะ ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งผัสสะว่า
มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่า

เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งผัสสะ ควรกล่าวว่า สพายตนะ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
เรา

กล่าวแม้ซึ่งสพายตนะว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย
ดุกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งสพายตนะ ควรกล่าวว่า
นามรูป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งนามรูปว่า มีเหตุที่อิงอาศัย
มิได้กล่าวว่าไม่มี

เหตุที่อิงอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งนามรูป
ควรกล่าวว่า วิญญาณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งวิญญาณว่า
มีเหตุที่

อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
เป็นเหตุ

ที่อิงอาศัยแห่งวิญญาณ ควรกล่าวว่า สังขารทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรากล่าว

แม้ซึ่งสังขารทั้งหลายว่า มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย
ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งสังขารทั้งหลาย
ควรกล่าวว่า

อวิชชา ด้วยเหตุดังนี้แล ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย
มีอวิชชาเป็นที่อิงอาศัย

วิญญาณมีสังขารเป็นที่อิงอาศัย นามรูปมีวิญญาณเป็นที่อิงอาศัย ผัสสะมี
สพายตนะเป็นที่อิงอาศัย เวทนามีผัสสะเป็นที่อิงอาศัย

ตัณhamีเวทนาเป็นที่

อิงอาศัย อุปาทานมีตัณหาเป็นที่อิงอาศัย ภพมีอุปาทานเป็นที่อิงอาศัย
ชาติมีภพ

เป็นที่อิงอาศัย ทุกข์มีชาติเป็นที่อิงอาศัย ศรัทธามีทุกข์เป็นที่อิงอาศัย
ความ

ปราโมทย์มีศรัทธาเป็นที่อิงอาศัย ปีติมีปราโมทย์เป็นที่อิงอาศัย
ปัสสัทธิมีปีติ

เป็นที่อิงอาศัย สุขมีปัสสัทธิเป็นที่อิงอาศัย สมามีสุขเป็นที่อิงอาศัย
ยถาภูตญาณ

หัตถสนะมีสมาธิเป็นที่อิงอาศัย

นิพพิทามียถาภูตญาณหัตถสนะเป็นที่อิงอาศัย วิราคะ

มินิพพิทาเป็นที่อิงอาศัย วิมุตติมีวิราคะเป็นที่อิงอาศัย
ญาณในธรรมเป็นที่สิ้นไป
มีวิมุตติเป็นที่อิงอาศัย ฯ

[๗๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝนเมล็ดใหญ่ตกอยู่บนยอดภูเขา น้ำนั้น
ไหลไปตามที่ลุ่ม ยังชอกเขา ระแหง และห้วยให้เต็ม
ชอกเขา ระแหง และห้วย
ทั้งหลายเต็มเปี่ยมแล้ว ย่อมยังหนองทั้งหลายให้เต็ม
หนองทั้งหลายเต็มเปี่ยมแล้ว
ย่อมยังบึงทั้งหลายให้เต็ม บึงทั้งหลายเต็มเปี่ยมแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยๆ
ให้เต็ม
แม่น้ำน้อยๆ เต็มเปี่ยมแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ๆ ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่ๆ เต็ม
เปี่ยมแล้ว ย่อมยังมหาสมุทรให้เต็ม แม้ฉันใด ดุกรภิกษุทั้งหลาย สังขาร
ทั้งหลายมีอวิชชาเป็นที่อิงอาศัย ฯล ฯ ญาณในธรรมเป็นที่สิ้นไป
มีวิมุตติเป็นที่
อิงอาศัย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อัญญตัตถียสูตร

[๗๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน
เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว
ถือบาตร
และจีวรเข้าไปสู่พระนครราชคฤห์ เพื่อบิณฑบาต ครั้งนั้นแล
ท่านพระสารีบุตร
ได้มีความคิดดังนี้ว่า
เวลานี้ยังเช้าเกินไปที่จะเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์
อย่ากระนั้นเลย เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์เถิด
ครั้งนั้น
แล ท่านพระสารีบุตรได้เข้าไปยังอารามของพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์
ครั้นแล้ว
ได้สนทนาปราศรัยกับปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้น
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้

ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๗๒] ท่านพระสารีบุตรพอนั่งเรียบร้อยแล้ว

พวกปริพาชกอัญญเดียรฉิย

ได้กล่าวกะท่านดังนี้ว่า ดูกรท่านสารีบุตร

มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรม

ย่อมบัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเอง มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรม
ย่อมบัญญัติ

ว่า ทุกข์ผู้อื่นทำให้ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรม

ย่อมบัญญัติว่า ทุกข์

ตนทำเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย อนึ่ง

มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรม ย่อม

บัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเอง เพราะอาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่นกระทำ

ดูกรท่านสารีบุตร ก็ในวาทะทั้ง ๔ นี้ พระสมณโคดมกล่าวไว้อย่างไร
บอกไว้

อย่างไร พวกข้าพเจ้าพยากรณ์อย่างไร

จึงจะเชื่อว่าเป็นผู้กล่าวตามที่พระสมณโคดม

กล่าวแล้ว จะไม่กล่าวต่อพระสมณโคดมด้วยคำไม่จริง

และพยากรณ์ธรรมสมควร

แก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะ
ติเตียนได้ ฯ

[๗๓] ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า ทุกข์เป็นของอาศัยเหตุเกิดขึ้น ทุกข์อาศัยอะไรเกิดขึ้น

ทุกข์อาศัยผัสสะ

เกิดขึ้น บุคคลผู้กล่าวดังนี้

จึงจะเชื่อว่าเป็นผู้กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว

ไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง

และพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้ง

การคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ ก็จะไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้
ดูกรท่าน

ทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
แม้ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรม
บัญญัติว่า ตนทำเอง ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย
แม้ทุกข์ที่พวกสมณ-
*พราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ผู้อื่นทำให้
ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็น
ปัจจัย แม้ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ตนทำเองด้วย ผู้อื่น
ทำให้ด้วย ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย
แม้ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ผู้กล่าว
กรรมบัญญัติว่าเกิดเอง เพราะอาศัยการที่มีโชตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่นกระทำให้
ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ดูกรท่านทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
พวก-

*สมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเอง
เว้นผัสสะเสีย เขา
ย่อมเสวยทุกข์ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้
แม้พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรม
บัญญัติว่า ทุกข์ผู้อื่นทำให้ เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้
ก็มีฐานะ
ที่จะมีได้ แม้พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ทุกข์ตนทำเองด้วย
ผู้อื่นทำให้ด้วย เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้ ก็มีฐานะที่จะมีได้
ถึง
พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ทุกข์เกิดเอง
เพราะอาศัยการที่
มิใช่ตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำให้ เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้
ก็มีฐานะจะมีได้ ดังนี้ ฯ

[๗๔] ท่านพระอานนทได้ยืนท่านพระสารีบุตรสนทนาปราศรัยกับพวก-

*ปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นแล้ว ครั้นนั้น
ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตใน
พระนครราชคฤห์ ในกาลภายหลังภัตกลับจากบิณฑบาตแล้ว
ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
*พระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้วกราบทูล

ถ้อยคำสนทนาของท่านพระสารีบุตรกับพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ซึ่งได้มี
มาแล้ว

ทั้งหมดแต่พระผู้มีพระภาค ฯ

[๗๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ อานนท์ ตามที่สารีบุตรพยากรณ์
ชื่อว่าพยากรณ์โดยชอบ ดูกรอานนท์
เรากล่าวว่าทุกข์เป็นของอาศัยเหตุเกิดขึ้น
ทุกข์อาศัยอะไรเกิดขึ้น ทุกข์อาศัยผัสสะเกิดขึ้น บุคคลผู้กล่าวดังนี้
จึงจะชื่อว่า

เป็นผู้กล่าวตามที่เรากล่าวแล้ว ไม่กล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง
และพยากรณ์ธรรม

สมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาหะที่ถูกใดๆ

ก็จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชน

จะติเตียนได้ ดูกรอานนท์ ในวาทะทั้ง ๔ นั้น ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ซึ่ง
เป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่าตนทำเอง ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย
แม้ทุกข์ที่

พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ผู้อื่นทำให้
ก็ย่อมเกิดเพราะ

ผัสสะเป็นปัจจัย แม้ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ตนทำเอง

ด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย แม้ทุกข์ที่พวกสมณ-

*พราหมณ์ผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า เกิดเอง

เพราะอาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ มิใช่

ผู้อื่นกระทำให้ ก็ยอมเกิด เพราะผัสสะเป็นปัจจัย ดุกรอานนท ในวาทะทั้ง ๔ นั้น

พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเอง เว้นผัสสะเสีย

เขาย่อมเสวยทุกข์ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้

แม้พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าว

กรรมบัญญัติว่า ทุกข์ผู้อื่นทำให้ เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้ ก็มีไช

ฐานะที่จะมีได้ แม้พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเอง

ด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้

ก็มีไชฐานะที่จะมีได้

ถึงพวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ทุกข์เกิดเอง เพราะอาศัยการ

ที่มิใช่ตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำ เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้ ก็มีไชฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๗๖] ดุกรอานนท สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่เวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้ กรุงราชคฤห์นี้แหละ ครั้งนั้นแล อานนท ในเวลาเช้า เรานุ่งแล้ว

ถือบาตรและ

จีวรเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ดุกรอานนท เรานั้นได้คิดดังนี้ว่า เวลานี้

ยังเข้าเกินไปที่จะเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ อย่ากระนั้นเลย

เราพึงเข้าไปยัง

อารามของพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์เถิด ครั้งนั้นแล อานนท เราได้เข้าไปยัง

อารามของพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ ครั้นแล้ว

ได้สนทนาปราศรัยกับปริพาชก-

*อัญญเดียรถีย์เหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่

ควรส่วนข้างหนึ่ง ดูกรอานนท์ พอเรานั่งเรียบร้อยแล้ว
พวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์
เหล่านั้นได้กล่าวกะเราดังนี้ว่า ท่านพระโคตม
มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นผู้กล่าว
กรรมย่อมบัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเอง อนึ่ง มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง
เป็นผู้กล่าว
กรรมย่อมบัญญัติว่า ทุกข์ผู้อื่นทำให้
มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นผู้กล่าวกรรม
ย่อมบัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย อนึ่ง
มีสมณพราหมณ์พวก-
*หนึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมย่อมบัญญัติว่า ทุกข์เกิดเอง
เพราะอาศัยการที่มีโทษตนเอง
กระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำ ในวาทะทั้ง ๔ นี้ ท่านพระโคตมกล่าวไว้อย่างไร
บอกไว้
อย่างไร ข้าพเจ้าทั้งหลายพยากรณ์อย่างไร
จึงจะถือว่าเป็นผู้กล่าวตามที่ท่าน
พระโคตมกล่าวแล้ว จะไม่กล่าวตู่ท่านพระโคตมด้วยคำไม่จริง
และพึงพยากรณ์ธรรม
สมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ
จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะ
ติเตียนได้ ดูกรอานนท์
เมื่อพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นกล่าวแล้วอย่างนี้
เราได้กล่าวกะพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นดังนี้ว่า
ดูกรท่านทั้งหลาย เรา
กล่าวว่าทุกข์เป็นของอาศัยเหตุเกิดขึ้น ทุกข์อาศัยผัสสะเกิดขึ้น
บุคคลผู้กล่าวดังนี้
จึงจะถือว่าเป็นผู้กล่าวตามที่เรากล่าวแล้ว ไม่กล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง
และพยากรณ์
ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ ก็จะไม่พึงถึงฐานะอัน
วิญญูชนจะติเตียนได้ ดูกรท่านทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น แม้ทุกข์ที่พวก-

*สมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ตนทำเอง

ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะ

เป็นปัจจัย แม้ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ผู้อื่นทำให้

ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

แม้ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ผู้กล่าวกรรมบัญญัติ

ว่า ตนทำเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

แม้ทุกข์ที่

พวกสมณพราหมณ์ผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า เกิดเอง

เพราะอาศัยการที่มีโชตนเอง

กระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำ ก็ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ดูกรท่านทั้งหลาย
ในวาทะทั้ง ๔ นั้น พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ทุกข์ตนทำเอง

เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้

พวกสมณพราหมณ์ซึ่ง

เป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ทุกข์ผู้อื่นทำให้ เว้นผัสสะเสีย

เขาย่อมเสวยทุกข์

ดังนี้ ก็มีฐานะที่จะมีได้

แม้พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า

ทุกข์ตนทำเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยทุกข์ดังนี้
ก็มีโช

ฐานะที่จะมีได้ ถึงพวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ทุกข์เกิดเอง

เพราะอาศัยการที่มีโชตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำให้ เว้นผัสสะเสีย
เขาย่อม

เสวยทุกข์ดังนี้ ก็มีฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๗๗] ท่านพระอานนทกราบทูลว่า น้าอัสจรรยพระเจ้าข้า ไม่เคยมี

พระเจ้าข้า

ในการที่เนื้อความทั้งหมดจักเป็นอรรถอันพระองค์ตรัสแล้วด้วยบท

เดียว เนื้อความนี้ เมื่อกล่าวโดยพิสดารจะเป็นอรรถอันลึกซึ้งด้วย
เป็นอรรถมี

กระแสดความอันลึกซึ้งด้วย พึงมีไหมหนอ พระเจ้าข้า ดุกรอนนท
ถ้ากระนั้น

เนื้อความในเรื่องนี้จงแจ่มแจ้งกะเธอเองเถิด ฯ

[๗๘] ท่านพระอนนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าว่าชน
เหล่าอื่นจะพึงถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท่านอนนท

ชราและมรณะมีอะไรเป็นเหตุ

มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ดังนี้

ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดุกรท่านทั้งหลาย

ชราและมรณะมีชาติ

เป็นเหตุ มีชาติเป็นที่ตั้งขึ้น มีชาติเป็นกำเนิด มีชาติเป็นแดนเกิด

ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ถ้าว่าชนเหล่าอื่นพึงถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท่านอนนท

ก็ชาติเล่า มี

อะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด
ดังนี้

ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดุกรท่านทั้งหลาย
ชาติมีภพ

เป็นเหตุ มีภพเป็นที่ตั้งขึ้น มีภพเป็นกำเนิด มีภพเป็นแดนเกิด

ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ถ้าว่าชนเหล่าอื่นพึงถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท่านอนนท

ก็ภพเล่ามีอะไร

เป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ดังนี้

ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดุกรท่านทั้งหลาย
ภพมี

อุปาทานเป็นเหตุ มีอุปาทานเป็นที่ตั้งขึ้น มีอุปาทานเป็นกำเนิด

มีอุปาทานเป็น

แดนเกิด ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ถ้าว่าชนเหล่าอื่นพึงถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า

ท่านอาณนทฺ์ ก็อุปาทานเล่า มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็น
กำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ดังนี้ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว

พึงพยากรณ์

อย่างนี้ว่า อุปาทานมีตัณหาเป็นเหตุ มีตัณหาเป็นที่ตั้งขึ้น

มีตัณหาเป็นกำเนิด มี

ตัณหาเป็นแดนเกิด ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ถ้าว่าชนเหล่าอื่นพึงถามข้าพระองค์

อย่างนี้ว่า ท่านอาณนทฺ์ ก็ตัณหาเล่า มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น
มีอะไร

เป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ดังนี้ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึง
พยากรณ์อย่างนี้ว่า ตัณหา มีเวทนาเป็นเหตุ มีเวทนาเป็นที่ตั้งขึ้น
มีเวทนาเป็น

กำเนิด มีเวทนาเป็นแดนเกิด ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ถ้าว่าชนเหล่าอื่นพึง

ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท่านอาณนทฺ์ ก็เวทนาเล่า มีอะไรเป็นเหตุ
มีอะไรเป็น

ที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ดังนี้ ข้าพระองค์ ถูกถาม
อย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดุจที่ท่านทั้งหลาย

เวทนามีผัสสะเป็นเหตุ

มีผัสสะเป็นที่ตั้งขึ้น มีผัสสะเป็นกำเนิด มีผัสสะเป็นแดนเกิด ดังนี้

ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ถ้าว่าชนเหล่าอื่นพึงถามข้าพระองค์ว่า ท่านอาณนทฺ์ ก็ผัสสะเล่า
มีอะไร

เป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ดังนี้

ข้าพระองค์ ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดุจที่ท่านทั้งหลาย
ผัสสะ

มีสพายตนะเป็นเหตุ มีสพายตนะเป็นที่ตั้งขึ้น มีสพายตนะเป็นกำเนิด มี

สพ่ายตนะเป็นแดนเกิด ดูกรท่านทั้งหลาย ก็เพราะผัสสาตนะ ๖
นั้นแหละดับ

ด้วยสำรอกโดยไม่เหลือ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะ
เวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ

ชราและมรณะโสภปริเทวทุกข-

*โหม่นัสและอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ

อย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามแล้วอย่างนี้
พึงพยากรณ์อย่างนี้

ดังนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ภูมิขสูตร

[๗๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล เป็นเวลาเย็น
ท่านพระภูมิชะ

ออกจากที่เรือน เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่
ครั้นแล้วได้สนทนาปราศรัยกับ

ท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ
ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า
ท่าน

สารีบุตร มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรมย่อมบัญญัติว่า
สุขและทุกข์ตน

ทำเอง อนึ่ง มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรมย่อมบัญญัติว่า
สุขและทุกข์

ผู้อื่นทำให้ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรมย่อมบัญญัติว่า
สุขและทุกข์ตน

ทำเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย อนึ่ง
มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งผู้กล่าวกรรมยอม
บัญญัติว่า สุขและทุกข์เกิดขึ้นเอง เพราะอาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่น
กระทำให้ ท่านสารีบุตร ในวาทะทั้ง ๔ นี้
พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายตรัสไว้
อย่างไร ตรัสบอกไว้อย่างไร พวกเราพยากรณ์อย่างไร
จึงจะถือว่าเป็นผู้กล่าว
ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว
จะไม่เพียงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง และ
พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ
จะไม่เพียงถึงฐานะ
อันวิญญูชนจะติเตียนได้ ฯ

[๘๐] ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
สุขและทุกข์เป็นของอาศัยเหตุเกิดขึ้น สุขและทุกข์อาศัยอะไรเกิดขึ้น
สุขและ
ทุกข์อาศัยผัสสะเกิดขึ้น บุคคลผู้กล่าวดังนี้
จึงจะถือว่าเป็นผู้กล่าวตามที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแล้ว ไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง
และพยากรณ์ธรรม
สมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ
ก็จะไม่เพียงถึงฐานะอันวิญญูชน
จะติเตียนได้ ดูกรอาวุโส ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
แม้สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์
ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า ตนทำเอง
ยอมเกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ฯลฯ
แม้สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำให้
ก็ยอมเกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็น

ปัจฉัย ดุกรอาวุโส ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรม
ย่อมบัญญัติว่า สุขและทุกข์ตนทำเอง เว้นผัสสะเสีย
เขาย่อมเสวยสุขและทุกข์
ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ
พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมย่อมบัญญัติ
ว่า สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีใช้ตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่นกระทำให้

เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยสุขและทุกข์ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯ
[๘๑] ท่านพระอานนท์ ได้ยิน ท่านพระสารีบุตร สนทนาปราศรัย
กับท่าน

พระภุมิยะ ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์
ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้วได้ทูลถ้อยคำ
สนทนา ของท่าน พระสารีบุตร กับท่าน พระภุมิยะ เท่าที่มีมาแล้ว ทั้งหมด
แต่พระผู้มี
พระภาค ฯ

[๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ อานนท์ ตามที่สารีบุตรพยากรณ์
ชื่อว่าพึงพยากรณ์โดยชอบ ดุกรอานนท์
เรากล่าวว่าสุขและทุกข์เป็นของอาศัย
เหตุเกิดขึ้น สุขและทุกข์อาศัยอะไรเกิดขึ้น สุขและทุกข์อาศัยผัสสะเกิดขึ้น
บุคคลผู้กล่าวดังนี้ จึงจะถือว่าเป็นอันกล่าวตามที่เรากล่าวแล้ว
ไม่กล่าวตู่เราด้วย
คำไม่จริง และพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม
ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ
ก็จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้ ดุกรอานนท์ ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
แม้
สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า
ตนทำเอง ย่อม

เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ฯลฯ

แม้สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้

กล่าวกรรมบัญญัติว่า เกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีโชตนเองกระทำ
มิใช่ผู้อื่นกระทำ

ให้ ก็ย่อมเกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ดูกรอานนท์ ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
พวก

สมณพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า สุขและทุกข์ ตนทำเอง
เว้นผัสสะ

เสีย เขาย่อมเสวยสุขและทุกข์ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ พวกสมณ-
*พราหมณ์ซึ่งเป็นผู้กล่าวกรรมบัญญัติว่า สุขและทุกข์เกิดขึ้น

เพราะอาศัยการที่ตน

เองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำให้ เว้นผัสสะเสีย เขาย่อมเสวยสุขและทุกข์
ดังนี้

มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๘๓] ดูกรอานนท์ เมื่อกายมีอยู่ สุขและทุกข์อันเป็นภายในย่อม
บังเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางกายเป็นเหตุ เมื่อวาจามีอยู่

สุขและทุกข์อันเป็น

ภายใน ย่อมบังเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางวาจาเป็นเหตุ หรือว่า
เมื่อใจมีอยู่

สุขและทุกข์อันเป็นภายใน ย่อมบังเกิดขึ้นเพราะความจงใจทางใจเป็นเหตุ
ดูกร

อานนท์ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยนั้นแหละ บุคคลย่อมปรุงแต่งกายสังขาร
ซึ่ง

เป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภายในเกิดขึ้น ด้วยตนเองบ้าง
บุคคลย่อมปรุง

แต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็นภายในเกิดขึ้น
เพราะผู้อื่น

บ้าง บุคคลรู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร
ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์อันเป็น

ภายในเกิดขึ้นบ้าง บุคคลไม่รู้สีกตัว
ย่อมปรุ่่งแต่งกายสังขารซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุข
และทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นบ้าง ดูกรอานนท
บุคคลย่อมปรุ่่งแต่งวลีสังขารซึ่ง
เป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
บุคคลย่อมปรุ่่งแต่ง
วลีสังขารซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นเพราะผู้อื่นบ้าง
บุคคล
รู้สีกตัว
ย่อมปรุ่่งแต่งวลีสังขารซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้น
บ้าง บุคคลไม่รู้สีกตัว ย่อมปรุ่่งแต่งวลีสังขาร
ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอัน
เป็นภายในเกิดขึ้นบ้าง ดูกรอานนท บุคคลย่อมปรุ่่งแต่งมโนสังขาร ซึ่งเป็น
ปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
บุคคลย่อมปรุ่่งแต่ง
มโนสังขาร
ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นเพราะผู้อื่นบ้าง
บุคคลรู้สีกตัว
ย่อมปรุ่่งแต่งมโนสังขารซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายใน
เกิดขึ้นบ้าง บุคคลไม่รู้สีกตัว ย่อมปรุ่่งแต่งมโนสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุข
และทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นบ้าง ดูกรอานนท
อริชชาแทรกอยู่แล้วในธรรม
เหล่านี้ ฯ

[๘๔] ดูกรอานนท ก็เพราะอริชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ กายซึ่ง
เป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้น จึงไม่มี
วจาซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุข
และทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นจึงไม่มี
ใจซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกขอันเป็น
ภายในเกิดขึ้น จึงไม่มี เขต [ความจงใจเป็นเหตุงอกงาม]
ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและ

ทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้นจึงไม่มี วัตถุ [ความจงใจอันเป็นที่ประดิษฐาน]
ซึ่งเป็น

ปัจจัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้น จึงไม่มี อายตนะ

[ความจงใจอัน

เป็นปัจจัย] ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายในเกิดขึ้น จึงไม่มี หรือ
อธิกรณ์ [ความจงใจอันเป็นเหตุ]

ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกขอันเป็นภายใน
เกิดขึ้น จึงไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อุปวาณสูตร

[๘๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

ท่านพระอุปัฏฐากได้เข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง ฯ

[๘๖] ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ท่านพระอุปัฏฐากได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งยอมบัญญัติว่า ทุกข

ตนทำเอง ส่วนสมณพราหมณ์พวกหนึ่งยอมบัญญัติว่า ทุกขผู้อื่นทำให้
มีสมณ-

*พราหมณ์พวกหนึ่งยอมบัญญัติว่า ทุกขตนทำเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย
มีสมณ

พราหมณ์พวกหนึ่งยอมบัญญัติว่า

ทุกขเกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มิใช่ตนเองกระทำ

มิใช่ผู้อื่นกระทำให้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในวาทะทั้ง ๔ นี้

พระผู้มีพระภาคตรัส

ไว้อย่างไร ตรัสบอกไว้อย่างไร ข้าพระองค์พยากรณ์อย่างไร

จึงจะชื่อว่า เป็นผู้

กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว
จะไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง
และจะพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ
จะไม่พึง

ถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้ ฯ

[๘๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุปัฏฐาก เรากล่าวทุกข์เป็นของ
อาศัยเหตุเกิดขึ้น ทุกข์อาศัยอะไรเกิดขึ้น ทุกข์อาศัยผัสสะเกิดขึ้น
บุคคลผู้กล่าว

ดังนี้ จึงจะชื่อว่า เป็นอันกล่าวตามที่เรากล่าวแล้ว
ไม่กล่าวต่อเราด้วยคำไม่จริง

พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ
จะไม่พึงถึงฐานะ

อันวิญญูชนจะติเตียนได้ ดูกรอุปัฏฐาก ในวาทะทั้ง ๔ นั้น
แม้ทุกข์ที่พวกสมณ-

*พราหมณ์บัญญัติว่า ตนทำเอง ย่อมเกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ฯลฯ
แม้ทุกข์

ที่พวกสมณพราหมณ์บัญญัติว่า

เกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีใจตนเองกระทำ มิใช่

ผู้อื่นกระทำให้ ก็ย่อมเกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ดูกรอุปัฏฐาก
ในวาทะทั้ง

๔ นั้น พวกสมณพราหมณ์บัญญัติว่า ทุกข์ตนทำเอง เว้นผัสสะเสีย
เขาย่อม

เสวยทุกข์ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ พวกสมณพราหมณ์บัญญัติว่า
ทุกข์

เกิดขึ้นเพราะอาศัยการที่มีใจตนเองกระทำ มิใช่ผู้อื่นกระทำให้
เว้นผัสสะเสีย

เขาย่อมเสวยทุกข์ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ปัจฉยสูตร

[๘๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ
ฯลฯ ๑-

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชราและมรณะเป็นไฉน ความแก่ ภาวะ
ของความแก่ พันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยว ความเสื่อมแห่งอายุ ความ
แก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่าชรา
ความ

เคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความทำลาย ความอันตราย มฤตยู
ความตาย

กาลกิริยา ความแตกแห่งขันธ์ ความทอดทิ้งซากศพ
ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์

จากหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่ามรณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ชรา

และมรณะดังพรรณนา มาฉะนี้ เรียกว่าชรามรณะ เพราะชาติเกิด
ชรามรณะจึงเกิด

เพราะชาติดับ ชรามรณะจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ
ความเห็นชอบ ๑

ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ อาชีพชอบ ๑
พยายามชอบ ๑

ระลึกชอบ ๑ ความตั้งใจชอบ ๑

เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับชรามรณะ ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็ชาติเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภพเป็นไฉน ฯลฯ
ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็อุปาทานเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ตัณหาเป็นไฉน ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ผัสสะเป็นไฉน

ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็สพายตนะเป็นไฉน ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
กีนามรูป

เป็นไฉน ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นไฉน ฯลฯ
ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ก็สังขารทั้งหลายเป็นไฉน ดุกรภิกษุทั้งหลาย สังขาร ๓ ประการ เหล่านี้คือ
กายสังขาร ๑ วีสสังขาร ๑ จิตตสังขาร ๑ นี้เรียกว่าสังขาร
เพราะอวิชชาเกิด

สังขารจึงเกิด เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘
นี้เท่านั้นคือ

ความเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑
อาชีพชอบ ๑

พยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจชอบ ๑
เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับ

สังขาร ฯ

@๑. เหมือนข้อ ๔-๕

[๙๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล อริยสาวกรู้ทั่วถึงปัจจัยอย่างนี้
รู้ทั่วถึงเหตุเกิดแห่งปัจจัยอย่างนี้ รู้ทั่วถึงความดับแห่งปัจจัยอย่างนี้
รู้ทั่วถึงข้อ

ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งปัจจัยอย่างนี้ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลนั้น
อริยสาวก

นี้เราเรียกว่า เป็นผู้สมบุรณด้วยทิฐิบ้าง เป็นผู้สมบุรณด้วยทัศนะบ้าง
เป็นผู้มา

ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง

เป็นผู้ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสกชะบ้าง

เป็นผู้ประกอบด้วยวิชาอันเป็นเสกชะบ้าง เป็นผู้บรรลุกระแส
แห่งธรรมบ้าง

เป็นพระอริยะมีปัญญาเครื่องฆ่าแรกกิเลสบ้าง
ว่าอยู่ชิดประต้อมตนิพพานบ้าง ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ภิกขุสูตร

[๙๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯลฯ
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์
นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ทั่วถึงชรามรณะ
ย่อมรู้ทั่วถึง
เหตุเกิดแห่งชรามรณะ ย่อมรู้ทั่วถึงความดับแห่งชรามรณะ
ย่อมรู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติ
ให้ถึงความดับแห่งชรามรณะ ย่อมรู้ทั่วถึงชาติ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงภพ ฯลฯ
ย่อมรู้ทั่ว
ถึงอุปาทาน ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงตัณหา ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงเวทนา ฯลฯ
ย่อมรู้ทั่วถึง
ผัสสะ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงสพายตนะ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงนามรูป ฯลฯ
ย่อมรู้ทั่วถึง
วิญญาณ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงสังขารทั้งหลาย ย่อมรู้ทั่วถึงเหตุเกิดแห่งสังขาร
ย่อมรู้
ทั่วถึงความดับแห่งสังขาร ย่อมรู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร
ฯ

[๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสและมรณะเป็นไฉน ความแก่ ภาวะ
ของความแก่ พันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยว ความเสื่อมแห่งอายุ ความ
แก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่าชรา
ความ
เคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความทำลาย ความอันตรธาน มฤตยู
ความตาย
กาลกิริยา ความแตกแห่งขันธ ความทอดทิ้งซากศพ
ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์
จากหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่ามรณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ชรา
และมรณะดังพรรณนามานี้ เรียกว่าชรามรณะ เพราะชาติเกิด
ชรามรณะจึงเกิด

เพราะชาติดับ ขรามรณะจึงดับ อริยมรรคมืองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ
ความเห็นชอบ ๑

ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ อาชีพชอบ ๑
พยายามชอบ

๑ ระลึกชอบ ๑ ความตั้งใจชอบ ๑

เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับขรามรณะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชาติเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภพเป็นไฉน
ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปาทานเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ตัณหาเป็นไฉน

ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ผัสสะเป็นไฉน

ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สพายตนะเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็นามรูป

เป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็วิญญาณเป็นไฉน ฯลฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็

สังขารเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขาร ๓ ประการเหล่านี้ คือ
กายสังขาร ๑

วจีสังขาร ๑ จิตตสังขาร ๑ นี้เรียกว่าสังขาร เพราะอวิชชาเกิด
สังขารจึงเกิด

เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ อริยมรรคมืองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ
ความเห็นชอบ ๑

ฯลฯ ความตั้งใจชอบ ๑ เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับสังขาร ฯ

[๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุย่อมรู้ทั่วถึงขรามรณะ
อย่างนี้ ย่อมรู้ทั่วถึงเหตุเกิดแห่งขรามรณะอย่างนี้
ย่อมรู้ทั่วถึงความดับแห่งขรา

มรณะอย่างนี้ ย่อมรู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งขรามรณะอย่างนี้
ย่อมรู้ทั่ว

ถึงชาติอย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงภพอย่างนี้ ฯลฯ

ย่อมรู้ทั่วถึงอุปาทานอย่างนี้ ฯลฯ

ย่อมรู้ทั่วถึงตณหาอย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงเวทนาอย่างนี้ ฯลฯ

ย่อมรู้ทั่วถึงผัสสะ

อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงสพายตนะอย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงนามรูปอย่างนี้
ฯลฯ

ย่อมรู้ทั่วถึงวิญญาณอย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงสังขารทั้งหลายอย่างนี้

ย่อมรู้ทั่วถึง

เหตุเกิดแห่งสังขารอย่างนี้ ย่อมรู้ทั่วถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้

ย่อมรู้ทั่วถึงข้อ

ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลนั้น
ภิกษุนี้

เรากล่าวว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทฐิบ้าง เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทศนะบ้าง
เป็นผู้มาถึง

สัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง

เป็นผู้ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสกขะบ้าง

เป็นผู้ประกอบด้วยวิชชาอันเป็นเสกขะบ้าง เป็นผู้บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง

เป็นพระอริยะมีปัญญาเครื่องฆ่าแรกกิเลสบ้าง

ว่าอยู่ชิดประต้อมตนิพพานบ้าง ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

[๙๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้

ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ย่อมไม่กำหนดรู้

ชรามรณะ ย่อมไม่กำหนดรู้เหตุเกิดแห่งชรามรณะ

ย่อมไม่กำหนดรู้ความดับแห่ง

ชรามรณะ ย่อมไม่กำหนดรู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชรามรณะ

ย่อมไม่กำหนด

รู้ชาติ ฯลฯ ย่อมไม่กำหนดรู้ภพ ฯลฯ ย่อมไม่กำหนดรู้อุปาทาน ฯลฯ

ย่อมไม่

กำหนดรู้ค้นหา ฯลฯ ย่อมไม่กำหนดรู้เวทนา ฯลฯ ย่อมไม่กำหนดรู้ผัสสะ
ฯลฯ

ย่อมไม่กำหนดรู้สพายตนะ ฯลฯ ย่อมไม่กำหนดรู้นามรูป ฯลฯ

ย่อมไม่กำหนดรู้

วิญญาณ ฯลฯ ย่อมไม่กำหนดรู้สังขารทั้งหลาย

ย่อมไม่กำหนดรู้เหตุเกิดแห่ง

สังขาร ย่อมไม่กำหนดรู้ความดับแห่งสังขาร

ย่อมไม่กำหนดรู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความ

ดับแห่งสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้

ย่อมไม่ได้รับสมมติ

ว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ

หรือไม่ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์

อนึ่ง ท่านเหล่านี้

จะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์

แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง

ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ไม่ได้ ฯ

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ย่อมกำหนดรู้ชรามรณะ ย่อมกำหนดรู้เหตุเกิดแห่งชรามรณะ

ย่อมกำหนดรู้ความ

ดับแห่งชรามรณะ ย่อมกำหนดรู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชรามรณะ

ย่อมกำหนดรู้

*หนตรัฐชาติ ฯลฯ ย่อมกำหนดรู้ภพ ฯลฯ ย่อมกำหนดรู้อุปาทาน ฯลฯ

ย่อมกำหนด

รู้ค้นหา ฯลฯ ย่อมกำหนดรู้เวทนา ฯลฯ ย่อมกำหนดรู้ผัสสะ ฯลฯ

ย่อมกำหนด

รู้สพายตนะ ฯลฯ ย่อมกำหนดรู้นามรูป ฯลฯ ย่อมกำหนดรู้วิญญาณ ฯลฯ

ย่อม

กำหนดรู้สังขารทั้งหลาย ย่อมกำหนดรู้เหตุเกิดแห่งสังขาร

ย่อมกำหนดรู้ความดับ

แห่งสังขาร ย่อมกำหนดรู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล ย่อมได้รับสมมติว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
และ

ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่ง

ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญา

อันรู้ยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

[๙๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้

ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ย่อมไม่รู้ทั่วถึงขรา

มรณะ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงเหตุเกิดขรามรณะ

ย่อมไม่รู้ทั่วถึงความดับแห่งขรามรณะ

ย่อมไม่รู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งขรามรณะ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

จักล่วงพ้นขรามรณะได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงชาติ ฯ

ย่อม

ไม่รู้ทั่วถึงภพ ฯ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงอุปาทาน ฯ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงตัณหา ฯ

ย่อม

ไม่รู้ทั่วถึงเวทนา ฯ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงผัสสะ ฯ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงสพายตนะ

ฯ

ย่อมไม่รู้ทั่วถึงนามรูป ฯ ย่อมไม่รู้ทั่วถึงวิญญาณ ฯ

ย่อมไม่รู้ทั่วถึงสังขาร

ทั้งหลาย ย่อมไม่รู้ทั่วถึงเหตุเกิดแห่งสังขาร

ย่อมไม่รู้ทั่วถึงความดับแห่งสังขาร

ย่อมไม่รู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

จักล่วงพ้นสังขารทั้งหลายได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านั้นแล

ย่อมรู้ทั่วถึงชรามรณะ ย่อมรู้เหตุเกิดแห่งชรามรณะ

ย่อมรู้ทั่วถึงความดับแห่งชรา

มรณะ ย่อมรู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชรามรณะ

สมณะหรือพราหมณ์

เหล่านั้น จักล่วงพ้นชรามรณะได้ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ ย่อมรู้ทั่วถึงชาติ
ฯลฯ

ย่อมรู้ทั่วถึงภพ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงอุปาทาน ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงตัณหา ฯลฯ

ย่อมรู้

ทั่วถึงเวทนา ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงผัสสะ ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงสพายตนะ ฯลฯ

ย่อมรู้

ทั่วถึงนามรูป ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงวิญญาน ฯลฯ ย่อมรู้ทั่วถึงสังขาร

ย่อมรู้ทั่วถึงเหตุ

เกิดแห่งสังขาร ย่อมรู้ทั่วถึงความดับแห่งสังขาร

ย่อมรู้ทั่วถึงข้อปฏิบัติให้ถึงความ

ดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จักล่วงพ้นสังขารทั้งหลายได้
ดังนี้

เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

ทสพลวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทสพลสูตรที่ ๑ ๒. ทสพลสูตรที่ ๒

๓. อุปนิสสูตร ๔. อัญญตัตถียสูตร

๕. ภูมิขสูตร ๖. อุปวาณสูตร ๗. ปัจจยสูตร

๘. ภิกขสูตร ๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ฯ

กพารชัตติยวรรคที่ ๔

๑. กุตมิตสูตร

[๙๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ครั้งนั้นแล
พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาว่า ดูกรสารีบุตร
อชิตมาณพได้กล่าวปัญหานี้ไว้ใน
อชิตปัญหา ในปรายนวรรคว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว ๑- และบุคคล
ที่ยังเป็นเสขบุคคลอยู่เหล่าใด มีอยู่มากในศาสนานี้ พระองค์
ผู้มีปัญญารู้แจ้งเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรดตรัสบอกความ
ประพจน์ของบุคคลทั้งสองพวกนั้น แก่ข้าพเจ้า ดังนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร เธอจะพึงเห็นเนื้อความของคาถาที่กล่าวโดยย่อนี้ โดย
พิสดารได้อย่างไร ฯ

[๙๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้นั่งอยู่
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะท่านพระสารีบุตรเป็นครั้งที่สอง ฯลฯ
แม้ในครั้งที่สอง

ท่านพระสารีบุตรก็ได้นั่งอยู่ แม้ในครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่าน
พระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร
อชิตมาณพได้กล่าวปัญหานี้ไว้ในอชิตปัญหา ใน
ปรายนวรรคว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว และบุคคล
ที่ยังเป็นเสขบุคคลอยู่เหล่าใด มีอยู่มากในศาสนานี้ พระองค์
ผู้มีปัญญารู้แจ้งเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรดตรัสบอกความ
ประพจน์ของบุคคลทั้งสองพวกนั้น แก่ข้าพเจ้า ดังนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร เธอจะพึงเห็นเนื้อความของคำที่กล่าวโดยย่อนี้
โดยพิสดาร
ได้อย่างไร เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรก็ยังนั่งอยู่
แม้

ในครั้งที่สาม ฯ

@๑. อรรถกถาหมายถึงพระชินาสพ

[๑๐๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรสารีบุตร เธอเห็นไหมว่า นี่คือ
ชั้นปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า
บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดย

ชอบตามความเป็นจริงว่า นี่คือชั้นปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว
ย่อม

ปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อคลายความกำหนัด
เพื่อความดับแห่งชั้นปัญจกที่เกิดขึ้น

แล้ว ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า
ชั้นปัญจกนี้เกิดเพราะ

อาหารนั้น ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย
เพื่อคลายความ

กำหนัด เพื่อความดับแห่งชั้นปัญจกที่เกิดขึ้นเพราะอาหาร
ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดย

ชอบตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดา
เพราะ

อาหารนั้นดับไป ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย
เพื่อคลาย

ความกำหนัด เพื่อความดับแห่งชั้นปัญจกซึ่งมีความดับเป็นธรรมดา
พระพุทธ-

*เจ้าข้า บุคคลย่อมเป็นเสขะได้ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้ ฯ

[๑๐๑] พระพุทธเจ้าข้า บุคคลได้ชื่อว่าตรัสรู้ธรรมเป็นโฉน บุคคลเห็น
ด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า นี่คือชั้นปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว
ครั้นเห็น

เช่นนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะความหน่าย เพราะคลายความกำหนัด
เพราะ

ความดับ เพราะไม่ถือมั่นซึ่งชั้นปัญจกที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดยชอบ

ตามความเป็นจริงว่า ชนธปัญจกนี้เกิดเพราะอาหารนั้น
ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว

ย่อมหลุดพ้นเพราะความหน่าย เพราะคลายความกำหนัด เพราะความดับ
เพราะ

ไม่ถือมั่นซึ่งชนธปัญจกที่เกิดเพราะอาหารนั้น
ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตาม

ความเป็นจริงว่า สิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดา
เพราะอาหารนั้น

ดับไป ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะความหน่าย
เพราะคลายความ

กำหนัด เพราะความดับ

เพราะไม่ถือมั่นซึ่งชนธปัญจกซึ่งมีความดับเป็นธรรมดา

บุคคลชื่อว่า ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล
คำที่อชิตมาณพกล่าวไว้ใน

อชิตปัญหา ในปรายนวรรคว่า

ข้าแต่ท่านผู้วิรูทุกซ์ บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว และบุคคล
ที่ยังเป็นเสขบุคคลอยู่เหล่าใด มีอยู่มากในศาสนานี้ พระองค์
ผู้มีปัญญาอันข้าพเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรดตรัสบอกความ
ประพฤติของบุคคลทั้งสองพวกนั้น แก่ข้าพเจ้า ดังนี้ ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ทราบเนื้อความของคำที่กล่าวไว้โดยย่อนี้
โดย

พิสดารอย่างนี้แล ฯ

[๑๐๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ฤกษ์ๆ สารีบุตร บุคคลเห็นด้วย
ปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า นี่คือชนธปัญจกที่เกิดแล้ว
ครั้นเห็นเช่นนั้น

แล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อคลายความกำหนัด
เพื่อความดับแห่งชนธ-

*ปัญจกที่เกิดแล้ว ย่อมเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า
ชนธปัญจกนี้

เกิดเพราะอาหารนั้น ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย
เพื่อคลาย

ความกำหนัด เพื่อความดับแห่งขันธปัญจกที่เกิดเพราะอาหาร
ย่อมเห็นด้วยปัญญา

โดยชอบตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดเกิดแล้ว สิ่งนั้นมีความดับเป็นธรรมดา
เพราะ

ความดับแห่งอาหารนั้น ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย
เพื่อ

คลายความกำหนัด เพื่อความดับแห่งขันธปัญจกที่มีความดับเป็นธรรมดา
ดูกร

สาริบุตร บุคคลชื่อว่าเป็นเสขะได้ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้แล ฯ

[๑๐๓] ดูกรสาริบุตร ก็บุคคลชื่อว่าได้ตรัสรู้ธรรมแล้วเป็นโณ ดูกร
สาริบุตร บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า
นี่คือขันธปัญจกที่

เกิดแล้ว ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะความหน่าย
เพราะคลายความ

กำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นซึ่งขันธปัญจกที่เกิดแล้ว
ย่อมเห็นด้วย

ปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ขันธปัญจกนี้เกิดเพราะอาหารนั้น
ครั้นเห็น

เช่นนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะความหน่าย เพราะคลายความกำหนัด
เพราะ

ความดับ เพราะความไม่ถือมั่นซึ่งขันธปัญจกที่เกิดแล้วเพราะอาหาร
ย่อมเห็น

ด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดเกิดแล้ว
สิ่งนั้นมีความดับเป็น

ธรรมดา เพราะความดับแห่งอาหารนั้น ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้ว
ย่อมหลุดพ้นเพราะ

ความหน่าย เพราะคลายความกำหนัด เพราะความดับ
เพราะไม่ถือมั่นซึ่งขันธ-

*ปัญญาที่มีความดับเป็นธรรมดา ดุกรสารีบุตร
บุคคลได้ชื่อว่าตรัสรู้ธรรมแล้ว

ด้วยอาการอย่างนี้แล

คำที่อชิตมาณพกล่าวไว้ในอชิตปัญหาในปรายณวรรคว่า

ข้าแต่ท่านผู้เริ่ดทุกข์ บุคคลที่ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว และบุคคลที่
ยังเป็นเสขบุคคลอยู่เหล่าใด มีอยู่มากในศาสนานี้ พระองค์
ผู้มีปัญญาอันข้าพเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรดตรัสบอกความ
ประพฤติของบุคคลทั้งสองพวกนั้น แก่ข้าพเจ้า ดังนี้ ฯ

ดุกรสารีบุตร เธอพึงเห็นเนื้อความของคำที่กล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดาร
ได้อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. กฬารชัตตยสูตร

[๑๐๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

กฬารชัตตยภิกษุเข้าไปหาท่าน

พระสารีบุตรถึงที่อยู่ แล้วได้ปราศรัยกับท่าน

ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึง

กันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะท่าน

พระสารีบุตรว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร โมลียผัคคุณภิกษุได้ลาสิกขา
เวียนมา

ทางฝ่ายต่ำเสียแล้ว ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ท่านโมลียผัคคุณะนั้นคงไม่ได้ความพอใจใน

พระธรรมวินัยนี้เป็นแน่ ฯ

ก. ถ้าเช่นนั้น ท่านพระสารีบุตรคงได้ความพอใจในพระธรรมวินัยนี้
กระมัง ฯ

สา. ท่านผู้มีอายุ ผมไม่มีความสงสัยเลย ฯ

ก. ท่านผู้มีอายุ ก็ต่อไปเล่า ท่านไม่สงสัยหรือ ฯ

สา. ท่านผู้มีอายุ ถึงต่อไปผมก็ไม่สงสัยเลย ฯ

[๑๐๕] ลำดับนั้น กพารชัตตยภิกษุลูกจากอาสนะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรอวดอ้างพระอรหัตผลว่า ข้าพเจ้ารู้ชัดว่าชาติสิ้น

แล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสั่งภิกษุรูปหนึ่งว่า มานีแนะภิกษุ เธอจงไปเรียกสารีบุตรมาตามคำของเราว่า พระศาสดารับสั่งเรียกหาท่าน ฯ

ภิกษุนั้นรับพระพุทธพจน์แล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรยังที่อยู่ว่า เรียนต่อท่านว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร พระศาสดารับสั่งเรียกหาท่าน ฯ

ท่านพระสารีบุตรรับคำของภิกษุนั้นแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๑๐๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรสารีบุตร เขาว่าเธออวดอ้างอรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จ

แล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี ดังนี้ จริงหรือ ฯ

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์หาได้กล่าวเนื้อความตามบท ตามพยัญชนะเช่นนั้นไม่ ฯ

ภ. ดูกรสารีบุตร กุลบุตรย่อมอวดอ้างอรหัตผลโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนั้น

บุคคลทั้งหลายก็ต้องเห็นอรหัตผลที่อวดอ้างไปแล้ว โดยความเป็นอันอวดอ้าง ฯ

สา. พระพุทธเจ้าข้า แม้ข้าพระองค์ก็ได้กราบทูลไว้อย่างนี้มิใช่หรือว่า ข้าพระองค์หาได้กล่าวเนื้อความตามบท ตามพยัญชนะเช่นนั้นไม่ ฯ

ดูกรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร ท่านรู้เห็นอย่างไร จึงอวดอ้างอรหัตผลว่า เราย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี
เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอ
พึงพยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น
ข้าพระองค์พึงพยากรณ์
อย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จ
แล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี เพราะรู้ได้ว่า
เมื่อปัจฉัยแห่งชาติสิ้นแล้ว
เพราะปัจฉัยอันเป็นต้นเหตุสิ้นไป ชาติจึงสิ้นไป พระพุทธเจ้าข้า
เมื่อข้าพระองค์
ถูกถามอย่างนี้ ก็พึงพยากรณ์อย่างนี้ ฯ

[๑๐๗] ดูกุรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร
ก็ชาติมีอะไร

เป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกัมมัตถะ มีอะไรเป็นแดนเกิด
เมื่อถูกถาม
เช่นนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น
ข้าพระองค์พึงพยากรณ์
อย่างนี้ว่า ชาติมีภพเป็นเหตุ มีภพเป็นสมุทัย มีภพเป็นกัมมัตถะ มีภพเป็น
แดนเกิด ฯ

[๑๐๘] ดูกุรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร ก็ภพเล่า
มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกัมมัตถะ มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่อ
ถูกถามเช่นนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น
ข้าพระองค์พึงพยากรณ์
อย่างนี้ว่า ภพมีอุปาทานเป็นเหตุ มีอุปาทานเป็นสมุทัย
มีอุปาทานเป็นกัมมัตถะ มี
อุปาทานเป็นแดนเกิด ฯ

[๑๐๙] ดูกุรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร ก็อุปาทาน

เล่า มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกำเณด มีอะไรเป็นแดนเกิด
เมื่อถูกถามเช่นนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น

ข้าพระองค์พึงพยากรณ์

อย่างนี้ว่า อุปาทานมีตัณหาเป็นเหตุ มีตัณหาเป็นสมุทัย
มีตัณหาเป็นกำเณด มี
ตัณหาเป็นแดนเกิด ฯ

[๑๑๐] ดูกุรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร ก็ตัณหา
เล่ามีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกำเณด มีอะไรเป็นแดนเกิด
เมื่อถูกถามเช่นนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น

ข้าพระองค์พึงพยากรณ์

อย่างนี้ว่า ตัณหา มีเวทนาเป็นเหตุ มีเวทนาเป็นสมุทัย มีเวทนาเป็นกำเณด
มี
เวทนาเป็นแดนเกิด ฯ

[๑๑๑] ดูกุรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร ก็เวทนา
เล่ามีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกำเณด มีอะไรเป็นแดนเกิด
เมื่อถูกถามเช่นนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น

ข้าพระองค์พึงพยากรณ์

อย่างนี้ว่า เวทนามีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นสมุทัย มีผัสสะเป็นกำเณด
มีผัสสะ
เป็นแดนเกิด ฯ

[๑๑๒] ดูกุรสารีบุตร ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสารีบุตร ท่านรู้
เห็นอย่างไร ความเพลิดเพลนในเวทนาจึงไม่ปรากฏ เมื่อถูกถามอย่างนี้
เธอพึง

พยากรณ์อย่างไร ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น

ข้าพระองค์พึงพยากรณ์

อย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ว่า เวทนา ๓ เหล่านี้คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา
อทุกขม-

*สุขเวทนา เป็นของไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์

ความเพลิดเพลिन

ในเวทนาจึงไม่ปรากฏ ฯ

[๑๑๓] ถูกอะไรๆ สาริปุตฺร ตามที่เธอพยากรณ์ความข้อนั้นโดยย่อ ก็
ได้ใจความดังนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งล้วนเป็นทุกข์ทั้งนั้น

ดูกรสาริปุตฺร

ถ้าเขาถามเธออย่างนี้ว่า ท่านสาริปุตฺร เพราะความหลุดพ้นเช่นไร

ท่านจึงอวดอ้าง

อรหัตผลว่า ท่านรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึง
พยากรณ์อย่างไร ฯ

พระพุทธเจ้าข้า ถ้าเขาถามข้าพระองค์เช่นนั้น

ข้าพระองค์พึงพยากรณ์

อย่างนี้ว่า อาสวะทั้งหลายย่อมไม่ครอบงำท่านผู้มีสติอยู่อย่างใด

ข้าพเจ้าก็เป็นผู้มี

สติอยู่อย่างนั้น เพราะความหลุดพ้นในภายใน เพราะอุปาทานทั้งปวงสิ้นไป
ทั้ง

ข้าพเจ้าก็ได้ดูหมิ่นตนเองด้วย พระพุทธเจ้าข้า เมื่อถูกถามอย่างนี้

ข้าพระองค์พึง

พยากรณ์อย่างนี้ ฯ

[๑๑๔] ถูกอะไรๆ สาริปุตฺร ตามที่เธอพยากรณ์ความข้อนั้นโดยย่อ ก็
ได้ใจความดังนี้ว่า อาสวะเหล่าใดอันพระสมณะกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าไม่สงสัย
ไม่

เคลือบแคลง ในอาสวะเหล่านั้นว่า อาสวะเหล่านั้น

ข้าพเจ้าจะได้แล้วหรือยัง ฯ

ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตตรัสดังนี้แล้ว

เสด็จลุกขึ้นจากพุทธอาสน์

เสด็จเข้าไปยังพระวิหาร ฯ

[๑๑๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปแล้วไม่นานนัก
ท่านพระสารีบุตร
จึงกล่าวกะภิกษุทั้งหลายในที่นั้นว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
ถามปัญหาข้อแรกกะผม ซึ่งผมยังไม่เคยรู้มาก่อน
ผมจึงทูลตอบปัญหาล่าช้าไป
ต่อเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาปัญหาข้อแรกของผมแล้ว
ผมจึงคิดได้ว่า ถ้า
พระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมตลอดทั้งวันด้วยบทอื่นๆ
ด้วย
ปริยายอื่นๆ
แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งวัน
แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้น
กะผมด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืน
แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อ
นั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืน
หาก
พระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทอื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ
ตลอดทั้งคืนทั้งวัน
แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบท
อื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืนทั้งวัน
หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถาม
ความข้อนั้นกะผมด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสองคืนสองวัน
แม้ผม
ก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ
ตลอดสองคืนสองวัน
หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบท

อื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสามคืนสามวัน
แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวาย
พระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทธอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสามคืนสามวัน
หาก

พระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทธอื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ
ตลอดสี่คืนสี่วัน

แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทธ
อื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสี่คืนสี่วัน

หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความ

ข้อนั้นกะผมด้วยบทธอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดห้าคืนห้าวัน

แม้ผมก็พึงทูล

ตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทธอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ
ตลอด

ห้าคืนห้าวัน

หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทธอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดหกคืนหกวัน

แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มี

พระภาคได้ด้วยบทธอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดหกคืนหกวัน หากพระผู้มี

พระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทธอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ

ตลอด

เจ็ดคืนเจ็ดวัน

แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทธอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดเจ็ดคืนเจ็ดวัน ฯ

[๑๑๖] ลำดับนั้น พระกพารชัตตยภิกษุลุกขึ้นจากอาสนะ เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้าง

หนึ่ง เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
ท่าน

พระสารีบุตรบันลือสีหนาทว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามปัญหา

ข้อแรกกะผม ซึ่งผมยังไม่เคยรู้มาก่อน ผมจึงทูลตอบปัญหาล่าช้าไป

ต่อเมื่อ

พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาปัญหาข้อแรกของผมแล้ว ผมจึงคิดว่า

ถ้าพระผู้มี

พระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมตลอดทั้งวันด้วยบทอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ

แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคด้วยบทอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ

ตลอดทั้งวัน

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืน

แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาค

ได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืน

หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัส

ถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืนทั้งวัน

แม้ผม

ก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ

ตลอดทั้งคืนทั้งวัน

หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบท

อื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสองคืนสองวัน แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้น

ถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสองคืนสองวัน

หากพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทอื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ

ตลอดสามคืนสามวัน

แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วย

บทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสามคืนสามวัน หากพระผู้มีพระภาคจะพึง

ตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทยื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสี่คืนสี่วัน
แม่

ผมก็ฟังหูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทยื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ

ตลอดสี่คืนสี่วัน

หากพระผู้มีพระภาคจะฟังตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทยื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดห้าคืนห้าวัน

แม้ผมก็ฟังหูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มี-

*พระภาคได้ด้วยบทยื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดห้าคืนห้าวัน

หากพระผู้มีพระภาค

จะฟังตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วยบทยื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ

ตลอดหกคืนหก

วัน แม้ผมก็ฟังหูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทยื่นๆ
ด้วยปริยาย

อื่นๆ ตลอดหกคืนหกวัน

หากพระผู้มีพระภาคจะฟังตรัสถามความข้อนั้นกะผมด้วย
บทยื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดเจ็ดคืนเจ็ดวัน

แม้ผมก็ฟังหูลตอบความข้อนั้น

ถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทยื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดเจ็ดคืนเจ็ดวัน

ฯ

[๑๑๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ก็เพราะธรรมาตุอันสารีบุตร
แห่งตลอดดีแล้ว

แม้หากว่าเราจะฟังถามความข้อนั้นกะสารีบุตรด้วยบทยื่นๆ ด้วย
ปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งวัน สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราด้วยบทยื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งวัน

หากเราจะถามความข้อนั้นกะสารีบุตรด้วยบทยื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืน

สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราด้วยบทยื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืน

หากเราจะถามความข้อนั้นกะสารีบุตรด้วยบทยื่นๆ

ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืนทั้งวัน
สาริบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราด้วยบท
อื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดทั้งคืนทั้งวัน
หากเราจะถามความข้อนั้นกะสาริบุตร
ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสองคืนสองวัน สาริบุตรก็คงตอบความ
ข้อนั้นแก่เราได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสองคืนสองวัน หากเรา
จะถามความข้อนั้นกะสาริบุตรด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ
ตลอดสามคืนสาม
วัน สาริบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ
ตลอดสามคืนสามวัน หากเราจะถามความข้อนั้นกะสาริบุตรด้วยบทอื่นๆ
ด้วย
ปริยายอื่นๆ ตลอดสี่คืนสี่วัน
สาริบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ด้วยบทอื่นๆ
ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดสี่คืนสี่วัน
หากเราจะถามความข้อนั้นกะสาริบุตรด้วยบท
อื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดห้าคืนห้าวัน
สาริบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เรา
ได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดห้าคืนห้าวัน
หากเราจะถามความข้อนั้น
กะสาริบุตรด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดหกคืนหกวัน สาริบุตรก็คง
ตอบความข้อนั้นแก่เราได้ด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอดหกคืนหกวัน
หากเราจะถามความข้อนั้นกะสาริบุตรด้วยบทอื่นๆ ด้วยปริยายอื่นๆ ตลอด
เจ็ดคืนเจ็ดวัน สาริบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ด้วยบทอื่นๆ
ด้วยปริยาย
อื่นๆ ตลอดเจ็ดคืนเจ็ดวัน ฯ

จบสูตรที่ ๒

ญาณวัตถุสูตรที่ ๑

[๑๑๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงญาณวัตถุ ๔๔ แก่เธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังซึ่งญาณวัตถุนั้น

จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๑๑๙] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ญาณวัตถุ ๔๔
เป็นไฉน คือความรู้ในชราและมรณะ ๑

ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งชราและ

มรณะ ๑ ความรู้ในความดับแห่งชราและมรณะ ๑

ความรู้ในปฏิบัติอันให้ถึง

ความดับแห่งชราและมรณะ ๑ ความรู้ในชาติ ๑

ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่ง

ชาติ ๑ ความรู้ในความดับแห่งชาติ ๑

ความรู้ในปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่ง

ชาติ ๑ ความรู้ในภพ ๑ ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งภพ ๑

ความรู้ในความ

ดับแห่งภพ ๑ ความรู้ในปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งภพ ๑

ความรู้ในอุปาทาน ๑

ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งอุปาทาน ๑

ความรู้ในความดับแห่งอุปาทาน ๑

ความรู้ในปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งอุปาทาน ๑ ความรู้ในตัณหา ๑

ความรู้ใน

เหตุเป็นแดนเกิดแห่งตัณหา ๑ ความรู้ในความดับแห่งตัณหา ๑

ความรู้ในปฏิบัติ

อันให้ถึงความดับแห่งตัณหา ๑ ความรู้ในเวทนา ๑

ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิด

แห่งเวทนา ๑ ความรู้ในความดับแห่งเวทนา ๑

ความรู้ในปฏิบัติอันให้ถึงความ

ดับแห่งเวทนา ๑ ความรู้ในผัสสะ ๑ ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งผัสสะ

๑

ความรู้ในความดับแห่งผัสสะ ๑

ความรู้ในปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งผัสสะ ๑

ความรู้ในสพายตนะ ๑ ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งสพายตนะ ๑

ความรู้ใน

ความดับแห่งสพายตนะ ๑

ความรู้ในปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งสพายตนะ ๑

ความรู้ในนามรูป ๑ ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งนามรูป ๑

ความรู้ในความดับ

แห่งนามรูป ๑ ความรู้ในปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งนามรูป ๑ ความรู้ใน

วิญญาน ๑ ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งวิญญาน ๑

ความรู้ในความดับแห่ง

วิญญาน ๑ ความรู้ในปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาน ๑

ความรู้ในสังขาร

ทั้งหลาย ๑ ความรู้ในเหตุเป็นแดนเกิดแห่งสังขาร ๑

ความรู้ในความดับแห่ง

สังขาร ๑ ความรู้ในปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งสังขาร ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เหล่านี้เรียกว่า ญาณวัตถุ ๔๔ ฯ

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสและมรณะเป็นไฉน ความแก่ ภาวะ

ของความแก่ พันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยว ความเสื่อมแห่งอายุ ความ

แก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่าชรา

ความเคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความทำลาย ความอันตราย มฤตยู

ความตาย กาลกิรียา ความแตกแห่งขันธ ความทอดทิ้งซากศพ

ความขาดแห่ง

อินทรีย์ จากหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เราเรียกว่ามรณะ

ชราและมรณะ

ดังพรรณนามาฉะนี้ เรียกว่าชราและมรณะ เพราะชาติเกิด

ชราและมรณะจึงเกิด

เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

ความเห็น

ชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ อาชีพชอบ ๑
พยายาม

ชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ความตั้งใจไว้ชอบ ๑ เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่
ดับชราและมรณะ ๕

[๑๒๑] ดูกรรณิกะทั้งหลาย อริยสาวกรู้ชัดซึ่งชราและมรณะอย่างนี้

รู้ชัดซึ่งเหตุเป็นแดนเกิดแห่งชราและมรณะอย่างนี้

รู้ชัดซึ่งความดับแห่งชราและ

มรณะอย่างนี้ รู้ชัดซึ่งปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะอย่างนี้
นี้ชื่อว่า

ความรู้ในธรรมของอริยสาวกนั้น

อริยสาวกนั้นน่านัยในอดีตและอนาคตไปด้วย

ธรรมนี้ ซึ่งตนเห็นแล้ว รู้แล้ว ให้ผลไม่มีกำหนดกาล อันตนได้บรรลุแล้ว

อันตนยังรู้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ในอดีตกาลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็ได้รู้
ชราและมรณะ ได้รู้เหตุเป็นแดนเกิดแห่งชราและมรณะ

ได้รู้ความดับแห่งชรา

และมรณะ ได้รู้ปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ

เหมือนอย่างที่เรา

ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น

สมณะหรือพราหมณ์ในอนาคตกาลแม้เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ก็จักรู้ชราและมรณะ จักรู้เหตุเป็นแดนเกิดแห่งชราและมรณะ จักรู้ความดับ
แห่งชราและมรณะ จักรู้ปฏิบัติให้อันให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ

เหมือน

อย่างที่เราในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น นี้ชื่อว่า อรรถาธิบายของอริยสาวกนั้น

๕

[๑๒๒] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ความรู้ ๒ อย่าง คือธรรมญาณ ๑- อรรถา-

*ญาณ ๒- ๑ เหล่านี้ของอริยสาวก เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ผุดผ่อง

ดูกรรณิกะ

ทั้งหลาย อริยสาวกนี้เราเรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิบ้าง

ผู้ถึงพร้อมด้วยทัศนะบ้าง

ผู้มาสู่ธรรมนี้บ้าง เห็นธรรมนี้บ้าง

ประกอบด้วยญาณของพระเสขะบ้าง

ประกอบด้วยวิชาของพระเสขะบ้าง ถึงกระแสแห่งธรรมบ้าง

เป็นอริยบุคคล

ผู้มีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลสบ้าง อยู่ชิดประต้อมตนิพพานบ้าง ฯ

[๑๒๓] ดุกรภิกษุทั้งหลาย กิชาติเป็นไฉน ... ดุกรภิกษุทั้งหลาย กิ
ภพเป็นไฉน ... ดุกรภิกษุทั้งหลาย กิอุปาทานเป็นไฉน ...

ดุกรภิกษุทั้งหลาย

กิตัตถาเป็นไฉน ... ดุกรภิกษุทั้งหลาย กิเวทนาเป็นไฉน ...

ดุกรภิกษุทั้งหลาย

กิผัสสะเป็นไฉน ... ดุกรภิกษุทั้งหลาย กิสพายตนะเป็นไฉน ... ดุกรภิกษุ
ทั้งหลาย กินามรูปเป็นไฉน ... ดุกรภิกษุทั้งหลาย กิวิญญาณเป็นไฉน ...

ดุกร

ภิกษุทั้งหลาย กิสังขารเป็นไฉน ... สังขารมี ๓ คือ กายสังขาร ๑ วีสังขาร

๑

@๑. มรรคญาณ ฯ ๒. ผลญาณ ฯ

จิตสังขาร ๑ นี้เรียกว่าสังขาร เพราะอวิชชาเกิด สังขารจึงเกิด

เพราะอวิชชา

ดับ สังขารจึงดับ อริยมรรคมืองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือความเห็นชอบ ๑ ความ
ดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ อาชีพชอบ ๑ พยายามชอบ ๑
ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ฯ

[๑๒๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกรู้ชัดสังขารอย่างนี้ รู้ชัดเหตุ
เป็นแดนเกิดแห่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งสังขารอย่างนี้
รู้ชัดปฏิบัติให้

ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้ นี้ชื่อว่า ความรู้ในธรรมของอริยสาวกนั้น
อริย-

*สาวกนั้นย่อมนำนัยในอดีตและอนาคตไปด้วยธรรมนี้ ซึ่งตนเห็นแล้ว
รู้แล้ว

ให้ผลไม่มีกำหนดกาล อันตนได้บรรลุแล้ว อันตนยังรู้แล้ว สมณะหรือ

พราหมณ์ในอดีตกาลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็ได้รู้สังขาร
ได้รู้เหตุเป็นแดนเกิดแห่ง
สังขาร ได้รู้ความดับแห่งสังขาร ได้รู้ปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสังขาร
เหมือนอย่างที่เราอยู่ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น
สมณะหรือพราหมณ์ในอนาคตกาล
แม้เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็จักรู้สังขาร จักรู้เหตุเป็นแดนเกิดแห่งสังขาร จักรู้
ความดับแห่งสังขาร จักรู้ปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสังขาร
เหมือนอย่างที่เรา
เราอยู่ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น นี้ชื่อว่า อำนวยญาณของอริยสาวกนั้น ฯ
[๑๒๕] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ความรู้ ๒ อย่าง คือธรรมาญาณ ๑ อำนวย-
*ญาณ ๑ เหล่านี้ ของอริยสาวก เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ผุดผ่อง ดูกรรณิกะ
ทั้งหลาย อริยสาวกนี้เราเรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยทิสฺสํ
ผู้ถึงพร้อมด้วยทศณะบั้ง
ผู้มาสู่สัทธรรมนี้บั้ง เห็นสัทธรรมนี้บั้ง
ประกอบด้วยญาณของพระเสขะบั้ง
ประกอบด้วยวิชา ของพระเสขะบั้ง ถึงกระแสแห่งธรรมบั้ง
เป็นอริยบุคคล
ผู้มีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลสบั้ง อยู่ชิดประต้อมตนิพพานบั้ง ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ญาณวัตถุสูตรที่ ๒

[๑๒๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงญาณวัตถุ ๗๗ แก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง
ญาณวัตถุนั้น จงใส่ใจให้ดีเถิด เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มี-
*พระภาคแล้ว ฯ

[๑๒๗] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรรณิกะทั้งหลาย ก็ญาณวัตถุ ๗๗
เป็นไฉน ญาณวัตถุ ๗๗ นั้น คือความรู้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย
ชราและมรณะ

จึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล
ความรู้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี ๑ ความรู้ว่า
เมื่อชาติไม่มี

ชราและมรณะจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย
ชรา

และมรณะจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี ๑
ความรู้ว่า

ธรรมฐิติญาณของชาตินั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับ
เป็นธรรมดา ๑ ความรู้ว่า เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี ๑ ความรู้ว่า
เมื่อภพ

ไม่มี ชาติจึงไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล ความรู้ว่า เพราะภพเป็นปัจจัย
ชาติจึงมี ๑

ความรู้ว่า เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า
เพราะภพ

เป็นปัจจัย ชาติจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า
ธรรมฐิติญาณของภพนั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับ
เป็นธรรมดา ๑ ความรู้ว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ๑ ความรู้ว่า
เมื่ออุปาทานไม่มี ภพจึงไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล ความรู้ว่า เพราะอุปาทาน
เป็นปัจจัย ภพจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่ออุปาทานไม่มี ภพจึงไม่มี ๑
แม้ในอนาคต-

*กาล ความรู้ว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ๑ ความรู้ว่า
เมื่ออุปาทาน

ไม่มี ภพจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า ธรรมฐิติญาณของอุปาทานนั้น มีความสิ้น
ความเสื่อม ความคลาย ความดับเป็นธรรมดา ๑ ความรู้ว่า
ตัณหาเป็นปัจจัย

อุปาทานจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานจึงไม่มี ๑
แม้ในอดีตกาล

ความรู้ว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ๑ ความรู้ว่า
เมื่อตัณหาไม่มี

อุปาทานจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า เพราะตณหาเป็นปัจจัย
อุปาทาน

จึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อตณหาไม่มี อุปาทานจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า
ธรรมฐิติญาณ

ของตณหานั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับเป็นธรรมดา
๑ ความรู้ว่า

เพราะเวทนาเป็นปัจจัยตณหาจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อเวทนาไม่มี
ตณหาจึงไม่มี ๑

แม้ในอดีตกาล ความรู้ว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตณหาจึงมี ๑ ความรู้ว่า
เมื่อเวทนา

ไม่มี ตณหาจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตณหา

จึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อเวทนาไม่มี ตณหาจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า
ธรรมฐิติญาณของ

เวทนานั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับเป็นธรรมดา ๑
ความรู้ว่า

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาจึง
ไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล ความรู้ว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ๑
ความรู้ว่า เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า
เพราะ

ผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาจึงไม่มี ๑
ความรู้ว่า ธรรมฐิติญาณของผัสสะนั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย
ความดับเป็นธรรมดา ๑ ความรู้ว่า เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ๑
ความรู้ว่า เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะจึงไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล ความรู้ว่า
เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่อสพายตนะไม่มี
ผัสสะ

จึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย
ผัสสะจึงมี

๑ ความรู้ว่า เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า ธรรมฐิติญาณ

ของสพ่ายตนะนั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย

ความดับเป็นธรรมดา ๑

ความรู่ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย สพ่ายตนะจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อนามรูปไม่มี สพ่ายตนะจึงไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล ความรู่ว่า

เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย

สพ่ายตนะจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อนามรูปไม่มี สพ่ายตนะจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู่ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย สพ่ายตนะจึงมี ๑

ความรู่ว่า

เมื่อนามรูปไม่มี สพ่ายตนะจึงไม่มี ๑ ความรู่ว่า

ธรรมฐิติญาณของนามรูปนั้น

มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับเป็นธรรมดา ๑ ความรู่ว่า

เพราะ

วิญญาณเป็นปัจฉัย นามรูปจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี ๑

แม้ในอดีตกาล ความรู่ว่า เพราะวิญญาณเป็นปัจฉัย นามรูปจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อ

วิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู่ว่า

เพราะวิญญาณเป็น

ปัจฉัย นามรูปจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี ๑ ความรู่ว่า

ธรรมฐิติญาณของวิญญาณนั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับเป็น

ธรรมดา ๑ ความรู่ว่า เพราะสังขารเป็นปัจฉัย วิญญาณจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อ

สังขารไม่มี วิญญาณจึงไม่มี ๑ แม้ในอดีตกาล ความรู่ว่า

เพราะสังขารเป็นปัจฉัย

วิญญาณจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อสังขารไม่มี วิญญาณจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล

ความรู่ว่า เพราะสังขารเป็นปัจฉัย วิญญาณจึงมี ๑ ความรู่ว่า เมื่อสังขารไม่มี

วิญญานจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า ธรรมฐิติญาณของสังขารนั้น มีความสิ้น
ความ

เสื่อม ความคลาย ความดับเป็นธรรมดา ๑ ความรู้ว่า

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย

สังขารจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี ๑
แม้ในอดีตกาล

ความรู้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า
เมื่ออวิชชาไม่มี

สังขารจึงไม่มี ๑ แม้ในอนาคตกาล ความรู้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขาร

จึงมี ๑ ความรู้ว่า เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี ๑ ความรู้ว่า
ธรรมฐิติญาณ

ของอวิชชา นั้น มีความสิ้น ความเสื่อม ความคลาย ความดับเป็นธรรมดา
๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ญาณวัตถุ ๗๗ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อวิชชาปัจจยสูตรที่ ๑

[๑๒๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย
จึงมีวิญญาน ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

[๑๒๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามพระผู้-
*มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชรามรณะเป็นไฉน และชรามรณะนี้
เป็นของใคร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ตั้งปัญหายังไม่ถูก ดูกรภิกษุ
ผู้ใด

พึงกล่าวว่า ชรามรณะเป็นไฉน และชรามรณะนี้เป็นของใคร
หรือพึงกล่าวว่า

ชรามรณะเป็นอย่างอื่น และชรามรณะนี้เป็นของผู้อื่น คำทั้งสองของผู้นั้น

มีเนื้อความอย่างเดียวกัน ต่างแต่พยัญชนะเท่านั้น ดุกรภิกษุ เมื่อมีทิวา
ชีพ

ก็อันนั้น ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวา
ชีพอย่างหนึ่ง

สรีระอย่างหนึ่ง ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี ดุกรภิกษุ
ตถาคตยอม

แสดงธรรมโดยสายกลาง ไม่ข้องแวะส่วนสุดทั้งสองนั้นดั่งนี้ว่า เพราะชาติ
เป็นปัจจัย จึงมีชรามรณะ ฯ

[๑๓๐] ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชาติเป็นไฉน
และชาตินี้เป็นของใคร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ตั้งปัญหายังไม่ถูก
ดุกรภิกษุ

ผู้ใดพึงกล่าวว่า ชาติเป็นไฉน และชาตินี้เป็นของใคร หรือพึงกล่าวว่า ชาติ
เป็นอย่างอื่น และชาตินี้เป็นของผู้อื่น คำทั้งสองของผู้นั้น
มีเนื้อความอย่างเดียว

กัน ต่างแต่พยัญชนะเท่านั้น ดุกรภิกษุ เมื่อมีทิวา ชีพก็อันนั้น
สรีระก็อันนั้น

ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวา ชีพอย่างหนึ่ง
สรีระ

อย่างหนึ่ง ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี ดุกรภิกษุ
ตถาคตแสดงธรรม

โดยสายกลาง ไม่ข้องแวะส่วนสุดทั้งสองนั้น ดั่งนี้ว่า เพราะภพเป็นปัจจัย
จึงมีชาติ ฯ

[๑๓๑] ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภพเป็นไฉน
และภพนี้เป็นของใคร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ตั้งปัญหายังไม่ถูก
ดุกรภิกษุ

ผู้ใดพึงกล่าวว่า ภพเป็นไฉน และภพนี้เป็นของใคร หรือพึงกล่าวว่า
ภพเป็น

อย่างอื่น และภพนี้เป็นของผู้อื่น คำทั้งสองของผู้นั้น
มีเนื้อความอย่างเดียวกัน

ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น ดุกรภิกษุ เมื่อมีทิวา ชิพก็อันนั้น
สรีระก็อันนั้น

ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี หรือเมื่อมีทิวา ชิพอย่างหนึ่ง สรีระ
อย่างหนึ่ง ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี ดุกรภิกษุ

ตถาคตยอมแสดง

ธรรมโดยสายกลาง ไม่ข้องแหว่ส่วนสุดทั้งสองนั้น ดังนี้ว่า

เพราะอุปาทานเป็น

ปัจฉัย จึงมีภพ ... เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน ...

เพราะเวทนาเป็น

ปัจฉัย จึงมีตัณหา ... เพราะผัสสะเป็นปัจฉัย จึงมีเวทนา ...

เพราะสพายตนะ

เป็นปัจฉัย จึงมีผัสสะ ... เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย จึงมีสพายตนะ ... เพราะ
วิญญาณเป็นปัจฉัย จึงมีนามรูป ... เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญาณ
... ฯ

[๑๓๒] ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สังขารเป็นไฉน
และสังขารนี้เป็นของใคร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ตั้งปัญหายังไม่ถูก
ดุกรภิกษุ ผู้ใดพึงกล่าวว่า สังขารเป็นไฉน และสังขารนี้เป็นของใคร
หรือพึง

กล่าวว่า สังขารเป็นอย่างอื่น และสังขารนี้เป็นของผู้อื่น คำทั้งสองของผู้นั้น
มี

เนื้อความอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น ดุกรภิกษุ เมื่อมีทิวา
ชิพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี
หรือเมื่อมี

ทิวา ชิพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี
ดุกรภิกษุ ตถาคตยอมแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่ข้องแหว่ส่วนสุดทั้งสองนั้น

ดังนี้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย จึงมีสังขาร ฯ

[๑๓๓] ดุกรภิกษุ ทิวาไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อันบุคคล
เสพผิด ส่ายหาไปว่า ชราและมรณะเป็นไฉน และชราและมรณะนี้เป็นของใคร

หรือว่าชราภรณ์เป็นอย่างอื่น และชราภรณ์เป็นของผู้อื่น ว่าชีพก็อันนั้น
สรีระ

ก็อันนั้น หรือว่าชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ทิฐิเหล่านั้นทั้งสิ้น

อันอริยสาวก

นั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี

อันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เพราะวิชชาดับด้วยสำรอกโดยไม่มีเหลือ ฯ

[๑๓๔] ดูกรภิกษุ ทิฐิไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อันบุคคล
เสพผิด ส่ายหาไปว่า ชาติเป็นไฉน และชาตินี้เป็นของใคร หรือว่าชาติเป็น
อย่างอื่น และชาตินี้เป็นของผู้อื่น ว่าชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น หรือว่าชีพ
อย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ทิฐิเหล่านั้นทั้งสิ้น อันอริยสาวกนั้นละได้แล้ว

ตัด-

*รากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี

มีอันไม่เกิดอีกต่อไป

เป็นธรรมดา เพราะวิชชาดับด้วยสำรอกโดยไม่มีเหลือ ฯ

[๑๓๕] ดูกรภิกษุ ทิฐิไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อันบุคคล
เสพผิด ส่ายหาไปว่า ภพเป็นไฉน และภพนี้เป็นของใคร หรือว่าภพเป็น
อย่างอื่น และภพนี้เป็นของผู้อื่น ว่าชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น

หรือว่าชีพอย่าง

หนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ทิฐิเหล่านั้นทั้งสิ้น อันอริยสาวกนั้นละได้แล้ว ตัดราก
ขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดอีกต่อไป
เป็นธรรมดา เพราะวิชชาดับด้วยสำรอกโดยไม่มีเหลือ ...

อุปาทานเป็นไฉน ...

ตัณหาเป็นไฉน ... เวทนาเป็นไฉน ... ผัสสะเป็นไฉน ...

สพ่ายตนะเป็นไฉน ...

นามรูปเป็นไฉน ... วิญญาณเป็นไฉน ... ฯ

[๑๓๖] ดูกรภิกษุ ทิฐิไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อันบุคคล
เสพผิด ส่ายหาไปว่า สังขารเป็นไฉน และสังขารนี้เป็นของใคร

หรือว่าสังขาร

เป็นอย่างอื่น และสังขารนี้เป็นของผู้อื่นว่า ชีพกิจอันนั้น สรรีระกิจอันนั้น
หรือว่า

ชีพออย่างหนึ่ง สรรีระอย่างหนึ่ง ทิฐิเหล่านั้นทั้งสิ้น อันอริยสาวกนั้นละได้แล้ว
ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี
มีอันไม่เกิดอีก

ต่อไปเป็นธรรมดา เพราะอวิชชาดับด้วยสำรอกโดยไม่เหลือ ฯ

จบ สูตรที่ ๕

๖. อวิชชาปัจจยสูตรที่ ๒

[๑๓๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสว่า
ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจย
จึง

มีวิญญาน ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

[๑๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวว่า ขรามรณะเป็นไฉน และ
ขรามรณะนี้เป็นของใคร หรือพึงกล่าวว่า ขรามรณะเป็นอย่างอื่น
และขรามรณะ

นี้เป็นของผู้อื่น คำทั้งสองของผู้นั้น มีเนื้อความอย่างเดียวกัน
ต่างกันแต่พยัญชนะ

เท่านั้น เมื่อมีทิฐิว่า ชีพกิจอันนั้น สรรีระกิจอันนั้น
ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์

ย่อมไม่มี หรือเมื่อมีทิฐิว่า ชีพออย่างหนึ่ง สรรีระอย่างหนึ่ง ความอยู่ประพฤติ-

*พรหมจรรย์ย่อมไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ตถาคตย่อมแสดงธรรมโดยสายกลาง

ไม่ข้องแวะส่วนสุดทั้งสองนั้น ดังนี้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจย จึงมีชรา-

*มรณะ ฯลฯ

ชาติเป็นไฉน ... ภพเป็นไฉน ... อุปาทานเป็นไฉน ... ตัณหาเป็นไฉน

...

เวทนาเป็นไฉน ... ผัสสะเป็นไฉน ... สพายตนะเป็นไฉน ...
นามรูปเป็นไฉน ...
วิญญาณเป็นไฉน ... ๕

[๑๓๙] ดุครภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวว่า สังขารเป็นไฉน และ
สังขารนี้เป็นของใคร หรือพึงกล่าวว่า สังขารเป็นอย่างอื่น
และสังขารนี้เป็นของ

ผู้อื่น คำทั้งสองของผู้นั้น มีเนื้อความอย่างเดียวกัน
ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น

เมื่อมีทิวา ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น

ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี

หรือเมื่อมีทิวา ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง

ความอยู่ประพฤติพรหมจรรย์

ย่อมไม่มี ดุครภิกษุทั้งหลาย ตถาคตย่อมแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่ข้องแวะ

ส่วนสุดทั้งสองนั้น ดังนี้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร ฯลฯ

[๑๔๐] ดุครภิกษุทั้งหลาย ทิวาไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อัน
บุคคลเสพผิด สายหาไปว่า ชรามรณะเป็นไฉน และชรามรณะเป็นของใคร
หรือว่าชรามรณะเป็นอย่างอื่น และชรามรณะนี้เป็นของผู้อื่น

ว่าชีพก็อันนั้น

สรีระก็อันนั้น หรือว่าชีพออย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ทิวาเหล่านั้นทั้งสิ้น อัน

อริยสาวกนั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน

ถึงความ

ไม่มี มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เพราะอวิชชาดับด้วยสำรอกโดยไม่
เหลือ ๕

[๑๔๑] ดุครภิกษุทั้งหลาย ทิวาไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อัน
บุคคลเสพผิด สายหาไปว่า ชาติเป็นไฉน และชาตินี้เป็นของใคร
หรือว่าชาติ

เป็นอย่างอื่น และชาตินี้เป็นของผู้อื่น ว่าชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น

หรือว่าชีพ

อย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ทิวาเหล่านั้นทั้งสิ้น อันอริยสาวกนั้นละได้แล้ว

ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี
มีอันไม่เกิดอีก

ต่อไปเป็นธรรมดา เพราะอวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ ฯลฯ

ภพเป็นไฉน ... อุปาทานเป็นไฉน ... ตัณหาเป็นไฉน ... เวทนาเป็น
ไฉน ... ผัสสะเป็นไฉน ... สฬายตนะเป็นไฉน ... นามรูปเป็นไฉน ...
นามรูปเป็นไฉน ... วิญญาน
เป็นไฉน ... ฯ

[๑๔๒] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ทิฐิไม่ว่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อัน
บุคคลเสพติด สายหาไปว่า สังขารเป็นไฉน และสังขารนี้เป็นของใคร
หรือว่า

สังขารเป็นอย่างอื่น และสังขารนี้เป็นของผู้อื่น ว่าชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น
หรือว่าชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ทิฐิเหล่านั้นทั้งสิ้น อันอริยสาวกนั้นละ
ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี
มีอันไม่

เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เพราะอวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ ฯ

จบ สูตรที่ ๖

๗. นตุมหากัสสูตร

[๑๔๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรรณิกะ

ทั้งหลาย กายนี้ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ทั้งไม่ใช่ของผู้อื่น ดูกรรณิกะทั้งหลาย
กรรมเก่านี้พึงเห็นว่า อันปัจฉัยปรุงแต่ง เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ
เป็นที่ตั้งของ

เวทนา ฯ

[๑๔๔] ดูกรรณิกะทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในเรื่องกายนั้น
ย่อมมนสิการโดยแยบคาย ซึ่งปัจฉิจสมุบาทเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้
จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้
ดับ สิ่งนี้จึงดับ ด้วยประการดังนี้ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญาน ฯลฯ
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ก็เพราะอวิชชาดับโดยสำรอกไม่เหลือ
สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมี

ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบ สูตรที่ ๗

๘. เจตนาสูตรที่ ๑

[๑๔๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุย่อมจงใจ ย่อมดำริ และครุ่นคิดถึงสิ่งใด
สิ่งนั้นเป็นอาร์มณปัจฉัย

เพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่อมีอาร์มณปัจฉัย

ความตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงมี

เมื่อวิญญาณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว

ความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อ

มีความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไป ชาติ ชราและมรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัส

และอุปายาส จึงมีต่อไป ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการ

อย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ แต่ยังครุ่นคิดถึงสิ่งใด
สิ่งนั้น

เป็นอาร์มณปัจฉัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่อมีอาร์มณปัจฉัย

ความตั้งมั่น

แห่งวิญญาณจึงมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว

ความบังเกิดคือ

ภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อมีความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไป ชาติชราและมรณะ
โสภ-

*ปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงมีต่อไป

ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อม

มีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๔๖] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ และไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญานเมื่อไม่มี

อารมณ์ปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงไม่มี

เมื่อวิญญานนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว ไม่

เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดคือภพใหม่ต่อไปจึงไม่มี

เมื่อความบังเกิดคือภพใหม่

ต่อไปไม่มีชาติชราและมรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสต่อไปจึงดับ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบ สูตรที่ ๘

๙. เจตนาสูตรที่ ๒

[๑๔๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรรณิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุยอมจงใจ ย่อมดำริ และครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นย่อมเป็น
อารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาน เมื่อมีอารมณ์ปัจจัย

ความตั้งมั่นแห่ง

วิญญานจึงมี เมื่อวิญญานนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว

ความหยั่งลงแห่งนามรูป

จึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย
จึงมี

ผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย

จึงมีตัณหา

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะ

ภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ

โสภปริเทว-

*ทุกขโทมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ แต่ยังครุ่นคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้น
ย่อมเป็นอารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่อมีอารมณ์ปัจจัย
ความ

ตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว
ความหยั่งลง

แห่งนามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ

เพราะสพายตนะเป็น

ปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย

จึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย

จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย

จึงมีชราและมรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมี

ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ และไม่
ครุ่นคิดถึงสิ่งใด

สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่อ

ไม่มีอารมณ์ปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงไม่มี

เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว

ไม่เจริญขึ้นแล้ว ความหยั่งลงแห่งนามรูปจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ
สพายตนะ

จึงดับ เพราะสพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

เพราะเวทนาดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและ

มรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสต่อไปจึงดับ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้ง

มวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบ สูตรที่ ๙

๑๐. เจตนาสูตรที่ ๓

[๑๔๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมจงใจ ย่อมดำริ และย่อมครุ่นคิดถึงสิ่งใด
สิ่งนั้นย่อม

เป็นอารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่อมีอารมณ์ปัจจัย
ความตั้งมั่น

แห่งวิญญาณจึงมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ตัณหาจึงมี
เมื่อมี

ตัณหา คติในการเวียนมาจึงมี เมื่อมีคติในการเวียนมา จุตีและอุปบัติจึงมี
เมื่อมีจุตี

และอุปบัติ ชาติ ชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงมี
ความเกิด

ขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุไม่จง

ใจ ไม่ดำริ แต่ยังครุ่นคิดถึงสิ่งใด

สิ่งนั้นย่อมเป็นอารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่ง

วิญญาณ เมื่อมีอารมณ์ปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงมี

เมื่อวิญญาณนั้น

ตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ตัณหาจึงมี เมื่อมีตัณหา คติในการเวียนมาจึงมี
เมื่อ

มีคติในการเวียนมา จุตีและอุปบัติจึงมี เมื่อมีจุตีและอุปบัติ

ชาติชราและมรณะ

โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงมี

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ และไม่ครุ่นคิด

ถึงสิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์ปัจจัยเพื่อความตั้งอยู่แห่งวิญญาณ
เมื่อไม่มี

อารมณ์ปัจจัย ความตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงไม่มี

เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว

ไม่เจริญขึ้นแล้ว ตัณหาจึงไม่มี เมื่อไม่มีตัณหา คติในการเวียนมาจึงไม่มี
เมื่อไม่มี

คติในการเวียนมา จุตีและอุปบัติจึงไม่มี เมื่อไม่มีจุตีและอุปบัติ ชาติ
ชราและ

มรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสต่อไปจึงดับ

ความดับแห่งกองทุกข์

ทั้งหมดนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้

จบ สูตรที่ ๑๐

กพารชัตติยวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภูตมิทสูตร ๒. กพารชัตติยสูตร ๓. ญาณวัตถสูตรที่ ๑
๔. ญาณวัตถสูตรที่ ๒ ๕. อวิชชาปัจจุยสูตรที่ ๑ ๖. อวิชชา
ปัจจุยสูตรที่ ๒ ๗. นตุมหากสูตร ๘. เจตนาสูตรที่ ๑
๙. เจตนาสูตรที่ ๗ ๑๐. เจตนาสูตรที่ ๓ ฯ

คหบดีวรรคที่ ๕

๑. ปัญจเวรภยสูตรที่ ๑

[๑๕๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ครั้งนั้นแล

ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่งอยู่ ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น

นั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีว่า
ดูกร

คฤหบดี เมื่อใดแล ภัยเวร ๕ ประการ ของอริยสาวกสงบแล้ว
เมื่อนั้นอริยสาวก

ย่อมประกอบด้วยธรรมเป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔ อย่าง และญายธรรมอย่าง
ประเสริฐ อริยสาวกเห็นดีแล้ว เหนงตลอดด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่
พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว

มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

สิ้นแล้ว มีปิตติวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย หุคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน
มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในภายหน้า ฯ

[๑๕๒] ภัยเวร ๕ ประการสงบแล้วเป็นไฉน ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้
ฆ่าสัตว์ ย่อมประสพภัยเวรใด อันมีในชาตินี้บ้าง อันมีในชาติหน้าบ้าง ย่อม
เสวยเจตสิกทุกข์คือโหม่นสบ้าง เพราะปาณาติบาตเป็นเหตุ

ภัยเวรของอริยสาวก

ผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตสงบแล้วด้วยอาการอย่างนี้

บุคคลผู้ลักทรัพย์ย่อมประสพ

ภัยเวรใด อันมีในชาตินี้บ้าง อันมีในชาติหน้าบ้าง

ย่อมเสวยเจตสิกทุกข์คือโหม่นส

บ้าง เพราะอหินนทานเป็นเหตุ

ภัยเวรของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากอหินนทาน

สงบแล้วด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลผู้ประพฤติผิดในกาม

ย่อมประสพภัยเวรใด

อันมีในชาตินี้บ้าง อันมีในชาติหน้าบ้าง ย่อมเสวยเจตสิกทุกข์คือโหม่นส

บ้าง เพราะกาเมสุมิจนจารเป็นเหตุ

ภัยเวรของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากกาเม-

*สุมิจนจารสงบแล้วด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลผู้พูดเท็จ

ย่อมประสพภัยเวรใด

อันมีในชาตินี้บ้าง อันมีในชาติหน้าบ้าง

ย่อมเสวยเจตสิกทุกข์คือโหม่นสบ้าง

เพราะมุสาวาทเป็นเหตุ

ภัยเวรของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากมุสาวาทสงบแล้วด้วย

อาการอย่างนี้ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาท
เพราะดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย
ย่อมประสพภัยเวรใด อันมีในชาตินี้บ้าง อันมีในชาติหน้าบ้าง
ย่อมเสวยเจตสิก
ทุกข์คือโศกเศร้า เพราะการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาทเป็นเหตุ
ภัยเวรของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทสงบแล้วด้วยอาการอย่างนี้ ภัยเวร ๕
ประการนี้
สงบแล้ว ฯ

[๑๕๓] อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรมเป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔
อย่าง
เป็นโณน ดุจรถหยุดดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ย่อมประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมแล้วด้วยวิชาและจรณะ
เสด็จไป
ดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า
เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม
ดังนี้
ย่อมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า
พระธรรมอันพระผู้มี
พระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ใดบรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล
ควรเรียก
ให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้
ย่อมประกอบด้วยความ

เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า
พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้
ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติสมควร
คือ

คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค
เป็นผู้ควรของ
ค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี
เป็น

นาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้
ย่อมประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า
ปรารถนา อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย
อันวิญญูชนสรรเสริญ
อันค้นหาและหิฐิไม่ครอบงำได้ เป็นไปเพื่อสมาธิ
อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรม
เป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔ อย่างนี้ ฯ

[๑๕๔] ก็ญาณธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกเห็นดีแล้ว แห่งตลอด
ดีแล้วด้วยปัญญา เป็นไฉน ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
กระทำไว้

ในใจโดยแยบคาย ถึงปฏิเสธสมุบาทเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เพราะ

สิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้
จึงดับ ด้วยประการดังนี้ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะ
สังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เพราะ

นามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
เพราะตัณหา

เป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะภพเป็นปัจจัย

จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ
โศกปริเทวทุกขโทมนัสและ
อุปายาส ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
ก็เพราะ

อวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ

เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะ

ดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ
ตัณหาจึงดับ

เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
เพราะภพดับ

ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ

ชราและมรณะโศกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
ญาณธรรมอันประเสริฐ

นี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แห่งตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญา ฯ

[๑๕๕] ดูกรคฤหบดี เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบ
แล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรมเป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔
อย่าง

และญาณธรรมอย่างประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว
แห่งตลอดดีแล้วด้วย

ปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า
เราเป็นผู้มีนรกสิ้น

แล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีปิตติวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ
วินิบาตสิ้น

แล้ว เราเป็นโสดาบันมีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในกายหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปัญจเวรภยสูตรที่ ๒

[๑๕๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษเว ๕ ประการของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้น
อริยสาวก

ย่อมประกอบด้วยธรรมเป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔ อย่าง และญาณธรรมอย่าง
ประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา

อริยสาวกนั้น

หวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว ฯลฯ
มีอันไม่

ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในภายหน้า ฯ

[คำทั้งปวง เป็นต้นว่า "ภิกขเว" ควรให้พิสดาร]

[๑๕๗] ภิกษเว ๕ ประการสงบแล้วเป็นโฉนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
ผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสพภัยเวรใด อันมีในชาตินี้บ้าง อันมีในชาติหน้าบ้าง
ย่อม

เสวยเจตสิกทุกข์คือโหม่นสบ้าง เพราะปาณาติบาตเป็นเหตุ
ภัยเวรของอริยสาวก

ผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตสงบแล้วด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลผู้ลักทรัพย์
... บุคคล

ผู้ประพฤตินิคมในกาม ... บุคคลผู้พูดเท็จ ... บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาท
เพราะ

ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ย่อมประสพภัยเวรใด อันมีในชาตินี้บ้าง
อันมีในชาติ

หน้าบ้าง ย่อมเสวยเจตสิกทุกข์คือโหม่นสบ้าง
เพราะดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย

อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ภัยเวรของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา

คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทสงบแล้วด้วยอาการอย่างนี้
ภัยเวร

๕ ประการนี้ สงบแล้ว

[๑๕๘] อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรมอันเป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔
อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ย่อมประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์
... และ
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าปรารถนา ...
ย่อมประกอบด้วยธรรมเป็นองค์แห่ง
โสดาปัตติ ๔ อย่างนี้ ฯ

[๑๕๙] ก็ญาณธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แห่งตลอด
ดีแล้วด้วยปัญญาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
กระทำ
ไว้ในใจโดยแยบคาย ถึงปฏิจลสมุปบาทเป็นอย่างดี ฯล
ญาณธรรมอันประเสริฐนี้
อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา ฯ

[๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ ของอริยสาวก
สงบแล้ว
เมื่อนั้นอริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรมอันเป็นองค์แห่งโสดาปัตติ ๔
อย่างนี้ และญาณธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว
แห่งตลอดดีแล้ว
ด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า
เราย่อมเป็นผู้
มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีปิตติวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย
ทุกคติ
วินิบาตสิ้นแล้ว เราย่อมเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
จะตรัสรู้ในภายหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ทุกขนิโรธสูตร

[๑๖๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงเหตุเกิดแห่งทุกข์ และความดับแห่งทุกข์ ท่านทั้งหลายจงฟัง
จงทำไว้

ในใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๑๖๒] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตั้งนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเกิด
ขึ้นแห่งทุกข์เป็นไฉน เพราะอาศัยจักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ
ความประชุม

แห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะ
เวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา ภิกษุทั้งหลาย
นี้แลเป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์

เพราะอาศัยหูและเสียง ... เพราะอาศัยจมูกและกลิ่น ...
เพราะอาศัยลิ้นและรส ...

เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยใจและธรรม
จึงเกิดมโนวิญญาณ

ความประชุมแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย
จึงเกิดเวทนา

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา ภิกษุทั้งหลาย
นี้แลเป็นความเกิดขึ้นแห่ง
ทุกข์ ฯ

[๑๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับแห่งทุกข์เป็นไฉน เพราะอาศัย
จักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ ความประชุมแห่งธรรม ๓
ประการเป็นผัสสะ

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา
เพราะตัณหานั้นเที่ยวดับด้วยสාරอกโดยไม่เหลือ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและมรณะ
โสภปริเทว-

*ทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นความดับแห่งทุกข์ เพราะอาศัยหูและเสียง

...

เพราะอาศัยจมูกและกลิ่น ... เพราะอาศัยลิ้นและรส ... เพราะอาศัยกายและ
โผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยใจและธรรม จึงเกิดมโนวิญญาณ

ความประชุมแห่ง

ธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา

เพราะเวทนา

เป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาเป็นเหตุด้วยสำรอกโดยไม่เหลือ
อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ

เพราะ

ชาติดับ ชราและมรณะโสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ

ความดับแห่ง

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย
นี่แลเป็นความดับ

แห่งทุกข์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. โลกนิโรธสูตร

[๑๖๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ดูกภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงความเกิด

และความดับแห่งโลก ๑- เธอทั้งหลายจงฟัง ... ภิกษุทั้งหลาย

ก็ความเกิดแห่งโลก

เป็นไฉน เพราะอาศัยจักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ

ความประชุมแห่งธรรม

๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็น
ปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทาน

เพราะอุปาทาน

เป็นปัจจัย จึงเกิดภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงเกิดชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย
จึงเกิดชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ภิกษุทั้งหลาย
นี้แล

เป็นความเกิดแห่งโลก เพราะอาศัยหูและเสียง ... เพราะอาศัยจมูกและกลิ่น
...

เพราะอาศัยลิ้นและรส ... เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ...

เพราะอาศัยใจและ

ธรรม จึงเกิดมโนวิญญาณ ความประชุมแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ
เพราะ

@๑. สังขารโลก ฯ

ผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา ฯลฯ เพราะชาติเป็นปัจจัย

จึงเกิดชราและมรณะ

โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ภิกษุทั้งหลาย

นี้แลเป็นความเกิดแห่งโลก ฯ

[๑๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับแห่งโลกเป็นไฉน เพราะอาศัย
จักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ ความประชุมแห่งธรรม ๓
ประการเป็นผัสสะ

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา
เพราะตัณหานั้นเหี่ยวดับด้วยสාරอกโดยไม่เหลือ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและมรณะ
โสกปริเทว-

*ทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ

อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความดับแห่งโลก เพราะอาศัยหูและเสียง ...
เพราะอาศัยจมูกและกลิ่น ... เพราะอาศัยลิ้นและรส ... เพราะอาศัยกายและ
โผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยใจและธรรม จึงเกิดมโนวิญญาณ

ความประชุมแห่ง

ธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา
เพราะเวทนา

เป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหานั้นเที่ยวดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ
อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นความดับแห่งโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ญาติกสูตร

[๑๖๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่คิณฺฑชกาवास

[มหาปราสาทที่สร้าง

ด้วยอิฐ] ใกล้บ้านพระญาติ ครั้นนั้นแล

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่ลับทรงเร้น

อยู่ ได้ตรัสธรรมปริยายนี้ว่า เพราะอาศัยจักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ
ความ

ประชุมแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย
จึงเกิดอุปาทาน ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้

เพราะอาศัยหูและ

เสียง ... เพราะอาศัยจมูกและกลิ่น ... เพราะอาศัยลิ้นและรส ...

เพราะอาศัยกาย

และโผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยใจและธรรม จึงเกิดมโนวิญญาณ

ความประชุม

แห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา

เพราะเวทนาเป็น

ปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทาน ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่ง

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๖๗] เพราะอาศัยจักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ ความประชุมแห่ง

ธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา

เพราะเวทนา

เป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหานั้นเที่ยวดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ
อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ เพราะอาศัยหูและเสียง ฯลฯ

เพราะอาศัยใจและธรรม

จึงเกิดมโนวิญญาณ ความประชุมแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ

เพราะผัสสะ

เป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา

เพราะตัณหานั้น

เที่ยวดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๖๘] ก็สมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งยืนแอบฟังอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงเห็นภิกษุนั้นแล้ว ได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุ

เธอได้ฟังธรรมปริยาย

นี้หรือ ภิกษุนั้นทูลรับว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้ฟังอย่างนี้

พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า ภิกษุเธอจงศึกษาเล่าเรียน ทรงจำธรรมปริยายนี้

ธรรมปริยายนี้ประกอบ

ด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อัญญตรสูตร

[๑๖๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

พราหมณ์ผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

*พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค

ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้

ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๑๗๐] พราหมณ์นั้น ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ คนนั้นทำเหตุ คนนั้นเสวยผลหรือหนอ
พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ โวหารนี้ว่า คนนั้นทำเหตุ คนนั้นเสวยผล
เป็นส่วนสุด
ที่หนึ่ง พราหมณ์นั้นทูลถามว่า พระโคตมผู้เจริญ ก็คนอื่นทำเหตุ
คนอื่นเสวยผล
หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ โวหารนี้ว่า คนอื่นทำเหตุ
คนอื่น
เสวยผลเป็นส่วนสุดที่สอง ดูกรพราหมณ์ ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่เข้าใกล้ส่วนสุดทั้งสองนั้นดังนี้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะ
สังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมี
ด้วยประการอย่างนี้ ก็เพราะอวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ
สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้ ฯ

[๑๗๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระธรรมเทศนาแจ่มแจ้งยิ่งนัก
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระธรรมเทศนาแจ่มแจ้งยิ่งนัก
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด
บอกทางให้แก่คนหลงทาง
หรือตามประทีปไว้ในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปดังนี้ ฉันใด
พระองค์
ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ฉันนั้นเหมือนกัน
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์นี้
ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ
ขอท่านพระโคตมผู้เจริญ
จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ชาณุสโสณสูตร

[๑๗๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
พราหมณ์ชาณุสโสณเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค
ครั้นผ่านการปราศรัย
พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ฯ
[๑๗๓] ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้วชาณุสโสณพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มี-
*พระภาคว่า พระโคตมผู้เจริญ สิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือหนอแล ฯ
ภ. ดูกรพราหมณ์ โวหารนี้ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ เป็นส่วนสุดที่หนึ่ง ฯ
ชา. พระโคตมผู้เจริญ ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่หรือ ฯ
ภ. ดูกรพราหมณ์ โวหารนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ เป็นส่วนสุดที่สอง
ดูกรพราหมณ์ ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่เข้าใกล้ส่วนสุดทั้งสองนั้น
ดังนี้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมี
วิญญาณ ๔๗ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ก็
เพราะอวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณ
จึงดับ ๔๗ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ
[๑๗๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ชาณุสโสณพราหมณ์ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
พระธรรมเทศนาแจ่มแจ้งยิ่ง

นัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระธรรมเทศนาแจ่มแจ้งยิ่งนัก
ข้าแต่พระโคตม

ผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุคคลหลงทางของทีความ เปิดของที่ปิด
บอกทางให้แก่คน

หลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปดังนี้
ฉันใด

พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ฉันนั้นเหมือนกัน
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ
ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ
ขอท่านพระโคตมผู้เจริญ
จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. โลกายติกสูตร

[๑๗๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ครั้งนั้นแล
พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะ
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯล

[๑๗๖] ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคว่า พระโคตมผู้เจริญ สิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือหนอ ฯ

ภ. ดูกรพราหมณ์ ข้อที่ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่นี้ เป็นทิวาด้วยความสืบต่อ
แห่งโลกที่หนึ่ง ฯ

โล. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่หรือ ฯ

ภ. ดูกรพราหมณ์ ข้อที่ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่นี้ เป็นทิวาด้วยความ
สืบต่อแห่งโลกที่สอง ฯ

โล. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันหรือ ฯ

ภ. ดูกรพราหมณ์ ข้อที่ว่า สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันนี้ เป็น
ทิวาด้วยความสืบต่อแห่งโลกที่สาม ฯ

โล. พระโคตมผู้เจริญ ก็สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกันหรือ ฯ

ภ. ดูกุรพราหมณ์ ข้อที่ว่า สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกันนี้เป็นที่รู้ด้วย
ความสืบท่อแห่งโลกที่สี่ ดูกุรพราหมณ์ ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง
ไม่เข้า

ใกล้ส่วนสุดทั้งสองนั้นดังนี้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
เพราะสังขาร

เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ก็เพราะอวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะ

สังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้ ฯ

[๑๗๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โลกายติกพราหมณ์ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ

พระธรรมเทศนาแจ่มแจ้งยิ่ง

นัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระธรรมเทศนาแจ่มแจ้งยิ่งนัก

ข้าแต่พระโคตม

ผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุคคลหลงหายของที่คว่า เปิดของที่ปิด

บอกทางให้แก่คน

หลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปดังนี้
ฉันใด

พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ฉันนั้นเหมือนกัน

ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ

ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ
ขอท่านพระโคตมผู้เจริญ

จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต

ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อริยสาวกสูตรที่ ๑

[๑๗๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ...

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับมิได้มีความสงสัยอย่างนี้ว่า
เมื่ออะไรมี

อะไรจึงมีหรือหนอแล เพราะอะไรเกิดขึ้น อะไรจึงเกิดขึ้น เมื่ออะไรมี นามรูป
จึงมี เมื่ออะไรมี สฬายตนะจึงมี เมื่ออะไรมี ผัสสะจึงมี เมื่ออะไรมี เวทนา
จึงมี เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เมื่ออะไรมี อุปาทานจึงมี เมื่ออะไรมี ภพจึงมี
เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี ฯ

[๑๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับย่อมมีญาณ
หยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น

สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อวิญญูณมีนามรูปจึงมี เมื่อนามรูปมี สฬายตนะจึงมี
เมื่อ

สฬายตนะมี ผัสสะจึงมี เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เมื่อเวทนามี ตัณหาจึงมี
เมื่อตัณหามี อุปาทานจึงมี เมื่ออุปาทานมี ภพจึงมี เมื่อภพมี ชาติจึงมี เมื่อ
ชาติมี ชราและมรณะจึงมี อริยสาวกนั้นย่อมรู้ประจักษ์อย่างนี้ว่า

โลกนี้ย่อมเกิด

ขึ้นอย่างนี้ ฯ

[๑๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมไม่มีความสงสัย
อย่างนี้ว่า เมื่ออะไรไม่มี อะไรจึงไม่มีหรือหนอแล เพราะอะไรดับ อะไรจึงดับ
เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี
ผัสสะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เมื่อ
อะไรไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ภพจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึง
ไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี ฯ

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับย่อมมีญาณ
หยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี

เพราะสิ่งนี้ดับ

สิ่งนี้จึงดับ เมื่อวิญญูณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะจึง

ไม่มี ฯลฯ อุปาทานจึงไม่มี ... ภพจึงไม่มี ...ชาติจึงไม่มี เมื่อชาติไม่มี
ชราและ
มรณะจึงไม่มี อริยสาวกนั้นย่อมรู้ประจักษ์อย่างนี้ว่า โลกนี้ย่อมดับอย่างนี้
ฯ

[๑๘๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล อริยสาวกรู้ทั่วถึงเหตุเกิดและ
ความดับไปแห่งโลกตามเป็นจริงอย่างนี้ ในกาลนั้น อริยสาวกนี้
เราเรียกว่าเป็น

ผู้สมบูรณ์ด้วยทิวะบ้าง เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทศนะบ้าง
เป็นผู้มาถึงสัทธรรมนี้บ้าง
เห็นสัทธรรมนี้บ้าง เป็นผู้ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบ้าง
เป็นผู้ประกอบด้วย
วิชชาอันเป็นเสขะบ้าง เป็นผู้บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง
เป็นพระอริยะมีปัญญา
เครื่องชำแรกกิเลสบ้าง ว่าอยู่ชิดประต้อมตนิพพานบ้าง ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อริยสาวกสูตรที่ ๒

[๑๘๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ...

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับมิได้มีความสงสัยอย่างนี้ว่า
เมื่ออะไรมี

อะไรจึงมีหรือหนอแล เพราะอะไรเกิดขึ้น อะไรจึงเกิดขึ้น เมื่ออะไรมี สังขาร
จึงมี เมื่ออะไรมี วิญญาณจึงมี เมื่ออะไรมี นามรูปจึงมี เมื่ออะไรมี

สพ่ายตนะ

จึงมี เมื่ออะไรมี ผัสสะจึงมี เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี
เมื่ออะไรมี อุปาทานจึงมี เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่อ
อะไรมี ชราและมรณะจึงมี ฯ

[๑๘๔] ดูกฤกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับย่อมมีญาณ
หยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น

สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่ออวิชชา มี สังขารจึงมี เมื่อสังขารมี วิญญาณจึงมี เมื่อ
วิญญาณมี นามรูปจึงมี เมื่อนามรูปมี สฬายตนะจึงมี เมื่อสฬายตนะมี
ผัสสะ

จึงมี เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เมื่อเวทนามี ตัณหาจึงมี เมื่อตัณหามี
อุปาทาน

จึงมี เมื่ออุปาทานมี ภพจึงมี เมื่อภพมีชาติจึงมี เมื่อชาติมี ชราและมรณะ
จึงมี อริยสาวกนั้นย่อมรู้ประจักษ์อย่างนี้ว่า โลกนี้ย่อมเกิดขึ้นอย่างนี้ ฯ

[๑๘๕] ดูกรรณิกะทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับย่อมไม่มีความสงสัยอย่าง
นี้ว่า เมื่ออะไรไม่มี อะไรจึงไม่มีหรือหนอแล เพราะอะไรดับ อะไรจึงดับ เมื่อ
อะไรไม่มี สังขารจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี นาม
รูปจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เมื่อ
อะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี ฯล ฯ อุปาทาน ... ภพ
...

ชาติ ... เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี ฯ

[๑๘๖] ดูกรรณิกะทั้งหลาย โดยที่แท้ อริยสาวกผู้สดับย่อมมีญาณหยั่งรู้
ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่ง
นี้จึงดับ เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี เมื่อสังขารไม่มี วิญญาณจึงไม่มี
เมื่อ

วิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี ฯล ฯ

เมื่อชาติ

ไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี อริยสาวกนั้นย่อมรู้ประจักษ์อย่างนี้ว่า

โลกนี้ย่อมดับ

อย่างนี้ ฯ

[๑๘๗] ดูกรรณิกะทั้งหลาย ในกาลใดแล อริยสาวกรู้ทั่วถึงทั้งเหตุเกิด
และความดับไปแห่งโลกตามเป็นจริงอย่างนี้ ในกาลนั้น อริยสาวกนี้
เราเรียกว่า

เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทิวะบ้าง เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทศณะบ้าง

เป็นผู้มาถึงสัทธิธรรมนี้บ้าง

เห็นสัทธิธรรมนี้บ้าง เป็นผู้ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบ้าง

เป็นผู้ประกอบด้วย

วิชาอันเป็นเสขะบ้าง เป็นผู้บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง
เป็นพระอริยะมีปัญญา

เครื่องชำแรกกิเลสบ้าง ว่าอยู่ชิดประต้อมตนิพพานบ้าง ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

คหปติวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปัญจเวรภัยสูตร ที่ ๑ ๒. ปัญจเวรภัยสูตรที่ ๒
๓. ทุกขนิโรธสูตร ๔. โลกนิโรธสูตร ๕. ญาติกสูตร
๖. อัญญตรสูตร ๗. ชาณฺสโสณิสูตร ๘. โลกายติกสูตร
๙. อริยสาวกสูตรที่ ๑ ๑๐. อริยสาวกสูตรที่ ๒ ฯ

ทุกขวรรคที่ ๖

๑. ปริวิมังสนสูตร

[๑๘๘] ข้าพเจ้าสดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
พระ-

*พุทเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ด้วยเหตุเท่าไรหนอแล

ภิกษุเมื่อพิจารณา พิจารณาเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
โดยประการทั้งปวง

ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า พระพุทเจ้าข้า ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์
มีพระผู้มี

พระภาคเป็นที่ตั้ง มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง
ได้โปรด

เถิดพระพุทเจ้าข้า

ขอเนื้อความแห่งภาชิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด

ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๑๘๙] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ทุกข์คือชราและมรณะมีประการต่างๆ
มากมาย

เกิดขึ้นในโลก ทุกข์นี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกัมเนิด มี
อะไรเป็นแดนเกิดหนอแล เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชรา
และมรณะจึงไม่มี ภิกษุนั้นพิจารณาอยู่ ย่อมรู้ประจักษ์ว่า

ทุกข์คือชราและมรณะ

มีประการต่างๆ มากมาย เกิดขึ้นในโลก ทุกข์นี้แลมีชาติเป็นเหตุ
มีชาติเป็น

สมุทัย มีชาติเป็นกัมเนิด มีชาติเป็นแดนเกิด เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี
เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี ภิกษุนั้นย่อมรู้ประจักษ์ชราและมรณะ
ย่อม

รู้ประจักษ์เหตุเกิดชราและมรณะ ย่อมรู้ประจักษ์ความดับแห่งชราและมรณะ
ย่อม

รู้ประจักษ์ปฏิบัติหาอันสมควรที่ไปถึงความดับแห่งชราและมรณะ
และย่อมเป็นผู้

ปฏิบัติอย่างนั้น เป็นผู้ประพฤติธรรมอันสมควร ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุนี้เราเรียก

ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง
เพื่อความดับ

แห่งชราและมรณะ ฯ

[๑๙๐] อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ก็ชาตินี้มี
อะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกัมเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่อ
อะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี ภิกษุนั้นพิจารณาอยู่ ย่อมรู้ประ

จักษ์ว่า ชาตีมิภพเป็นเหตุ มิภพเป็นสมุทัย มิภพเป็นกำเณด
มิภพเป็นแดนเกิด

เมื่อภพมิ ชาติจึงมิ เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี ภิกษุณั้นยอมรู้ประจักษ์ชาติ
ยอมรู้

ประจักษ์เหตุเกิดแห่งชาติ ย่อมรู้ประจักษ์ความดับแห่งชาติ
ยอมรู้ประจักษ์ปฏิบัติ

อันสมควรที่ให้งถึงความดับแห่งชาติ และยอมเป็นผู้ปฏิบัติต้อยัน
เป็นผู้ประพฤติ

ธรรมอันสมควร ภิกษุนี้เราเรียกว่ำเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อคว่ำมสิ้นทุกขัโดยชอบ
โดย

ประการทั้งปวง เพื่อคว่ำมดับแห่งชาติ ฯ

[๑๙๑] อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่ำ กัภพนี้มี
อะไรเป็นเหตุ ฯลฯ กัอุปาทานนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ

กัตัณหานนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ

กัเวทนานนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ กัผัสสะนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ

กัสพ่ายตนะนี้มีอะไร

เป็นเหตุ ฯลฯ กันามรูปนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ กัวิญญานนี้มีอะไรเป็นเหตุ
ฯลฯ

กัสังขารนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นกำเณด
มีอะไรเป็นแดน

เกิด เมื่ออะไรมิ สังขารจึงมิ เมื่ออะไรไม่มี สังขารจึงไม่มี

ภิกษุณั้นเมื่อพิจารณา

ยอมรู้ประจักษ์ว่ำ สังขารมิอวิชชาเป็นเหตุ มิอวิชชาเป็นสมุทัย
มิอวิชชาเป็น

กำเณด มิอวิชชาเป็นแดนเกิด เมื่ออวิชชามี สังขารจึงมิ เมื่ออวิชชาไม่มี
สังขารจึงไม่มี ภิกษุณั้นยอมรู้ประจักษ์สังขาร

ยอมรู้ประจักษ์เหตุเกิดแห่งสังขาร

ยอมรู้ประจักษ์คว่ำมดับแห่งสังขาร

ยอมรู้ประจักษ์ปฏิบัติอันสมควรที่ให้งถึงความ

ดัดแปลงสังขาร และย่อมเป็นผู้ปฏิบัติอย่างนั้น
เป็นผู้ประพฤติธรรมอันสมควร
ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
โดยประการทั้งปวง
เพื่อความดัดแปลงสังขาร ดุจภิกษุทั้งหลาย บุคคลตกอยู่ในวิชา
ถ้าสังขารที่
เป็นบุญปรุงแต่ง วิญญาณก็เข้าถึงบุญ ถ้าสังขารที่เป็นบาปปรุงแต่ง
วิญญาณก็เข้า
ถึงบาป ถ้าสังขารที่เป็นอเนกชาปรุงแต่ง วิญญาณก็เข้าถึงอเนกชา ฯ
[๑๙๒] ดุจภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุละวิชาได้แล้ว วิชา
เกิดขึ้นแล้ว ในกาลนั้น ภิกษุนั้นก็ไม่ทำกรรมเป็นบุญ ไม่ทำกรรมเป็นบาป
ไม่
ทำกรรมเป็นอเนกชา เพราะสํารอกอวิชาเสีย เพราะมีวิชาเกิดขึ้น
เมื่อไม่ทำ
เมื่อไม่คิด ก็ไม่ถือมันอะไรๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมัน ก็ไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่
สะดุ้งกลัว ก็ปรินิพพานเฉพาะตน ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบ
แล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
ภิกษุนั้นถ้า
เสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง
อันตนไม่ยึดถือแล้วด้วยตณหา
อันตนไม่เพติดเพลินแล้วด้วยตณหา ถ้าเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า
ทุกขเวทนา
นั้นไม่เที่ยง อันตนไม่ยึดถือแล้วด้วยตณหา
อันตนไม่เพติดเพลินแล้วด้วยตณหา
ถ้าเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง
อันตนไม่ยึด
ถือแล้วด้วยตณหา อันตนไม่เพติดเพลินแล้วด้วยตณหา
ภิกษุนั้นถ้าเสวยสุขเวทนา

ก็วางใจเฉยเสวยไป ถ้าเสวยทุกขเวทนาก็วางใจเฉยเสวยไป
ถ้าเสวยอทุกขมสุข-

*เวทนา ก็วางใจเฉยเสวยไป ภิกษุนั้นเมื่อเสวยเวทนาที่ปรากฏทางกาย
ก็รู้ชัดว่า

เราเสวยเวทนาที่ปรากฏทางกาย เมื่อเสวยเวทนาที่ปรากฏทางชีวิต
ก็รู้ชัดว่า เรา

เสวยเวทนาที่ปรากฏทางชีวิต รู้ชัดว่า
เวทนาทั้งปวงอันตณหาไม่ผลิตเพลินแล้ว

จักเป็นของเย็น สรรพธาตุจักเหลืออยู่ในโลกนี้เท่านั้นเบื้องหน้าตั้งแต่สิ้นชีวิต
เพราะ

ความแตกแห่งกาย ฯ

[๑๙๓] ดูกภิกษุทั้งหลาย บุรุษยกหม้อที่ยังร้อนออกจากเตาเผาหม้อ
วางไว้ที่พื้นดินอันเรียบ ไอร้อนที่หม้อนั้นพึงหายไป

กระเบื้องหม้อยังเหลืออยู่ที่

พื้นดินนั้นนั่นแหละ แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเสวยเวทนาที่ปรากฏ
ทางกาย ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนาที่ปรากฏทางกาย

เมื่อเสวยเวทนาที่ปรากฏทาง

ชีวิต ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนาที่ปรากฏทางชีวิต รู้ชัดว่า เวทนาทั้งปวงอัน
ตณหาไม่ผลิตเพลินแล้ว จักเป็นของเย็น

สรรพธาตุจักเหลืออยู่ในโลกนี้เท่านั้น

เบื้องหน้าตั้งแต่สิ้นชีวิต เพราะความแตกแห่งกาย ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

[๑๙๔] ดูกภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุ
ผู้ชินาสพพึงทำกรรมเป็นบุญบ้าง ทำกรรมเป็นบาปบ้าง

ทำกรรมเป็นอเนญชาบ้าง

หรือหนอ ฯ

ภิกษุทั้งหลายทูลว่า ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสังขารไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะสังขารดับ
วิญญานพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อวิญญาณไม่มีโดยประการทั้งปวง
เพราะวิญญาณ

ดับ นามรูปพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อนามรูปไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะนามรูปดับ
สพายตนะพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสพายตนะไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะ
สพายตนะดับ ผัสสะพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อผัสสะไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะผัสสะดับ
เวทนาพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเวทนาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะเวทนาดับ
ตัณหาพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อตัณหาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะตัณหาดับ
อุปาทานพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออุปาทานไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะอุปาทาน
ดับ ภพพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภพไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะภพดับ ชาติ
พึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็อีกอย่างหนึ่ง เมื่อชาติไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะชาติดับ
ชรา-

*และมรณะพึงปรากฏหรือหนอ ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๑๙๕] ดีละๆ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงสำคัญ จงเชื่อซึ่งข้อนั้นไว้

อย่างนั้นเกิด พวกเธอจงโน้มใจไปสู่ชื่อนั้นอย่างนั้นเกิด
จงหมดความเคลือบแคลง
สงสัยในชื่อนั้นเกิด นั่นเป็นที่สุดทุกข์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อุปาทานสูตร

[๑๙๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ...
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ
ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจฉัย
แห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน
เพราะ
อุปาทานเป็นปัจฉัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจฉัย จึงมีชาติ
เพราะชาติเป็นปัจฉัย
จึงมีชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส
ความเกิดขึ้นแห่งกอง-
*ทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ
[๑๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฟกองใหญ่แห่งไม้สับเล็มเกวียนบ้าง ยีสับ
เล็มเกวียนบ้าง สามสับเล็มเกวียนบ้าง สีสับเล็มเกวียนบ้าง ฟิงลุกโพลง
บุรุษ
ใส่หญ้าแห้ง ใส่โคมัยแห้ง และใส่ไม้แห้ง ในไฟกองนั้นทุกๆ ระยะ ก็เมื่อ
เป็นอย่างนี้ ไฟกองใหญ่นั้น มีอาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น
ฟิงลุกโพลงตลอด
กาลนาน แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรม
ทั้งหลายอันเป็นปัจฉัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน
เพราะ
ตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมี
ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๙๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับไป เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและ

มรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๑๙๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ไฟกองใหญ่แห่งไม้สับเล่มเกวียนบ้าง ยีสับ
เล่มเกวียนบ้าง สามสับเล่มเกวียนบ้าง สีสับเล่มเกวียนบ้าง ฟังลูกโพล่ง
บุรุษ

ไม้สับเล่มเกวียนหนึ่ง ไม้สับเล่มเกวียนหนึ่ง และไม้สับเล่มเกวียนหนึ่งในไฟกองนั้นทุกๆ ระยะ
ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ไฟกองใหญ่นั้น ไม่มีอาหาร ฟังดับไป
เพราะ

สิ้นเชื้อเก่า และเพราะไม่เติมเชื้อใหม่ แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเห็น
โทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับ
ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯล

จบสูตรที่ ๒

๓. ปฐมสังโยชนสูตร

[๒๐๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ...

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ
ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัย

แห่งสังโยชน้อยู่ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
เพราะ

อุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย

จึงมีชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์

ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๑] ดูกฤกษุทั้งหลาย ประทีปน้ำมันพึงติด เพราะอาศัยน้ำมันและ
ไส้ บุรุษพึงเติมน้ำมันและใส่ไส้ในประทีปน้ำมันทุกๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้
ประทีปน้ำมันนั้น มีอาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น

พึงลุกโพลงตลอดกาลนาน แม้

ฉันใด กฤกษุทั้งหลาย เมื่อกฤกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ

ในธรรมทั้งหลายอันเป็น

ปัจจัยแห่งสังโยชน้อยๆ ตัณหาย่อมเจริญ ฉันนั้นเหมือนกัน

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย

จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย

จึงมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย เมื่อกฤกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อยๆ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ

อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ

ชราและ

มรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสจึงดับ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๓] ดูกฤกษุทั้งหลาย ประทีปน้ำมันพึงติด เพราะอาศัยน้ำมันและ
ไส้ บุรุษไม่พึงเติมน้ำมัน ไม่ใส่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุกๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็น
อย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ไม่มีอาหารพึงดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่า

และเพราะไม่

เติมเชื้อใหม่ แม้ฉันใด กฤกษุทั้งหลาย เมื่อกฤกษุเห็นโทษเนื่องๆ

ในธรรมทั้งหลาย

อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อยๆ ตัณหาย่อมดับ ฉันนั้นเหมือนกัน

เพราะตัณหาดับ

อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ทุติยสังโยชนสูตร

[๒๐๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ...
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ประทีปน้ำมันพึงติด เพราะอาศัยน้ำมันและไส้
บุรุษเต็มน้ำมัน
และไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุกๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น
มีอาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น พิงลุกโผลงตลอดกาลแม้ฉันใด
ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ
ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย
ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ประทีปน้ำมันพึงติด เพราะอาศัยน้ำมันและ
ไส้ บุรุษไม่เต็มน้ำมัน ไม่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุกๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็น
อย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ไม่มีอาหาร พิงดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่า และเพราะ
ไม่เต็มเชื้อใหม่ แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรม
ทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย ตัณหาย่อมดับ ฉะนั้นเหมือนกัน
เพราะ

ตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปฐมมหารุกขสูตร

[๒๐๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ

ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจฉัย

แห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน
เพราะ

อุปาทานเป็นปัจฉัย จึงมีภพ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ มีรากหยั่งลงและแผ่ไปข้างๆ
รากทั้งหมดนั้นย่อมดูดโอชารสไปเบื้องบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น
มี

อาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น พึงเป็นอยู่ตลอดกาลนาน แม้ฉันใด
ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจฉัยแห่งอุปาทานอยู่

ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน
เพราะ

อุปาทานเป็นปัจฉัย จึงมีภพ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจฉัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ฯ

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ตั้งอยู่อย่างนั้น ที่นั้นบุรุษเอาจอบ
และภาชนะมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว
ค้ำเอาราก

ใหญ่เล็กแม่เท่ากันแฝกขึ้น
บุรุษนั้นพึงทอนต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้ว
พึงผ่า ครั้นผ่าแล้วเจียกให้เป็นชิ้นๆ ครั้นเจียกให้เป็นชิ้นๆ แล้ว พึงฝึงลม
ตากแดด ครั้นฝึงลม ตากแดดแล้ว พึงเอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว
พึงทำให้
เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว
พึงโปรยที่ลมแรงหรือลอยในแม่น้ำมีกระแส
อันเขียว ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น ถูกตัดเอารากขึ้นแล้ว
ถูกทำให้เป็น
ดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี ไม่เกิดอีกต่อไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อ
ภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่
ตักหนา
ย่อมดับ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตักหนาดับ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ
ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ทุติยมหารุกขสูตร

[๒๑๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ไปข้างๆ ราก
ทั้งหมดนั้นย่อมดูดโอชารสไปเบื้องบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น
มีอาหาร
อย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น พึงเป็นอยู่ตลอดกาลนาน แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่

ตัณหาย่อมนเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๑๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ยืนต้นอยู่อย่างนั้น ที่นั้นบุรุษ
เอาจอบและภาชนะมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป
ครั้นขุดลงไปแล้ว

คู้เอารากใหญ่เล็กแม่เท่ากำนัแผกขึ้น ฯฯ

หรือลอยในแม่น้ำมีกระแสนเชี่ยว

เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นถูกตัดเอารากขึ้นแล้ว

ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน

ถึงความไม่มี ไม่เกิดอีกต่อไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษ
เนื่องๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมนดับ
ฉะนั้น

เหมือนกัน เพราะตณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ตรุณรูกขสูตร

[๒๑๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ
ในธรรม

ทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อยๆ ตัณหาย่อมนเจริญ เพราะตัณหาเป็น
ปัจจัย จึงมีอุปาทาน ฯฯ ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

[๒๑๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้อ่อนยืนต้นอยู่ บุรุษพึงพรวนดิน
ใส่ปุ๋ย รดน้ำเสมอๆ ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อ่อนนั้น มีอาหารอย่างนั้น
มีเชื้อ

อย่างนั้น ฟังถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุ

เห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย
ตักหนา-

*ย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตักหนาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน ฯลฯ
ความ

เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๑๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย ตักหนาย่อมดับ เพราะตักหนาดับ
อุปาทานจึงดับ ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๑๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้อ่อนยืนต้นอยู่อย่างนั้น ที่นั้นบุรุษเอา
จอบและภาชนะมา ฯลฯ หรือลอยในแม่น้ำมีกระแสอันเชี่ยว
ก็เมื่อเป็นอย่างนี้

ต้นไม้อ่อนนั้น ถูกตัดเอารากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน
ถึงความไม่มี

ไม่เกิดอีกต่อไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรม
ทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย ตักหนาย่อมดับ ฉะนั้นเหมือนกัน
เพราะตักหนาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมี

ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. นามรูปสูตร

[๒๑๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ
ในธรรม

ทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย นามรูปก็หยั่งลง
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย

จึงมีสพ่ายตนะ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการ
อย่างนี้ ฯ

[๒๑๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ไปข้างๆ ราก
ทั้งหมดนั้นย่อมดูดโอชารสไปเบื้องบน ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น มี
อาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น พึงเป็นอยู่ตลอดกาลนาน แม้ฉันใด
ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย
นามรูปก็หยั่งลง ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพ่ายตนะ
ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๑๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย นามรูปก็ไม่หยั่งลง เพราะนามรูปดับ
สพ่ายตนะ

จึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๑๙] ดูกฤกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ยืนต้นอยู่อย่างนั้น ที่นั้นบุรุษเอา
จอบและภาชนะมา ฯลฯ ไม่เกิดอีกต่อไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อภิกษุเห็น

โทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน้อย
นามรูปก็ไม่หยั่งลง

ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะนามรูปดับ สพ่ายตนะจึงดับ ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์

ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. วิญญานสูตร

[๒๒๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ
ในธรรม

ทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ วิญญูญาณก็หยั่งลง

เพราะวิญญูญาณเป็น

ปัจจัย จึงมีนามรูป ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

ย่อมมีด้วยประการ

อย่างนี้ ฯ

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ไปข้างๆ ฯลฯ
แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญูญาณก็หยั่งลง ฉะนั้นเหมือนกัน

เพราะวิญญูญาณ

เป็นปัจจัย จึงมีนามรูป ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วย
ประการอย่างนี้ ฯ

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ วิญญูญาณก็ไม่หยั่งลง เพราะวิญญูญาณดับ
นามรูป

จึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ยืนต้นอยู่อย่างนั้น ที่นั้นบุรุษ
เอาจอบและภาชนะมา ฯลฯ ไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย
เมื่อ

ภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่

วิญญูญาณ

ก็ไม่หยั่งลง ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะวิญญูญาณดับ นามรูปจึงดับ ฯลฯ

ความดับ

แห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นิทานสูตร

[๒๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นิคมของหมู่ชนชาว
เมืองกุรุ อันมีชื่อว่ากัมมาสทัมมะ แคว้นกุรุรัฐ ครั้งนั้นแล
ท่านพระอานนทเข้า

ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
นำ-

*อัสจรรยฺ พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา พระเจ้าข้า

คือปฏิจจสมุปบาทนี้เป็นธรรมลึกซึ้ง

เพียงไร ทั้งมีกระแสความลึกซึ้ง แต่ถึงอย่างนั้น

ก็ปรากฏเหมือนเป็นธรรมง่าย ๆ

แก่ข้าพระองค์ ฯ

[๒๒๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธออย่ากล่าวอย่างนี้
ดูกรอานนท์ เธออย่ากล่าวอย่างนี้ ปฏิจจสมุปบาทนี้ เป็นธรรมลึกซึ้ง
ทั้งมีกระแส

ความลึกซึ้ง เพราะไม่รู้ ไม่ตรัสรู้ ไม่แทงตลอดธรรมนี้

หมู่สัตว์นี้จึงเป็นเหมือน

เส้นด้ายที่ยุง เป็นเหมือนกลุ่มเส้นด้ายที่เป็นปม

เป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่ายและ

หญ้าปล้อง ย่อมไม่ผ่านพ้นอบาย ทุกคติ วินิบาต สงสาร ฯ

[๒๒๖] ดูกรอานนท์ เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย
จึงมี

อุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๒๗] ดูกรอานนท์ ต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ไปข้างๆ รากทั้ง
หมดนั้นย่อมดูดโอชารสไปเบื้องบน ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น
มีอาหาร

อย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น พึงเป็นอยู่ตลอดกาลนาน แม้ฉันใด อานนท์ เมื่อ
ภิกษุเห็นความพอใจเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่

ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
เพราะ

อุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ฯ

[๒๒๘] ดูกรอานนท์ เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย
อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ
อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วย

ประการอย่างนี้ ฯ

[๒๒๙] ดูกรอานนท์ ต้นไม้ใหญ่ยืนต้นอย่างนั้น ที่นั้นบุรุษเอาจอบและ
ภาชนะมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้น แล้วขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว
คู้เอารากใหญ่

เล็กแม้เท่ากำนัฟลักขึ้น บุรุษนั้น ทอนต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่
แล้วฟิง

ผ่า ครั้นผ่าแล้ว เลื่อยเป็นชิ้นๆ ครั้นเลื่อยให้เป็นชิ้นๆ แล้ว ฟิงผิงลม
ตากแดด

ครั้นผิงลม ตากแดดแล้ว ฟิงเอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว
ฟิงทำให้เป็นเขม่า

ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว ฟิงโปรยที่ลมแรง

หรือลอยในแม่น้ำมีกระแสน้ำเชี่ยว

ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น ถูกตัดเอารากขึ้นแล้ว

ถูกทำให้เป็นดังตาลยอด

ด้วน ถึงความไม่มี ไม่เกิดอีกต่อไป แม้ฉันใด อานนท์ เมื่อภิกษุเห็นโทษ
เนื่องๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับ
ฉะนั้น

เหมือนกัน เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
เพราะ

ภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติจับ
ชราและมรณะโสภปริเทวทุกขโหมนัสและ
อุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบทุกขวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปริวิมังสนสูตร	๒. อุปาทานสูตร
๓. สังโยชนสูตรที่ ๑	๔. สังโยชนสูตรที่ ๒
๕. มหารุกขสูตรที่ ๑	๖. มหารุกขสูตรที่ ๒
๗. ตรุณสูตร	๘. นามรูปสูตร
๙. วิญญานสูตร	
๑๐. นิทานสูตร ฯ	

มหาวรรคที่ ๗

๑. อัสดตวตาสสูตรที่ ๑

[๒๓๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายว่า ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับ
จะพึงเบื่อหน่ายบ้าง
คลายกำหนดบ้าง หลุดพ้นบ้าง ในร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง
๔ นี้ ชื่อ
นั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า ความเจริญก็ดี ความเสื่อมก็ดี การเกิดก็ดี
การตาย
ก็ดี ของร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ ย่อมปรากฏ
ปุถุชนผู้มีได้สดับ
จึงเบื่อหน่ายบ้าง คลายกำหนดบ้าง หลุดพ้นบ้าง ในร่างกายนั้น
แต่ตถาคตเรียก

ร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง
วิญญาณบ้าง

ปุถุชนผู้มีได้สติ ไม่อาจเบื่อหน่าย คลายกำหนด หลุดพ้นในจิต
เป็นต้นนั้นได้

เลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าจิตเป็นต้นนี้ อันปุถุชนผู้มีได้สติ
รวบรัดถือ

ไว้ด้วยตัณหา ยึดถือด้วยทิวี่ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่นเป็นตัวตนของเรา

ดังนี้ ตลอดกาลช้านานฉะนั้น ปุถุชนผู้มีได้สติ จึงไม่อาจจะเบื่อหน่าย
คลาย

กำหนด หลุดพ้นในจิตเป็นต้นนั้นได้เลย ฯ

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สติ จะพึงเข้าไปยึดถือเอา
ร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูต ๔ นี้ โดยความเป็นตน ยังชอบกว่า
แต่จะ

เข้าไปยึดถือเอาจิตโดยความเป็นตนหาชอบไม่ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะร่างกาย

อันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ เมื่อดำรงอยู่ ปีหนึ่งบ้าง สองปีบ้าง
สามปี

บ้าง สี่ปีบ้าง ห้าปีบ้าง สิบปีบ้าง ยี่สิบปีบ้าง สามสิบปีบ้าง สี่สิบปีบ้าง
ห้าสิบปี

บ้าง ร้อยปีบ้าง ยิ่งกว่าร้อยปีบ้าง ย่อมปรากฏ

แต่ว่าตถาคตเรียกร่างกายอันเป็น

ที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง
จิตเป็นต้นนั้น

ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ในกลางคืนและกลางวัน ฯ

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วานรเมื่อเที่ยวไปในป่าใหญ่จับกิ่งไม้ ปล่อย
กิ่งนั้น ยึดเอากิ่งอื่น ปล่อยกิ่งที่ยึดเดิม เหนียวกิ่งใหม่ต่อไป แม้ฉันใด

ร่างกาย

อันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ ที่ตถาคตเรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง
วิญญาณ

บ้าง จิตเป็นต้นนั้นดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ในกลางคืนและกลางวัน
ก็ฉับ

นั่นแล ฯ

[๒๓๓] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้สดับ ย่อมใส่ใจโดยแยบคาย
ด้วยดีถึงปฏิจจสมุปบาทธรรม ในร่างกายและจิตที่ตถาคตกล่าวมานั้นว่า
เพราะเหตุ

ดังนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี
สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
จึงมีสังขาร

เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย
จึงมีนามรูป

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย
จึงมีผัสสะ

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
เพราะ

ตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะภพ

เป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ
โสภปริเทวทุกข-

*โหมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับด้วยสํารอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ

วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

[๒๓๔] ดูกฤทธิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ มาพิจารณาอยู่อย่างนี้
ย่อมหน่ายแม้ในรูป ย่อมหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมหน่ายแม้ในสัญญา
ย่อมหน่าย

แม้ในสังขารทั้งหลาย ย่อมหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อหน่าย
ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคล้ายกำหนดจึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว
ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว
ย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อัสนุตวตาสสูตรที่ ๒

[๒๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ
ที่นั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับ
จะพึงเบื่อหน่ายบ้าง

คล้ายกำหนดบ้าง หลุดพ้นบ้าง ในร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง
๔ นี้ ข้อ

นั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า ความเจริญก็ดี ความเสื่อมก็ดี การเกิดก็ดี
การตาย

ก็ดี ของร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ ย่อมปรากฏ ฉะนั้น
ปุถุชน

ผู้มีได้สดับ จึงเบื่อหน่ายบ้าง คล้ายกำหนดบ้าง หลุดพ้นบ้าง ในร่างกายนั้น
แต่

ตถาคตเรียกร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ว่า จิตบ้าง
มโนบ้าง วิญญาณ

บ้าง ปุถุชนผู้มีได้สดับ ไม่อาจจะเบื่อหน่าย คล้ายกำหนด หลุดพ้นในจิต
เป็นต้นนั้นได้เลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่าจิตเป็นต้นนี้

อันปุถุชนผู้มี

ได้สดับ รวบรวมไว้ด้วยตัณหา ยึดถือด้วยทิฐิว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่น

เป็นตัวตนของเรา ดังนี้ ตลอดกาลช้านาน ฉะนั้น ปุถุชนผู้มีได้สดับ
จึงจะเบื่อ

หน่าย คล้ายกำหนด หลุดพ้นในจิตเป็นต้นนั้นไม่ได้เลย ฯ

[๒๓๖] ดูกฤทธิกษัตริย์ทั้งหลาย ปุณฺณผู้มีได้สดับ จะพึงเข้าไปยึดถือเอาร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ โดยความเป็นตน ยังชอบกว่าแต่จะ

เข้าไปยึดถือเอาจิตโดยความเป็นตนหาชอบไม่ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะร่างกาย

อันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ เมื่อดำรงอยู่ปีหนึ่งบ้าง สองปีบ้าง สามปี

บ้าง สี่ปีบ้าง ห้าปีบ้าง สิบปีบ้าง ยี่สิบปีบ้าง สามสิบปีบ้าง สี่สิบปีบ้าง ห้าสิบปีบ้าง

ร้อยปีบ้าง ยิ่งกว่าร้อยปีบ้าง ย่อมปรากฏ

แต่ว่าตถาคตเรียกร่างกายอันเป็นที่ประชุม

แห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่ง

เกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ในกลางคืนและในกลางวัน ฯ

[๒๓๗] ดูกฤทธิกษัตริย์ทั้งหลาย อริยสาวกผู้มีได้สดับ ย่อมใส่ใจด้วยดีโดยแยบคายถึงปฏิจจสมุปบาทธรรม ในร่างกายและจิตที่ตถาคตกล่าวมานั้นว่า เพราะ

เหตุดังนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้

จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ

เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนาจึง

เกิดสุขเวทนา เพราะผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนานั้นดับไป

สุขเวทนาที่เกิด

ขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนา จึงดับ จึงสงบไป

เพราะอาศัย

ผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา จึงเกิดทุกขเวทนาขึ้น

เพราะผัสสะอันเป็นปัจจัย

แห่งทุกขเวทนานั้นดับไป

ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่ง

ทุกขเวทนานั้น จึงดับ จึงสงบไป
เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งเวทนาที่ไม่ใช่
สุข ไม่ใช่ทุกข์ จึงเกิดอทุกขมสุขเวทนาขึ้น
เพราะผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งอทุกขม-
*สุขเวทนานั้นดับไป

อทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัย
แห่งอทุกขมสุขเวทนานั้น จึงดับ จึงสงบไป ฯ

[๒๓๘] ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เพราะไม่สองอันครูดสีกันจึงเกิดไอรุ่น เกิด
ความร้อน แต่ถ้าแยกไม่ทั้งสองอันนั้นแหละออกเสียจากกัน
ไอรุ่นซึ่งเกิดจาก

การครูดสีกันนั้น ก็ดับไป สงบไป แม้ฉันใด ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เพราะอาศัย
ผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนา จึงเกิดสุขเวทนาขึ้น เพราะผัสสะอันเป็น
ปัจจัยแห่งสุขเวทนานั้นดับไป สุขเวทนาที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะอันเป็น
ปัจจัยแห่งสุขเวทนานั้น จึงดับ จึงสงบไป

เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่ง
ทุกขเวทนา จึงเกิดทุกขเวทนาขึ้น
เพราะผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนานั้น
ดับไป

ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนานั้น
จึงดับ จึงสงบไป เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งเวทนาที่มีใช่ทุกข์
มิใช่สุข

จึงเกิดอทุกขมสุขเวทนาขึ้น
เพราะผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งอทุกขมสุขเวทนานั้น
ดับไป อทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้น

เพราะอาศัยผัสสะอันเป็นปัจจัยแห่งอทุกขม-
*สุขเวทนานั้น จึงดับ จึงสงบไป ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

[๒๓๙] ดูกฤติทุกขทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ มาพิจารณาอยู่อย่างนี้
ย่อมน่ายแม่ในผัสสะ ย่อมน่ายแม่ในเวทนา ย่อมน่ายแม่ในสัญญา
ย่อม

หน่ายแม่ในสังขารทั้งหลาย ย่อมหน่ายแม่ในวิญญาน เมื่อหน่าย
ย่อมคลาย

กำหนด เพราะคลายกำหนดจึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว
ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่าหลุด

พ้นแล้วและย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ปุตตมังสสูตร

[๒๔๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่าง
เพื่อความดำรงอยู่

ของสัตว์โลกที่เกิดมาแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด
อาหาร ๔ อย่างนั้นคือ ๑. กวฬีการาหาร หยาบบัง ละเอียดบัง ๒.

ผัสสาหาร

๓. มโนสัจเจตนาหาร ๔. วิญญานาหาร ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔
อย่างเหล่านี้

แล เพื่อดำรงอยู่แห่งสัตว์โลกที่เกิดมาแล้ว

หรือเพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้

แสวงหาที่เกิด ฯ

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กวฬีการาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร ภิกษุ
ทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า ภรรยาสามี ๒ คน ถือเอาสะเปียงเดินทางเล็กน้อย
แล้ว

ออกเดินไปสู่ทางกันดาร เขาทั้งสองมีบุตรน้อยๆ น่ารักน่าพอใจอยู่คนหนึ่ง
เมื่อ

ขณะทั้งสองคนกำลังเดินไปในทางกันดารอยู่

สะเปียงเดินทางที่มีอยู่เพียงเล็กน้อย

นั่นได้หมดสิ้นไป แต่ทางกัณดารนั้นยังเหลืออยู่
เขาทั้งสองยังข้ามพ้นไปไม่ได้
ครั้งนั้น เขาทั้งสองคนคิดตกลงกันอย่างนี้ว่า
สะเปียงเดินทางของเราทั้งสองอันใด
แลมีอยู่เล็กน้อย สะเปียงเดินทางอันนั้นก็ได้หมดสิ้นไปแล้ว
แต่ทางกัณดารนี้ยัง
เหลืออยู่ เรายังข้ามพ้นไปไม่ได้ ออย่ากระนั้นเลย
เราสองคนมาช่วยกันฆ่าบุตร
น้อยๆ คนเดียว ผู้นำรัก นำพอใจคนนี้เสีย ทำให้เป็นเนื้อเค็มและเนื้อย่าง
เมื่อได้
บริโภคนี้อุบตร จะได้พากันเดินข้ามพ้นทางกัณดารที่ยังเหลืออยู่นั้น
ถ้าไม่เช่นนั้น
เราทั้งสามคนต้องพากันพิณาสหมดแน่ ครั้งนั้น ภรรยาสามีทั้งสองคนนั้น
ก็ฆ่าบุตร
น้อยๆ คนเดียวผู้นำรัก นำพอใจนั้นเสีย ทำให้เป็นเนื้อเค็ม และเนื้อย่าง
เมื่อ
บริโภคนี้อุบตรเสร็จ ก็พากันเดินข้ามทางกัณดารที่ยังเหลืออยู่นั้น
เขาทั้งสองคน
รับประทานนี้อุบตรพลง ค่อนอกพลงรำพันว่า ลูกชายน้อยๆ
คนเดียวของ
ฉันไปไหนเสีย ลูกชายน้อยๆ คนเดียวของฉันไปไหนเสีย ดังนี้
เธอทั้งหลาย
จะเข้าใจความชื่อนั้นเป็นอย่างไร
คือว่าเขาได้บริโภคนี้อุบตรที่เป็นอาหารเพื่อความ
ค่อนองหรือเพื่อความมัวเมา หรือเพื่อความตบแต่ง
หรือเพื่อความประดับประดา
ร่างกายใช้ไหม ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ห้ามมิได้ พระเจ้าข้า
จึงตรัสต่อไปว่า ถ้า
เช่นนั้น
เขาพากันรับประทานนี้อุบตรเป็นอาหารเพียงเพื่อข้ามพ้นทางกัณดารใช้

โหม ไช พระเจ้าข้า พระองค์จึงตรัสว่า ข้อนี้ฉันใด เรากล่าวว่า
บุคคลควรเห็น

กวีพิการาหารว่า [เปรียบด้วยเนอบุตร] ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล
เมื่ออริยสาวก

กำหนดรู้กวีพิการาหารได้แล้ว

ก็เป็นอันกำหนดรู้ความยินดีซึ่งเกิดแต่เบญจกามคุณ

เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ความยินดีซึ่งเกิดแต่เบญจกามคุณได้แล้ว
สังโยชนอันเป็น

เครื่องชักนำอริยสาวกให้มาสู่โลกนี้อีกก็ไม่มี ฯ

[๒๔๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็ผัสสาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร
เหมือนอย่าง

ว่า แม่โคนมที่ไม่มีหนังหุ้ม

ถ้ายืนพึงผาอยู่ก็จะถูกพวกตัวสัตว์อาศัยผาเจาะกิน ถ้า

ยืนพึงต้นไม้อยู่ ก็จะถูกพวกสัตว์ชนิดอาศัยต้นไม้ไชกิน

หากลงไปยืนแช่น้ำอยู่ ก็

จะถูกพวกสัตว์ที่อาศัยน้ำตอดและกัดกิน ถ้ายืนอาศัยอยู่ในที่ว่าง

ก็จะถูกมวลสัตว์

ที่อาศัยอยู่ในอากาศเกาะกัดและฉีกกิน

เป็นอันว่าแม่โคนมตัวนั้นที่ไร้หนังหุ้มจะไป

อาศัยอยู่ในสถานที่ใดๆ ก็ถูกจำพวกสัตว์ที่อาศัยอยู่ในสถานที่นั้นๆ

กัดกินอยู่รำไป

ข้อนี้ฉันใด เรากล่าวว่าพึงเห็นผัสสาหารฉันนั้นเหมือนกัน

เมื่ออริยสาวกกำหนด

รู้ผัสสาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้เวทนาทั้งสามได้

เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้

เวทนาทั้งสามได้แล้ว

เรากล่าวว่าไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้

อีกแล้ว ฯ

[๒๔๓] ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็มโนสัญญาเจตนาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร

เหมือนอย่างว่า มีหลุมถ่านเพลิงอยู่แห่งหนึ่ง ลึกมากกว่าชั่วบุรุษ
เต็มไปด้วยถ่าน

เพลิง ไม่มีเปลว ไม่มีควัน ครั้งนั้นมีบุรุษคนหนึ่งอยากมีชีวิตอยู่
ไม่อยากตาย

รักสุข เกลียดทุกข์เดินมา

บุรุษสองคนมีกำลังจับเขาที่แขนข้างละคนคร่าไปสู่หลุม

ถ่านเพลิง หันไดนั่นเอง

เขามีเจตนาปรารถนาตั้งใจอยากจะให้ไกลจากหลุมถ่าน

เพลิง ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาเห็นว่า ถ้าเขาจกตกหลุมถ่านเพลิงนี้
ก็จกต้อง

ตายหรือถึงทุกข์แทบตาย ชื่อนี้ฉันใด

เรากล่าวว่าพึงเห็นมโนสัญญาเจตนาหาร ฉะนั้น

เหมือนกัน เมื่ออริยสาวกกำหนดมโนสัญญาเจตนาหารได้แล้ว

ก็เป็นอันกำหนดรู้

ตักหาทั้งสามได้แล้ว เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ตักหาทั้งสามได้แล้ว

เรากล่าวว่าไม่มี

สิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว ฯ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิวยัญญาณาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร
เหมือน

อย่างว่า พวกเจ้าหน้าที่จับโจรผู้กระทำผิดได้แล้วแสดงแก่พระราชาว่า
ขอเดชะ

ด้วยโจรผู้นี้กระทำผิด

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ลง

โทษโจรผู้นี้ตามที่ทรงเห็นสมควรเถิด จึงมีพระกระแสรับสั่งอย่างนี้ว่า

ท่านผู้เจริญ

ไปเถอะพ่อ จงประหารมันเสียด้วยหอกร้อยเล่มในเวลาเช้านี้

เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็

ช่วยประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอกร้อยเล่มในเวลาเช้า

ต่อมาเป็นเวลาเที่ยงวัน

พระราชาทรงซักถามเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ
เจ้านักโทษคนนั้น

เป็นอย่างไรบ้าง เขาพากันกราบทูลว่า ขอเดชะ เขายังมีชีวิตอยู่ตามเดิม
จึงมี

พระกระแสรับสั่งอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถอะพ่อ
จงช่วยกันประหารมันเสีย

ด้วยหอกร้อยเล่มในเวลาเพียงวัน
เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ประหารนักโทษคนนั้นเสีย

ด้วยหอกร้อยเล่มในเวลาเพียงวัน ต่อมาเป็นเวลาเย็น พระราชาทรงซักถาม
เจ้าหน้าที่เหล่านั้นอีกอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ

เจ้านักโทษคนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง เขา

พากันกราบทูลว่า ขอเดชะ เขายังมีชีวิตอยู่ตามเดิม
จึงมีพระกระแสรับสั่งอย่าง

นี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถอะพ่อ

จงประหารมันเสียด้วยหอกร้อยเล่มในเวลาเย็น

เจ้าหน้าที่คนนั้นก็ประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอกร้อยเล่มในเวลาเย็น
ภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายยังเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน

คือว่าเมื่อเขากำลังถูกประหารด้วยหอก

ร้อยเล่มตลอดวันอยู่นั้น จะพึงได้เสวยแต่ทุกข์โศกเศร้าซึ่งมีการประหาร
นั้นเป็น

เหตุเท่านั้น มิใช่หรือ ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อเขากำลังถูกประหารอยู่ด้วยหอกแม่เล่ม

เดียว ก็พึงเสวยความทุกข์โศกเศร้าซึ่งมีการประหารนั้นเป็นเหตุ
แต่จะกล่าวไปไยถึง

เมื่อเขากำลังถูกประหารอยู่ด้วยหอกสามร้อยเล่มเล่า ข้อนั้นใด
เรากล่าวว่า จะพึง

เห็นวิญญูณาหารฉนั้นเหมือนกัน

เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้วิญญูณาหารได้แล้ว

ก็เป็นอันกำหนดรู้นามรูปได้แล้ว เมื่ออริยสาวกมากำหนดรู้นามรูปได้แล้ว
เรากล่าว

ว่า ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกจะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อตฺถิราคสูตร

[๒๔๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔

อย่างเพื่อความดำรงอยู่ของ

สัตว์โลกที่เกิดมาแล้ว เพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด อาหาร
๔

อย่างนั้น คือ ๑ กวฬีการาหาร หยาบบ้าง ละเอียดบ้าง ๒ ผัสสาหาร ๓
มโน-

*สัญฺเจตนาหาร ๔ วิญญาณาหาร อาหาร ๔ อย่างนี้แล

เพื่อความดำรงอยู่ของสัตว์

โลกที่เกิดมาแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด ฯ

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน ความ
หยานอยาก มีอยู่ในกฬีการาหารไซ้

วิญญาณก็ตั้งอยู่อกงามในกฬีการาหารนั้น

ในที่ใด วิญญาณตั้งอยู่อกงาม ในที่นั้น ย่อมมีการหยั่งลงแห่งนามรูป
ในที่ใด

มีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่นั้น ย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย
ในที่ใด

มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่นั้น ย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป
ในที่

ใด มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่นั้น ย่อมมีชาติขรามรณะต่อไป ในที่ใด
มีชาติขรามรณะต่อไป เราเรียกที่นั้นว่ามีความโสภ มีธุลี (คือราคะ)

มีความ

คับแคบ ดุกรกษุทั้งหลาย ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน
ความหยานอยาก

มีอยู่ในผัสสาหารไซร้ ... ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน

ความหยานอยาก มีอยู่

ในมโนสัญญาเจตนาหารไซร้ ... ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน

ความหยานอยาก

มีอยู่ในวิญญาณาหารไซร้ วิญญาณก็ตั้งอยู่อภังการในวิญญาณาหารนั้น
ในที่ใด

วิญญาณตั้งอยู่อภังการ ในที่นั้น ย่อมมีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่ใด
มีการ

หยั่งลงแห่งนามรูป ในที่นั้น ย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่ใด
มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่นั้น ย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป
ในที่ใด

มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่นั้น ย่อมมีชาติขรามรณะต่อไป ในที่ใด
มีชาติ

ขรามรณะต่อไป เราเรียกที่นั้นว่ามีความโสภ มีอสุลี มีความคับแคบ ฯ

[๒๔๗] ดุกรกษุทั้งหลาย เมื่อน้ำย้อม ครั่ง ขมิ้น สีเขียวหรือสี
บานเย็น

ช่างย้อมหรือช่างเขียนพึงเขียนรูปสตรีหรือรูปบุรุษให้มีอวัยวะน้อยใหญ่
ได้ครบถ้วนที่แผ่นหินขาว แผ่นกระดาน ฝาผนัง หรือที่ผืนผ้า แม้ฉันใด

ดูกร

กษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน

ความหยาน

อยาก มีอยู่ในกวีการาหารไซร้

วิญญาณก็ตั้งอยู่อภังการในกวีการาหารนั้น ใน

ที่ใด วิญญาณตั้งอยู่อภังการ ในที่นั้น ย่อมมีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่ใด
มีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่นั้น ย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย
ในที่ใด

มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่นั้น ย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป
ในที่ใด

มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่นั้น ย่อมมีชาติขรามรณะต่อไป ในที่ใด
มีชาติ

ขรามรณะต่อไป เราเรียกที่นั้นว่ามีความโสก มีธูลี มีความคับแค้น
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน ความทยานอยาก
มีอยู่ในผัสสาหาร

ไซร้ ... ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน ความทยานอยาก
มีอยู่ในมนโสนัญ-

*เจตนาหารไซร้ ... ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน ความทยานอยาก
มีอยู่ใน

วิญญาณาหารไซร้ วิญญาณก็ตั้งอยู่อภังการในวิญญาณาหารนั้น ในที่ใด
วิญญาณ

ตั้งอยู่อภังการ ในที่นั้น ย่อมมีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่ใด
มีการหยั่งลงแห่ง

นามรูป ในที่นั้น ย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่ใด
มีความเจริญ

แห่งสังขารทั้งหลาย ในที่นั้น ย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่ใด มีการ
เกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่นั้น ย่อมมีชาติขรามรณะต่อไป ในที่ใด

มีชาติขรา

มรณะต่อไป เราเรียกที่นั้นว่า มีความโสก มีธูลี มีความคับแค้น ฯ

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน ความ
ทยานอยาก ไม่มีอยู่ในกฬการาหารไซร้

วิญญาณก็ไม่ตั้งอยู่ไม่อภังการในกฬ-

*การาหารนั้น ในที่ใด วิญญาณไม่ตั้งอยู่ไม่อภังการ ในที่นั้น
ย่อมไม่มีการหยั่ง

ลงแห่งนามรูป ในที่ใด ไม่มีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่นั้น ย่อมไม่มีความ
เจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่ใด ไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย
ในที่นั้น

ย่อมไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่ใด ไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป
ในที่นั้น

ย่อมไม่มีชาติชราภวณะต่อไป ในที่ใด ไม่มีชาติชราภวณะต่อไป
เราเรียกที่นั่น

ว่าไม่มีความโสก ไม่มีธูลี ไม่มีความคับแค้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าความยินดี ความเพลิดเพลิน ความหยานอยาก ไม่มี
ในผัสสาหาร ... ไม่มีในมโนสสญเจตนาหาร ... ไม่มีในวิญญานาหารไซร้
วิญญาน

ก็ไม่ตั้งอยู่ไม่งอกงามในอาหารนั้น ในที่ใด วิญญานไม่ตั้งอยู่ไม่งอกงาม
ในที่นั่น

ย่อมไม่มีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่ใด ไม่มีการหยั่งลงแห่งนามรูป
ในที่นั่น

ย่อมไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่ใด

ไม่มีความเจริญแห่งสังขาร

ทั้งหลาย ในที่นั่น ย่อมไม่มีความเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่ใด

ไม่มีความเกิด

ในภพใหม่ต่อไป ในที่นั่น ย่อมไม่มีชาติชราภวณะต่อไป ในที่ใด

ไม่มีชาติชรา

ภวณะต่อไป ภิกษุทั้งหลายเราเรียกที่นั่นว่า ไม่มีความโสก ไม่มีธูลี

ไม่มีความ

คับแค้น ฯ

[๒๔๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรือนยอด

[ปราสาท] หรือศาลามีสองยอด หน้าต่างด้านทิศตะวันออก

อันบุคคลเปิดไปทาง

เหนือหรือทางใต้ เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นไปแสงสว่างส่องเข้าไปทางหน้าต่าง
จะพึง

ตั้งอยู่ ณ ที่ไหน ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ตั้งอยู่ที่ฝาด้านตะวันตก พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าฝาด้านตะวันตกไม่มีเล่า แสงสว่างนั้นจะพึง
ตั้งอยู่ ณ ที่ไหน ฯ

ภ. ที่แผ่นดิน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแผ่นดินไม่มีเล่า แสงสว่างนั้นจะพึงตั้งอยู่ ณ

ที่ไหน ๑

ภ. ที่น้ำ พระเจ้าข้า ๑

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าน้ำไม่มีเล่า แสงสว่างนั้นจะพึงตั้งอยู่ ณ ที่ไหน

๑

ภ. ไม่ตั้งอยู่เลย พระเจ้าข้า ๑

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ถ้าความยินดี

ความเพลิดเพลิน

ความหยานอยาก ไม่มีอยู่ในกวัฬการหารไซร้ ... ในผัสสาหารไซร้ ...

ในมโนสัญ-

*เจตนาหารไซร้ ... ในวิญญาณาหารไซร้

วิญญานก็ไม่ตั้งอยู่ไม่องกามในวิญญาณา-

*หารนั้น ในที่ใด วิญญานไม่ตั้งอยู่ ไม่องกาม ในที่นั้น

ย่อมไม่มีการหยั่งลง

แห่งนามรูป ในที่ใด ไม่มีการหยั่งลงแห่งนามรูป ในที่นั้น

ย่อมไม่มีความเจริญ

แห่งสังขารทั้งหลาย ในที่ใด ไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ในที่นั้น

ย่อม

ไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ในที่ใด ไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป

ในที่นั้น

ย่อมไม่มีชาติขรามรณะต่อไป ในที่ใด ไม่มีชาติขรามรณะต่อไป

เราเรียกที่นั้นว่า

ไม่มีความโศก ไม่มีธุลี ไม่มีความคับแค้น ๑

จบสูตรที่ ๔

๕. นครสูตร

[๒๕๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม

ของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่กาลตรัสรู้

เมื่อเรายังเป็น

พระโพธิสัตว์ ยังมิได้ตรัสรู้ เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า
โลกนี้ถึงความลำบาก

หนอ ย่อมเกิด แก่ ตาย จุตติและอุบัติ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไม่มีผู้ใดทราบชัด
ซึ่งธรรมเป็นที่สลัดออกจากกองทุกข์ คือ ชราและมรณะนี้ได้เลย
เมื่อไรหนอ

ธรรมเป็นที่สลัดออกไปจากกองทุกข์คือชราและมรณะนี้จึงจักปรากฏ ฯ

[๒๕๑] ดูกรรษิกะทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรหนอ
แลมีอยู่ ชราและมรณะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ เพราะ
การใส่ใจโดยแยบคายของเรานั้น จึงรู้ได้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติแลมีอยู่
ชราและ

มรณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ

เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า

เมื่ออะไรหนอ แลมีอยู่ ชาติจึงมี ... ภพจึงมี ... อุปาทานจึงมี ... ตัณหาจึงมี
...

เวทนาจึงมี ... ผัสสะจึงมี ... สพ่ายตนะจึงมี ... นามรูปจึงมี ...

เพราะอะไรเป็น

ปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะการใส่ใจโดยแยบคายของเรานั้น

จึงรู้ด้วยปัญญาว่า

เมื่อวิญญาณมีอยู่ นามรูปจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เรานั้นได้

มีความคิดดังนี้ว่า เมื่ออะไรหนอแลมีอยู่ วิญญาณจึงมี

เพราะอะไรเป็นปัจจัย

จึงมีวิญญาณ เพราะการใส่ใจโดยแยบคายของเรานั้น

จึงรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อ

นามรูปมีอยู่ วิญญาณจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ
เรานั้นได้มี

ความคิดดังนี้ว่า วิญญาณนี้แลได้กลับแล้วเพียงเท่านี้

ไม่ไปพ้นจากนามรูปได้เลย

ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกย่อมเกิด แก่ ตาย จุตติและอุบัติ กล่าวคือ เพราะ

นามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เพราะ

นามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย
ที่เราไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อนว่า เหตุให้ทุกข์เกิด เหตุให้ทุกข์เกิด ดังนี้
ฯ

[๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดดังนี้ เมื่ออะไรหนอแล
ไม่มีอยู่ ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชราและมรณะจึงดับ
เพราะการ

ใส่ใจโดยแยบคายของเรานั้น จึงรู้ได้ด้วยปัญญาว่า เมื่อชาติไม่มี
ชราและมรณะ

จึงไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า เมื่อ
อะไรหนอแล ไม่มีอยู่ ชาติจึงไม่มี ... ภพจึงไม่มี ... อุปาทานจึงไม่มี ...

ค้นหา

จึงไม่มี ... เวทนาจึงไม่มี ... ผัสสะจึงไม่มี ... สพายตนะจึงไม่มี ... นามรูปจึง
ไม่มี ... เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เพราะการใส่ใจโดย

แยบคายของเรานั้น จึงรู้ได้ด้วยปัญญาว่า เมื่อวิญญาณไม่มี
นามรูปจึงไม่มี

เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า

เมื่ออะไรหนอแล ไม่มีอยู่ วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ

เพราะการใส่ใจโดยแยบคายของเรานั้น จึงรู้ได้ด้วยปัญญาว่า

เมื่อนามรูปไม่มี

วิญญาณจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ วิญญาณจึงดับ

เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า

มรรคนี้เราได้บรรลุแล้วแล ด้วยปัญญาเครื่องตรัสรู้ คือ เพราะนามรูปดับ
วิญญาณ

จึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้
ย่อมมี

ด้วยอาการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เรายังไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อนว่า
เหตุให้

ทุกข์ดับ เหตุให้ทุกข์ดับ ดังนี้ ฯ

[๒๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษเมื่อเที่ยวไปในป่าทึบ ได้พบมรรคาเก่า
หนทางเก่า ที่คนก่อนๆ เคยเดินไปมา เขาเดินตามทางนั้นไป
เมื่อกำลังเดินตาม

ทางนั้นอยู่ พบนครเก่า พบราชธานีโบราณซึ่งสมบูรณ์ด้วยสวน ป่าไม้
สระโบก-

*ขรณี มีเชิงเทิน ล้วนน่ารื่นรมย์ ที่คนก่อนๆ เคยอยู่อาศัยมา ครั้งนั้นแล
บุรุษ

คนนั้นจึงกราบทูลแด่พระราชาหรือเรียนแก่ราชมหากษัตริย์ว่า ขอเดชะ
พระองค์จง

ทราบเถิด พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าเมื่อเที่ยวไปในป่า
ได้พบมรรคาเก่า

หนทางเก่าที่คนก่อนๆ เคยเดินไปมา ข้าพระพุทธเจ้าได้เดินตามทางนั้นไป
เมื่อ

กำลังเดินตามทางนั้นอยู่ได้พบนครเก่า พบราชธานีโบราณ
ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสวน

ป่าไม้ สระโบกขรณี มีเชิงเทิน ล้วนน่ารื่นรมย์ ที่คนก่อนๆ เคยอยู่อาศัยมา
ขอพระองค์จงทรงสร้างพระนครนั้นเถิด พระพุทธเจ้าข้า ลำดับนั้น
พระราชา

หรือราชมหากษัตริย์ จึงสร้างเมืองนั้นขึ้น สมัยต่อมา

เมืองนั้นเป็นเมืองมั่งคั่งและ

สมบุรณ์ขึ้น มีประชาชนเป็นอันมาก มีมนุษย์เกื่อนกล่น
และเป็นเมืองถึงความ

เจริญ ไพบูลย์ แม้นใด ภิกษุทั้งหลาย เราได้พบมรรคาเก่า หนทางเก่า ที่
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ เคยเสด็จไป ก็มรรคาเก่า หนทางเก่า
ที่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ เคยเสด็จไปนั้น เป็นไฉน
คือมรรคาอันประกอบ

ด้วยองค์ ๘ อันประเสริฐ นี้แล ได้แก่สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลมรรคา
เก่า หนทางเก่า ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ เคยเสด็จไปแล้ว
เราก็ได้

เดินตามหนทางอันประเสริฐซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
อันเป็นทางเก่านั้น

เมื่อกำลังเดินตามหนทางนั้นไป ได้รู้ชัดซึ่งชราและมรณะ
เหตุเกิดขึ้นแห่งชรา

และมรณะ ความดับแห่งชราและมรณะ
และได้รู้ชัดซึ่งปฏิจาเครื่องให้ถึงความ

ดับชราและมรณะ

เมื่อเรากำลังเดินตามทางอันประเสริฐซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘

ประการ อันเป็นทางเก่านั้นไปอยู่ ได้รู้ชัดซึ่งชาติ ฯลฯ ได้รู้ชัดซึ่งภพ ...
ได้รู้ชัด

ซึ่งอุปาทาน ... ได้รู้ชัดซึ่งตัณหา ... ได้รู้ชัดซึ่งเวทนา ... ได้รู้ชัดซึ่งผัสสะ
... ได้

รู้ชัดซึ่งสพายตนะ ... ได้รู้ชัดซึ่งนามรูป ... ได้รู้ชัดซึ่งวิญญาน ...
ได้รู้ชัดซึ่งสังขาร

ทั้งหลาย เหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร ความดับแห่งสังขาร
และได้รู้ชัดซึ่งปฏิจา

เครื่องให้ถึงความดับแห่งสังขาร

ครั้นได้รู้ชัดซึ่งทางอันประเสริฐซึ่งประกอบด้วย

องค์ ๘ ประการนั้นแล้ว เราจึงได้บอกแก่พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์ของเราจึงได้เจริญแพร่หลาย กว้างขวาง
มีชนเป็น

อันมากรู้ เป็นปึกแผ่น

จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายก็ประกาศได้เป็นอย่างดี

ดี ดังนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สัมมสสูตร

[๒๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กัมมาสทัมมนิคมของชาวกุรุ
ณ

กุรุชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย
พวภิกษุทั้งหลาย

รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลาย เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาปัจจัยภายในบ้างหรือไม่
เมื่อพระองค์

ตรัสถามอย่างนี้แล้ว

มีภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลเนื้อความนี้ขึ้นแต่พระองค์ว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาปัจจัยภายใน
พระเจ้าข้า

พระองค์จึงตรัสถามว่า เธอเมื่อพิจารณา
ย่อมพิจารณาปัจจัยภายในอย่างไร หันใด

นั้นแล ภิกษุรูปนั้นก็ทูลเล่าถวายให้ทรงทราบ
แต่ก็ไม่ถูกพระหฤทัยของพระผู้มี-

*พระภาค ฯ

[๒๕๕] เมื่อพระภิกษุรูปนั้นกราบทูลอย่างนั้นแล้ว ท่านพระอานนทจึง
ได้กราบทูลเนื้อความนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ถึงเวลาที่จะ

ทรงแสดงเรื่องนี้แล้ว ข้าแต่พระสุคต ถึงเวลาที่จะทรงแสดงเรื่องนี้แล้ว
พระองค์

ตรัสการพิจารณาปัจจัยภายในข้อใด
ภิกษุทั้งหลายฟังการพิจารณาปัจจัยภายในข้อ
นั้นจากพระองค์แล้ว จักทรงจำไว้ดังนี้ พระองค์จึงตรัสว่า อานนท
ถ้าเช่นนั้น
เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาค
ว่า พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๒๕๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาซึ่งปัจจัยภายในว่า
ชราและมรณะนี้อนันโตแล
ย่อมบังเกิดในโลก เป็นทุกขทั้งหลายอย่างต่างๆ กัน
ชราและมรณะที่เป็นทุกขนี้แล
มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด
เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี เมื่อเธอพิจารณาอยู่ ย่อมรู้ได้ดังนี้ว่า
ชราและ
มรณะนี้อนันโตแล ย่อมบังเกิดขึ้นในโลก เป็นทุกขทั้งหลายอย่างต่างๆ กัน ชรา
และมรณะที่เป็นทุกขนี้แล มีอุปริเป็นเหตุ มีอุปริเป็นที่ตั้งขึ้น
มีอุปริเป็นกำเนิด
มีอุปริเป็นแดนเกิด เมื่ออุปริมี ชราและมรณะจึงมี เมื่ออุปริไม่มี ชราและ
มรณะก็ไม่มี เธอย่อมทราบชัดซึ่งชราและมรณะ
ย่อมทราบชัดซึ่งความเกิดแห่ง
ชราและมรณะ ย่อมทราบชัดซึ่งความดับแห่งชราและมรณะ
และย่อมทราบชัดซึ่ง
ปฏิบัติหาอันสมควรเครื่องให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ
และเธอย่อมเป็นผู้
ปฏิบัติตามนั้น ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติดตามธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราเรียกภิกษุ
รูปนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข
เพื่อความดับไปแห่งชราและมรณะโดย
ชอบทุกประการ ฯ

[๒๕๗] อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาซึ่งปัจจัย
ภายในว่า ก็อุปธิอันนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นที่ตั้งขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด
มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี อุปธิจึงมี เมื่ออะไรไม่มี อุปธิจึงไม่มี เมื่อ
เธอพิจารณาอยู่ย่อมรู้ได้โดยนัยว่า อุปธิมีต้นหาเป็นเหตุ
มีต้นหาเป็นที่ตั้งขึ้น มี

ต้นหาเป็นกำเนิด มีต้นหาเป็นแดนเกิด เมื่อต้นหา มี อุปธิจึงมี
เมื่อต้นหาไม่มี

อุปธิก็ไม่มี เธอย่อมทราบชัดซึ่งอุปธิ ย่อมทราบชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งอุปธิ
ย่อม

ทราบชัดซึ่งความดับแห่งอุปธิ

ย่อมทราบชัดซึ่งปฏิบัติอันสมควรเครื่องให้ถึงความ

ดับแห่งอุปธิ และย่อมเป็นผู้ปฏิบัติตามนั้น ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติตามธรรม
ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เราเรียกภิกษุรูปนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์
เพื่อความดับ

แห่งอุปธิโดยชอบทุกประการ ฯ

[๒๕๘] อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาซึ่งปัจจัย
ภายในว่า ก็ต้นหานี้เมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นในที่ไหน เมื่อตั้งอยู่
ย่อมตั้งอยู่ใน

ที่ไหน เมื่อเธอพิจารณาอยู่ย่อมรู้อย่างนี้ว่า ที่ใดแล เป็นที่รัก
เป็นที่ชื่นใจใน

โลก ต้นหาเมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นในที่นั้น เมื่อตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นั้น
ก็

อะไรเล่าเป็นที่รัก เป็นที่ชื่นใจในโลก ตาเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลก ...
หูเป็น

ที่รัก เป็นที่ชื่นใจในโลก ... จมูกเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลก ...

ลิ้นเป็นที่รักเป็น

ที่ชื่นใจในโลก ... กายเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลก ...

ใจเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจใน

โลก ตัณหานั้นเมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นที่ใจนั้น เมื่อตั้งอยู่
ย่อมตั้งอยู่ที่ใจนั้น ฯ

[๒๕๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งใน
อดีตกาลได้เห็นอารมณ์อันเป็นที่รัก เป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น
โดยความเป็นของ
เที่ยง โดยความเป็นสุข โดยความเป็นตัวตน โดยความเป็นของไม่มีโรค
โดย

ความเป็นของเกษม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าทำตัณหาให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำตัณหาให้เจริญขึ้นแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่า
นั้นชื่อว่าทำอุปริให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดมาทำอุปริให้เจริญขึ้น
แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำทุกข์ให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์

เหล่าใดทำทุกข์ให้เจริญขึ้นแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่พ้นจากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า เขาไม่
พ้นแล้วจากทุกข์ได้เลย ดุกรภิกษุทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ในอนาคตกาล จักเห็นอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น
โดยความเป็น

ของเที่ยง โดยความเป็นสุข โดยความเป็นตัวตน
โดยความเป็นของไม่มีโรค โดย

ความเป็นของเกษม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าจักทำตัณหาให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดจักทำตัณหาให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าจักทำอุปริให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดจักทำอุปริให้เจริญขึ้น

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเชื่อว่าจักทำทุกซ์ให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดจักทำทุกซ์ให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเชื่อว่าจักไม่พ้นไปจาก
ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัสและอุปายาส
เรากล่าวว่าเขาจัก
ไม่พ้นไปจากทุกซ์ได้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในปัจจุบันนี้ เห็นอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น
โดยความเป็นของเที่ยง
โดยความเป็นสุข โดยความเป็นตัวตน โดยความเป็นของไม่มีโรค
โดยความเป็น
ของเกษม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เชื่อว่าย่อมทำตณหาให้เจริญขึ้น
สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใด ทำตณหาให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เชื่อว่า
ย่อมทำอุปริให้เจริญขึ้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำอุปริให้เจริญขึ้น
สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นเชื่อว่าย่อมทำทุกซ์ให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
ทำทุกซ์ให้เจริญขึ้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากชาติ
ชรา
มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า เขาย่อม
ไม่พ้นไปจากทุกซ์ได้เลย ดังนี้ ฯ

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ขันสำริดที่ใส่น้ำ ที่ถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น
และรส แต่ว่าเจือด้วยยาพิษ ทันใดนั้น มีบุรุษเดินฝ่าความร้อนอบอ้าวเหน็ด
เหนื่อยเมื่อยล้ามา ระบายน้ำ คนทั้งหลายจึงได้พูดกะบุรุษผู้นั้นอย่างนี้ว่า
นาย
ขันสำริดที่ใส่น้ำนี้ ถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่าเจือด้วยยาพิษ
ถ้าท่าน

ประสงค์ก็จงดื่มเถิด เพราะว่าเมื่อดื่มน้ำนั้น ก็จักซาบซ่านด้วยสีบ้าง
กลืนบ้าง

รสบ้าง ก็แหละครั้นดื่มเข้าไปแล้ว ตัวท่านจะถึงความตาย
หรือถึงทุกข์แทบตาย

เพราะการดื่มนั้นเป็นเหตุ ดังนี้
บุรุษนั้นผลุนผลันไม่ทันพิจารณาดื่มน้ำนั้นเข้าไป
ไม่บ้านหึ่งเลย เขาก็พึงถึงความตาย หรือถึงทุกข์แทบตาย
เพราะการดื่มน้ำนั้น

เป็นเหตุทันที แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า
หนึ่งในอดีตกาล ได้เห็นอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลก ฯลฯ
ในอนาคตกาล

ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันนี้
เห็นอารมณ์เป็นที่รักเป็น
ที่ชื่นใจในโลกนั้น โดยความเป็นของเที่ยง โดยความเป็นสุข
โดยความเป็นตัวตน

โดยความเป็นของไม่มีโรค โดยความเป็นของเกษม
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่า ย่อมทำตณหาให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำตณหาให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าย่อมทำอุปธิให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์

เหล่าใดทำอุปธิให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าย่อมทำทุกข์ให้เจริญ
ขึ้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำทุกข์ให้เจริญขึ้น
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าย่อมไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โหม่นสและอุปายาส

เรากล่าวว่า เขาย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ได้เลย ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งใน

อดีตกาล ได้เห็นอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น
โดยความเป็นของไม่
เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นสภาพมิใช่ตัวตน
โดยความเป็นโรค
โดยความเป็นภัยแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละตัณหาได้แล้ว
สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใด ละตัณหาได้แล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
ละอุปธิเสียได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละอุปธิได้แล้ว
สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าละทุกข์เสียได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละทุกข์ได้แล้ว
สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าพ้นแล้วจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์
โหมันสและอุปายาสได้ เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นพ้นแล้วจากทุกข์
ได้ อนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล
จักเห็นอารมณ์
อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง
โดยความเป็นทุกข์
โดยความเป็นสภาพมิใช่ตัวตน โดยความเป็นโรค โดยความเป็นภัย
สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นจักละตัณหาได้ ฯลฯ เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
จักพ้นจากทุกข์ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า
หนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมเห็นอารมณ์อันเป็นที่รัก เป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น
โดย
ความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นสภาพมิใช่ตัวตน
โดย

ความเป็นโรค โดยความเป็นภัย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมละตัณหาได้
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดย่อมละตัณหาได้
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
ย่อมละอุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดย่อมละอุปธิได้
สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าย่อมละทุกขได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดย่อมละทุกขได้
สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข
โหมันสและอุปายาส เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากทุกขได้
ดังนี้ ฯ

[๒๖๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย แก้วเหล้าที่ถึงพร้อมด้วยสี กลิ่นและรส
แต่ว่าเจือด้วยยาพิษ ทันใดนั้น
มีบุรุษเดินฝ่าความร้อนอบอ้าวเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า
มา ระบายน้ำ คนทั้งหลายจึงได้พูดกะบุรุษผู้นั้นอย่างนี้ว่า นาย
แก้วเหล้าที่ถึง
พร้อมด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่าเจือด้วยยาพิษ ถ้าท่านประสงค์ ก็คงดื่มเกิด
เพราะว่าเมื่อดื่มเหล้านั้น ก็จักซาบซ่านด้วยสีบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง ก็แหละ
ครั้นดื่มเข้าไปแล้ว ตัวท่านจักถึงความตาย หรือถึงทุกขแทบตาย
เพราะการดื่ม
นั้นเป็นเหตุ ดังนี้ ดูกฤกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น บุรุษนั้นพึงคิดอย่างนี้ว่า
เหล้านี้
เราดื่มแล้ว เราอาจจะบรรเทาได้ด้วยน้ำเย็น ด้วยเนยใส
ด้วยน้ำข้าวสาคูเค็ม หรือ
ด้วยน้ำซ้อโลณโสจิริกะ แต่เราจะไม่ดื่มเหล้านั้นเลย เพราะไม่เป็นประโยชน์
มี
แต่ทุกขแก่เราช้านาน เขาพิจารณาดูแก้วเหล้านั้นแล้ว ไม่พึงดื่ม
เขาทิ้งเสีย เขา

ก็ไม่เข้าถึงความตาย หรือความทุกข์แทบตาย เพราะการตีมนั้นเป็นเหตุ
แม้ฉันใด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
เห็นอารมณ์

อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง
โดยความเป็นทุกข์

โดยความเป็นสภาพมิใช่ตัวตน โดยความเป็นโรค โดยความเป็นภัยแล้ว
สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละตัณหาได้แล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละ

ตัณหาเสียได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละอุปธิได้แล้ว

สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดละอุปธิเสียได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละทุกข์ได้แล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละทุกข์เสียได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า

พ้นแล้วจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส

เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นพ้นแล้วจากทุกข์ ดังนี้ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ฯลฯ

ในปัจจุบัน

กาล ย่อมเห็นอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นที่ชื่นใจในโลกนั้น

โดยความเป็นของไม่

เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นสภาพมิใช่ตัวตน

โดยความเป็นโรค

โดยความเป็นภัย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าย่อมละตัณหาได้

สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใด ย่อมละตัณหาได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าย่อมละ

อุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดย่อมละอุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์

เหล่านั้นเชื่อว่ายอมละทุกขได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นโดยยอมละทุกขได้
สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านั้นเชื่อว่ายอมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข

โหมันสและอุปายาส เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นยอมพ้นจากทุกข
ได้ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สัมมสสูตรที่ ๒

[๒๖๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑิยะ อยู่ ณ
ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสี ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเย็น
ท่าน

พระมหาโกณฑิยะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาพระสารีบุตรถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับ

ท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ
ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๒๖๔] ท่านพระมหาโกณฑิยะนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวคำนี้กะท่าน
พระสารีบุตรว่า ท่านสารีบุตร ชราและมรณะ ตนทำเอง ผู้อื่นทำให้ ทั้งตน
ทำเองทั้งผู้อื่นทำให้ หรือว่า

ชราและมรณะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง
ผู้อื่นไม่ได้ทำให้ ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ท่านโกณฑิยะ ชราและมรณะ ตนทำเองก็
ไม่ใช่ ผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ ทั้งตนทำเองทั้งผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ บังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยตนไม่ได้ทำเอง ผู้อื่นไม่ได้ทำให้ก็ไม่ใช่ แต่ว่าเพราะชาติเป็นปัจจัย
จึงมี

ชราและมรณะ ฯ

โก. ท่านสารีบุตร ชาติ ตนทำเอง ผู้อื่นทำให้ ทั้งตนทำเองทั้งผู้อื่น
ทำให้ หรือว่าชาติบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง ผู้อื่นไม่ได้ทำให้ ฯ

สา. ท่านโกณฐิตะ ชาติ ตนทำเองก็ไม่ใช่ ผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่
ทั้งตนทำเอง

ทั้งผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ ชาติบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง
ผู้อื่นไม่ได้ทำให้

ก็ไม่ใช่ แต่เพราะภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ ฯ

โก. ท่านสาริบุตร ภพตนทำเอง ฯล ฯ อุปาทานตนทำเอง ... ตัณหาตน
ทำเอง ... เวทนาตนทำเอง ... ผัสสะตนทำเอง ... สพายตนะตนทำเอง ...
นามรูป

ตนทำเอง ผู้อื่นทำให้ ทั้งตนทำเองทั้งผู้อื่นทำให้

หรือว่านามรูปบังเกิดขึ้นเพราะ

อาศัยตนไม่ได้ทำเอง ผู้อื่นไม่ได้ทำให้ ฯ

สา. ท่านโกณฐิตะ นามรูปตนทำเองก็ไม่ใช่ ผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ ทั้งตน
ทำเองทั้งผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ นามรูปบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง
ผู้อื่นไม่ได้

ทำให้ ก็ไม่ใช่ แต่เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป ฯ

โก. ท่านสาริบุตร วิญญาณตนทำเอง ผู้อื่นทำให้ ทั้งตนทำเองทั้งผู้อื่น
ทำให้ หรือว่าวิญญาณบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง
ผู้อื่นไม่ได้ทำให้ ฯ

สา. ท่านโกณฐิตะ วิญญาณตนทำเองก็ไม่ใช่ ผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ ทั้งตน
ทำเองทั้งผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ วิญญาณบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง
ผู้อื่น

ไม่ได้ทำให้ ก็ไม่ใช่ แต่เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯ

[๒๖๕] โก. เราทั้งหลายพึงรู้ชัดภาสิตของท่านสาริบุตรในบัดนี้เอง
อย่างนี้ว่า ท่านโกณฐิตะ นามรูปตนทำเองก็ไม่ใช่ ผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ ทั้งตน
ทำเองทั้งผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่ บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตนไม่ได้ทำเอง
ผู้อื่นไม่ได้ทำให้

ก็ไม่ใช่ แต่เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป ฯ

อนึ่ง เราทั้งหลายรู้ชัดภาสิตของท่านสาริบุตรในบัดนี้เอง อย่างนี้ว่า
ท่าน

โกณฑิตะ วิญญานตนทำเองก็ไม่ใช่ ผู้อื่นทำให้ก็ไม่ใช่
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยตน
ไม่ได้ทำเอง ผู้อื่นไม่ได้ทำให้ก็ไม่ใช่ แต่เพราะนามรูปเป็นปัจจัย
จึงมีวิญญาน ฯ

ท่านสาริบุตร ก็เนื้อความของภาชิตนี้ เราทั้งหลายจะพึงเห็นได้อย่างไร
ฯ

[๒๖๖] สา. ดูกรอาวุโส ถ้าเช่นนั้น ผมจักเปรียบให้ท่านฟัง ในโลกนี้
บุรุษผู้ฉลาดบางพวกย่อมรู้ชัดเนื้อความของภาชิตได้ แม้ด้วยอุปมา ฯ
อาวุโส ไม้้อ ๒ กำ พึงตั้งอยู่ได้เพราะต่างอาศัยซึ่งกันและกันฉันใด
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาน เพราะวิญญานเป็นปัจจัย
จึงมีนามรูป เพราะ

นามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฉะนั้นแล ฯ
ถ้าไม้้อ ๒ กำนั้น พึงเอาออกเสียกำหนึ่ง อีกกำหนึ่งก็ล้มไป ถ้าตั้งอีก
กำหนึ่งออก อีกกำหนึ่งก็ล้มไป ฉะนั้น เพราะนามรูปดับ วิญญานจึงดับ
เพราะ

วิญญานดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สพายตนะจึงดับ
เพราะสพายตนะ

ดับ ผัสสะจึงดับ ฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้
ฉะนั้นแล ฯ

[๒๖๗] โก. น้าอัศจรรย์ ท่านสาริบุตร ไม่เคยมีมา ท่านสาริบุตร
เท่าที่ท่านสาริบุตรกล่าวนี้ เป็นอันกล่าวดีแล้ว
ก็แลเราทั้งหลายพลอยยินดีสุภาชิตนี้
ของท่านสาริบุตรด้วยเรื่อง ๓๖ เรื่องเหล่านี้ ฯ

ถ้าภิกษุแสดงธรรม เพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชราและ
มรณะ ควรจะกล่าวว่า ภิกษุธรรมกถึก ฯ

ถ้าภิกษุปฏิบัติ เพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด
เพื่อดับชราและมรณะ

ควรจะกล่าวว่า ฝึกปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ฯ

ถ้าฝึกหุดพัน เพราะความหน่าย เพราะความคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นขราและมรณะ ควรจะกล่าวว่า ฝึกปฏิบัติบรรลุนิพพานในปัจจุบัน ฯ

ถ้าฝึกแสดงธรรม เพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชาติ ฯ

ภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ...

สังขารทั้งหลาย ... อวิชชา ควรจะกล่าวว่า ฝึกธรรมกถึก ฯ

ถ้าฝึกปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับอวิชชา ควรจะ

กล่าวว่า ฝึกปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ฯ

ถ้าฝึกหุดพันเพราะความหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะความไม่ถือมั่นอวิชชา ควรจะกล่าวว่า ฝึกปฏิบัติบรรลุนิพพานในปัจจุบัน ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. โกสัมพีสูตร

[๒๖๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระมุสสีละ ท่านพระปวิภูฐะ ท่านพระนารทะ และท่านพระอานนทํ อยู่ ณ โขสิตาราม เขตเมืองโกสัมพี ฯ

[๒๖๙] ครั้งนั้น ท่านพระปวิภูฐะได้กล่าวคำนี้กะท่านพระมุสสีละว่า ดูกร ท่านมุสสีละ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา ความตรึกไปตาม

อาการ และจากการทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวี่ ท่านมุสสีละมีญาณเฉพาะตัวท่านว่า

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีขราและมรณะ ดังนี้หรือ ฯ

พระมุสสีละกล่าวว่า ท่านปวิภูฐะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา ความตรึกไปตามอาการ และการทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวี่ ผมย่อมรู้

ย่อมเห็นอย่างนี้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีขราและมรณะ ฯ

ป. ท่านมุสลิละ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา ความ
ตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยหิฐิ
ท่านมุสลิละมีญาณเฉพาะตัว
ท่านว่า เพราะภพเป็นปัจฉัย จึงมีชาติ ฯลฯ เพราะอุปาทานเป็นปัจฉัย
จึงมีภพ ...
เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย จึงมีอุปาทาน ... เพราะเวทนาเป็นปัจฉัย
จึงมีตัณหา ...
เพราะผัสสะเป็นปัจฉัย จึงมีเวทนา ... เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจฉัย จึงมีผัสสะ
...
เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย จึงมีสพ่ายตนะ ... เพราะวิญญานเป็นปัจฉัย
จึงมีนามรูป ...
เพราะสังขารเป็นปัจฉัย จึงมีวิญญาน ... เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย
จึงมีสังขาร
ดังนี้หรือ ฯ

ม. ท่านปวิญฐะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยหิฐิ ผมย่อมรู้
ย่อมเห็น

อย่างนี้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย จึงมีสังขาร ฯ

[๒๗๐] ป. ดูกรท่านมุสลิละ อนึ่ง เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การ
ฟังตามเขามา ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยหิฐิ
ท่านมุสลิละ

มีญาณเฉพาะตัวท่านว่า เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับ ดังนี้หรือ ฯ

ม. ดูกรท่านปวิญฐะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยหิฐิ ผมย่อมรู้
ย่อมเห็น

อย่างนี้ว่า เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับ

ป. ดูกรท่านมุสลิละ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยหิฐิ
ท่านมุสลิละมีญาณเฉพาะ

ตัวท่านว่า เพราะภพดับ ชาติจึงดับ ฯลฯ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ...
เพราะ

ตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ... เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ ...

เพราะผัสสะดับ เวทนา

จึงดับ ... เพราะสพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ... เพราะนามรูปดับ
สพายตนะจึงดับ ...

เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ... เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ...
เพราะ

อวิชชาดับ สังขารจึงดับ ดังนี้หรือ ฯ

ม. ดูกรท่านปวิภูฏะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวติ ฌมย้อมรู้
ย้อมเห็น

อย่างนี้ว่า เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ ฯ

[๒๗๑] ป. ดูกรท่านมุสิละ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟัง
ตามเขามา ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวติ
ท่านมุสิละ

มีญาณเฉพาะตัวท่านว่า ภพดับ เป็นนิพพานหรือ ฯ

ม. ดูกรท่านปวิภูฏะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตรึกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวติ ฌมย้อมรู้
ย้อมเห็น

อย่างนี้ว่า ภพดับ เป็นนิพพาน ฯ

ป. ถ้าอย่างนั้น ท่านมุสิละ ก็เป็นพระอรหันตชีณาสพ ฯ

เมื่อพระปวิภูฏะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านมุสิละได้นิ่งอยู่ ฯ

[๒๗๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระนารทะได้กล่าวกะท่านปวิภูฏะว่า สาธุ
ท่านปวิภูฏะ ผมพึงได้ปัญหานั้น ท่านจงถามปัญหานั้น
ผมจะแก้ปัญหานั้น

แก้ท่าน ท่านปวิภูฏะกล่าวว่า ท่านนารทะได้ปัญหานั้น
ผมขอถามปัญหานั้นกะท่าน

นารทะ และขอท่านนารทะจงแก้ปัญหานั้นแก่ผม ดูกรท่านนารทะ
เว้นจากความ

เชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา ความตริกลงไปตามอาการ
การทนต่อความ

เพ่งพินิจด้วยทิวทัน ท่านนารทะมีญาณเฉพาะตัวท่านว่า เพราะชาติเป็นปัจฉัย
จึงมี

ชราและมรณะ ดังนี้หรือ ฯ

นา. ท่านปวิภูฏะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตริกลงไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวทัน ผมยอมรู้
ยอมเห็น

อย่างนี้ว่า เพราะชาติเป็นปัจฉัย จึงมีชราและมรณะ ฯ

ป. ท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
การตริกลงไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวทัน

ท่านนารทะมีญาณเฉพาะ

ตัวท่านว่า เพราะภพเป็นปัจฉัย จึงมีชาติ ฯล ฯ เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย จึงมี
สังขาร ดังนี้หรือ ฯ

นา. ท่านปวิภูฏะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความ

ตริกลงไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวทัน ผมยอมรู้
ยอมเห็นอย่างนี้ว่า

เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย จึงมีสังขาร ฯ

[๒๗๓] ป. ดูกรท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟัง
ตามเขามา ความตริกลงไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวทัน
ท่านนารทะ

มีญาณเฉพาะตัวท่านว่า เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ ฯล ฯ
เพราะอวิชชา

ดับ สังขารจึงดับ ดังนี้หรือ ฯ

นา. ท่านปวิภูฏะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความตริกลงไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิวทัน ผมยอมรู้
ยอมเห็น

อย่างนี้ว่า เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ ฯ

[๒๗๔] ป. ดูกรท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟัง

ตามเขามา ความตริกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิว
ท่านนารทะ

มีญาณเฉพาะตัวท่านว่า ภพดับเป็นนิพพาน ดังนี้หรือ ฯ

นา. ท่านปวิภูฐะ เว้นจากความเชื่อ ความพอใจ การฟังตามเขามา
ความ

ตริกไปตามอาการ การทนต่อความเพ่งพินิจด้วยทิว ผมย่อมรู้
ย่อมเห็นอย่างนี้ว่า

ภพดับเป็นนิพพาน ฯ

ป. ถ้าอย่างนั้น ท่านนารทะก็เป็นพระอรหันตชินาสพหรือ ฯ

นา. อาวุโส ข้าว่าภพดับเป็นนิพพาน
ผมเห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบ

ตามความเป็นจริง แต่ว่าผมไม่ใช่พระอรหันตชินาสพ อาวุโส
เปรียบเหมือนบ่อน้ำ

ในหนทางกันดาร ที่บ่อนั้นไม่มีเชือกโยงจะตักน้ำก็ไม่มี
ลำดับนั้นบุรุษถูกความร้อน

แผดเผา เหน็ดเหนื่อย หิว ระบาย เดินมา เขามองดูบ่อน้ำนั้น ก็รู้ว่ามือน้ำ
แต่จะสัมผัสด้วยกายไม่ได้ ฉันทิ ดูกรอาวุโส ข้าว่า ภพดับเป็นนิพพาน
ผม

เห็นดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง แต่ว่า
ผมไม่ใช่พระอรหันตชินาสพ
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

[๒๗๕] เมื่อท่านพระนารทะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าว
กะท่านพระปวิภูฐะว่า ดูกรท่านปวิภูฐะ ท่านชอบพูดอย่างนี้
ท่านได้พูดอะไร

กะท่านนารทะบ้าง พระปวิภูฐะกล่าวว่า ท่านอานนท์ ผมพูดอย่างนี้
ไม่ได้พูด

อะไรกะท่านนารทะ นอกจากกัลยาณธรรม นอกจากกุศลธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อุปยสูตร

[๒๗๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

[๒๗๗] ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้ว
ได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อมหาสมุทรน้ำขึ้น
ย่อมทำให้แม่น้ำใหญ่ น้ำขึ้น
เมื่อแม่น้ำใหญ่ น้ำขึ้น ย่อมทำให้แม่น้ำน้อย น้ำขึ้น เมื่อแม่น้ำน้อย น้ำขึ้น
ย่อม
ทำให้บึงใหญ่ น้ำขึ้น เมื่อบึงใหญ่ น้ำขึ้น ย่อมทำให้บึงน้อย น้ำขึ้น ฉนฺได
ดูภิกษุ
ทั้งหลาย เมื่ออริชชาเกิด ย่อมทำให้สังขารเกิด เมื่อสังขารเกิด ย่อมทำให้
วิญญาณเกิด เมื่อวิญญาณเกิด ย่อมทำให้นามรูปเกิด เมื่อนามรูปเกิด
ย่อมทำให้
สพายตนะเกิด เมื่อสพายตนะเกิด ย่อมทำให้ผัสสะเกิด เมื่อผัสสะเกิด
ย่อมทำให้
เวทนาเกิด เมื่อเวทนาเกิด ย่อมทำให้ตัณหาเกิด เมื่อตัณหาเกิด
ย่อมทำให้อุปาทาน
เกิด เมื่ออุปาทานเกิด ย่อมทำให้ภพเกิด เมื่อภพเกิด ย่อมทำให้ชาติเกิด
เมื่อชาติ
เกิด ย่อมทำให้ชราและมรณะเกิด ฉนฺนํนํเหมือนกัน ฯ

[๒๗๘] ดูภิกษุทั้งหลาย เมื่อมหาสมุทรน้ำลง ย่อมทำให้แม่น้ำใหญ่
ลดลง เมื่อแม่น้ำใหญ่ลดลง ย่อมทำให้แม่น้ำน้อยลดลง
เมื่อแม่น้ำน้อยลดลง
ย่อมทำให้บึงใหญ่ลดลง เมื่อบึงใหญ่ลดลง ย่อมทำให้บึงน้อยลดลง ฉนฺได
เมื่อ
อริชชาไม่เกิด ย่อมทำให้สังขารไม่เกิด เมื่อสังขารไม่เกิด
ย่อมทำให้วิญญาณ
ไม่เกิด เมื่อวิญญาณไม่เกิด ย่อมทำให้นามรูปไม่เกิด เมื่อนามรูปไม่เกิด
ย่อม
ทำให้สพายตนะไม่เกิด เมื่อสพายตนะไม่เกิด ย่อมทำให้ผัสสะไม่เกิด
เมื่อผัสสะ

ไม่เกิด ย่อมทำให้เวทนาไม่เกิด เมื่อเวทนาไม่เกิด ย่อมทำให้ตัณหาไม่เกิด
เมื่อ
ตัณหาไม่เกิด ย่อมทำให้อุปาทานไม่เกิด เมื่ออุปาทานไม่เกิด
ย่อมทำให้ภพไม่เกิด
เมื่อภพไม่เกิด ย่อมทำให้ชาติไม่เกิด เมื่อชาติไม่เกิด
ย่อมทำให้ชราและมรณะ
ไม่เกิด ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สุลิมสูตร

[๒๗๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน

กลันทกนิวาปสถาน

เขตพระนครราชคฤห์ สมัยนั้นแล

พระผู้มีพระภาคอันเทวดาและมนุษย์ทั้งมวล

สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ทรงได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ
และเภสัชบริขารเป็นปัจจัยแก่คนไข้

แม้ภิกษุสงฆ์อันเทวดาและมนุษย์ทั้งมวลก็

สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ
เภสัชบริขารเป็นปัจจัยแก่คนไข้ แต่พวกปริพาชกเดียรถีย์อื่น

อันเทวดาและ

มนุษย์ทั้งมวลไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ไม่ยำเกรง ไม่ได้จิวร
บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริขารเป็นปัจจัยแก่คนไข้ ฯ

[๒๘๐] สมัยนั้นแล สุลิมปริพาชกอาศัยอยู่ ณ พระนครราชคฤห์กับ

ปริพาชกบริษัทเป็นอันมาก ครั้งนั้นแล

บริษัทของสุลิมปริพาชกได้กล่าวกะสุลิม-

*ปริพาชกว่า มาเถิดท่านสุลิมะ

ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักของพระสมณ

โคดม ท่านเรียนธรรมแล้ว พึงบอกข้าพเจ้าทั้งหลาย

พวกข้าพเจ้าเรียนธรรม

นั่นแล้วจักกล่าวแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนี้

แม้พวกเราก็จักมีเทวดาและ

มนุษย์ทั้งมวลสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง จักได้จิ๋วร บิณฑบาต
เสนาสนะ และเภสัชบริขารเป็นปัจจัยแก่คนไข้ ฯ

สุสิมปริพาชกยอมรับคำบริษัของตน แล้วเข้าไปหาท่านพระอานนท
ถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้ว ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท
ครั้นผ่านการปราศรัย

พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นสุสิมปริพาชกนั่งเรียบ-

*ร้อยแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระอานนทว่า ท่านพระอานนท
ผมปรารถนาจะประพฤติ
พรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๒๘๑] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนทพาสุสิมปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วจึงนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นท่านพระอานนทนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระ
พุทธเจ้าข้า สุสิมปริพาชกผู้นี้กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านพระอานนท
ผมปรารถนา

จะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้สุสิมปริพาชก
บวช ฯ

สุสิมปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว ฯ

[๒๘๒] สมัยนั้นแล ได้ยินว่า ภิกษุเป็นอันมากอวดอ้างพระอรหันต์ผล
ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์

อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

ท่านสุสิมได้ฟังมาว่า ภิกษุเป็นอันมากอวดอ้างพระอรหันต์ผลในสำนัก
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

ทันใดนั้นเอง ท่านสุสิมะก็เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับ

ภิกษุเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ
ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง ครั้นท่านสุสิมะนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า
ได้ยินว่า

ท่านทั้งหลายอวดอ้างพระอรหัตผลในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าพระองค์ทั้งหลาย

รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้จริงหรือ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า จริงอย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๓] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม
บรรลุอิทธิวิธีหลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้
หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้

ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขา ไปได้ไม่ติดขัด
เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้
เดินบนน้ำไม่แตก

เหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้
ลูปคลำพระจันทร์

พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์ มีอำนาจมากด้วยฝ่ามือก็ได้
ใช้อำนาจทางกายไปตลอด

พรหมโลกก็ได้ บ้างหรือหนอ ฯ

ภ. หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๔] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม
ได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วย
ทิพย์โสตธาตุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ บ้างหรือหนอ ฯ

ภ. หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๕] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม
กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นได้ด้วยใจ คือจิตมีราคะ
ก็รู้ว่าจิตมีราคะ

หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ
หรือ

จิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ
หรือ

จิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหลุดรู้ ก็รู้ว่าจิตหลุดรู้ หรือจิต
ฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคต ก็รู้ว่าจิตเป็นมหรคต
หรือจิตไม่เป็น

มหรคต ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า
หรือ

จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ
ก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ

หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น
หรือ

จิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น บ้างหรือหนอ ฯ

ภ. หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๖] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม
ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง
สามชาติ

บ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง
สี่สิบ

ชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง
ตลอดสังวัฏ-

*ก็ปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏก็ปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏก็ปวิวัฏก็ป
เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น
มีผิวพรรณ

อย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้น

มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น

ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น ในภพนั้น เรามีชื่ออย่างนั้น
มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น

เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้น

มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้น แล้วมาเกิดในภพนี้
ย่อมระลึกถึง
ชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้
บ้างหรือหนอ ฯ

ภ. หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๗] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม
เห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี
มีผิวพรรณทราม

ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งลักษของมนุษย์
ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์

ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย สัตว์เหล่านี้
ประกอบด้วยกายทุจริต

วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยะเจ้า เป็นมิฉฉาทิฐิ
ยึดถือการกระทำด้วย

อำนาจมิฉฉาทิฐิ เมื่อตายเพราะกายแตกดับไป ก็เข้าถึงอบาย หุคติ
วินิบาต นรก

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ส่วนสัตว์เหล่านั้น ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต
มโน

สุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยะเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ
ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ

เมื่อตายเพราะกายแตกดับไป ก็เข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์
ย่อมเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลัง

จุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก
ด้วย

ทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งลักษของมนุษย์
ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วย
ประการฉะนี้ บ้างหรือหนอ ฯ

ภ. หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๘] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อม

ถูกต้องอารูปวิโมกข์อันสงบ ก้าวล่วงรูปวิโมกข์ทั้งหลายด้วยกาย
บ้างหรือหนอ ฯ

ภ. หาเป็นอย่างนั้นไม่ ท่านผู้มีอายุ ฯ

[๒๘๙] ส. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย คำตอบนี้ และการไม่เข้าถึงธรรม
เหล่านี้ มีอยู่ในเรื่องนี้ในบัดนี้ อาวุโส เรื่องนี้ เป็นอย่างไรแน่ ฯ

ภ. ท่านสุสิมะ ผมทั้งหลายหลุดพ้นได้ด้วยปัญญา ฯ

ส.

ผมไม่เข้าใจเนื้อความแห่งคำที่ท่านทั้งหลายกล่าวโดยย่อนี้โดยพิสดาร
ได้ ขอท่านทั้งหลายจงกล่าวแก่ผม

เท่าที่ผมจะพึงเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่ท่าน
ทั้งหลายกล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดารเถิด ฯ

ภ. ท่านสุสิมะ ท่านพึงเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ตาม แต่ผมทั้งหลายก็หลุด
พ้นได้ด้วยปัญญา ฯ

[๒๙๐] ครั้งนั้นแล ท่านสุสิมะลุกจากอาสนะแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นท่านสุสิมะนั่งเรียบร้อยแล้ว
กราบทูลถ้อยคำที่สนทนากับภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด
แด่พระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สุสิมะ ธรรมฐิติญาณเกิดก่อน ญาณในพระ
นิพพานเกิดภายหลัง ฯ

พระสุสิมะกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เข้าใจเนื้อความ
แห่งคำที่พระองค์ตรัสไว้โดยย่อนี้โดยพิสดารได้

ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสแก่

ข้าพระองค์ เท่าที่ข้าพระองค์จะพึงเข้าใจ เนื้อความแห่งพระดำรัส
ที่พระองค์ตรัสโดย

ย่อนี้ โดยพิสดารเถิด ฯ

[๒๙๑] พ. ดูกรสุสิมะ เธอจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ตาม โดยแท้จริงแล้ว
ธรรมฐิติญาณเกิดก่อน ญาณในพระนิพพานเกิดทีหลัง สุสิมะ
เธอจะเข้าใจความ

ข้อนี้อย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สมควร
หรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

ส. ข้อนี้ไม่สมควร พระเจ้าข้า ฯ

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สมควร
หรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

ส. ข้อนี้ไม่สมควร พระเจ้าข้า ฯ

พ. สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สมควร
หรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

ส. ข้อนี้ไม่สมควร พระเจ้าข้า ฯ

พ. สังขารทั้งหลายเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สมควร

หรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

สุ. ข้อนี้ไม่สมควร พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

สุ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

สุ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สมควร
หรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา
นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

สุ. ข้อนี้ไม่สมควร พระเจ้าข้า ฯ

[๒๙๒] พ. ดูกรสุสิมะ เพราะเหตุนั้นแล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ที่
เป็นอดีตกัฏฐิ อนาคตกัฏฐิ ปัจจุบันกัฏฐิ ภายในกัฏฐิ ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ
ละเอียตกัฏฐิ

อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ ในที่ใกล้กัฏฐิ

รูปทั้งหมดนั้นอันเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม

ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ฯ

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกัฏฐิ อนาคตกัฏฐิ ปัจจุบันกัฏฐิ ภายใน
กัฏฐิ ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียตกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณิตกัฏฐิ อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ
ในที่ใกล้กัฏฐิ เวทนาทั้งหมดนั้น

อันเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกัฏฐิ อนาคตกัฏฐิ ปัจจุบันกัฏฐิ
ภายใน

กัฏฐิ ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียตกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณิตกัฏฐิ อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ
ในที่ใกล้กัฏฐิ สัญญาทั้งหมดนั้น

อันเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็น

จริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ฯ

สังขารทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกัฏฐิ อนาคตกัฏฐิ
ปัจจุบันกัฏฐิ
ภายในกัฏฐิ ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ อยู่ในที่
ไกลกัฏฐิ ในที่ใกล้กัฏฐิ สังขารทั้งหลายทั้งหมดนั้น
อันเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอัน
ชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา
นั่นไม่ใช่ตัวตน
ของเรา ฯ

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกัฏฐิ อนาคตกัฏฐิ ปัจจุบันกัฏฐิ
ภายใน
กัฏฐิ ภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ
ในที่ใกล้กัฏฐิ วิญญาณทั้งหมดนั้น
อันเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็น
จริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ฯ
[๒๙๓] พ. ดุกรสุสิมะ อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อ
หน่าย แม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขารทั้งหลาย แม้ใน
วิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด
ย่อมหลุดพ้น
เมื่อหลุดพ้น ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี ฯ

[๒๙๔] พ. ดุกรสุสิมะ เธอเห็นว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา
และมรณะหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. สุธิมะ เธอเห็นว่า เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. สุธิมะ เธอเห็นว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. สุธิมะ เธอเห็นว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทานหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ... เพราะเวทนาเป็นปัจฉัย จึงมีตัณหา ... เพราะผัสสะเป็นปัจฉัย
จึงมีเวทนา ... เพราะสพายตนะเป็นปัจฉัย จึงมีผัสสะ ...

เพราะนามรูปเป็นปัจฉัย

จึงมีสพายตนะ ... เพราะวิญญาณเป็นปัจฉัย จึงมีนามรูป ...

เพราะสังขารเป็น

ปัจฉัย จึงมีวิญญาณ ... สุสิมะ เธอเห็นว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจฉัย
จึงมีสังขาร

หรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๒๙๕] พ. ดูกรสุสิมะ เธอเห็นว่า เพราะชาติดับ ขราและมรณะ
จึงดับหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พ. สุสิมะ เธอเห็นว่า เพราะภพดับ ชาติจึงดับหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ... เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ... เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึง
ดับ ... เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ ... เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ ...
เพราะสพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ... เพราะนามรูปดับ สพายตนะจึงดับ ...
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ... เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ...
เพราะ

อวิชชาดับ สังขารจึงดับหรือ ฯ

สุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๒๙๖] พ. ดูกรสุสิมะ เธอรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมบรรลุนิธิวิธี
หลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้
ทำให้

ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขา ไปได้ไม่ติดขัด
เหมือน

ไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้

เดินบนน้ำไม่แตกเหมือน

เดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปบนอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์

พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้
ใช้อำนาจทางกายไปตลอด

พรหมโลกก็ได้ บ้างหรือหนอ ฯ

สุ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า

[๒๙๗] พ. ดุกรสุสิมะ เธอรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียงสอง
ชนิด คือเสียงทิพย์ และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกล และอยู่ใกล้
ด้วยทิพย์โสตธาตุ

อันบริสุทธิ ล่วงโสตของมนุษย์บ้างหรือหนอ ฯ

สุ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๒๙๘] พ. ดุกรสุสิมะ เธอรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้ใจของ
สัตว์อื่น ของบุคคลอื่นได้ด้วยใจ คือจิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ ฯลฯ
จิตไม่

หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตไม่หลุดพ้น บ้างหรือหนอ ฯ

สุ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๒๙๙] พ. ดุกรสุสิมะ เธอรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมระลึกถึงชาติก่อน
ได้เป็นอันมาก คือชาติหนึ่งบ้าง ฯลฯ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก
พร้อม

ทั้งอาการ ทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ บ้างหรือหนอ ฯ

สุ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๓๐๐] พ. ดุกรสุสิมะ เธอรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่
กำลังจุติ ฯลฯ ด้วยทิพย์จักษอันบริสุทธีล่วงจักษของมนุษย์
ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์

ผู้เป็นไปตามกรรม บ้างหรือหนอ ฯ

สุ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๓๐๑] พ. ดุกรสุสิมะ เธอรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมถูกต้องอารูปริโมกซ์
อันสงบ ก้าวล่วงรูปริโมกซ์ทั้งหลาย ด้วยกายบ้างหรือหนอ ฯ

สุ. มิใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๓๐๒] พ. ดุกรสุสิมะ คำตอบนี้ และการไม่เข้าถึงธรรมเหล่านี้มีอยู่
ในเรื่องนี้ ในบัดนี้ เรื่องนี้เป็นอย่างไรแน่ ฯ

ลำดับนั่นเอง

ท่านสุสิมะหมอบลงแทบพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาค
ด้วยเศียรเกล้า ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
โทษได้ตกถึง

ข้าพระองค์ เท่าที่โง่ เท่าที่หลง เท่าที่ไม่ฉลาด
ข้าพระองค์บวชชโมยธรรมใน

ธรรมวินัยที่พระองค์ตรัสดีแล้วอย่างนี้
ขอพระผู้มีพระภาคจงรับโทษไว้ด้วยความ

เป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไป ของข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า ฯ

[๓๐๓] พ. เอาเถิด สุสิมะ โทษได้ตกถึงเธอ เท่าที่โง่ เท่าที่หลง
เท่าที่ไม่ฉลาด เธอบวชชโมยธรรมในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้
เปรียบ

เหมือนเจ้าหน้าที่จับโจรผู้ประพฤติผิดมาแสดงตัวแก่พระราชา แล้ว
กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ โจรคนนี้ ประพฤติผิดแต่พระองค์
ขอพระองค์จงทรง

ลงอาชญาตามที่พระองค์ทรงพระประสงค์แก่โจรคนนี้เถิด
พระราชาพึงรับสั่งให้ลง

โทษโจรนั้นอย่างนี้ว่า

ท่านทั้งหลายจงไปมัดบุรุษนี้ไพล่หลังให้มันด้วยเชือกที่เหนียว

แล้วเอามัดโคนโคนหัวเสีย พาเที่ยวตระเวนตามถนน ตามทางสี่แยก
ด้วยฆ้อง

ด้วยกลองเล็กๆ ให้ออกทางประตูด้านทักษิณ

แล้วจงตัดศีรษะเสียข้างด้านทักษิณ

ของเมือง ราชบุรุษมัดโจรนั้นไพล่หลังอย่างมั่นคง

ด้วยเชือกที่เหนียวแล้วเอามัด

โคนโคนหัว พาเที่ยวตระเวนตามถนน ตามทางสี่แยกด้วยฆ้อง

ด้วยกลองเล็กๆ

พาออกทางประตูด้านทักษิณ พึงตัดศีรษะเสียข้างด้านทักษิณของเมือง
สุสิมะ

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
บุรุษนั้นต้องเสวยทุกข์และโศกอันมีกรรมนั้น
เป็นเหตุหรือหนอ ฯ

ส. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๓๐๔] พ. ดูกรสุสิมะ บุรุษนั้นต้องเสวยทุกข์และโศกอันมีกรรม
นั้นเป็นเหตุ

แต่การบวชของเธอผู้ชโมยธรรมในธรรมวินัยที่ตถาคตกล่าวดีแล้ว
อย่างนี้ นี่ยังมีผลรุนแรงและเผ็ดร้อนกว่านั้น และยังเป็นไปเพื่อวิบัติ
แต่เพราะ

เธอเห็นโทษ โดยความเป็นโทษแล้ว ทำคืนตามธรรม
เราจึงรับโทษนั้นของเธอ

ผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป
ข้อนี้

เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหาวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัสดตวตาสสูตรที่ ๑ ๒. อัสดตวตาสสูตรที่ ๒
๓. ปุตตมังสสูตร ๔. อัถถิรากลสูตร ๕. นครสูตร
๖. สัมมสสูตร ๗. นพาลापยสูตร ๘. โกสัมพีสูตร
๙. อุปยสูตร ๑๐. สุสิมสูตร

สมณพราหมณวรรคที่ ๘

[๓๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯ

[๓๐๖] ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ไม่รู้ชราและมรณะ
ไม่รู้เหตุเกิดชราและมรณะ ไม่รู้ความดับชราและมรณะ
ไม่รู้ปฏิบัติให้อันให้ถึง
ความดับชราและมรณะ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่ได้รับสมมติว่าเป็น
สมณะในหมู่สมณะ หรือไม่ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
อนึ่ง
ท่านผู้มีอายุเหล่านั้นจะทำให้แจ้ง
ซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์
แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ไม่ได้ ฯ

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะก็ดี หรือพราหมณ์ก็ดี เหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชราและมรณะ ย่อมรู้เหตุเกิดชราและมรณะ
ย่อมรู้ความดับชรา
และมรณะ ย่อมรู้ปฏิบัติให้อันถึงความดับชราและมรณะ
สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ย่อมได้รับสมมติว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
ย่อมได้รับสมมติว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่ง
ความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วย
ตนเอง ในปัจจุบันเข้าถึงได้อยู่

จบสูตรที่ ๑

[๓๐๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์

เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชาติ ฯลฯ ไม่รู้ภพ ... ไม่รู้อุปาทาน ... ไม่รู้ตณหา ...
ไม่รู้เวทนา ... ไม่รู้ผัสสะ ... ไม่รู้สพายตนะ ... ไม่รู้นามรูป ... ไม่รู้วิญญาน

...

ไม่รู้สังขาร ... ไม่รู้เหตุเกิดสังขาร ไม่รู้ความดับสังขาร ไม่รู้ปฏิบัติทาอันให้ถึง
ความดับสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

ย่อมไม่ได้รับสมมติว่าเป็นสมณะ

ในหมู่สมณะ หรือไม่ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่าน

เหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ

หรือประโยชน์แห่งความ

เป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้
ชาติ ฯลฯ ย่อมรู้ภพ ... ย่อมรู้อุปาทาน ... ย่อมรู้ตณหา ... ย่อมรู้เวทนา ...

ย่อมรู้ผัสสะ ... ย่อมรู้สพายตนะ ... ย่อมรู้นามรูป ... ย่อมรู้วิญญาน ...

ย่อมรู้

สังขาร ย่อมรู้เหตุเกิดแห่งสังขาร ย่อมรู้ความดับแห่งสังขาร

ย่อมรู้ปฏิบัติทาอันให้

ถึงความดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

ย่อมได้รับสมมติว่าเป็นสมณะ

ในหมู่สมณะ และย่อมได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่าน

เหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะและประโยชน์แห่งค
วาม

เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบันเข้าถึงได้ อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๒ ถึงสูตรที่ ๑๑

จบสมณพราหมณวรรคที่ ๘

หัวข้อแห่งสมณพราหมณวรรค ... พระผู้มีพระภาคตรัสปัจจุอาการ ๑๑
โดย

จำแนกอริยสัจ ๔ ในปัจฉยาการหนึ่งๆ [ว่าเป็นสูตรหนึ่งๆ]

สมณพราหมณวรรค

เป็นเรื่องที่ ๘

หัวข้อแห่งวรรค- ๑. พุทธวรรค ๒. อาหารวรรค
๓. ทสพลวรรค ๔. กฬารชัตติยวรรค ๕. คหปติวรรค
๖. ทุกขวรรค ๗. มหาวรรค ๘. สมณพราหมณวรรค ฯ

อันตรไปยยาลที่ ๙

[๓๐๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ฯลฯ ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นชรามรณะ

ตามเป็นจริง พึงแสวงหาครู เพื่อความรู้ในชรามรณะตามเป็นจริง

บุคคลเมื่อไม่รู้

ไม่เห็นเหตุเกิดแห่งชรามรณะตามเป็นจริง พึงแสวงหาครู

เพื่อความรู้ในเหตุเกิด

แห่งชรามรณะตามเป็นจริง

บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นความดับแห่งชรามรณะตามเป็น

จริง พึงแสวงหาครู เพื่อความรู้ในความดับแห่งชรามรณะตามเป็นจริง

บุคคล

เมื่อไม่รู้ไม่เห็นปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งชรามรณะตามเป็นจริง

พึงแสวงหาครู

เพื่อความรู้ในปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งชรามรณะตามเป็นจริง ฯ

[ไปยยาลแห่งบาลีประเทศทั้งปวงอย่างนี้]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นชาติตามความเป็นจริง ... เมื่อ

ไม่รู้ไม่เห็นภพตามเป็นจริง ... เมื่อไม่รู้ไม่เห็นอุปาทานตามเป็นจริง ...

เมื่อไม่รู้ไม่เห็น

ค้นหาตามเป็นจริง ... เมื่อไม่รู้ไม่เห็นเวทนาตามเป็นจริง ...
เมื่อไม่รู้ไม่เห็นผัสสะ
ตามเป็นจริง ... เมื่อไม่รู้ไม่เห็นสพายตนะตามเป็นจริง ...
เมื่อไม่รู้ไม่เห็นนามรูป
ตามความเป็นจริง ... เมื่อไม่รู้ไม่เห็นวิญญาณตามความเป็นจริง ...
เมื่อไม่รู้ไม่เห็น
สังขารทั้งหลายตามเป็นจริง พึงแสวงหาครุ
เพื่อความรู้ในสังขารทั้งหลายตามเป็น
จริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นเหตุเกิดแห่งสังขารตามเป็นจริง พึงแสวงหาครุ
เพื่อความรู้
ในเหตุเกิดแห่งสังขารตามเป็นจริง
เมื่อไม่รู้ไม่เห็นความดับแห่งสังขารตามเป็นจริง
พึงแสวงหาครุ เพื่อความรู้ความดับแห่งสังขารตามเป็นจริง
เมื่อไม่รู้ไม่เห็นปฏิบัติ
อันให้ถึงความดับแห่งสังขารตามเป็นจริง พึงแสวงหาครุ
เพื่อความรู้ในปฏิบัติอัน
ให้ถึงความดับแห่งสังขารตามเป็นจริง ฯ

[พึงกระทำกิจในอริยสัจ ๔ แห่งปัจจุการทั้งปวง เป็นสูตรหนึ่งๆ]

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นขราและมรณะตามเป็นจริง พึงกระทำความศึกษาเพื่อความรู้ในขราและมรณะตามความเป็นจริง ฯ

[ไปยยาโลยงนี้ พึงกระทำกิจอันเป็นไปในสัจจะ ๔]

พึงกระทำความเพียร ... พึงกระทำฉันทะ ... พึงกระทำความอุตสาหะ ...
พึงกระทำความไม่ย่อท้อ ... พึงกระทำความเพียรแผดเผากิเลส ...
พึงกระทำความ
เป็นผู้กล้า ... พึงกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกัน ... พึงกระทำสติ ...
พึงกระทำ
สัมปชัญญะ ... พึงกระทำความไม่ประมาท ... ดังนี้แล ฯ

จบอันตรไปยยาโลที่ ๙

หัวข้อแห่งอันตรไปยยาโล

พระผู้มีพระภาคตรัส ครุ ๑. ความศึกษา ๑. ความเพียร ๑.

ฉันทะ ๑. ความอดุทธสาหะ ๑. ความไม่ย่อท้อ ๑. อาตัมปะ ๑.

วิริยะ ๑. สัตถัจจะ ๑. สติ ๑. สัมปชัญญะ ๑. อัปปมาท ๑.

จบอันตรไปยบาลอันเป็นหัวข้อพระสูตร

เบื้องต้นมีหัวข้อพระสูตร ๑๒ หัวข้อ รวมเป็น ๑๓๒ สูตร

มีไปยบาลใน

ระหว่าง พระผู้มีพระภาคตรัสด้วยสัจจะ ๔ ฯ

จบหัวข้อในอันตรไปยบาลทั้งหลาย ฯ

อภิสมยวรรคที่ ๑๐

๑. นขสิขสูตร

[๓๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล

พระผู้มีพระภาคทรงเอา

ปลายพระนขาซ้อนฝุ่นขึ้นเล็กน้อย แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

ฝุ่นประมาณน้อยนี้ที่เราเอาปลายเล็บ

ซ้อนขึ้น กับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไหนจะมากกว่ากันหนอ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูล

ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แหละมากกว่า

ฝุ่นประมาณเล็กน้อยที่

พระผู้มีพระภาคทรงเอาปลายพระนขาซ้อนขึ้นนี้มีประมาณน้อย

เมื่อเทียบกับ

แผ่นดินใหญ่แล้ว

ฝุ่นที่พระผู้มีพระภาคทรงเอาปลายพระนขาซ้อนขึ้นนี้มีประมาณน้อย

ย่อมไม่ถึงเสียวที่ ๑๐๐ ไม่ถึงเสียวที่ ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเสียวที่ ๑๐๐,๐๐๐ ฯ

[๓๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันนั้นเหมือนกัน ความทุกข์ทั้งหมดไป สิ้น

ไปนี้แหละ ของบุคคลผู้เป็นพระอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ตรัสรู้แล้ว

มีมาก

กว่า ส่วนที่เหลือมีปริมาณน้อย ความที่ทุกข์เป็นสภาพยิ่งใน ๗ อตภาพ
เมื่อ

เทียบเข้ากับกองทุกข์ที่หมดสิ้นไปอันมีในก่อน ไม่เข้าถึงเสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยว
ที่ ๑๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

การตรัสรู้ธรรมให้สำเร็จประโยชน์

ใหญ่อย่างนี้แล การได้ธรรมจักษุให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. โปกขรณีสสูตร

[๓๑๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สระโปกขรณียาว ๕๐
โยชน์

กว้าง ๕๐ โยชน์ ลึก ๕๐ โยชน์ มีน้ำเต็มเสมอขอบ กาดื่มน้ำได้

บุรุษพึงวิดน้ำ

ขึ้นจากสระโปกขรณีนั้นด้วยปลายหญ้าคา

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็น

ไฉน น้ำที่บุรุษวิดขึ้นด้วยปลายหญ้าคาก็ดี น้ำในสระโปกขรณีกดี

ไหนจะมากกว่า

กัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

น้ำในสระโปกขรณีนี้นั้นแหละ

มากกว่า น้ำที่บุรุษวิดขึ้นด้วยปลายหญ้าคามีปริมาณน้อย

น้ำที่บุรุษวิดขึ้นด้วย

ปลายหญ้าคาเมื่อเทียบกันเข้ากับน้ำในสระโปกขรณี ไม่เข้าถึงเสี้ยวที่
๑๐๐ เสี้ยว

ที่ ๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ความทุกข์ที่หมดไป สิ้น
ไปนี้แหละ ของบุคคลผู้เป็นพระอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยวิถีสรรพแล้ว เป็น
ทุกข์มากกว่า ส่วนที่เหลืออยู่มีปริมาณน้อย ความที่ทุกข์เป็นสภาพยิ่งใน

๗ วัตถภาพ เมื่อเทียบเข้ากับกองทุกข์ทั้งหมดไป สิ้นไปอันมีในก่อน
ไม่เข้าถึงเสีย

ที่ ๑๐๐ เสียที่ ๑,๐๐๐ เสียที่ ๑๐๐,๐๐๐ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การตรัสรู้ธรรมให้
สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้แล
การได้ธรรมจักขุให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สัมเภชอุทกสูตรที่ ๑

[๓๑๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก-

*ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้คือ
คงคา

ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลมาบรรจบกัน บรุษพึงวักน้ำขึ้นสองสามหยาด
จากที่นั้น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

น้ำสองสามหยาดที่บรุษวัก

ขึ้นแล้วก็ดี น้ำในที่บรรจบกันก็ดี ไหลจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

น้ำในที่บรรจบกันนี้แหละมากกว่าหยาดน้ำสองสามหยาดที่

บรุษวักขึ้นแล้ว มีประมาณน้อย หยาดน้ำสองสามหยาดที่บรุษวักขึ้นแล้ว
เมื่อ

เทียบเข้ากับน้ำในที่บรรจบกันไม่เข้าถึงเสียที่ ๑๐๐ เสียที่ ๑,๐๐๐ เสียที่
๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯลฯ การได้ธรรมจักขุ
ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัมเภชอุทกสูตรที่ ๒

[๓๑๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ฌ ที่นั่นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้คือ
คงคา

ยมุนา อจิรวดี สรภู มหิ ไหลมาบรรจบกัน แม่น้ำนั้นพึงหมดไป สิ้นไป ยัง
เหลืออยู่สองสามหยาด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
น้ำในที่บรรจบ

กันซึ่งหมดไป สิ้นไป กับน้ำที่ยังเหลืออยู่สองสามหยาด ไหนจะมากกว่ากัน
ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในที่บรรจบกันซึ่งหมดไป
สิ้นไปนี้

แหละมากกว่า น้ำที่ยังเหลืออยู่สองสามหยาดมีประมาณน้อย
น้ำที่เหลืออยู่สอง

สามหยาดเมื่อเทียบเข้ากับน้ำในที่บรรจบกัน ซึ่งหมดไป สิ้นไปแล้ว
ไม่เข้าถึง

เสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยวที่ ๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯลฯ การได้ธรรมจักขุ
ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปฐวิสูตรที่ ๑

[๓๑๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ฌ ที่นั่นแล

พระผู้มีพระภาคตรัส

เรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

บุรุษพึงวางก้อนดินเท่า

เมล็ดกระเบา ๗ ก้อนไว้ที่แผ่นดินใหญ่ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ก้อนดิน

เท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้กับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน
ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แหละมากกว่า
ก้อนดิน

เท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้มีประมาณน้อย

ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา

๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้เมื่อเทียบเข้ากับแผ่นดินใหญ่ไม่เข้าถึงเสี้ยวที่ ๑๐๐
เสี้ยวที่

๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๒๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯลฯ การได้ธรรมจักขุ
ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปฐวิสูตรที่ ๒

[๓๒๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย

แผ่นดินใหญ่พึงถึงความหมด

ไป สิ้นไป เหลือก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน

เธอทั้งหลายสำคัญความข้อ

นั้นเป็นไฉน แผ่นดินใหญ่ที่หมดไป สิ้นไป กับก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗
ก้อนที่

ยังเหลืออยู่ ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

แผ่นดินใหญ่ที่หมดไปสิ้นไปนี้แหละมากกว่า ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗
ก้อนที่

ยังเหลืออยู่มีประมาณน้อย ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗

ก้อนที่ยังเหลืออยู่เมื่อเทียบ

เข้ากับแผ่นดินใหญ่ที่หมดไป สิ้นไป ย่อมไม่เข้าถึงเสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยวที่

๑,๐๐๐

เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๒๒] ดูกฤกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯลฯ การได้ธรรมจักขุ

ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สมุททสูตรที่ ๑

[๓๒๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

บุรุษวกน้ำสองสามหยาดขึ้น

จากมหาสมุทร เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

น้ำสองสามหยาดที่

บุรุษวกขึ้นแล้วกับน้ำในมหาสมุทร ไฉนจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

น้ำในมหาสมุทรนี้แหละมากกว่าน้ำสองสามหยาดที่บุรุษวก

ขึ้นแล้วมีประมาณน้อย น้ำสองสามหยาดที่บุรุษวกขึ้นแล้ว

เมื่อเทียบกันเข้ากับน้ำ

ในมหาสมุทรไม่เข้าถึงเสียที่ ๑๐๐ เสียที่ ๑,๐๐๐ เสียที่ ๑๐๐,๐๐๐

แม้ฉันใด ฯ

[๓๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯล ฯ การได้ธรรมจักขุ

ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สมุททสูตรที่ ๒

[๓๒๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

มหาสมุทรพึงถึงการหมดไป

สิ้นไป ยังเหลือน้ำอยู่สองสามหยาด

เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

น้ำในมหาสมุทรที่หมดไปสิ้นไป กับน้ำสองสามหยาด
ที่ยังเหลืออยู่ไหนจะมาก
กว่ากัน ภิภษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
น้ำในมหาสมุทรที่หมด
ไปสิ้นไปนี้แหละมากกว่า น้ำสองสามหยาดที่เหลืออยู่มีปริมาณน้อย
น้ำสอง
สามหยาดที่เหลืออยู่เมื่อเทียบกันเข้ากับน้ำในมหาสมุทรที่หมดไปสิ้นไป
ไม่เข้าถึง
เสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยวที่ ๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๒๖] ดูกรภิภษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯลฯ การได้ธรรมจักขุ
ให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ปัพพตูปมสูตรที่ ๑

[๓๒๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัส
เรียกภิภษุทั้งหลายแล้ว ... ได้ตรัสว่า ดูกรภิภษุทั้งหลาย
บุรุษพึงวางก้อนหิน
เท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนไว้ที่ขุนเขาหิมวันต์
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนที่บุรุษวางไว้
กับขุนเขาหิมวันต์
ไหนจะมากกว่ากัน ภิภษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขุนเขาหิมวันต์
นี้แหละมากกว่า
ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนที่บุรุษวางไว้มีปริมาณน้อย
ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนที่บุรุษวางไว้
เมื่อเทียบเข้ากับขุนเขาหิมวันต์
ไม่เข้าถึงเสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยวที่ ๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๒๘] ดูกรภิภษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯลฯ การได้ธรรม

จักขุให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปัพพตูปมสูตรที่ ๒

[๓๒๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ขุนเขาหิมวันต์พึงถึงความหมด

ไป สิ้นไป ยังเหลือก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ ฝักกาดอยู่เจ็ดก้อน

เธอทั้งหลายจะ

สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาหิมวันต์ที่หมดไปสิ้นไป

กับก้อนหินเท่าเมล็ด

พันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนที่ยังเหลืออยู่ ไหนจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์ที่หมดไปสิ้นไป นี้แหละมากกว่า
ก้อนหิน

เท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย

ก้อนหินเท่าเมล็ด

พันธุ์ฝักกาดเจ็ดก้อนที่ยังเหลืออยู่

เมื่อเทียบเข้ากับขุนเขาหิมวันต์ที่หมดไปสิ้นไป

ไม่เข้าถึงเสียวที่ ๑๐๐ เสียวที่ ๑,๐๐๐ เสียวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ความทุกข์ที่หมดไป

สิ้นไปนี้แหละของบุคคลผู้เป็นพระอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ตรัสรู้แล้ว มี
มากกว่า ส่วนที่เหลือมีประมาณน้อย

ความทุกข์ที่เป็นสภาพยังในเจ็ดอัฐภาพ เมื่อ

เทียบกับกองทุกข์ที่หมดไปสิ้นไป ไม่เข้าถึงเสียวที่ ๑๐๐ เสียวที่ ๑,๐๐๐
เสียว

ที่ ๑๐๐,๐๐๐ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

การตรัสรู้ธรรมให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้แล

การได้ธรรมจักขุให้สำเร็จประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. ปัพพตูปมสูตรที่ ๓

[๓๓๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุรุษพึงวางก้อนหินเท่าเมล็ด
ถั่วเขียวเจ็ดก้อนไว้ที่ขุนเขาสิเนรุ
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อน-
*หินเท่าเมล็ดถั่วเขียวเจ็ดก้อนที่บุรุษวางไว้กับขุนเขาสิเนรุ
ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุนี้แหละมากกว่า
ก้อนหิน
เท่าเมล็ดถั่วเขียวเจ็ดก้อนที่บุรุษวางไว้มีประมาณน้อย
ก้อนหินเท่าเมล็ดถั่วเขียว
เจ็ดก้อนที่บุรุษวางไว้ เมื่อเทียบเข้ากับขุนเขาสิเนรุ ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยว
ที่ ๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ แม้ฉันใด ฯ

[๓๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล
การบรรลุคุณวิเศษแห่งอัญญเดียรถียสมณพราหมณ์และปริพาชก
เมื่อเทียบกับการ
บรรลุโสดาปัตติมรรคแห่งบุคคลผู้เป็นพระอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิว
ไม่เข้าถึง
เสี้ยวที่ ๑๐๐ เสี้ยวที่ ๑,๐๐๐ เสี้ยวที่ ๑๐๐,๐๐๐ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิว
มือธัมม
ใหญ่อย่างนี้ มีอภิญญาใหญ่อย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบอภิสมยวรรคที่ ๑๐

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขสูตร ๒. โปกขรณิสสูตร ๓. สัมเภชอุทกสูตร
ที่ ๑ ๔. สัมเภชอุทกสูตรที่ ๒ ๕. ปฐวีสูตรที่ ๑

๖. ปฐวิสุตฺตที่ ๒ ๗. สมุทฺทสฺสุตฺตที่ ๑ ๘. สมุทฺทสฺสุตฺต
ที่ ๒ ๙. ปัพพตฺตูปมสฺสุตฺตที่ ๑ ๑๐. ปัพพตฺตูปมสฺสุตฺตที่ ๒
๑๑. ปัพพตฺตูปมสฺสุตฺตที่ ๓ ๑

จบอภิสมยสังยุตต์ที่ ๑

ธาทุสังยุตต์

นันทตวรรคที่ ๑

๑. ธาตุสฺสุตฺต

[๓๓๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราจักแสดงความต่างแห่งธาตุ
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงกระทำไว้ในใจให้ดี เราจักกล่าว
ณ

บัดนี้ ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า ๑

[๓๓๔] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่ง
ธาตุเป็นไฉน จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตธาตุ สัทธาตุ โสต
วิญญาณธาตุ ฆานธาตุ คันธธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาธาตุ รสธาตุ
ชีวหา

วิญญาณธาตุ กายธาตุ โผฏฐัพพธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ
ธรรมธาตุ

มโนวิญญาณธาตุ นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ ๑

จบสฺสุตฺตที่ ๑

๒. สัมผัสสสฺสุตฺต

[๓๓๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน
จักขุธาตุ โสตรธาตุ ฆานธาตุ ชิวหาธาตุ กายธาตุ มโนธาตุ
นี้เราเรียกว่าความ
ต่างแห่งธาตุ ฯ

[๓๓๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งผัสสะ บังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน
จักขุสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ
โสตรสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยโสตรธาตุ
ฆานสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยฆานธาตุ
ชิวหาสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยชิวหาธาตุ
โผฏฐัพพะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยกาย
ธาตุ มโนสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. โนสัมผัสสูตร

[๓๓๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
ผัสสะหาмиได้ ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน จักขุธาตุ ฯล ฯ มโนธาตุ
นี้เราเรียกว่า
ความต่างแห่งธาตุ ฯ

[๓๓๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะหา

มิได้ เป็นไฉน จักขุสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ
จักขุธาตุบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยจักขุสัมผัสหามิได้ ฯลฯ มโนสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ
มโนธาตุ
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนสัมผัสหามิได้
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ
หามิได้ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. เวทนาสูตร

[๓๓๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งผัสสะ ก็ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน จักขุธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ
นี้เราเรียกว่า
ความต่างแห่งธาตุ ฯ

[๓๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ
เป็นไฉน จักขุสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ
จักขุสัมผัสสชาเวทนาบังเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัส ฯลฯ มโนสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ
มโน-
*สัมผัสสชาเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนสัมผัส
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งผัสสะ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. โนเวทนาสูตร

[๓๔๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง

แห่งผัสสะ

ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนาหามิได้

ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะหามิได้

ก็ความต่างแห่ง

ธาตุเป็นไฉน จักขุธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ ฯ

[๓๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ

ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนาหามิได้

ความต่าง

แห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะหามิได้ เป็นไฉน

จักขุสัมผัส

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ

จักขุสัมผัสสชาเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุ

สัมผัส จักขุสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัสสชาเวทนาหามิได้

จักขุธาตุ

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัสหามิได้ ฯลฯ

มโนสัมผัสบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย

มโนธาตุ มโนสัมผัสสชาเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนสัมผัส
มโนสัมผัส

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนสัมผัสสชาเวทนาหามีได้

มโนธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย

มโนสัมผัสหามีได้ ภิกษุทั้งหลาย

ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ

ต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ ความ

ต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนาหามีได้

ความต่างแห่งธาตุ

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะหามีได้ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. พาหิรธาตุสูตร

[๓๔๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดงความต่างแห่งธาตุ

แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง ... ก็ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน
รูปธาตุ

สัทธาธาตุ คันธธาตุ รสธาตุ โผฏฐัพพธาตุ ธรรมธาตุ นี้เราเรียกว่า

ความต่าง

แห่งธาตุ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สัญญาสูตร

[๓๔๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ
ต่างแห่งสัญญา
ความต่างแห่งฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ
ความต่างแห่ง
ปริยีสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะ
ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน
รูปธาตุ ฯลฯ ธรรมธาตุ นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ ฯ
[๓๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา
ความต่างแห่งฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ
ความต่างแห่ง
ปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ
ความต่างแห่งปริยีสนาบังเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะ เป็นไฉน
รูปสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
รูปธาตุ รูปสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสัญญา
รูปฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยรูปสังกัปปะ รูปปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปฉันทะ
รูปปริยีสนาบังเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยรูปปริพาหะ ฯลฯ
ธรรมสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมธาตุ
ธรรมสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสัญญา
ธรรมฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ธรรมสังกัปปะ ธรรมปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมฉันทะ
ธรรมปริยีสนา

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริพาหะ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งสัญญา
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งสัญญา
ความต่างแห่งฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
สังกัปปะ ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ
ความ
ต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะ อย่างนี้แล
ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. โนสัญญาสูตร

[๓๔๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งสัญญา ฯลฯ
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งปริพาหะ
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา
หามิได้
ความต่างแห่งฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะหามิได้
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะหามิได้
ความต่าง
แห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะหามิได้
ความต่างแห่งธาตุ

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญาหามีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ความต่าง

แห่งธาตุ เป็นไฉน รูปธาตุ ฯลฯ ธรรมธาตุ นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ
ฯ

[๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย

ความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งสังกัปบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง

สัญญา ฯลฯ

ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะ

ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนาหามีได้
ความ

ต่างแห่งฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะหามีได้

ความต่างแห่ง

สังกัปบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะหามีได้

ความต่างแห่งสัญญา

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปหามีได้

ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญาหามีได้ เป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย

ความหมายรู้

ในรูปบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ ฯลฯ

ความหมายรู้ในธรรมบังเกิดขึ้นเพราะ

อาศัยธรรมธาตุ ธรรมสังกัปบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสัญญา ฯลฯ

ธรรม

ปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริพาหะ

ธรรมปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย

ธรรมปริเยสนาหามีได้

ธรรมฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริพาหะหามีได้

ธรรมสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมฉันทะหาмиได้
ธรรมสัญญาบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยธรรมสังกัปปะหาмиได้
ธรรมธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสัญญาหา
มิได้ ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่ง
สังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ฯลฯ
ความต่างแห่งปริเยสนา
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะ
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนาหาмиได้ ฯลฯ
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะหาмиได้
ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งสัญญาหาмиได้ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ผัสสสูตร

[๓๔๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ
ต่างแห่งสัญญา
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ
ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ
ความต่างแห่งฉันทะ
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะ

อาศัยความต่างแห่งฉันทะ

ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งปริพาหะ

ความต่างแห่งลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน รูปธาตุ ฯลฯ ธรรมธาตุ
นี้เราเรียก

ว่า ความต่างแห่งธาตุ ฯ

[๓๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งสัญญา บังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งธาตุ ฯ

ความต่างแห่งลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง

แห่งปริเยสนาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย

รูปสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ

รูปสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสัญญา

รูปผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูป

สังกัปปะ รูปสัมผัสสชาเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสัมผัส

รูปฉันทะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยรูปสัมผัสสชาเวทนา

รูปปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปฉันทะ รูป

ปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปปริพาหะ

รูปลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปปริ-

*เยสนา ฯ ธรรมสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมธาตุ

ธรรมสังกัปปะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยธรรมสัญญา

ธรรมสัมผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสังกัปปะ

ธรรมสัมผัสสชาเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสัมผัสสะ

ธรรมฉันทะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยธรรมสัมผัสสชาเวทนา

ธรรมปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมฉันทะ

ธรรมปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริพาหะ

ธรรมลาภะบังเกิดขึ้นเพราะ

อาศัยธรรมปริเยสนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
สัญญา ฯลฯ
ความต่างแห่งลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา
อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. โนฬัสสูตร

[๓๕๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ
ต่างแห่งสัญญา
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ
ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ
ความต่างแห่งฉันทะ
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งฉันทะ
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งปริพาหะ
ความต่างแห่งลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งลาภะหามีได้
ความต่าง
แห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนาหามีได้
ความต่างแห่ง

ฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะหามีได้
ความต่างแห่งเวทนา

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะหามีได้
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนาหามีได้
ความต่างแห่งสังกัปบังเกิดขึ้นเพราะ

อาศัยความต่างแห่งผัสสะหามีได้
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ
ต่างแห่งสังกัปหามีได้

ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
สัญญาหามีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างแห่งธาตุเป็นไฉน รูปธาตุ
๑ล๑

ธรรมธาตุ นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ ๑

[๓๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
สัญญา ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัป
ความ

ต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ
ความต่างแห่งฉันทะ

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะ

อาศัยความต่างแห่งฉันทะ
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งปริพาหะ

ความต่างแห่งลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งลาภะหามีได้
ความต่าง

แห่งนั้นทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะหามีได้
ความต่างแห่งเวทนา
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งนั้นทะหามีได้
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนาหามีได้
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งสังกัปปะหามีได้
ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งสัญญาหามีได้ เป็นไฉน รูปสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ ฯลฯ
ธรรม
สัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมธาตุ
ธรรมสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรม
สัญญา ฯลฯ ธรรมปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริพาหะ
ธรรมลาภะ
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริเยสนา
ธรรมปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรม
ลาภะหามีได้ ธรรมปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริเยสนาหามีได้
ธรรม
นั้นทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมปริพาหะหามีได้
ธรรมสัมผัสสชาเวทนาบังเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยธรรมนั้นทะหามีได้
ธรรมสัมผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรม
สัมผัสสชาเวทนาหามีได้
ธรรมสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสัมผัสสะหา
มีได้ ธรรมสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธรรมสังกัปปะหามีได้
ธรรมธาตุบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยธรรมสัญญาหามีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ

ต่างแห่งสัญญา
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ
ความต่างแห่งเวทนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ
ความต่างแห่งฉันทะ
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา
ความต่างแห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งฉันทะ
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งปริพาหะ
ความต่างแห่งลาภะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา
ความต่างแห่งปริเยสนาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งลาภะหามีได้
ความต่าง
แห่งปริพาหะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนาหามีได้
ความต่างแห่ง
ฉันทะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพาหะหามีได้
ความต่างแห่งเวทนา
บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะหามีได้
ความต่างแห่งผัสสะบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนาหามีได้
ความต่างแห่งสังกัปปะบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งผัสสะหามีได้
ความต่างแห่งสัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ
ต่างแห่งสังกัปปะหามีได้
ความต่างแห่งธาตุบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
สัญญาหามีได้ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบนันทตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ธาตุสูตร ๒. สัมผัสสูตร ๓. โนสัมผัสสูตร

๔. เวทนาสูตร ๕. โนวทนาสูตร ๖. พาหिरธาสสูตร
๗. สัญญาสูตร ๘. โนสัญญาสูตร ๙. ผัสสสูตร
๑๐. โนผัสสสูตร ฯ

ธาทุสังยุตต์
ทุติยวรรคที่ ๒

๑. สัตติมสูตร

[๓๕๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-

*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุเหล่านี้มี ๗
ประการ

ธาตุ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อากาธาตฺ สุกาธาตฺ อากาसानัญญาตฺนธาตุ
วิญญาณัญญาตฺนธาตุ อากิณฺณัญญาตฺนธาตุ

เนวสัญญานาสัญญายตฺนธาตุ

สัญญาเวทิตฺติโรธธาตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุ ๗ ประการเหล่านี้แล
ครั้นพระผู้มี-

*พระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ อากาธาตฺ สุกาธาตฺ อากาसानัญญาตฺนธาตุ

วิญญาณัญญาตฺนธาตุ

อากิณฺณัญญาตฺนธาตุ เนวสัญญานาสัญญายตฺนธาตุ

และสัญญาเวทิตฺติโรธธาตุ

ธาตุเหล่านี้แต่ละอย่าง อาศัยอะไรจึงปรากฏได้ ฯ

[๓๕๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ อากาธาตฺอาศัยความมีต
จึงปรากฏได้ สุกาธาตฺอาศัยความไม่งามจึงปรากฏได้

อากาसानัญญาตฺนธาตุอาศัย

รูปจึงปรากฏได้

วิญญาณัญญาตฺนธาตุอาศัยอากาसानัญญาตฺนธาตุจึงปรากฏได้

อาภิณัจญญายตนธาทุอาศัยวิญญาณัญญายตนะจึงปรากฏได้
แนวสัณญานาสัณญายตน
ธาทุอาศัยอาภิณัจญญายตนะจึงปรากฏได้
สัณญาเวทิตนโรธธาทุอาศัยนโรธจึง
ปรากฏได้ ฯ

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อภาทาตุ สุภาทาตุ อากาสาณัญญายตนธาทุ
วิญญาณัญญายตนธาทุ อาภิณัจญญายตนธาทุ
แนวสัณญานาสัณญายตนธาทุ
สัณญาเวทิตนโรธธาทุ ธาตุเหล่านี้แต่ละอย่าง บุคคลพึงบรรลुเป็นสมบัติ
อย่างไร ฯ

[๓๕๔] พ. ดูกรภิกษุ อภาทาตุ สุภาทาตุ อากาสาณัญญายตนธาทุ
วิญญาณัญญายตนธาทุ อาภิณัจญญายตนธาทุ ธาตุเหล่านี้แต่ละอย่าง
บุคคลพึง
บรรลุเป็นสัณญาสมบัติ แนวสัณญานาสัณญายตนธาทุ
บุคคลพึงบรรลุเป็น
สังขาราวเสสสมบัติ สัณญาเวทิตนโรธธาทุ
บุคคลพึงบรรลุเป็นนิโรธสมบัติ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สนิทานสูตร

[๓๕๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กามวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น
มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น พยาบาทวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น
มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น
วิหิงสาวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น ฯ

[๓๕๖] ก็กามวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น
พยาบาท

วิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น

วิหิงสาวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น

มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ความหมายรู้ในกามบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยกามธาตุ

ความดำริในกามบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความหมายรู้ในกาม

ความพอใจในกามบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความดำริในกาม

ความเร่าร้อนเพราะกาม

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความพอใจในกาม

การแสวงหากามบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย

ความเร่าร้อนเพราะกาม ปุณฺณผู้ไม่ได้ดับ เมื่อแสวงหากาม

ย่อมปฏิบัติผิดโดย

ฐานะ ๓ คือ กาย วาจา ใจ

ความหมายรู้ในพยาบาทบังเกิดขึ้นเพราะพยาบาท

ธาตุ ความดำริในพยาบาทบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความหมายรู้ในพยาบาท
ความพอใจ

ในพยาบาทบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความดำริในพยาบาท

ความเร่าร้อนเพราะพยาบาท

บังเกิดขึ้น เพราะอาศัยความพอใจในพยาบาท

การแสวงหาพยาบาทบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะพยาบาท ปุณฺณผู้ไม่ได้ดับ

เมื่อแสวงหาพยาบาท

ย่อมปฏิบัติผิดโดยฐานะ ๓ คือ กาย วาจา ใจ

ความหมายรู้ในวิหิงสาบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยวิหิงสาธาตุ

ความดำริในวิหิงสาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความหมายรู้ใน

วิหิงสา ความพอใจในวิหิงสาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความดำริในวิหิงสา
ความ

เร่าร้อนเพราะวิหิงสาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความพอใจในวิหิงสา

การแสวงหา

วิหิงสาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะวิหิงสา ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ปฤชณ

ผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหาวิหิงสา ย่อมปฏิบัติผิดโดยฐานะ ๓ คือกาย วาจา
ใจ ฯ

[๓๕๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษวางคบหญ้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง
ถ้าหากเขาไม่รีบดับด้วยมือและเท้าไซ้ร ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น

สัตว์มีชีวิตทั้งหลาย

บรรดาที่อาศัยหญ้าและไม่อยู่ พึงถึงความพินาศฉิบหาย แม้ฉันใด

ดุกรภิกษุทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่รีบละ

ไม่รีบบรรเทา

ไม่รีบทำให้สิ้นสุด

ไม่รีบทำให้ไม่มีซึ่งอกุศลสัญญาที่ก่อวณอันบังเกิดขึ้นแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์นั้น ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความอึดอัด คับแค้น เร่าร้อน
ใน

ปัจจุบัน เบื้องหน้าแต่ภวณะ เพราะกายแตก พึงหวังทุกข์ได้ ฯ

[๓๕๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เนกขัมมวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มี
เหตุบังเกิดขึ้น อภยาปาทวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น
อวิหิงสา

วิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น ฯ

[๓๕๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็เนกขัมมวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น

มิใช่ไม่มี

เหตุบังเกิดขึ้น อภยาปาทวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น

อวิหิงสาวิตกย่อมมีเหตุบังเกิดขึ้น มิใช่ไม่มีเหตุบังเกิดขึ้น อย่างไร

ภิกษุทั้งหลาย

ความหมายรู้ในเนกขัมมะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยเนกขัมมธาตุ

ความดำริในเนกขัมมะ

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความหมายรู้ในเนกขัมมะ

ความพอใจในเนกขัมมะบังเกิดขึ้น

เพราะอาศัยความดำริในเนกขัมมะ
ความเร่าร้อนเพราะเนกขัมมะบังเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความพอใจในเนกขัมมะ
การแสวงหาในเนกขัมมะบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความเร่าร้อนเพราะเนกขัมมะ อริยสาวกผู้ได้สดับ เมื่อแสวงหาเนกขัมมะ
ย่อม

ปฏิบัติชอบโดยฐานะ ๓ คือ กาย วาจา ใจ
ความหมายรู้ในอภัยบาทบังเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยอภัยบาทธาตุ
ความดำริในอภัยบาทบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความ
หมายรู้ในอภัยบาท
ความพอใจในอภัยบาทบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความดำริใน
อภัยบาท

ความเร่าร้อนเพราะอภัยบาทบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความพอใจใน
อภัยบาท
การแสวงหาในอภัยบาทบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะ
อภัยบาท อริยสาวกผู้ได้สดับ เมื่อแสวงหาอภัยบาท
ย่อมปฏิบัติชอบโดยฐานะ ๓

คือ กาย วาจา ใจ
ความหมายรู้ในอวิหิงสาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิหิงสาธาตุ ความ
ดำริในอวิหิงสาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความหมายรู้ในอวิหิงสา
ความพอใจในอวิหิงสา

บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยความดำริในอวิหิงสา
ความเร่าร้อนเพราะอวิหิงสาบังเกิดขึ้น
เพราะอาศัยความพอใจในอวิหิงสา
การแสวงหาในอวิหิงสาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความเร่าร้อนเพราะอวิหิงสา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ
เมื่อแสวงหา

อวิหิงสา ย่อมปฏิบัติชอบโดยฐานะ ๓ คือ กาย วาจา ใจ ฯ

[๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษพึงวางคบหาที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้า

แห่ง เขาจึงรีบดับคบนั่นเสียด้วยมือและเท้า ก็เมื่อเป็นเช่นนั้นสัตว์
มีชีวิตทั้งหลาย
บรรดาที่อาศัยหญ้าและไม้อยู่ ไม่พึงถึงความพินาศนิบหาย แม้ฉันใด
ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง ก็ฉันนั้นเหมือนกัน รีบละ รีบ
บรรเทา รีบทำให้หมด
รีบทำให้ไม่มีซึ่งอกุศลสัญญาที่ก่อความอันบังเกิดขึ้นแล้ว
เขาย่อมอยู่เป็นสุข ไม่มีความอึดอัด ความคับแค้น ความเร่าร้อน
ในปัจจุบัน
เบื้องหน้าแต่มีระยะ เพราะกายแตก พึงหวังสุคติได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

จบตอนที่ ๑

ตอนที่ ๒

ข้อ ๓๖๑/หน้า ๑๖๘ - จบ

พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๘ สังยุตตนิกาย นินทานวรรค

๓. คิณชกาฬสูตร

[๓๖๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระตำหนักที่สร้างด้วยอิฐ ไกลหมู่บ้านของพระญาติ ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า
ดังนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สัญญาบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุ

ทิวังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุ วิตกบังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุ ฯ

[๓๖๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกัจจანะได้
ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิฐิที่ว่า

พระสัมมาสัมพุทธะ

ในบุคคลที่มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ ย่อมปรากฏเพราะอาศัยอะไร ฯ

[๓๖๓] พ. ดูกรกัจจანะ ธาตุคืออวิชชานี้ เป็นธาตุใหญ่แล ดูกร

กัจจანะ สัญญาที่เลว ทิฐิที่เลว วิตกที่เลว เจตนาที่เลว

ความปรารถนาที่เลว

ความตั้งใจที่เลว บุคคลที่เลว วาจาที่เลว บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุที่เลว

บุคคลที่เลวนั้น ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมแต่งตั้ง ย่อมเปิดเผย

ย่อมจำแนก ย่อมทำให้ตื่น ซึ่งธรรมที่เลว เรากล่าวว่า

อุปบัติของบุคคลที่เลวนั้น

ย่อมเลว ดูกรกัจจანะ สัญญาที่ปานกลาง ทิฐิที่ปานกลาง วิตกที่ปานกลาง

เจตนาที่ปานกลาง ความปรารถนาที่ปานกลาง ความตั้งใจที่ปานกลาง

บุคคลที่

ปานกลาง วาจาที่ปานกลาง บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุที่ปานกลาง
บุคคลที่ปานกลาง

นั่น ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมแต่งตั้ง ย่อมเปิดเผย ย่อม
จำแนก ย่อมทำให้ตื่น ซึ่งธรรมที่ปานกลาง เรากล่าวว่า

อุปบัติของบุคคลที่ปาน

กลางนั้น เป็นปานกลาง ดูกรกัจจानะ สัญญาที่ประณีต ทิฐิที่ประณีต วิตก
ที่ประณีต เจตนาที่ประณีต ความปรารถนาที่ประณีต ความตั้งใจที่ประณีต
บุคคลที่ประณีต วาจาที่ประณีต บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุที่ประณีต

บุคคลที่

ประณีตนั้น ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมแต่งตั้ง ย่อมเปิดเผย
ย่อมจำแนก ย่อมทำให้ตื่น ซึ่งธรรมที่ประณีต เรากล่าวว่า

อุปบัติของบุคคลที่

ประณีตนั้น ย่อมประณีต ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. หีนานิมิตตสูตร

[๓๖๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้า
ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยแล้ว ย่อมคบค้า
ย่อม

สมาคมกันกับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยแล้ว สัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี
ย่อมคบค้า

ย่อมสมาคมกันกับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี แม้ในอดีตกาล
สัตว์ทั้งหลายก็ได้

คบค้ากันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว โดยธาตุเดียว
คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยแล้ว

ได้คบค้ากันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยแล้ว
สัตว์จำพวก

ที่มีอธยาศัยดี ได้คบค้ากันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว
กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัย
ดี แม้ในอนาคตกาล สัตว์ทั้งหลายก็จักคบค้ากัน จักสมาคมกัน
โดยธาตุเดียว
คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว จักคบค้ากัน จักสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มี
อธยาศัยเลว สัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี จักคบค้ากัน จักสมาคมกัน
กับสัตว์
จำพวกที่มีอธยาศัยดี แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว สัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี
ย่อมคบค้า
กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. จังคมสูตร

[๓๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ เขต
พระนครราชคฤห์ ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรจงกรมอยู่ด้วยกันกับ
ภิกษุหลายรูปในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาค
ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็จงกรม
อยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูป ในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาค
ท่านพระมหากัสสปก็
จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาค
ท่านพระอนรุทธก็
จงกรมอยู่ ด้วยกันกับภิกษุหลายรูป ในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาค
ท่านพระปุณณ-
*มันตานีบุตรก็จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูป
ในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาค ท่าน
พระอุบาลีก็จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูป ในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาค
ท่าน

พระอานนท์ก็จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูป
ในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค แม่

พระเวทิตถ์ก็จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูป
ในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ฯ

[๓๖๖] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย

พวกเธอเห็นสาริบุตรกำลังจงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนมีปัญญามาก พวกเธอเห็น
มหาโมคคัลลานะกำลังจงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนมีฤทธิ์มาก พวกเธอเห็นมหากัสสปกำลัง
จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นฤทธาต พวกเธอเห็นอนรุทธ กำลังจงกรม
อยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นผู้มีทิพยจักขุ

พวกเธอเห็นปุณณมันตานีบุตร

กำลังจงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นธรรมกถึก พวกเธอเห็นอุบาลีกำลังจงกรม
อยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นผู้ทรงวินัย พวกเธอเห็นอานนท์ กำลัง
จงกรมอยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่ ฯ

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นพหูสูต พวกเธอเห็นเวทิตถ์กำลังจงกรม
อยู่ด้วยกันกับภิกษุหลายรูปหรือไม่

ภ. เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ภิกษุทั้งหมดนี้ ล้วนมีความปรารถนาลามก ฯ

[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับ

สัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว สัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี แม้ในอดีตกาล สัตว์ทั้งหลายก็ได้ คบค้ำกันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว โดยธาตุเดียว

คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว

ได้คบค้ำกันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว สัตว์จำพวก

ที่มีอธยาสัยดี ได้คบค้ำกันแล้ว ได้สมาคมกันแล้ว

กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี

แม้ในอนาคตกาล สัตว์ทั้งหลายก็จักคบค้ำกัน จักสมาคมกัน โดยธาตุเดียว

คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว จักคบค้ำกัน จักสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่มี

อธยาสัยเลว สัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี จักคบค้ำกัน จักสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่

มีอธยาสัยดี แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน โดย

ธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับ

สัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยเลว สัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคม

กันกับสัตว์จำพวกที่มีอธยาสัยดี ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สตาปารัทธสูตร

[๓๖๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัส

เรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้า

กัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว ย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว แม้ในอดีตกาล
...

แม้ในอนาคตกาล ... แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว ย่อมคบค้ากัน
ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว ฯ

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คุณกับคุณย่อมเข้ากันได้ ร่วมกันได้ มุตร
กับมุตรย่อมเข้ากันได้ ร่วมกันได้ เขพะกับเขพะย่อมเข้ากันได้ ร่วมกันได้
บุพโพกับบุพโพย่อมเข้ากันได้ ร่วมกันได้ โลหิตกับโลหิตย่อมเข้ากันได้
ร่วม

กันได้ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายก็ฉันนั้นแล ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว แม้ในอดีตกาล ...
แม้ในอนาคต

กาล ... แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
โดย

ธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับ

สัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยเลว

[๒๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคม
กับสัตว์

จำพวกที่มีอธยาศัยดี แม้ในอดีตกาล ... แม้ในอนาคตกาล ...
แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์

ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มี
อธยาศัยดี ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี ฯ

[๓๗๑] ตุกรภิกษุทั้งหลาย น้ำนมสดกับน้ำนมสดย่อมเข้ากันได้ รวม
กันได้ น้ำมันกับน้ำมันย่อมเข้ากันได้ รวมกันได้
เนยใสกับเนยใยย่อมเข้ากันได้
รวมกันได้ น้ำผึ้งกับน้ำผึ้งย่อมเข้ากันได้ รวมกันได้
น้ำอ้อยกับน้ำอ้อยย่อมเข้ากัน
ได้ รวมกันได้ แม้ฉนใด สัตว์ทั้งหลายก็ฉนนั้นแล ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี แม้ในอดีตกาล ...
แม้ในอนาคตกาล ...
แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
โดยธาตุเดียว
คือสัตว์จำพวกที่มีอธยาศัยดี ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวก
ที่มีอธยาศัยดี ฯ

[๓๗๒] พระผู้มีพระภาค ผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้
จบลงแล้ว จึงตรัสพระคาถาประพันธ์ต่อไปว่า ฯ

กิเลสเพียงดังหมูไม่ในป่า เกิดขึ้น เพราะการคบค้าสมาคม
ย่อมขาด เพราะไม่คบค้าสมาคม คนเกาะท่อนไม้เล็กๆ
พึงจมลงในห้วงมหรณพ ฉนใด แม้สาธุชนก็ย่อมจมลง
เพราะอาศัยคนเกียจคร้าน ฉนนั้น เพราะฉนั้น พึงเว้นคน
เกียจคร้าน มีความเพียรเลวนั้นเสีย พึงอยู่ร่วมกับบัณฑิตผู้
สงัด ผู้เป็นอริยะ ผู้มีใจสูง ผู้เพ่งพินิจ ผู้ปรารภความเพียร
เป็นนิตย์ ฯ

จบ สูตรที่ ๖

๗. อัสนัสมูลกสูตรที่ ๑

[๓๗๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ากัน
ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอดตัมปะ ย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอดตัมปะ

สัตว์จำพวกที่มีสุตะ

น้อย ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย

สัตว์จำพวก

ที่เกียจคร้าน ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน

สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่มี

สติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาหราม ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่มีปัญญาหราม แม้ในอดีตกาล ... แม้ในอนาคตกาล ...

แม้ใน

ปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกันโดยธาตุเดียว
คือสัตว์

จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา

สัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri

สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอดตัมปะ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่

ไม่มีโอดตัมปะ สัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ

สัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย สัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคม

กัน กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม ย่อมคบค้ากัน

ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ
ย่อมคบค้า

กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ ฯ

[๓๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีhiri ย่อมคบค้ากัน
ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีhiri สัตว์จำพวกที่มีโอดตัมปะ ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอดตัมปะ สัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก ย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก

สัตว์จำพวกที่ปรารภความ

เพียร ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร
สัตว์

จำพวกที่มีสติมั่นคง ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวก
ที่มีสติมั่นคง สัตว์จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่มีปัญญา แม้ในอดีตกาล ... แม้ในอนาคตกาล ...

แม้ในปัจจุบันกาล

สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว

คือสัตว์จำพวกที่มี

ศรัทธา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา

สัตว์จำพวก

ที่มีhiri ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีhiri

สัตว์จำพวกที่มี

โอดตัมปะ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอดตัมปะ
สัตว์

จำพวกที่มีสุตะมาก ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก

สัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวก

ที่ปรารภความเพียร สัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับ

สัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง สัตว์จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบ สูตรที่ ๗

๘. อัสนัสมูลกสูตรที่ ๒

[๓๗๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri
ย่อมคบค้ำกัน ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri สัตว์จำพวกที่มีปัญญาหราม
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาหราม สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา
ย่อมคบ

ค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีhiri
ย่อมคบค้ำ

กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีhiri สัตว์จำพวกที่มีปัญญา
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา แม้ในอดีตกาล ...
ในอนาคตกาล ...

แม้ในปัจจุบันกาล สัตว์ทั้งหลายก็ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
โดยธาตุเดียว

คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่ไม่มี

ศรัทธา สัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่ไม่มี

หิริ สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มี

ปัญญาทราม สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์

จำพวกที่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีหิริ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกันกับสัตว์

จำพวกที่มีหิริ สัตว์จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์

จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับ

สัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อม

คบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มี
โอตตปปะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ
สัตว์

จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๗๗] สัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม

กัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อมคบค้ำกัน ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก สัตว์จำพวกที่มีปัญญา
ย่อมคบค้า

กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๗๘] สัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคม

กัน กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา
ย่อมคบ

ค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา
สัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร

ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร
สัตว์จำพวก

ที่มีปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๗๙] สัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ
ย่อมคบค้า

กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทึบ
สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา ย่อม

คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา
สัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง

ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง
สัตว์จำพวกที่มีปัญญา

ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อหิริกมุลกสูตร

[๓๘๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคม
กันกับสัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
สัตว์จำพวกที่มีหิริ
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีหิริ
สัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ
สัตว์จำพวกที่มี
ปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ
[๓๘๑] สัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์
จำพวกที่ไม่มีหิริ สัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับ
สัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคม
กัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม สัตว์จำพวกที่มีหิริ ย่อมคบค้ากัน ย่อม
คบค้ากัน กับสัตว์จำพวกที่มีหิริ สัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก สัตว์จำพวกที่มีปัญญา
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๘๒] สัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ สัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราหม ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราหม สัตว์จำพวกที่มีหิริ
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีหิริ สัตว์จำพวกที่ปรารถนาความเพียร
ย่อมคบค้า
กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ปรารถนาความเพียร
สัตว์จำพวกที่มีปัญญา
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๘๓] สัตว์จำพวกที่ไม่มีหิริ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์
จำพวกที่ไม่มีหิริ สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราหม ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกันกับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราหม สัตว์จำพวกที่มีหิริ
ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีหิริ สัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง ย่อมคบค้ากัน
ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง สัตว์จำพวกที่มีปัญญา
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อนัตตูปปมุลกสูตร

[๓๘๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวัน อารามของ
ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัส

เรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกันโดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ
ย่อมคบค้ากัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่มีสุทธะน้อย
ย่อมคบค้า
กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุทธะน้อย
สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
สัตว์จำพวกที่มี
โอตตปปะ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ
สัตว์
จำพวกที่มีสุทธะมาก ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีสุทธะมาก
สัตว์จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๘๕] สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม สัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคม
กัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร สัตว์จำพวกที่มีปัญญา
ย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๘๖] สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปะปะ สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม ย่อมคบค้ากัน
ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม สัตว์จำพวกที่มีโอตตปะปะ
ย่อม

คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอตตปะปะ
สัตว์จำพวกที่มีสติมั่น

คง ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง
สัตว์จำพวกที่มี

ปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. อัปสุตสูตร

[๓๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัส

เรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้า

กัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย
ย่อมคบค้ากัน ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะน้อย สัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน
ย่อมคบค้ากัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อม

คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
สัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก

ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสุตะมาก
สัตว์จำพวกที่ปรารถ

ความเพียร ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่ปรารถความเพียร สัตว์

จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

[๓๘๘] สัตว์จำพวกที่มีสुตะน้อย ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับ
สัตว์จำพวกที่มีสुตะน้อย สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคม
กัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทรม
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทรม สัตว์จำพวกที่มีสुตะมาก
ย่อมคบ
ค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสुตะมาก
สัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง สัตว์จำพวกที่มี
ปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. กุสิตสูตร

[๓๘๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกันโดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่เกียจคร้าน สัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม
ย่อมคบค้ากัน
ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติหลงลืม สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทรม
ย่อม
คบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาทรม
สัตว์จำพวกที่ปรารภความ
เพียร ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ปรารภความเพียร
สัตว์จำพวก

ที่มีสติมั่นคง ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีสติมั่นคง
สัตว์

จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

[ส่วนที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ในที่ทุกแห่ง พึงทำเหมือนอย่าง
ข้างต้นนั้น เทอญ]

จบหุติยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตติมสูตร ๒. สนิทานสูตร ๓. คิณชกาวสถสูตร
๔. หีนานิคมุตติสูตร ๕. จังคมสูตร ๖. สตาปาร์ทสูตร
๗. อัสนัทมุลกสูตรที่ ๑ ๘. อัสนัทมุลกสูตรที่ ๒.
๙. อหิริกมุลกสูตร ๑๐. อโนตตปมุลกสูตร ๑๑. อัปป-
- สุตสูตร ๑๒. กุสิตสูตร ฯ

ธาตุสังยุตต์

ทสกัมมปถวรรคที่ ๓

๑. อสมาหิตสูตร

[๓๙๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา
ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา
สัตว์จำพวกที่ไม่มี

hiri ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri
สัตว์จำพวกที่ไม่มี

โอตตปปะ ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ
สัตว์จำพวกที่มีใจไม่มั่นคง ย่อมคบค้ากัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์จำพวกที่มีใจ

ไม่มั่นคง สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับสัตว์

จำพวกที่มีปัญญาทราม สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน กับ

สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่มีhiri ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับ

สัตว์จำพวกที่มีhiri สัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน

กับสัตว์จำพวกที่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่มีใจมั่นคง ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม

กัน กับสัตว์จำพวกที่มีใจมั่นคง สัตว์จำพวกที่มีปัญญา ย่อมคบค้ำกัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. หุสสีลสูตร

[๓๙๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา ย่อมคบค้ำกัน ย่อม
สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีศรัทธา สัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri
ย่อมคบค้ำกัน ย่อม

สมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีhiri สัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่ไม่มีโอตตปปะ สัตว์จำพวกที่หุสสีล
ย่อมคบค้ำ

กัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่หุสสีล สัตว์จำพวกที่มีปัญญาทราม
ย่อมคบ

ค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญาหราม
สัตว์จำพวกที่มีศรัทธา

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศรัทธา
สัตว์จำพวกที่มีhiri

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีhiri
สัตว์จำพวกที่มีโอดตูปปะ

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีโอดตูปปะ
สัตว์จำพวกที่มีศีล

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีศีล
สัตว์จำพวกที่มีปัญญา

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับสัตว์จำพวกที่มีปัญญา ๔

จบสูตรที่ ๒

๓. ปัญจสิกขาปทสูตร

[๓๙๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

พวกภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า ๔

[๓๙๓] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตั้งนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือ พวกทำปาณาติบาต
ย่อมคบค้ำ

กัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกทำปาณาติบาต พวกทำอทินนาทาน
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับพวกทำอทินนาทาน พวกทำกาเมสุมิฉฉาจาร
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับพวกทำกาเมสุมิฉฉาจาร พวกมุสาวาท ย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน กับพวกมุสาวาท
พวกดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอัน
เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ฯ

[๓๙๔] พวกเว้นขาดจากปาณาติบาต ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกเว้นขาดจากปาณาติบาต พวกเว้นขาดจากอหินนทาน
ย่อมคบค้ำกัน ย่อม
สมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากอหินนทาน
พวกเว้นขาดจากกาเมสุมิฉณาจาร ย่อม
คบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากกาเมสุมิฉณาจาร
พวกเว้นขาดจาก
มุสาวาท ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากมุสาวาท
พวกเว้น
ขาดจากดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน
กับพวกเว้นขาดจากดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่แห่งความ
ประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัตตกัมมปถสูตร

[๓๙๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือพวกทำปาณาติบาต ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม
กัน กับพวกทำปาณาติบาต พวกทำอหินนทาน ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน

กับพวกทำอหินนาทาน พวกทำกาเมสุมิจนจารย์ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน

กับพวกทำกาเมสุมิจนจารย์ พวกมุสาวาท ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวก

มุสาวาท พวกพูดส่อเสียด ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกพูดส่อเสียด

พวกพูดคำหยาบ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกพูดคำหยาบ
พวกพูด

เพื่อเจ้อ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกพูดเพื่อเจ้อ ฯ

[๓๙๖] พวกเว้นขาดจากปาณาติบาต ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกเว้นขาดจากปาณาติบาต พวกเว้นขาดจากอหินนาทาน
ย่อมคบค้ำกัน ย่อม

สมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากอหินนาทาน

พวกเว้นขาดกาเมสุมิจนจารย์ ย่อม

คบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากกาเมสุมิจนจารย์
พวกเว้นขาดจาก

มุสาวาท ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากมุสาวาท
พวกเว้น

ขาดจากคำส่อเสียด ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน

กับพวกเว้นขาดจากคำส่อเสียด

พวกเว้นขาดจากคำหยาบ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน

กับพวกเว้นขาดจาก

คำหยาบ พวกเว้นขาดจากคำเพื่อเจ้อ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวก

เว้นขาดจากคำเพื่อเจ้อ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ทสกัมมปถสูตร

[๓๙๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ

บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ญ ที่นั่นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน โดยธาตุเดียว คือพวกทำปาณาติบาต ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคมกัน

กับพวกทำปาณาติบาต พวกทำอทินนาทาน ... พวกทำกาเมสุมิฉนจาร
... พวก

มุสาวาท ... พวกพูดส่อเสียด ... พวกพูดคำหยาบ ... พวกพูดเพ้อเจ้อ ...
ย่อมคบ

ค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกพูดเพ้อเจ้อ พวกมือภิชฌามาก
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับพวกมือภิชฌามาก พวกมีจิตพยาบาทย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม

กัน กับพวกมีจิตพยาบาท พวกมิฉนาคิฐิ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิฉนาคิฐิ ฯ

[๓๙๘] พวกเว้นขาดจากปาณาติบาต ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกเว้นขาดจากปาณาติบาต พวกเว้นขาดจากอทินนาทาน ...
พวกเว้นขาดจาก

กาเมสุมิฉนจาร ... พวกเว้นขาดจากมุสาวาท ...

พวกเว้นขาดจากพูดส่อเสียด ...

พวกเว้นขาดจากพูดคำหยาบ ... พวกเว้นขาดจากพูดเพ้อเจ้อ
ย่อมคบค้ำกัน ย่อม

สมาคมกัน กับพวกเว้นขาดจากพูดเพ้อเจ้อ พวกไม่มีมือภิชฌา
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมกัน กับพวกไม่มีมือภิชฌา พวกมีจิตไม่พยาบาท ย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน กับพวกมีจิตไม่พยาบาท พวกสัมมาทิฐิ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม

กัน กับพวกสัมมาทิฐิ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อัญญกสิณสูตร

[๓๙๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน โดยธาตุเทียว คือพวกมิจฉาทิฐิ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิจฉาทิฐิ พวกมิจฉาสังกัปปะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวก

มิจฉาสังกัปปะ พวกมิจฉาวาจา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิจฉา

วาจา พวกมิจฉากัมมันตะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิจฉากัมมันตะ

พวกมิจฉาอาชีวะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาอาชีวะ
พวก

มิจฉาวายามะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาวายามะ
พวกมิจฉา

สติ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาสติ พวกมิจฉาสมาธิ
ย่อม

คบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาสมาธิ ฯ

[๔๐๐] พวกสัมมาทิฐิ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกสัมมา-
*ทิฐิ พวกสัมมาสังกัปปะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกสัมมาสังกัปปะ

พวกสัมมาวาจา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกสัมมาวาจา
พวกสัมมา

กัมมันตะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกสัมมากัมมันตะ
พวกสัมมา

อาชีวะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกสัมมาอาชีวะ
พวกสัมมาวายามะ

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกสัมมาวายามะ พวกสัมมาสติ
ย่อมคบ

ค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกสัมมาสติ พวกสัมมาสมาธิ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน กับพวกสัมมาสมาธิ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ทสสังคิกสูตร

[๔๐๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมกัน โดยธาตุเทียว คือพวกมิจฉาทิฐิ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิจฉาทิฐิ พวกมิจฉาสังกัปปะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวก

มิจฉาสังกัปปะ พวกมิจฉาวาจา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิจฉา

วาจา พวกมิจฉากัมมันตะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน
กับพวกมิจฉากัมมันตะ

พวกมิจฉาอาชีวะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาอาชีวะ
พวก

มิจฉาวายามะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาวายามะ
พวกมิจฉา

สติ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาสติ พวกมิจฉาสมาธิ
ย่อม

คบค้ำกัน ย่อมสมาคมกัน กับพวกมิจฉาสมาธิ พวกมิจฉาญาณะ
ย่อมคบค้ำกัน

ย่อมสมาคมนั้น กับพวกมิจฉาญาณะ พวกมิจฉาวิมุตติ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม

กัน กับพวกมิจฉาวิมุตติ ฯ

[๔๐๒] พวกสัมมาทิฐิ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น กับพวกสัมมา
ทิฐิ พวกสัมมาสังกัปปะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น
กับพวกสัมมาสังกัปปะ

พวกสัมมาวาจา ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น กับพวกสัมมาวาจา
พวกสัมมา

กัมมันตะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น กับพวกสัมมากัมมันตะ
พวกสัมมา

อาชีวะ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น กับพวกสัมมาอาชีวะ
พวกสัมมาวาายามะ

ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น กับพวกสัมมาวาายามะ พวกสัมมาสติ
ย่อมคบค้ำ

กัน ย่อมสมาคมนั้น กับพวกสัมมาสติ พวกสัมมาสมาธิ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อม

สมาคมนั้น กับพวกสัมมาสมาธิ พวกสัมมาญาณะ ย่อมคบค้ำกัน
ย่อมสมาคม

กัน กับพวกสัมมาญาณะ พวกสัมมาวิมุตติ ย่อมคบค้ำกัน ย่อมสมาคมนั้น
กับ

พวกสัมมาวิมุตติ ฯ

จบสูตรที่ ๗

[ในที่ทุกแห่งพึงทำอดีตอนาคตปัจจุบัน]

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสमाहितสูตร ๒. หุสสีลสูตร ๓. ปัญจสิกขา
- ปทสูตร ๔. สัตตกัมมปถสูตร ๕. หสกัมมปถสูตร
๖. อัญญัณคิกสูตร ๗. หสังคิกสูตร

จบหสกัมมปถวรรคที่ ๓

จตุตถวรรคที่ ๔

๑. จตัสสสูตร

[๔๐๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแลพระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุเหล่านี้มี ๔ อย่าง คือ
ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ภิกษุทั้งหลาย ธาตุ ๔ อย่างเหล่านี้แล
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปุพพสูตร

[๔๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความดำริดังนี้ว่า อะไรหนอเป็นความชุ่มชื้น อะไรเป็นโทษ
อะไรเป็นเครื่องสลัดออก แห่งปฐวีธาตุ อะไรเป็นความชุ่มชื้น อะไรเป็นโทษ
อะไรเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอาโปธาตุ อะไรเป็นความชุ่มชื้น อะไรเป็นโทษ
อะไรเป็นเครื่องสลัดออก แห่งเตโชธาตุ อะไรเป็นความชุ่มชื้น อะไรเป็นโทษ
อะไรเป็นเครื่องสลัดออก แห่งวาโยธาตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความดำริ
ดังนี้ว่า สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยปฐวีธาตุ
นี้เป็นความชุ่มชื้นแห่งปฐวีธาตุ
ปฐวีธาตุเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
นี้เป็นโทษแห่ง
ปฐวีธาตุ การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะในปฐวีธาตุ
นี้เป็นเครื่องสลัดออก
แห่งปฐวีธาตุ สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยอาโปธาตุ
นี้เป็นความชุ่มชื้นแห่ง

อาโปธาตุ อาโปธาตุเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
นี้เป็นโทษแห่งอาโปธาตุ การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะในอาโปธาตุ นี้เป็น
เครื่องสลัดออกแห่งอาโปธาตุ สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยเตโชธาตุ
นี้เป็น
ความเข้มข้นแห่งเตโชธาตุ เตโชธาตุเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งเตโชธาตุ การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะใน
เตโชธาตุ นี้เป็นเครื่องสลัดออกแห่งเตโชธาตุ
สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัย
วาโยธาตุ นี้เป็นความเข้มข้นแห่งวาโยธาตุ วาโยธาตุเป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งวาโยธาตุ
การกำจัดฉันทราคะ การ
ละฉันทราคะในวาโยธาตุ นี้เป็นเครื่องสลัดออกแห่งวาโยธาตุ ฯ

[๔๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ตราบเท่าที่เรายังไม่ได้ตราบชัดตามความเป็น
จริง ซึ่งความเข้มข้นโดยเป็นความเข้มข้น ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ
ซึ่งเครื่อง
สลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งธาตุเหล่านี้เพียงใด
เราก็อปปฏิญาณ
ไม่ได้ว่า เป็นผู้ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์
เพียงนั้น แต่เมื่อใด เราได้ตราบชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งความเข้มข้นโดยเป็น
ความเข้มข้น ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ
ซึ่งเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่อง

สลัดออก แห่งธาตุ ๔ เหล่านี้ เมื่อนั้น เราจึงปฎิญาณได้ว่า
เป็นผู้ได้ตรัสรู้พระ

อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
ในหมู่

สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ อนึ่ง
ญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นแก่เรา

ว่า วิมุตติของเราไม่กำเรบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด บัดนี้การเกิดอีกย่อมไม่มี
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อจริสูตร

[๔๐๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราได้เที่ยวแสวงหาความเข้มข้น

แห่งปฐวีธาตุ ได้พบความเข้มข้นแห่งปฐวีธาตุนั้นแล้ว

เราได้เห็นความเข้มข้น

แห่งปฐวีธาตุเท่าที่มีอยู่ด้วยดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้แสวงหาโทษแห่งปฐวีธาตุ ได้

พบโทษแห่งปฐวีธาตุนั้นแล้ว

เราได้เห็นโทษแห่งปฐวีธาตุเท่าที่มีอยู่ด้วยดีแล้วด้วย

ปัญญา เราได้แสวงหาเครื่องสลัดออกแห่งปฐวีธาตุ

ได้พบเครื่องสลัดออกแห่ง

ปฐวีธาตุนั้นแล้ว

เราได้เห็นเครื่องสลัดออกแห่งปฐวีธาตุเท่าที่มีอยู่ด้วยดีแล้วด้วย

ปัญญา ฯ

เราได้แสวงหาความเข้มข้นแห่งอาโปธาตุ ฯลฯ

เราได้แสวงหาความเข้มข้น

ขึ้นแห่งเตโชธาตุ ฯลฯ เราได้แสวงหาความเข้มข้นแห่งวาโยธาตุ

ได้พบความ

เข้มข้นแห่งวาโยธาตุนั้นแล้ว
เราได้เห็นความเข้มข้นแห่งวาโยธาตุน่าที่มียู
ด้วยดีแล้ว ด้วยปัญญา เราได้เที่ยวแสวงหาโทษแห่งวาโยธาตุนั้น
ได้พบโทษแห่ง
วาโยธาตุนั้นแล้ว
เราได้เห็นโทษแห่งวาโยธาตุน่าที่มียูด้วยดีแล้วด้วยปัญญา เรา
ได้แสวงหาเครื่องสลัดออกแห่งวาโยธาตุนั้น
ได้พบเครื่องสลัดออกแห่งวาโยธาตุนั้น
แล้ว
เราได้เห็นเครื่องสลัดออกแห่งวาโยธาตุน่าที่มียูด้วยดีแล้วด้วยปัญญา ฯ

[๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ตราบเท่าที่เรายังไม่ได้ตราบขัดตามความเป็น
จริง ซึ่งความเข้มข้นโดยเป็นความเข้มข้น ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ
ซึ่งเครื่อง
สลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งธาตุทั้ง ๔ เหล่านี้เพียงใด
เรากียัง
ปฎิญาณไม่ได้ว่า เป็นผู้ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก
พร้อมทั้ง
เทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและ
มนุษย์เพียงนั้น แต่เมื่อใด เราได้ตราบขัดตามความเป็นจริง
ซึ่งความเข้มข้นโดย
เป็นความเข้มข้น ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ
ซึ่งเครื่องสลัดออกโดยความเป็น
เครื่องสลัดออก แห่งธาตุทั้ง ๔ เหล่านี้ เมื่อนั้น
เราจึงปฎิญาณว่าเป็นผู้ได้ตรัสรู้
พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก
ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ อนึ่ง
ญาณทัสสนะได้เกิด

ขึ้นแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด บัดนี้
การเกิดอีกย่อม
ไม่มี ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. โนเจทสูตร

[๔๐๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ถ้าว่าความเข้มข้นแห่งปฐวีธาตุ

ไม่ได้มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายไม่พึงยินดีในปฐวีธาตุ

ก็เพราะความเข้มข้นแห่ง

ปฐวีธาตุมีอยู่แล ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในปฐวีธาตุ

ถ้าว่าโทยแห่งปฐวีธาตุ

ไม่ได้มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในปฐวีธาตุ

ก็เพราะโทยแห่ง

ปฐวีธาตุมีอยู่แล ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในปฐวีธาตุ

ถ้าว่าเครื่องสลัด

ออกแห่งปฐวีธาตุไม่ได้มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัด [ตน] ออกจาก

ปฐวีธาตุ ก็เพราะเครื่องสลัดออกจากปฐวีธาตุมีอยู่แล

ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงสลัด

[ตน] ออกจากปฐวีธาตุ ถ้าว่าความเข้มข้นแห่งอาโปธาตุไม่ได้มีแล้วไซร้

... แห่ง

เตโชธาตุไม่ได้มีแล้วไซร้ ...

ถ้าว่าความเข้มข้นแห่งวาโยธาตุไม่ได้มีแล้วไซร้ สัตว์

ทั้งหลายก็ไม่พึงยินดีในวาโยธาตุ

ก็เพราะความเข้มข้นแห่งวาโยธาตุมีอยู่แล

ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในวาโยธาตุ

ถ้าว่าโทยแห่งวาโยธาตุไม่ได้มีแล้วไซร้

สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในวาโยธาตุ
ถ้าว่าเครื่องสลัดออกแห่งวาโยธาตุ
ไม่ได้มีแล้วไซ้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัด [ตน] ออกจากวาโยธาตุ ก็เพราะ
เครื่องสลัดออกแห่งวาโยธาตุมีอยู่แล้ว ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงสลัด [ตน]
ออก
จากวาโยธาตุ ฯ

[๔๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตราบเท่าที่สัตว์เหล่านี้ยังไม่ทราบชัดตาม
ความเป็นจริง ซึ่งความเข้มข้นโดยเป็นความเข้มข้น
ซึ่งโหษโดยความเป็นโหษ
ซึ่งเครื่องสลัดออก โดยความเป็นเครื่องสลัดออกแห่งธาตุทั้ง ๔
เหล่านี้เพียงใด
สัตว์เหล่านี้ก็ยังสลัดตนออกไม่ได้ พรากออกไม่ได้
ยังไม่หลุดพ้นไปจากโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และจากหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ มีใจข้ามพ้นจากแดนกิเลสและวัฏฏะไม่ได้เพียงนั้น
ก็เมื่อใดแล

สัตว์เหล่านี้ได้ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเข้มข้นโดยเป็นความเข้มข้น ซึ่ง
โหษโดยความเป็นโหษ
ซึ่งเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกแห่งธาตุ
ทั้ง ๔ เหล่านี้ เมื่อนั้นสัตว์เหล่านี้ย่อมสลัดตนออกได้ พรากออกได้
หลุดพ้นไป
จากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
และจากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ
พราหมณ์เทวดาและมนุษย์ จึงได้มีใจข้ามพ้นจากแดนกิเลสและวัฏฏะอยู่
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ทุกขสูตร

[๔๑๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฐวีธาตุนี้
จักมีทุกข์โดยส่วน
เดียว อันทุกข์ติดตามถึง อันทุกข์หยั่งลงถึง อันสุขไม่หยั่งลงถึงแล้วไซร้
สัตว์
ทั้งหลายก็ไม่พึงยินดีในปฐวีธาตุ แต่เพราะปฐวีธาตุอันสุขติดตามถึง
อันสุขหยั่งลง
ถึง อันทุกข์ไม่หยั่งลงถึง ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในปฐวีธาตุนี้ ...
อาโปธาตุนี้ ...
เตโชธาตุนี้ ... วาโยธาตุนี้จักมีทุกข์โดยส่วนเดียว อันทุกข์ติดตามถึง
อันทุกข์
หยั่งลงถึง อันสุขไม่หยั่งลงถึงแล้วไซร้
สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงยินดีในวาโยธาตุ
แต่เพราะวาโยธาตุ อันสุขติดตามถึง อันสุขหยั่งลงถึง อันทุกข์ไม่หยั่งลงถึง
ฉะนั้น
สัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในวาโยธาตุ ฯ

[๔๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฐวีธาตุนี้จักมีสุขโดยส่วนเดียว อันสุขติด
ตามถึง อันสุขหยั่งลงถึง อันทุกข์ไม่หยั่งลงถึงแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึง
เบื่อหน่ายจากปฐวีธาตุ แต่เพราะปฐวีธาตุมีทุกข์ อันทุกข์ติดตามถึง
อันทุกข์หยั่ง
ลงถึง อันสุขไม่หยั่งลงถึง ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายจากปฐวีธาตุ
อาโป-
*ธาตุนี้ ... เตโชธาตุนี้ ... วาโยธาตุนี้จักมีสุขโดยส่วนเดียว
อันสุขติดตามถึง อัน
สุขหยั่งลงถึง อันทุกข์ไม่หยั่งลงถึงแล้วไซร้
สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายจาก

วาโยธาดุ แต่เพราะวาโยธาดุมิทุกซ์ อันทุกซ์ติดตามถึง อันทุกซ์หยั่งลงถึง
อัน

สุขไม่หยั่งลงถึง ฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงเปื้อนนายจากวาโยธาดุ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อภินันทนสูตร

[๔๑๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดยอมชื่นชมปฐวีธาตุ
ผู้นั้น

ชื่อว่ายอมชื่นชมทุกซ์ ผู้ใดยอมชื่นชมทุกซ์

เรากล่าวว่าผู้นั้นไม่หลุดพ้นจากทุกซ์

ผู้ใดยอมชื่นชมอาโปธาตุ ... ผู้ใดยอมชื่นชมเตโชธาตุ ...

ผู้ใดยอมชื่นชมวาโยธาตุ

ผู้นั้นชื่อว่าชื่นชมทุกซ์ ผู้ใดชื่นชมทุกซ์ เรากล่าวว่า

ผู้นั้นไม่หลุดพ้นจากทุกซ์

ดังนี้ ฯ

[๔๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดยอมไม่ชื่นชมปฐวีธาตุ ผู้นั้นชื่อว่าไม่
ชื่นชมทุกซ์ ผู้ใดไม่ชื่นชมทุกซ์ เรากล่าวว่าผู้นั้นหลุดพ้นจากทุกซ์
ผู้ใดไม่ชื่นชม

อาโปธาตุ ... ผู้ใดไม่ชื่นชมเตโชธาตุ ... ผู้ใดไม่ชื่นชมวาโยธาตุ

ผู้นั้นชื่อว่าไม่

ชื่นชมทุกซ์ ผู้ใดไม่ชื่นชมทุกซ์ เรากล่าวว่าผู้นั้นหลุดพ้นจากทุกซ์ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อุปปาทสูตร

[๔๑๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิด ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งปฐวีธาตุ นั้นเป็นความเกิดแห่งทุกข์ เป็นที่ตั้งแห่งโรค

เป็นความปรากฏแห่งชรามรณะ ความเกิด ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งอาโปธาตุ ... แห่งเตโชธาตุ ... แห่งวาโยธาตุ นั้นเป็นความเกิดแห่งทุกข์

เป็นที่ตั้งแห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชรามรณะ ฯ

[๔๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับ ความสงบ ความสูญสิ้นแห่งปฐวีธาตุ นั้นเป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบแห่งโรค เป็นความสูญสิ้น

แห่งชรามรณะ ความดับ ความสงบ ความสูญสิ้นแห่งอาโปธาตุ ... แห่งเตโช-

*ธาตุ ... แห่งวาโยธาตุ นั้นเป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบแห่งโรค เป็น

ความสูญสิ้นแห่งชรามรณะ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

[๔๑๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุเหล่านี้มี ๔ อย่างคือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ

ก็สมณะหรือพราหมณ์บางพวกย่อมไม่

ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเข้มข้น โทษ

และเครื่องสลัดออกแห่งธาตุ

ทั้ง ๔ เหล่านี้ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น

ย่อมไม่ได้รับสมมติว่าเป็นสมณะใน

หมู่สมณะ ย่อมไม่ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ ในหมู่พราหมณ์

ท่านสมณพราหมณ์

เหล่านั้นย่อมไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์

แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ฯ

[๔๑๗] ดูกฤกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ย่อม
ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเข้มข้น โทษ
และเครื่องสลัดออกแห่งธาตุ

ทั้ง ๔ เหล่านี้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล
ย่อมได้รับสมมติว่าเป็นสมณะ

ในหมู่สมณะ ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
และท่านเหล่านั้น

ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
และประโยชน์แห่งความ

เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ ฯ
จบสูตรที่ ๘

๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

[๔๑๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย ธาตุเหล่านี้มี ๔ อย่างคือ
ปฐวี-

*ธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ
ก็สมณะหรือพราหมณ์บางพวกย่อมไม่

ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเหตุเกิด ความดับ ความเข้มข้น โทษ และ
เครื่องสลัดออกแห่งธาตุทั้ง ๔ เหล่านี้ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น
ย่อมไม่ได้

รับสมมติว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ

ไม่ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งเหตุเกิด

ความดับ ความเข้มข้น โทษและเครื่องสลัดออกแห่งธาตุทั้ง ๔ เหล่านี้ ... ๫

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๓

[๔๑๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็สมณะหรือพราหมณ์บางพวก

ย่อมไม่ทราบชัด ซึ่งปฐวีธาตุ เหตุเกิดแห่งปฐวีธาตุ ความดับแห่งปฐวีธาตุ

ปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งปฐวีธาตุ ย่อมไม่ทราบชัดซึ่งอาโปธาตุ ...

ซึ่ง

เตโชธาตุ ... ซึ่งวาโยธาตุ เหตุเกิดแห่งวาโยธาตุ ความดับแห่งวาโยธาตุ

ปฏิบัติ

เครื่องให้ถึงความดับแห่งวาโยธาตุ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น

ย่อมไม่ได้รับ

สมมติว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ

ไม่ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์

และท่านเหล่านั้น ย่อมไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ

หรือ

ประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง

ในปัจจุบัน

เข้าถึงอยู่ ๫

[๔๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์บางพวกย่อมทราบ

ชัด ซึ่งปฐวีธาตุ เหตุเกิดแห่งปฐวีธาตุ ความดับแห่งปฐวีธาตุ

ปฏิบัติเครื่องให้

ถึงความดับแห่งปฐวีธาตุ ย่อมทราบชัด ซึ่งอาโปธาตุ ... ซึ่งเตโชธาตุ ...

ซึ่ง

วาโยธาดุ เหตุเกิดแห่งวาโยธาดุ ความดับแห่งวาโยธาดุ
ปฏิบัติเครื่องให้ถึง
ความดับแห่งวาโยธาดุ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น
ย่อมได้รับสมมติว่าเป็น
สมณะในหมู่สมณะ ได้รับสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
และท่านเหล่า
นั้นย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความ
เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบจตุตถวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จตัสสสูตร ๒. ปุพพสูตร ๓. อจริสูตร ๔. โนเจตสูตร
๕. ทุกขสูตร ๖. อภินันทนสูตร ๗. อุปปาตสูตร ๘. สมณ
พราหมณสูตรที่ ๑ ๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ๑๐. สมณ
พราหมณสูตรที่ ๓

จบธาตุสังยุตต์ที่ ๒

อนมตฺตคคสังยุตต์

ปฐมวรรคที่ ๑

๑. ตินกัณฐสูตร

[๔๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น
เบื้องต้นปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชาเป็นที่กำกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ

ไว้ ห่องเทียวไปมาอยู่ ที่สุดเปื่องตันยอมไม่ปรากฏ ฯ

[๔๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า บุรุษตัดทอนหญ้า ไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้ แล้วจึงรวมกันไว้ ครั้นแล้ว พึงกระทำให้เป็น มัดๆ ละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่า นี่เป็นมารดาของเรา

นี่เป็นมารดาของมารดา

ของเรา โดยลำดับ มารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนว่า หญ้า

ไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้ พึงถึงการหมดสิ้นไป ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเปื่องตันเปื่องปลายไม่ได้

เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชา

เป็นที่กางกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ห่องเทียวไปมาอยู่ ที่สุดเปื่องตัน

ยอมไม่ปรากฏ พวกเธอได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ ได้เพิ่มพูน

ปฐพีที่เป็นป่าช้า ตลอดกาลนาน เหมือนฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียง

เท่านั้น พอทีเดียวเพื่อจะเปื้อนนายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนด พอเพื่อ

จะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปฐวิสสูตร

[๔๒๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สงสารนี้กำหนดที่สุดเปื่องตัน

เปื่องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชาเป็นที่กางกั้น

มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ

ไว้ ห่องเทียวไปมาอยู่ ที่สุดเปื่องตันยอมไม่ปรากฏ ฯ

[๔๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า บุรุษปั้นมหาปฐพีนี้ให้เป็น

ก้อน ก้อนละเท่าเม็ดกระเบาแล้ววางไว้ สมมติว่า นี่เป็นบิดาของเรา
นี่เป็นบิดา

ของบิดาของเรา โดยลำดับ บิดาของบิดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด
ส่วนมหาปฐพี

นี้ พึงถึงการหมดสิ้นไป ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุด
เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ
พวกเธอได้เสวย

ทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ ได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้า
ตลอดกาลนาน

เหมือนฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้
พอทีเดียวเพื่อจะเบื่อหน่าย

ในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ
จบสูตรที่ ๒

๓. อัสนสูตร

[๔๒๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น

ต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน
น้ำตาที่หลัง

ไหลของพวกเธอผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่

เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอ

ใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง
๔

สิ่งไหนจะมากกว่ากัน ฯ

ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ ย่อมทราบ
ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า

น้ำตาที่หลังไหลออกของพวกข้า-

*พระองค์ ผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่

เพราะการประสบสิ่งที่ไม่พอใจ

เพราะการพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้แหละ มากกว่า
ส่วนน้ำใน

มหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย ฯ

[๔๒๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทลลฺหํ พวกเธอทราบธรรมที่เรา

แสดงแล้วอย่างนี้ อุทลลฺหํ น้ำตาที่หลังไหลออกของพวกเธอ

ผู้ท่องเที่ยวไปมา ฯล

โดยกาลนานนี้แหละ มากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

พวก

เธอได้ประสบมรณกรรมของมารดาตลอดกาลนาน

น้ำตาที่หลังไหลออกของเธอ

เหล่านั้น ผู้ประสบมรณกรรมของมารดา คร่ำครวญร้องไห้อยู่

เพราะประสบสิ่ง

ที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ นั้นแหละ มากกว่า ส่วนน้ำใน
มหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของบิดา ...

ของ

พี่ชายน้องชาย พี่สาวน้องสาว ... ของบุตร ... ของธิดา ...

ความเสื่อมแห่งญาติ ...

ความเสื่อมแห่งโคณะ ... ได้ประสบความเสื่อมเพราะโรค ตลอดกาลนาน

น้ำตา

ที่หลังไหลออกของเธอเหล่านั้น ผู้ประสบความเสื่อมเพราะโรค

คร่ำครวญร้องไห้

อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ

นั้นแหละมาก

กว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่า

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯล ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็เหตุ

เพียงเท่านี้ พอทีเดียวเพื่อจะเปื้อนนายในสังฆาทิปปะ
พอเพื่อจะคลายกำหนด
พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ชีรสูตร

[๔๒๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น
เบื้องปลายไม่ได้ ฯล ฯ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
น้านมมารดาที่
พวกเธอผู้ท่องเที่ยวไปมาอยู่โดยกาลนานนี้ ต็มแล้ว กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง
๔
ไหนจะมากกว่ากัน ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ย่อม
ทราบธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว
น้านมมารดาที่พวกข้าพระองค์ผู้
ท่องเที่ยวไปมาอยู่โดยกาลนาน ต็มแล้วนั้นแหละ มากกว่า
น้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔
ไม่มากกว่าเลย ฯ

[๔๒๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฤกษ์ๆ พวกเธอทราบธรรมที่เรา
แสดงแล้วอย่างนี้ ฤกษ์แล้ว
น้านมมารดาที่พวกเธอผู้ท่องเที่ยวไปมาอยู่โดยกาลนาน
เต็มแล้วนั้นแหละ มากกว่า น้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย
ข้อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯล ฯ
พอเพื่อจะ
หลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปัพพตสูตร

[๔๒๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ฯลฯ
เมื่อภิกษุรูปนั้นนั่งเรียบร้อย
แล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัปหนึ่ง นาน
เพียงไรหนอแล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ กัปหนึ่งนานแล มิใช่ง่ายที่จะนับกับ
นั้นว่าเท่านี้ปี เท่านี้ ๑๐๐ ปี เท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี ฯ

ภิก. ก็พระองค์อาจจะอุปมาได้ไหม พระเจ้าข้า ฯ

[๔๓๐] พ. อาจอุปมาได้ ภิกษุ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูกรภิกษุ
เหมือนอย่างว่า ภูเขาหินลูกใหญ่ยาวโยชน์หนึ่ง กว้างโยชน์หนึ่ง
สูงโยชน์หนึ่ง

ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ

บุรุษพึงเอาผ้าแคว้นกาสิมาแล้วปิดภูเขานั้น

๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พึงถึงการหมดไป สิ้นไป เพราะความ
พยายามนี้ ยังเร็วกว่าแล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงการหมดไป สิ้นไป กัปนาน
อย่างนี้แล บรรดากัปที่นานอย่างนี้ พวกเธอท่องเที่ยวไปแล้ว มิใช่หนึ่งกับ
มิใช่

ร้อยกับ มิใช่พันกับ มิใช่แสนกับ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารนี้
กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็เหตุเพียงเท่านี้

พอที่เดียวเพื่อจะเปื้อน่าย ในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนด
พอเพื่อจะ

หลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สาสปสูตร

[๔๓๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ครั้นนั้นแล

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นภิกษุนั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กับหนึ่งนานเพียงไรหนอแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ กับหนึ่งนานแล มิใช่่ง่ายที่จะนับกับ
นั้นว่า เท่านี้ปี ฯลฯ หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี ฯ

ภิก. ก็พระองค์อาจจะอุปมาได้ใหม่ พระเจ้าข้า ฯ

[๔๓๒] พ. อาจอุปมาได้ ภิกษุ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูกรภิกษุ

เหมือนอย่างว่า นครที่ทำด้วยเหล็ก ยาวโยชน์ ๑ กว้างโยชน์ ๑ สูงโยชน์ ๑

เต็มด้วยเมล็ดพันธุ์ฝักกาด มีเมล็ดพันธุ์ฝักกาดรวมกันเป็นกลุ่มก้อน

บุรุษพึงหยิบ

เอาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเมล็ดหนึ่งๆ

ออกจากนครนั้นโดยล่งไปหนึ่งร้อยปีต่อเมล็ด

เมล็ดพันธุ์ฝักกาดกองใหญ่นั้น พึงถึงความสิ้นไป หหมดไป

เพราะความพยายาม

นี้ ยังเร็วกว่าแล ส่วนกับหนึ่งยังไม่ถึงความสิ้นไป หหมดไป

กับนานอย่างนี้แล

บรรดากับที่นานอย่างนี้ พวกเธอท่องเที่ยวไปแล้วมิใช่หนึ่งกับ มิใช่ร้อยกับ
มิใช่

พันกับ มิใช่แสนกับ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า

สงสารนี้กำหนดที่สุดเปื่อง

ต้นเปื่องปลายไม่ได้ ฯลฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สาวกสูตร

[๔๓๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ครั้นนั้นแล

ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นภิกษุเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูล

ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กับทั้งหลายที่ผ่านไปแล้ว

ล่งไป

แล้ว มากเท่าไรหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัปทั้งหลายที่ผ่านไปแล้ว
ล่วงไปแล้ว มีมาก มิใช่ง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เท่านี้กัป เท่านี้ ๑๐๐ กัป
เท่านี้ ๑,๐๐๐ กัป หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ กัป ฯ

ภ. ก็พระองค์อาจจะอุปมาได้ไหม พระเจ้าข้า ฯ

[๔๓๔] พ. อาจอุปมาได้ ภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย มีสาวก ๔ รูปในศาสนานี้ เป็นผู้มีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิต ๑๐๐
ปี

หากว่าท่านเหล่านั้นพึงระลึกถอยหลังไปได้วันละแสนกัป
กัปที่ท่านเหล่านั้นระลึก

ไม่ถึงเพียงยังมีอยู่อีก สาวก ๔ รูปของเราผู้มีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิต ๑๐๐ ปี
พึงทำ

กาละโดยล่วงไป ๑๐๐ ปีๆ โดยแท้แล กัปที่ผ่านไปแล้ว ล่วงไปแล้ว
มีจำนวน

มากอย่างนี้แล มิใช่ง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เท่านี้กัป เท่านี้ร้อยกัป เท่านี้
พันกัป หรือว่าเท่านี้แสนกัป ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า
สงสารนี้กำหนดที่

สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯล ฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. คงคาสูตร

[๔๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทก-
*นิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล

พราหมณ์ผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มี

พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้

ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นพราหมณ์นั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว

แล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ กัปที่ผ่านไปแล้ว
ล่วง

ไปแล้ว มากเท่าไรหนอแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรพราหมณ์ กัปทั้งหลายที่ผ่านไปแล้ว ล่วง
ไปแล้ว มากแล มิใช่ง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เทานี้กัป เทานี้ ๑๐๐ กัป
เทานี้ ๑,๐๐๐ กัป หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ กัป ฯ

พราหมณ์. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็พระองค์อาจจะอุปมาได้ไหม ฯ

[๔๓๖] พ. อาจอุปมาได้ พราหมณ์ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดุกร
พราหมณ์ แม่น้ำคงคานี้ย่อมเกิดแต่ที่ใด และย่อมถึงมหาสมุทร ณ ที่ใด
เมล็ดทรายในระยะนี้ไม่เป็นของง่ายที่จะกำหนดได้ว่า เทานี้เมล็ด เทานี้
๑๐๐ เมล็ด

เทานี้ ๑,๐๐๐ เมล็ด หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ เมล็ด ดุกรพราหมณ์
กัปทั้งหลายที่

ผ่านไปแล้ว ล่วงไปแล้ว มากกว่าเมล็ดทรายเหล่านั้น

มิใช่ง่ายที่จะนับกัปเหล่า

นั้นว่า เทานี้กัป เทานี้ ๑๐๐ กัป เทานี้ ๑,๐๐๐ กัป หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐
กัป

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้
เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นที่กำกวม มีตณหาเป็นเครื่องประกอบไว้
ท่องเที่ยวไป

มาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นไม่ปรากฏ สัตว์เหล่านั้นได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน
ความ

พินาศ ได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้าตลอดกาลนานเหมือนฉะนั้น

ดุกรพราหมณ์

ก็เหตุเพียงเทานี้ พอทีเดียวเพื่อจะเปื้อนนายในสังขารทั้งปวง

พอเพื่อจะคลาย

กำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๓๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ผู้นั้นได้กราบทูล
ว่า แฉ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านพระโคตม แฉ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านพระโคตม ขอ
พระโคตมผู้เจริญ จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต

ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ทัณฑสูตร

[๔๓๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัส
เรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุด
เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชาเป็นที่กางกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่อง
ประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ ฯลฯ
[๔๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่อนไม้ที่บุคคลโยนขึ้นบนอากาศ บางคราว
กิตกลงทางโคน บางคราวกิตกลงทางขวาง บางคราวกิตกลงทางปลาย
แม้ฉันใด
สัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชชาเป็นที่กางกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้
ท่องเที่ยว
ไปมาอยู่ ก็ฉันนั้นแล บางคราวก็จากโลกนี้ไปสู่ปรโลก
บางคราวก็จากปรโลกมา
สู่โลกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลาย
ไม่ได้ ฯลฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปุคคลสูตร

[๔๔๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขต-
*พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯ

[๔๔๑] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้กำหนด
ที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ
เมื่อบุคคลหนึ่งท่องเที่ยวไปมาอยู่ตลอดกับหนึ่ง
พึงมีโครงกระดูก ร่างกระดูก กองกระดูก ใหญ่เท่าภูเขาเวปุลละนี้ ถ้ากอง

กระดุกนั้นพึงเป็นของที่จะชนมารวมกันได้ และกระดุกที่ได้สั่งสมไว้แล้ว
ก็ไม่พึง

หมดไป ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลาย
ไม่ได้ ฯลฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๔๒] พระผู้มีพระภาค ผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้
แล้ว จึงตรัสพระคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

เราผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ได้กล่าวไว้ดังนี้ว่า กระดุกของ
บุคคลคนหนึ่งทีละสมไว้กับหนึ่ง พึงเป็นกองเท่าภูเขา ก็ภูเขาที่
เรากล่าวนั้น คือ ภูเขาใหญ่ชื่อเวปุลละ อยู่ทิศเหนือของ
ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ อันมีภูเขาล้อมรอบ
เมื่อใดบุคคลเห็นอริยสัจ คือทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความ
ล่วงพ้นทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ ๘ อันยังสัตว์ให้ถึงความ
สงบทุกข์ ด้วยปัญญาอันชอบ เมื่อนั้น เขาท่องเที่ยว ๗
ครั้งเป็นอย่างมาก ก็เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสิ้นสัญญาชน
ทั้งปวง ดังนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปฐมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตินกัณฐสูตร ๒. ปฐวิสูตร ๓. อัสนสูตร
๔. ชีรสูตร ๕. ปัพพตสูตร ๖. สาสปสูตร ๗. สาวก-
สูตร ๘. คงคาสูตร ๙. ทัณทสูตร ๑๐. บุคคลสูตร ฯ

ทุติยวรรคที่ ๒

บุคคลตสูตร

[๔๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุด
เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชาเป็นที่กางกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่อง
ประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ
เธอทั้งหลายเห็น
หุคตบุรุษผู้มีมือและเท้าไม่สมประกอบ พึงลงสันนิษฐานในบุคคลนี้ว่า
เราทั้งหลาย
ก็เคยเสวยทุกข์เห็นปานนี้มาแล้ว โดยกาลนานนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะว่า
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

สุขิตสูตร

[๔๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่
สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชาเป็นที่กางกั้น
มีตัณหาเป็น
เครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ ...
เธอทั้งหลาย
เห็นบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข มีบริวารคอยรับใช้
พึงลงสันนิษฐานใน
บุคคลนี้ว่า เราทั้งหลายก็เคยเสวยสุขเห็นปานนี้มาแล้วโดยกาลนานนี้
ชื่อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารกำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ
พอเพื่อ
จะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓ ตึงสมัตตาสสูตร

[๔๔๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล ภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูป ทั้งหมด

ล้วนแต่เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ถือเถียวบิณฑบาตเป็นวัตร

ถือน้ำบังสุกุลเป็นวัตร

ถือน้ำใสไตรจีวรเป็นวัตร แต่ทั้งหมดล้วนยังเป็นผู้มีสังโยชน้อย เข้าไปเฝ้าพระ

ผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๔๔๖] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า ภิกษุชาวเมือง ปาวาประมาณ ๓๐ รูปเหล่านี้แล ทั้งหมดล้วนถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือน้ำบังสุกุลเป็นวัตร

ทั้งหมดล้วน ยังมีสังโยชน์ ถ้ากระไรหนอ

เราพึงแสดงธรรมโดยประการที่ภิกษุเหล่านี้จะพึงมี

จิตหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น ณ อาสนะนี้ที่เดียว ลำดับนั้นแล

พระ-

*ผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระ-

*ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯ

[๔๔๗] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้กำหนด ที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้ยังมีอวิชชาเป็นที่กางกั้น มีตัณหา

เป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ พวกเธอ

จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

โลหิตที่หลังไหลออกของพวกเธอผู้ท่องเที่ยวไปมา

ซึ่งถูกตัดศีรษะโดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔
สิ่งไหนจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์ทั้งหลายย่อมทราบธรรม

ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า

โลหิตที่หลังไหลออกของพวกข้าพระองค์ผู้

ท่องเที่ยวไปมา ซึ่งถูกตัดศีรษะโดยกาลนานนี้แหละมากกว่า

ส่วนน้ำในมหาสมุทร

ทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย ดังนี้ ฯ

[๔๔๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถูกอะไร พวกเธอทราบธรรมที่เราแสดง

แล้วอย่างนี้ ถูกแล้ว โลหิตที่หลังไหลออกของพวกเธอ

ผู้ท่องเที่ยวไปมาซึ่งถูก

ตัดศีรษะโดยกาลนานนี้ นี่แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔

ไม่มากกว่าเลย

เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นโค ซึ่งถูกตัดศีรษะตลอดกาลนาน

โลหิตที่หลังไหลออก

นั่นแหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

เมื่อเธอทั้งหลาย

เกิดเป็นกระบือ ซึ่งถูกตัดศีรษะตลอดกาลนาน

โลหิตที่หลังไหลออกนั่นแหละ

มากกว่า ... เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นแกะ ... เกิดเป็นแพะ ... เกิดเป็นเนื้อ

... เกิด

เป็นสุกร ... เกิดเป็นไก่ ... เมื่อพวกเธอถูกจับตัดศีรษะโดยข้อหาว่า

เป็นโจรฆ่า

ชาวบ้านตลอดกาลนาน โลหิตที่หลังไหลออกนั่นแหละมากกว่า ...

ถูกจับตัดศีรษะ

โดยข้อหาว่าเป็นโจรคิดปล้น ... ถูกจับตัดศีรษะ

โดยข้อหาว่าเป็นโจรประพาศพิณ

ในภรรยาของผู้อื่น ตลอดกาลนาน โลหิตที่หลังไหลออกนั่นแหละมากกว่า
น้ำ

ในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะว่าสงสารนี้กำหนด

ที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ... พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๔๙] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างพอใจชื่นชม
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้อยู่
จิตของ

ภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูป พ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔ มาตุสูตร

[๔๕๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้อง

ปลายไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นมารดา โดยกาลนานนี้

มิใช่หาได้ง่ายเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้
ฯลฯ

พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

[สูตรทั้งปวงก็มีเปยยาลอย่างเดียวกันนี้]

๕ ปีตุสูตร

[๔๕๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น

เปื่องปลายไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นบิดา โดยกาลนานนี้
มิใช่หาได้ง่ายเลย
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖ ภาตสูตร

[๔๕๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น
เปื่องปลายไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นพี่ชายน้องชาย โดยกาลนานนี้
มิใช่หา
ได้ง่ายเลย ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗ ภคินีสูตร

[๔๕๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ
ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเปื่อง
ปลายไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นพี่หญิงน้องหญิง โดยกาลนานนี้
มิใช่หาได้
ง่ายเลย ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘ ปุตตสูตร

[๔๕๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น
เบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นบุตร โดยกาลนานนี้
มิใช่หาได้ง่ายเลย
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙ อิติสูตร

[๔๕๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น
เบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นที่กางกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ
ไว้ ห่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ
สัตว์ที่ไม่เคยเป็นธิดาโดย
กาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่ายเลย ช้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะว่าสงสารนี้กำหนดที่สุด
เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นที่กางกั้น
มีตัณหาเป็นเครื่อง
ประกอบไว้ ห่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ ภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอได้เสวยทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศ
ได้เพิ่มพูนปฐพีที่เป็นป่าช้า
ตลอดกาลนาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้
พอทีเดียวเพื่อจะเบื่อหน่าย
ในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐ เวปุลลปัพพตสูตร

[๔๕๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌมกุฏ เขตพระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ดังนี้ ฯ

[๔๕๗] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตั้งนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้
กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้
เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชชาเป็นที่กางกั้น มี
ตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่
ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว เวปุลลบรรพตนี้ได้ชื่อว่า ปาจิณวังสะ
สมัยนั้นแล หมู่มนุษย์ได้ชื่อว่า ติวรา หมู่มนุษย์ชื่อติวรา

มีอายุประมาณสี่หมื่นปี

หมู่มนุษย์ชื่อติวราขึ้นปาจิณวังสบรรพตเป็นเวลา ๔ วัน ลงก็เป็นเวลา ๔ วัน
สมัย

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กกุสันธ

เสด็จอุบัติขึ้น

ในโลก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธ
มีพระสาวก

คู่หนึ่ง เป็นคู่เลิศ เป็นคู่เจริญ ชื่อว่าวิธูระ และสญชีวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอจงดูเถิด ชื่อแห่งภูเขานี้แน่แล อันตรธานไปแล้ว

มนุษย์เหล่านั้นกระทำ

กาละไปแล้ว และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว
สังขารทั้งหลาย

ไม่เที่ยงอย่างนี้ ไม่ยั่งยืนอย่างนี้ ไม่น่าชื่นใจอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็เหตุ

เพียงเท่านั้น พอทีเดียวเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง

พอเพื่อจะคลายกำหนัด

พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๕๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ภูเขาวะปุลละนี้มีชื่อว่า วงกฏ สมัยนั้นแล หมู่มนุษย์มีชื่อว่า โรหิตัสสะ มีอายุประมาณสามหมื่นปี มนุษย์ชื่อว่าโรหิตัสสะขึ้นวงกฏบรรพตเป็นเวลา ๓ วัน ลงก็เป็นเวลา ๓ วัน สมัยนั้น

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโกนาคมนะ เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โกนา-

*คมนะ มีพระสาวกคนหนึ่ง เป็นคู่เลิศ เป็นคู่เจริญ ชื่อว่าภิกขุโทยสและอุตตระ
ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงดูเถิด ชื่อแห่งภูเขานี้ขึ้นแลอันตรธานไปแล้ว มนุษย์

เหล่านั้นทำกาละไปแล้ว และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว สังขาร

ทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ฯลฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๕๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว เวปุลลบรรพตนี้มีชื่อว่า สุปัสสะ สมัยนั้นแล หมู่มนุษย์มีชื่อว่าสุปปิยา

หมู่มนุษย์ชื่อสุปปิยามีอายุประมาณ

สองหมื่นปี หมู่มนุษย์ที่ชื่อว่าสุปปิยาขึ้นสุปัสสบรรพต เป็นเวลา ๒ วัน ลงก็เป็น

เวลา ๒ วัน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า กัสสป เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนาม

ว่ากัสสป ได้มีพระสาวกคนหนึ่ง เป็นคู่เลิศ เป็นคู่เจริญ

ชื่อว่าติสสและการทวาชะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงดูเถิด ชื่อแห่งภูเขานี้ขึ้นแลอันตรธานไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้นกระทำกาละไปแล้ว

และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพาน

แล้ว สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ฯลฯ พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๖๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็บัดนี้แล ภูเขาวะปุลละนี้มีชื่อเวปุลละทีเดียว

ก็บัดนี้หมู่มนุษย์เหล่านี้มีชื่อว่ามาคร หมู่มนุษย์ที่ชื่อมาครมีอายุน้อย
นิดหน่อย ผู้ใด

มีชีวิตอยู่นาน ผู้นั้นมีอายุเพียงร้อยปี น้อยกว่าก็มี เกินกว่าก็มี
หมู่มนุษย์ชื่อมาคร

ขึ้นเวปุลลบรรพตเพียงครู่เดียว ลงก็เพียงครู่เดียว และบัดนี้
พระอรหันตสัมมา-

*สัมพุทโธเจ้าพระองค์นี้ เสด็จจวบตีขึ้นแล้วในโลก ก็เราแลมีสาวกคนหนึ่ง
เป็นคู่

เลิศ เป็นคู่เจริญ ชื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะ ดุกรภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้นก็
จักมี และชื่อแห่งบรรพตนี้จักอันตรธาน หมู่มนุษย์เหล่านี้จักทำกาละ
และเราก็

จักปรินิพพาน ดุกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้
ไม่ยั่งยืนอย่างนี้

ไม่น่าชื่นใจอย่างนี้ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้
พอทีเดียวเพื่อจะเบื่อ

หน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้ ฯ

[๔๖๑] พระผู้มีพระภาค ผู้สุดตสาดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้
จบลงแล้ว จึงตรัสพระคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ปาจิณวังสบรรพตของหมู่มนุษย์ชื่อติวระ วงกฏบรรพตของหมู่
มนุษย์ชื่อโรหิตัสสะ สุปัสสบรรพตของหมู่มนุษย์ชื่อสุปปิยา
และเวปุลลบรรพตของหมู่มนุษย์ชื่อมาคระ สังขารทั้งหลาย
ไม่เที่ยงหนอ มีอันเกิดขึ้นแลเสื่อมไปเป็นธรรมดา ครั้นเกิด
ขึ้นแล้วย่อมดับไป ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับไป
เป็นสุข ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทุคคตสูตร ๒. สุขิตสูตร ๓. ติงสมัตตาสสูตร

๔. มาตุสูตร ๕. ปิตุสูตร ๖. ภาตสูตร

๗. ภคินีสูตร ๘. ปุตตสูตร ๙. ธิดสูตร

๑๐. เวปุลลปัพพตสูตร

จบอนมตคคสังยุตต์ที่ ๓

กัสสปสังยุตต์

๑. สันตญญสูตร

[๔๖๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจิวร

ตามมีตามได้และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยจิวรตามมี
ตามได้

ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร เพราะเหตุแห่งจิวร ไม่ได้จิวร ก็ไม่สะดุ้ง
ครั่นได้

จิวรแล้ว ก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่อง
สลัดออก ย่อมใช้สอย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาต
ตามมีตามได้

และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมี
ตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต
ไม่ได้บิณฑบาต

ก็ไม่สะดุ้ง ครั่นได้บิณฑบาตแล้ว ก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่พัวพัน
มีปกติเห็นโทษ

มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมบริโภค ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัสสปนี้เป็นผู้สันโดษ

ด้วยเสนาสนะตามมีตามได้
และเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วย
เสนาสนะตามมีตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร
เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ

ไม่ได้เสนาสนะ ก็ไม่สะดุ้ง ครั่นได้เสนาสนะแล้ว ก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจ ไม่

พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมใช้สอย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

กัศสปนี้เป็นผู้สันโดษด้วยเภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ตามมีตามได้
และ

เป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วยเภสัชบริวาร
ซึ่งเป็นปัจจัยแห่ง

คนไข้ตามมีตามได้ ไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร

เพราะเหตุแห่งเภสัชบริวารซึ่ง

เป็นปัจจัยแห่งคนไข้ ไม่ได้เภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ ก็ไม่สะดุ้ง
ครั้นได้เภสัชบริวารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้แล้ว ก็ไม่ยินดี ไม่ติดใจ
ไม่พัวพัน

มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมบริโภค ฯ

[๔๖๓] เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราทั้งหลายจักเป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้

และจักเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณ

แห่งความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ จักไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร
เพราะ

เหตุแห่งจีวร ไม่ได้จีวรแล้ว ก็จักไม่สะดุ้ง ครั้นได้จีวรแล้ว จักไม่ยินดี
ไม่ติดใจ

ไม่พัวพัน จักเป็นผู้มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ใช้สอย
[พึงทำ

อย่างนี้ทุกบท] เราทั้งหลายจักเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้
ฯลฯ จักเป็น

ผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ฯลฯ

จักเป็นผู้สันโดษด้วยเภสัชบริวารซึ่งเป็น

ปัจจัยแห่งคนไข้ตามมีตามได้

จักเป็นผู้กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษด้วย

เภสัชบริวาร ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ตามมีตามได้

จักไม่ถึงการแสวงหาอันไม่ควร

เพราะเหตุแห่งเกสัชบริหารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้
ไม่ได้เกสัชบริหารซึ่งเป็นปัจจัย
แห่งคนไข้ ก็ไม่สะดุ้ง ครั้นได้เกสัชบริหารซึ่งเป็นปัจจัยแห่งคนไข้แล้ว
ก็ไม่ยินดี
ไม่ติดใจ ไม่พัวพัน จักเป็นผู้มีปกติเห็นโทษ
มีปัญญาเครื่องสลัดออกบิโรค
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็เรจักกล่าว
สอนพวกเธอตามอย่างกัสสป ก็หรือผู้ใดพึงเป็นผู้เช่นกัสสป
และพวกเธอเมื่อได้
รับโอวาทแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อนัตตตัปปิสูตร

[๔๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปและท่านพระสารีบุตรอยู่ในป่าอิสิปตน-
*มฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสี ครั้นนั้นแล
ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อน
ในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้ว
ได้สนทนา
ปราศรัยกับท่านพระมหากัสสป
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๔๖๕] ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระมหากัสสป
ดังนี้ว่า ท่านกัสสป ผมกล่าวดังนี้ว่า ผู้ไม่มีความเพียร เครื่องเผากิเลส
ผู้ไม่มี
ความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความตรัสรู้ ไม่ควรเพื่อพระนิพพาน
ไม่ควร
เพื่อบรรลุมรรคอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม
ส่วนผู้มีความเพียรเครื่อง

เผากิเลส ผู้มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ควรเพื่อความตรัสรู้
ควรเพื่อพระนิพพาน
ควรเพื่อบรรลุธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ดูกรผู้มีอายุ
ด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอ จึงจะถือว่าเป็นผู้ไม่มีความเพียรเครื่องเผากิเลส
เป็นผู้ไม่มีความ
สะดุ้งกลัว เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความตรัสรู้ ไม่ควรเพื่อพระนิพพาน ไม่ควรเพื่อ
บรรลุธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม
ก็แลด้วยเหตุเพียงเท่าไร จึงจัก
ได้ถือว่าเป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว
เป็นผู้ควรเพื่อ
ความตรัสรู้ ควรเพื่อพระนิพพาน
ควรเพื่อบรรลุธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ
อย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๔๖๖] ท่านพระมหากัสสปกล่าวว่า อาวุโส ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้
ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า
อกุศลธรรมลามกที่ยังไม่เกิดขึ้น เมื่อ
เกิดขึ้นแก่เรา จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์
ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส
โดยคิดว่า อกุศลธรรมอันลามกบังเกิดขึ้นแล้ว เมื่อเรายังละไม่ได้
จะพึงเป็นไป
เพื่อความเสียประโยชน์ ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส
โดยคิดว่า อกุศลธรรมที่ยัง
ไม่เกิดขึ้น เมื่อไม่เกิดขึ้นแก่เรา จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์
ไม่ทำความ
เพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อดับ
จะพึง
เป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์ อาวุโส ด้วยอาการอย่างนี้แล
ภิกษุจึงได้ชื่อว่า
เป็นผู้ไม่มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ฯ

[๔๖๗] สา. อาวุโส ก็ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีความสะดุ้งกลัวอย่างไร ฯ

ก. อาวุโส ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า อกุศล-
*ธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเกิดขึ้น
จะพึงเป็นไปเพื่อความเสีย
ประโยชน์ ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า อกุศลธรรมที่ลามกที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
เมื่อเรายังละไม่ได้ จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์ ไม่สะดุ้งกลัว
โดยคิดว่า

กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อไม่เกิดขึ้น
จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์
ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อดับ จะพึงเป็นไปเพื่อ
ความเสียประโยชน์ อาวุโส ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุจึงได้ชื่อว่า
เป็นผู้ไม่มี

ความสะดุ้งกลัว อาวุโส ด้วยอาการอย่างนี้แล
ภิกษุเป็นผู้ไม่มีความเพียรเครื่อง
เผากิเลส ไม่มีความสะดุ้งกลัว
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความตรัสรู้ไม่ควรเพื่อพระนิพพาน
ไม่ควรเพื่อบรรลุธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ฯ

[๔๖๘] สา. อาวุโส ก็ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส
อย่างไร ฯ

ก. อาวุโส ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดย
คิดว่า อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเกิดขึ้น
จะพึงเป็นไปเพื่อ

ความเสียประโยชน์ ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า
อกุศลธรรมอัน

ลามกที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อเรายังละไม่ได้
จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์

ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา
เมื่อไม่

เกิดขึ้น จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์ ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส
โดย

คิดว่า กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อดับ
จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์

อาวุโส ด้วยอาการอย่างนี้แล

ภิกษุจึงจะถือว่าเป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ฯ

[๔๖๙] สา. อาวุโส ก็ภิกษุถือว่าเป็นผู้มีความสะดุ้งกลัวอย่างไร ฯ

ก. อาวุโส ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า อกุศล
ธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเกิดขึ้น จะพึงเป็นไปเพื่อความเสีย
ประโยชน์ ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า

อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา

เมื่อเรายังละไม่ได้ จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์ ย่อมสะดุ้งกลัว
โดยคิดว่า

กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อไม่เกิดขึ้น
จะพึงเป็นไปเพื่อความเสียประโยชน์

ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อดับ
จะพึงเป็นไป

เพื่อความเสียประโยชน์ อาวุโส ด้วยอาการอย่างนี้แล

ภิกษุจึงจะถือว่าเป็นผู้มี

ความสะดุ้งกลัว อาวุโส ด้วยอาการอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีความเพียรเครื่อง

เผากิเลส มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ควรเพื่อความตรัสรู้ ควรเพื่อพระนิพพาน
ควรเพื่อบรรลุธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. จันฑุปมาสูตร

[๔๗๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

พวกเธอจงเป็นประดุจพระจันทร์

จงปราศกาย ปราศจิตออก เป็นผู้ใหม่เป็นนิตย

เป็นผู้ไม่คนองในสกุลทั้งหลาย

เข้าไปสู่สกุลเกิด ดุกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงพรากกาย
พรากจิต

แลดูบ่อน้ำซึ่งคร่ำคร่า หรือที่เป็นหลุมเป็นบ่อบนภูเขา
หรือแม่น้ำที่ขาดเป็นห้วงๆ

ฉันใด พวกเธอจงเป็นประดุจพระจันทร์ จงพรากกาย พรากจิตออก
เป็นผู้ใหม่

เป็นนิตย ไม่คนองในสกุล เข้าไปสู่สกุล ฉันนั้น ดุกรภิกษุทั้งหลาย กัสสป
เปรียบประดุจพระจันทร์ พรากกาย พรากจิตออกแล้ว
เป็นผู้ใหม่อยู่เป็นนิตย

ไม่คนองในสกุลทั้งหลาย เข้าไปสู่สกุล ฯ

[๔๗๑] ดุกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ภิกษุ

ชนิดใด จึงสมควรเข้าไปสู่สกุล ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของ
ข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ
มีพระผู้มี-

*พระภาคเป็นที่พึงอาศัย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอให้เนื้อความแห่งภาษิตนี้ จง

แจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเกิด

ภิกษุทั้งหลายได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว

จักทรงจำไว้ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงโบกฝ่าพระหัตถ์ในอากาศ ตรัสว่า ดุกร
ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ามือนี้ ไม่ข้อง ไม่ยึด ไม่พัวพันในอากาศ ฉันใด
จิตของภิกษุ

ผู้เข้าไปสู่สกุล ไม่ข้อง ไม่ยึด ไม่พัวพัน ฉันนั้นเหมือนกัน โดยตั้งใจว่า

ผู้ปรารถนาลาภ จงได้ลาภ ส่วนผู้ปรารถนาบุญ จงทำบุญ ดังนี้

ภิกษุเป็นผู้พอใจ

ดีใจ ด้วยลาภตามที่เป็นของตน ฉันใด ก็เป็นผู้พลอยพอใจ ดีใจ

ด้วยลาภของ

ชนเหล่าอื่น ฉันนั้น ภิกษุผู้เห็นปานนี้แล จึงควรเข้าไปสู่สกุล ภิกษุทั้งหลาย

จิตของภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุล ไม่ข้ง ไม่ยึด ไม่พัวพันในสกุลทั้งหลาย
โดยคิดว่า

ผู้ปรารถนาลาภ จงได้ลาภ ส่วนผู้ปรารถนาบุญ จงทำบุญ ดังนี้
ก็สสพเป็นผู้

พอใจ ดีใจ ด้วยลาภตามที่เป็นของตน ฉนใด ก็เป็นผู้พลอยพอใจ ดีใจ
ด้วยลาภ

ของชนเหล่าอื่น ฉนนั้น ฯ

[๔๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ธรรมเทศนาของภิกษุชนิดใด ไม่บริสุทธิ ธรรมเทศนาของภิกษุชนิดใด
บริสุทธิ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมทั้งหลายของพวก

ข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ
มีพระผู้มี-

*พระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอให้เนื้อความแห่งภาษิตนี้

จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด
ภิกษุทั้งหลายได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว
จักทรงจำไว้ ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นพวกเธอจงฟัง
จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า อย่างนั้น
พระพุทธเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง
มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ ชนทั้งหลายพึงฟังธรรมของเรา
ก็แลครั้นฟังแล้ว

พึงเลื่อมใสซึ่งธรรม ผู้ที่เลื่อมใสแล้วเท่านั้น
จะพึงทำอาการของผู้เลื่อมใสต่อเรา

ดังนี้ ย่อมแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ภิกษุทั้งหลาย
ธรรมเทศนาของภิกษุเห็น

ปานนี้แล ไม่บริสุทธิ ส่วนภิกษุใดแล เป็นผู้มีความคิดอย่างนี้ว่า
พระธรรมอัน

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว เป็นข้อปฏิบัติอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง
ไม่ประกอบ

ด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน

อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน

โอหนอ ชนทั้งหลายพึงฟังธรรมของเรา ก็แลครั้นฟังแล้ว จะพึงรู้ทั่วถึงธรรม
ก็แลครั้นรู้ทั่วถึงแล้ว จะพึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ดังนี้

จึงแสดงธรรมแก่

ชนเหล่าอื่น อาศัยความที่แห่งพระธรรมเป็นธรรมอันดี จึงแสดงธรรมแก่ชน
เหล่าอื่น อาศัยความกรุณา จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความเอ็นดู
จึง

แสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความอนุเคราะห์

จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น

ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเทศนาของภิกษุเห็นปานนี้แล
บริสุทธิ ฯ

[๔๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัสสปเป็นผู้มีความคิดอย่างนี้ว่า พระธรรม
อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว เป็นข้อปฏิบัติอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่
ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน

อันวิญญูชนจะพึงรู้

เฉพาะตน โอหนอ ชนทั้งหลายพึงฟังธรรมของเรา ก็แลครั้นฟังแล้ว
จะพึงรู้ทั่ว

ถึงธรรม ก็แลครั้นรู้ทั่วถึงแล้ว จะพึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ดังนี้
จึงแสดง

ธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความที่ธรรมเป็นธรรมอันดี

จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น

อาศัยความกรุณา จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความเอ็นดู

จึงแสดงธรรม

แก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความอนุเคราะห์ จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เราจักกล่าวสอนพวกเธอตามอย่างกัสสป
หรือผู้ใดพึงเป็นเช่นกัสสป
เราก็จักกล่าวสอนให้ประพฤติดามผู้นั้น ก็แลพวกเธอได้รับโอวาทแล้ว
พึงปฏิบัติ
เพื่อความเป็นอย่างนั้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. กุลุปกสูตร

[๔๗๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ภิกษุชนิดใดสมควรเข้าไปสู่สกุล ภิกษุชนิดใด
ไม่สมควรเข้าไปสู่สกุล ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมทั้งหลายของพวก
ข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯล ฯ

[๔๗๕] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตั้งนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใด
รูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า ขอชนทั้งหลายจงให้แก่เราเท่านั้น อย่าไม่ให้
จงให้

แก่เราให้มาก อย่าให้น้อย จงให้เราแต่สิ่งประณีตเท่านั้น
อย่าให้สิ่งเศร้าหมอง

จงให้เราเร็วพลันทีเดียว อย่าให้ช้า จงให้เราด้วยความเคารพเท่านั้น
อย่าให้โดย

ไม่เคารพเข้าไปสู่สกุล ภิกษุทั้งหลาย
ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้เข้าไปสู่สกุล
ชนทั้งหลายไม่ให้ ภิกษุยอมอดอดเพราะข้อนั้น
เธอย่อมได้เสวยทุกขโทมนัสซึ่ง

มีข้อนั้นเป็นเหตุ ชนทั้งหลายให้น้อย ไม่ให้มาก ฯล ฯ ให้ของเศร้าหมอง
ไม่ให้

ของประณิต ให้ช้า ไม่ให้เร็ว ภิกษุยอมอดอดเพราะข้อนั้น เธอยอมได้เสีย
ทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ คนทั้งหลายให้โดยไม่เคารพ
ไม่ให้โดยเคารพ

ภิกษุยอมอดอดเพราะข้อนั้น
เธอยอมได้เสียทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ
ภิกษุเห็นปานนี้แล ไม่ควรเป็นผู้เข้าไปสู่สกุล ฯ

[๔๗๖] ส่วนภิกษุใดแล มีความคิดอย่างนี้ว่า ขอให้คนทั้งหลายใน
สกุลอื่นจงให้เราเท่านั้น อย่าไม่ให้ จงให้เรามากเท่านั้น อย่าให้น้อย
จงให้เรา

แต่สิ่งประณิตเท่านั้น อย่าให้สิ่งเศร้าหมอง จงให้เราพลันทีเดียว อย่าให้ช้า
จงให้

เราโดยเคารพเท่านั้น อย่าให้โดยไม่เคารพนั้น
อันนั้นจะพึงได้ในเรื่องนี้แต่ที่ไหน

ดังนี้ เข้าไปสู่สกุล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้
เข้าไปสู่สกุล

คนทั้งหลายไม่ให้ ภิกษุยอมไม่อดอดเพราะข้อนั้น
เธอยอมไม่ได้เสียทุกข-

*โทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ คนทั้งหลายให้น้อย ไม่ให้มาก
ภิกษุยอมไม่อดอด

เพราะข้อนั้น เธอยอมไม่ได้เสียทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ
คนทั้งหลาย

ให้สิ่งเศร้าหมอง ไม่ให้สิ่งประณิต ... ให้ช้า ไม่ให้เร็ว
ภิกษุยอมไม่อดอดเพราะ

ข้อนั้น เธอยอมไม่ได้เสียทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ
คนทั้งหลายให้โดย

ไม่เคารพ ไม่ให้โดยเคารพ ภิกษุยอมไม่อดอดเพราะข้อนั้น
เธอยอมไม่ได้เสีย

ทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ ภิกษุเห็นปานนี้แล ควรเป็นผู้เข้าไปสู่สกุล
ฯ

[๔๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัสสปมีความคิดอย่างนี้ว่า คนทั้งหลายจง

ให้แก่เราเท่านั้น อย่าไม่ให้ จงให้แก่เรามากทีเดียว อย่าให้น้อย ฯลฯ
อันนั้น

จะพึงได้ในเรื่องนี้แต่ที่ไหนดังนี้ เข้าไปสู่สกุล ชนทั้งหลายไม่ให้
กัสสปไม่อดัด

เพราะข้อนั้น เธอไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ
ชนทั้งหลายให้น้อย

ไม่ให้มาก กัสสปไม่อดัดเพราะข้อนั้น

เธอไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้น

เป็นเหตุ ชนทั้งหลายให้สิ่งเศร้าหมอง ไม่ให้สิ่งประณีต

กัสสปไม่อดัดเพราะ

ข้อนั้น เธอไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ ชนทั้งหลายให้ช้า
ไม่ให้

โดยเร็ว กัสสปไม่อดัดเพราะข้อนั้น เธอไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้น

เป็นเหตุ ชนทั้งหลายให้โดยไม่เคารพ ไม่ให้โดยเคารพ

กัสสปไม่อดัดเพราะ

ข้อนั้น เธอไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ ภิกษุทั้งหลาย เราจัก

กล่าวสอนพวกเธอให้ตามกัสสป หรือผู้ใดจะพึงเป็นเช่นกัสสป

เราจักกล่าวสอน

ให้ประพฤติตามผู้นั้น พวกเธอเมื่อได้รับโอวาทแล้ว

พึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่าง

นั้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕ ชินณสูตร

[๔๗๘] ข้าพเจ้าสดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน ฯลฯ เขตพระนคร
ราชคฤห์ ครั้นนั้นแล

ท่านพระมหากัสสปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ

ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๔๗๙] เมื่อพระมหากัสสปนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส

ดังนั้น กัสสป บัดนี้เธอชราแล้ว ผ่าปานบังสกุลเหล่านี้ของเธอหนัก ไม่น่า
นั่งห่ม เพราะเหตุนี้แล เธอจงทรงคฤหบดีจิวร
จงบริโภคโภชนาที่เขานิมนต์
แลงอยู่ในสำนักของเราเถิด ฯ

ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเวลานานมา
แล้ว ข้าพระองค์เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่า
เป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้
เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
ความเป็นผู้ทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งความเป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มีความมักน้อย
และกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งความเป็นผู้มักน้อย เป็นผู้สันโดษ
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความ
สันโดษ เป็นผู้สงัดจากหมู่ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสงัดจากหมู่
เป็นผู้
ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความไม่คลุกคลี
เป็นผู้ปรารภ
ความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ดังนี้ ฯ

[๔๘๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรกัสสป ก็เธอเล็งเห็นอำนาจ
ประโยชน์อย่างไร จึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้
อยู่ป่าเป็นวัตร สิ้นกาลนาน ฯ

[เพียยาลอย่างเดียวกัน]

เป็นผู้เที่ยวไปบิณฑบาตเป็นวัตร ... เป็นผู้ทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร ...
เป็น

ทรงไตรจักรเป็นวัตร ... เป็นผู้มักน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ...
เป็นผู้สงัดจากหมู่ ...

เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ... เป็นผู้ปรารภความเพียร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
การปรารภความเพียร ดังนี้ ฯ

[๔๘๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๒
ประการ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
สิ้นกาลนาน ฯลฯ เทียบบัณฑิตบาทเป็นวัตร ... ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ...
ทรงไตร

จักรเป็นวัตร ... มีความปรารถนาน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ...
เป็นผู้สงัดจากหมู่ ...

เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่ง

ความปรารภความเพียร เล็งเห็นการอยู่เป็นสุขในทิวธรรม และอนุเคราะห์
ประชุมชนในภายหลังว่า ทำไฉน ประชุมชนในภายหลังพึงถึงทิฏฐานาคติว่า
ได้ยิน

ว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า ที่ได้มีมาแล้ว
ท่านเป็นผู้

อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความอยู่ป่าเป็นวัตรสิ้นกาลนาน
ฯลฯ

เทียบบัณฑิตบาทเป็นวัตร ... ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ... ทรงไตรจักรเป็นวัตร
...

เป็นผู้มักน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ...
เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ...

เป็นผู้ปรารภความเพียร

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียรมาแล้ว

สิ้นกาลนาน ท่านเหล่านั้นจักปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น

ข้อปฏิบัติของท่าน

เหล่านั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข สิ้นกาลนานดังนี้ ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการเหล่านี้
จึงอยู่ป่า

เป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความอยู่ป่าเป็นวัตร

เที่ยวบิณฑบาตเป็น

วัตร ... ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ... ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ...

มีความปรารถนาน้อย ...

เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ... เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ...

ปรารภความ

เพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียรสิ้นกาลนาน ฯ

[๔๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ดีละ กัสสป ได้ยินว่า เธอ
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก
เพื่อ

อนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย ดูกรกัสสป เพราะเหตุนั้นแล

เธอจงทรงผ้าป่านบังสุกุลอันไม่นาน

นุ่งห่ม จงเที่ยวบิณฑบาต และจงอยู่ในป่าเถิด ฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. โอวาทสูตรที่ ๑

[๔๘๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนคร
ราชคฤห์ ... ครั้งนั้นแล

ท่านพระมหากัสสปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ

ที่สมควรส่วนข้าง

หนึ่ง ครั้นท่านพระมหากัสสปนั่งเรียบร้อยแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้ว่า

ดูกรกัสสป เธอจงกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย

จงกระทำธรรมิกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย

เราหรือเธอ ฟังกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย

เราหรือเธอฟังกระทำธรรมิกถาแก่ภิกษุ

ทั้งหลาย ฯ

[๔๘๔] พระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ภิกษุทั้งหลายในบัดนี้ เป็นผู้ว่ายยาก ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายยาก ไม่อดทน

ไม่รับอนุสาสนีโดยเคารพ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในพระธรรมวินัยนี้ ข้าพระองค์

ได้เห็นภิกษุชื่อภักทะ ซึ่งเป็นสหวิหาริกของพระอานนท์ และภิกษุชื่ออาภิชชิกะ

ซึ่งเป็นสหวิหาริกของพระอนรุทธ์ กล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสุตะว่า จงมาเถิด

ภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน

ใครจักกล่าวได้นาน

กว่ากัน ดังนี้ ฯ

[๔๘๕] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า ดูกรภิกษุ เธอจงมา จงเรียกภักทภิกษุ สหวิหาริกของอานนท์ และอาภิชชิก-

*ภิกษุ สหวิหาริกของอนรุทธ์ มาตามคำของเราว่า

พระศาสดาตรัสเรียกท่านผู้มี

อายุทั้งหลาย ภิกษุนั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า

แล้วเข้าไปหา

ภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้วได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า พระ-

*ศาสดาตรัสเรียกท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำภิกษุนั้นว่า ขอรับ ผู้มีอายุ

ดังนี้แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคม

พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๔๘๖] ครั้นภิกษุเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเธอได้กล่าวล่วงเกินกันและกัน ด้วยสุตะว่า

จงมาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน
ใครจักกล่าว

ได้นานกว่ากัน ดังนี้จริงหรือ ฯ

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับว่า จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

พวกเธอรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงไว้แล้วอย่างนี้หรือ

หนอ พวกเธอจึงกล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสุตะอย่างนี้ว่า จงมาเถิดภิกษุ
ใคร

จักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน

ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน ฯ

ภ. ไม่เป็นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย

ถ้าพวกเธอไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่าง

นี้ ดุกรโมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกเธอรู้อะไร เห็นอะไร บวชอยู่ในธรรม
วินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้

ย่อมกล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสุตะไปทำไมเล่าว่า

จงมาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน

ใครจักกล่าว

ได้นานกว่ากัน ฯ

[๔๘๗] ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นชบสිරิระใกล้พระบาทพระผู้มีพระภาค
แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ครอบงำ
ข้าพระองค์ทั้งหลาย ผู้พาลอย่างไร ผู้หลงอย่างไร ผู้ไม่ฉลาดอย่างไร
ข้าพระองค์

เหล่าใดบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วอย่างนี้
กล่าวล่วงเกินกัน

และกันด้วยสุตะว่า จงมาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน
ใครจักกล่าวได้ดี

กว่ากัน ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอพระผู้มีพระภาค

จงทรงรับโทษโดยความเป็นโทษ แห่งข้าพระองค์ทั้งหลายเหล่านั้น
เพื่อสำรวม
ต่อไป ๑

[๔๘๘] พ. เอาเถิดภิกษุทั้งหลาย โทษได้ครอบงำพวกเธอ ผู้พาลอย่าง
ไร ผู้หลงอย่างไร ผู้ไม่ฉลาดอย่างไร
เธอเหล่าใดบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดี
แล้วอย่างนี้ ได้กล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสุตะว่า จงมาเถิดภิกษุ
ใครจักกล่าว
ได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน ดังนี้
ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดแล พวกเธอมาเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว
ทำคืนเสีย

ตามสมควรแก่ธรรม เมื่อนั้นเราทั้งหลายขอรับโทษนั้นของเธอเหล่านั้น
ก็การที่

บุคคลเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ทำคืนเสียตามสมควรแก่ธรรม
และถึง

ความสำรวมต่อไปนี้ เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยเจ้า ๑

จบสูตรที่ ๖

๗. โอวาทสูตรที่ ๒

[๔๘๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตพระนครราช-

*คฤห ... ครั้งนั้นแล

ท่านพระมหากัสสปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ...

ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรกัสสป

เธอจงกล่าวสอน

ภิกษุทั้งหลาย จงกระทำธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย

เราหรือเธอพึงกล่าวสอนภิกษุ

ทั้งหลาย เราหรือเธอพึงกระทำธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย ๑

[๔๙๐] ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ

ภิกษุทั้งหลายในบัดนี้ เป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก
ไม่

อดทน ไม่รับอนุสาสนีโดยเคารพ บุคคลบางคนไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มี
โอตตปปะ ไม่มีความเพียร ไม่มีปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย

ตลอดคืนหรือวัน

ของเขาที่ผ่านมาเป็นอันหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น
หวัง

ความเจริญไม่ได้เลย เปรียบเหมือนพระจันทร์ในข้างแรม

ย่อมเสื่อมจากวรรณ

จากมณฑล จาการัศมี จากความยาวและความกว้าง ในคืนหรือวันที่ผ่านมานั้น
ฉันใด

บุคคลบางคนไม่มีศรัทธา ... ไม่มีหิริ ... ไม่มีโอตตปปะ ...

ไม่มีความพากเพียร ...

ไม่มีปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลายตลอดคืนหรือวันของเขาที่ผ่านมา
เป็นอันหวัง

ได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเจริญไม่ได้เลย
เหมือน

ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีศรัทธานี้

เป็นความเสื่อมโทรม

ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีหิรินี้ เป็นความเสื่อมโทรม

ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีโอตตปปะนี้

เป็นความเสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลเป็นคนเกียจคร้านนี้

เป็นความเสื่อมโทรม

ข้อที่บุรุษบุคคลมีปัญญาทึบนี้ เป็นความเสื่อมโทรม

ข้อที่บุรุษบุคคลมักโกรธนี้

เป็นความเสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลผูกโกรธนี้ เป็นความเสื่อมโทรม

ข้อที่ไม่มี

ภิกษุผู้กล่าวสอนนี้ เป็นความเสื่อมโทรม ฯ

[๔๙๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลบางคนมีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ

มีความเพียร มีปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย

ตลอดคืนหรือวันของเขาที่ผ่านมา

เป็นอันหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น
หวังความเสื่อมไม่ได้เลย
เปรียบเหมือนพระจันทร์ในข้างขึ้น ย่อมเปล่งปลั่งด้วยวรรณ ด้วยมณฑล
ด้วย
รัศมี ด้วยความยาวและความกว้าง ในคืนหรือวันที่ผ่านมา ฉันใด
บุคคลบางคน
ผู้มีศรัทธา ... มีhiri ... มีโอดตตปะ ... มีความเพียร ... มีปัญญา
ในกุศลธรรม
ทั้งหลาย ตลอดคืนหรือวันของเขาที่ผ่านมา
เป็นอันหวังได้แต่ความเจริญในกุศล
ธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเสื่อมไม่ได้เลยเหมือนฉะนั้น ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้อที่บุรุษบุคคลมีศรัทธา นี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม
ข้อที่บุรุษบุคคลมี
hiri นี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลมีโอดตตปะนี้
ไม่เป็นความเสื่อม
โทรม ข้อที่บุรุษบุคคลมีความพากเพียรนี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม
ข้อที่บุรุษ
บุคคลมีปัญญานี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มักโกรธนี้
ไม่เป็น
ความเสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่ผูกโกรธนี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม
ข้อที่มี
ภิกษุผู้กล่าวสอนนี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม ฯ

[๔๙๒] พ. ดีแล้ว ดีแล้ว กัสสป บุคคลบางคนไม่มีศรัทธา ไม่มี
hiri ... ไม่มีโอดตตปะ ... ไม่มีความเพียร ... ไม่มีปัญญา
ในกุศลธรรมทั้งหลาย
ตลอดคืนหรือวันของเขาที่ผ่านมา
เป็นอันหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรม
ทั้งหลายเท่านั้น หวังความเจริญไม่ได้เลย
เปรียบเหมือนพระจันทร์ในข้างแรม

ย่อมเสื่อมจากวรรณ จากมณฑล จากระศมี จากความยาวและความกว้าง
ในคืน

หรือวันที่ผ่านมา ฉันใด บุคคลบางคนไม่มีศรัทธา ... ไม่มีhiri ...
ไม่มีโอตตปปะ ...

ไม่มีความเพียร ไม่มีปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย
ตลอดคืนหรือวันของเขาที่

ผ่านมา เป็นอันหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น
หวังความเจริญ

ไม่ได้เลย เหมือนฉะนั้น ดูรกัสสป ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีศรัทธา
เป็นความ

เสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีhiri ฯลฯ ข้อที่บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโอตตปปะ
ฯลฯ

ข้อที่บุรุษบุคคลเป็นคนเกียจคร้าน ฯลฯ ข้อที่บุรุษบุคคลมีปัญญาทรม
ฯลฯ ข้อที่

บุรุษบุคคลมักโกรธ ฯลฯ ข้อที่บุรุษบุคคลผูกโกรธนี้ เป็นความเสื่อมโทรม
ข้อที่

ไม่มีภิกษุผู้กล่าวสอนนี้ เป็นความเสื่อมโทรม ฯ

[๔๙๓] ดูรกัสสป บุคคลบางคนมีศรัทธา มีhiri มีโอตตปปะ ... มีความ
เพียร ... มีปัญญา ... ในกุศลธรรมทั้งหลาย
ตลอดคืนหรือวันของเขาที่

ผ่านมา เป็นอันหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น
หวังความเสื่อมไม่ได้

เลย เปรียบเหมือนพระจันทร์ในข้างขึ้น ย่อมเปล่งปลั่งด้วยวรรณ
ด้วยมณฑล

ด้วยรัศมี ด้วยความยาวและความกว้าง ในคืนหรือวันที่ผ่านมา ฉันใด
บุคคล

บางคนผู้มีศรัทธา ... มีhiri ... มีโอตตปปะ ... มีความเพียร ... มีปัญญา ใน
กุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนหรือวันของเขาที่
ผ่านมา เป็นอันหวังได้แต่ความเจริญ

ในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเสื่อมไม่ได้เลย เหมือนฉะนั้น
ดูกรกัสสป

ข้อที่บุรุษบุคคลมีศรัทธา^๑นี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม ข้อที่บุรุษบุคคลมีหิริ
ฯลฯ

ข้อที่บุรุษบุคคลมีโอตตปปะ^๒ฯลฯ ข้อที่บุรุษบุคคลมีความเพียร^๓ ฯลฯ

ข้อที่บุรุษ

บุคคลมีปัญญา^๔ ฯลฯ ข้อที่บุรุษบุคคลเป็นคนไม่มักโกรธ^๕ ฯลฯ

ข้อที่บุรุษบุคคล

เป็นคนไม่ผูกโกรธ^๖นี้ ไม่เป็นความเสื่อมโทรม ข้อที่มีภิกษุผู้กล่าวสอนนี้
ไม่เป็น

ความเสื่อมโทรม ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. โอวาทสูตรที่ ๓

[๔๙๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-
*สถาน เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล ท่านพระมหากัสสป
เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

*พระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรกัสสป
เธอจงกล่าวสอนภิกษุ

ทั้งหลาย จงกระทำธรรมิกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย กัสสป

เราหรือเธอพึงกล่าวสอน

ภิกษุทั้งหลาย เราหรือเธอพึงกระทำธรรมิกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย ฯ

ท่านพระมหากัสสปได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ภิกษุ
ทั้งหลายในบัดนี้ เป็นผู้ว่ายยาก ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายยาก
ไม่อดทน

ไม่รับอนุศาสน์โดยเคารพ ฯ

[๔๙๕] พ. ดูกรกัสสป ก็เป็นความจริงอย่างนั้น ครึ่งก่อน ภิกษุทั้งหลาย
ผู้เป็นเถระ เป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร
และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือ

การอยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

และกล่าวสรรเสริญคุณ

แห่งความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

และกล่าว

สรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร

เป็นผู้มีความปรารถนา

น้อย และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย

เป็นผู้สันโดษ

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษ เป็นผู้สงัดจากหมู่

และกล่าวสรรเสริญ

คุณแห่งความสงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่ง

ความไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการ

ปรารถนาความเพียร บรรดาภิกษุเหล่านั้น

ภิกษุใดเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร และ

กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร

เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาต

เป็นวัตร

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้

ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็น

วัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ทรง

ไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความ

เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย เป็นผู้สันโดษ

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความ

สันโดษ เป็นผู้สงัดจากหมู่ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสงัดจากหมู่
เป็น

ผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความไม่คลุกคลีด้วยหมู่
เป็นผู้

ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร
ภิกษุทั้งหลาย

ผู้เป็นเถระยอมนิมนต์เธอให้นั่งด้วยคำว่า มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร
ช่างรุ่งเรือง

หนอ ใครต่อการศึกษาแท้ มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่ง ดูรกัสสป
เมื่อภิกษุทั้งหลายกระทำสักการะอย่างนั้น ภิกษุใหม่ๆ พวกนั้นคิดว่า
ทราบวา

ภิกษุรูปที่ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร

และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือการอยู่ป่า

เป็นวัตร เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ...

เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ...

เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ... เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย...

เป็นผู้สันโดษ... เป็น

ผู้ชอบสงัดจากหมู่... เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ... เป็นผู้ปรารภความเพียร
และ

กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร

ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระยอมนิมนต์

เธอให้นั่งด้วยคำว่า มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ช่างรุ่งเรืองหนอ

ใครต่อการศึกษา

ศึกษาแท้ มาเถิดท่าน นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่ง ภิกษุใหม่ๆ เหล่านั้นก็ปฏิบัติ
เพื่อความเป็นอย่างนั้น การปฏิบัติตามของพวกเธอ นั้น

เป็นการอำนวยการประโยชน์

สุขชั่วกาลนาน ฯ

[๔๙๖] ดูรกัสสป ก็บัดนี้ ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ ไม่เป็นผู้ถือการ
อยู่ป่าเป็นวัตร

และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร

ไม่เป็นผู้อื้อการเหี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็น
ผู้อื้อการเหี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ไม่เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
และไม่กล่าว
สรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
ไม่เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร
และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร
ไม่เป็นผู้มีความ
ปรารณาน้อย
และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้มีความปรารณาน้อย
ไม่เป็นผู้สันโดษ และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษ ไม่เป็นผู้สงัด
จากหมู่ และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสงัดจากหมู่
ไม่เป็นผู้ไม่คลุกคลี
ด้วยหมู่ และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการไม่คลุกคลีด้วยหมู่
ไม่เป็นผู้ปรารภ
ความเพียร และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร
บรรดาภิกษุ
เหล่านั้น ภิกษุใดเป็นผู้มีชื่อเสียง มียศ ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและ
คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร
พวกภิกษุผู้เป็นเถระยอมนิมนต์เธอให้นั่งด้วยคำว่า
มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ช่างรุ่งเรืองหนอ
ใครต่อเพื่อนสพรหมจารีด้วยกันแท้
มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่ง ดูกรกัสสป เมื่อภิกษุทั้งหลายกระทำ
สักการะอย่างนั้น ภิกษุใหม่ๆ พวกกันคิดว่า ทราบว่า ภิกษุที่มีชื่อเสียง มียศ
ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร
พวกภิกษุผู้เป็นเถระ
พวกกันนิมนต์เธอให้นั่งด้วยคำว่า มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร
ช่างรุ่งเรืองหนอ
ใครต่อเพื่อนสพรหมจารีด้วยกันแท้ มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่ง

ภิกษุใหม่ๆ เหล่านั้นก็ปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น

การปฏิบัติตามของพวกเธอนั้น

ไม่อำนวยประโยชน์ มีแต่ทุกข์ชั่วคราวนาน ดุรกัสสป

บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ

ควรกล่าวว่า

ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ถูกอันตรายแห่งพรหมจรรย์เบียดเบียนเสียแล้ว

ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งมีความปรารถนาเกินประมาณ

ถูกความปรารถนาเกิน

ประมาณสำหรับพรหมจรรย์เบียดเบียนแล้ว ดุรกัสสป บัดนี้ บุคคลเมื่อจะ

กล่าวโดยชอบ ควรกล่าวว่า

ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ถูกอันตรายแห่งพรหมจรรย์

เบียดเบียนเสียแล้ว

ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งมีความปรารถนาเกินประมาณ ถูก

ความปรารถนาเกินประมาณสำหรับพรหมจรรย์เบียดเบียนเสียแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ฌานาภิญญาสูตร

[๔๙๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลาย ... แล้วได้ตรัสว่า ดุรภิกษุทั้งหลาย เราหวังสังต์จากกาม
สังต์จาก

อกุศลธรรม แล้วเข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุข

อันเกิดแต่วิเวก

อยู่ได้เท่าใด แม้กัสสปก็หวังสังต์จากกาม สังต์จากอกุศลธรรม แล้วเข้าถึง

ปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์

มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

[๔๙๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงหุตติฌาน

มีความผ่องใสแห่งจิต

ในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป

มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ได้เท่าใด แม้กัสสปก็หวังเข้าถึงตติยฌาน
มีความ

ผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์
เพราะวิตก

วิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

[๔๙๙] ดูกรรณิกะทั้งหลาย เราหวังเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
และเสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป เข้าถึงตติยฌาน
ที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย

สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุขได้เท่าใด
แม้กัสสป

ก็หวังเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกาย
เพราะปีติ

สิ้นไป เข้าถึงตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า
ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มี

อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุขได้เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

[๕๐๐] ดูกรรณิกะทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข
เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้
สติบริสุทธิอยู่ได้เท่าใด แม้กัสสปก็หวังเข้าถึงจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข
เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้
สติบริสุทธิอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

[๕๐๑] ดูกรรณิกะทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงอากาสนัญญายตนะ
มีอารมณ์

ว่า อากาศไม่มีที่สิ้นสุด เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปณฺธิขสัญญา
ไม่ใส่ใจถึงนันทต-

*สัญญา โดยประการทั้งปวงอยู่ได้เท่าใด

แม้กัสสปก็หวังเข้าถึงอากาสนัญญายตนะ

มีอารมณ์ว่า อากาศไม่มีที่สิ้นสุด เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปณฺธิขสัญญา
ไม่ใส่ใจ

นันทตสัญญาอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

[๕๐๒] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงวิญญานัญจายตนะ
มีอารมณ์ว่า
วิญญานไม่มีที่สุด เพราะล่วงอากาสนัญจายตนะได้
โดยประการทั้งปวงอยู่ได้
เท่าใด แม้กัสสปก็หวังเข้าถึงวิญญานัญจายตนะ มีอารมณ์ว่า
วิญญานไม่มีที่สุด

เพราะล่วงอากาสนัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน
น ๑

[๕๐๓] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงอาภิกขัญจายตนะ
มีอารมณ์ว่า
หน้อยหนึ่งไม่มี
เพราะล่วงวิญญานัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ได้เท่าใด
แม้กัสสปก็หวังเข้าถึงอาภิกขัญจายตนะ มีอารมณ์ว่า หน้อยหนึ่งไม่มี
เพราะล่วง
วิญญานัญจายตนะได้ โดยประการทั้งปวงอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ๑

[๕๐๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ
เพราะล่วงอาภิกขัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ได้เท่าใด
แม้กัสสปก็หวัง
เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ
เพราะล่วงอาภิกขัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวง
อยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ๑

[๕๐๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังเข้าถึงสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะล่วง
เนวสัญญานาสัญญายตนะได้ โดยประการทั้งปวงอยู่ได้เท่าใด
แม้กัสสปก็หวัง
เข้าถึงสัญญาเวทยิตนิโรธ
เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะได้โดยประการ
ทั้งปวงอยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ๑

[๕๐๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังบรรลุอิทธิวิธีหลายประการ
คือคนเดียว

เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้
ทำให้หายไปก็ได้

ทะลุฟ้า กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้
ผุดขึ้นต่ำลงใน

แผ่นดิน เหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตก เหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้
เหาะไปในอากาศ เหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์
มีอำนาจมากด้วยฝ่ามือก็ได้

ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ อย่างไร

แม้กัสสปก็หวังอย่างนั้นได้เหมือนกันคือ กัสสปบรรลุอิทธิวิธีหลายประการ
ฯลฯ

ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ ฯ

[๕๐๗] ดูกฤกษทั้งหลาย เราหวังว่า เราได้ยินเสียงสองชนิด คือ
เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลทั้งอยู่ใกล้ได้อย่างไร แม้กัสสปก็หวัง
อย่างนั้นได้เหมือนกัน

คือกัสสปได้ยินเสียงสองชนิดคือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์
ทั้งอยู่ที่ไกลทั้งอยู่ใกล้ ฯ

[๕๐๘] ดูกฤกษทั้งหลาย เราหวังว่า เราย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น
ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือจิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ
ก็รู้ว่า

จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า
จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ
ก็รู้ว่า

จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่าจิตหดหู่ จิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน
จิตเป็น

มหัคคตะ ก็รู้ว่าจิตเป็นมหัคคตะ จิตไม่เป็นมหัคคตะ
ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมหัคคตะ

จิตที่ยังมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตที่ยังมีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตที่ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า
ก็รู้ว่า

จิตที่ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ จิตไม่เป็นสมาธิ
ก็รู้ว่า

จิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตยังไม่หลุดพ้น
ก็รู้ว่าจิต

ยังไม่หลุดพ้นได้อย่างไร แม้กัสสปก็หวังอย่างนั้นได้เหมือนกัน คือ
กัสสปยอม

กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือจิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ
ฯลฯ

หรือจิตยังไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตยังไม่หลุดพ้น ฯ

[๕๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังว่า เราตามระลึกชาติก่อนได้เป็น
อันมาก คือตามระลึกได้หนึ่งชาติบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง
สี่ชาติบ้าง

ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง
ห้าสิบ

ชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง

ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอนЕКบ้าง

ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอนЕКบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอนЕКบ้างว่า
ในภพโน้น

เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น
เสวย

สุขเสวยทุกขอย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว
ได้ไป

เกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น
มีผิวพรรณอย่างนั้น

มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกขอย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น
ครั้น

จุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้

ยอมตามระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก

พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ได้อย่างใด

แม้กัสสปก็หวัง

อย่างนั้นได้เหมือนกัน คือกัสสปตามระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก
คือตามระลึก

ได้ชาติหนึ่งบ้าง ฯลฯ ย่อมตามระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก
พร้อมทั้งอาการ

พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

[๕๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังว่า เราย่อมเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ
กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก
ด้วย

ทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์

ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า

สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วลีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า
เป็น

มิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป

เขาเข้าถึงอบาย หุคติ

วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ที่ประกอบด้วยกายสุจริต วลีสุจริต มโนสุจริต
ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ
เมื่อ

ตายไป เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เราย่อมเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ
กำลังอุปบัติ

เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก

ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์

ล่วงจักขุของมนุษย์

ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอยู่ด้วยประการฉะนี้ได้

อย่างใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้กัสสปก็หวังอย่างนั้นได้เหมือนกัน คือกัสสป
เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี
มีผิวพรรณทราม

ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุมนุษย์ ฯลฯ

ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์

ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

[๕๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิณฺฐธรรมเข้าถึงอยู่

ได้อย่างใด แม้กัสสปก็ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้

เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิณฺฐธรรม เข้าถึงอยู่อย่างนั้นได้
เหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ภิกขุปัฏฐกสูตร

[๕๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล เวลาเช้า

ท่านพระอานนทน์ั่งแล้ว

ถือบาตรและจีวรเข้าไปหาท่านพระมหากัสสปถึงที่อยู่

ครั้นเข้าไปหาแล้วได้กล่าว

กะท่านพระมหากัสสปว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

นิมนต์ท่านไปยังที่พำนักของภิกษุณี

ด้วยกันเถิด ท่านพระมหากัสสปจึงกล่าวว่า ท่านไปเถิด อาวุโสอานนท
ท่านเป็น

ผู้มีกิจมาก มีธุระมาก แม้ครั้งที่สอง

ท่านพระอานนทก็พูดกับท่านพระมหากัสสป

ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านไปยังที่พำนักของภิกษุณีด้วยกันเถิด
ท่าน

พระมหากัสสปก็กล่าวว่า ท่านไปเถิด อาวุโสอานนท ท่านเป็นผู้มีกิจมาก
มีธุระมาก

แม้ครั้งที่สาม ท่านพระอานนทก็พูดกับท่านพระมหากัสสปว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

นิมนต์ท่านไปยังที่พำนักของภิกษุณีด้วยกันเถิด ฯ

[๕๑๓] ครั้นนั้นแล เวลาเช้า ท่านพระมหากัสสปนุ่งแล้วถือบาตรและ

จีวร มีท่านพระอานนทเป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังที่พำนักของภิกษุณี
ครั้นเข้าไป

แล้วจึงนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ ครั้นนั้นภิกษุณีเป็นอันมาก
พากันเข้าไปหาท่าน

พระมหากัสสปถึงที่พัก ครั้นเข้าไปแล้วจึงกราบท่านพระมหากัสสป แล้วนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นภิกษุณีเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว
ท่านพระมหากัสสป

ยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ
ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา

ครั้นนั้นแล ท่านพระมหากัสสปครั้นยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง
ให้สมาทาน

ให้आจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว จึงลุกจากอาสนะหลีกไป ฯ

[๕๑๔] ครั้นนั้นแล ภิกษุณีชื่อกุลลติสสาไม่พอใจ ถึงเปล่งคำแสดง
ความไม่พอใจว่า เพราะเหตุไรเล่า

พระผู้เป็นเจ้ามหากัสสปจึงสำคัญธรรมที่ตน

ควรกล่าวต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้าอาณนทฺ์ ผู้เป็นมุณีเปรี๊ยะปราชญ์
เปรียบเหมือน

พ่อค้าเข็มสำคัญว่าควรขายเข็มในสำนักของช่างเข็มผู้ชำนาญ ฉนั้นใด
พระผู้เป็น

เจ้ามหากัสสปยอมสำคัญธรรมที่ตนควรกล่าวต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า
อาณนทฺ์ผู้เป็นมุณี

เปรี๊ยะปราชญ์ ฉนั้นนั้นเหมือนกัน ท่านพระมหากัสสปได้ยินภิกษุณี
กุลลติสสากล่าว

วาจาฉนี้แล้ว จึงกล่าวกะท่านพระอาณนทฺ์ว่า อาวุโสอาณนทฺ์
เราเป็นพ่อค้าเข็ม

ท่านเป็นช่างเข็ม หรือเราเป็นช่างเข็ม ท่านเป็นพ่อค้าเข็ม
ท่านพระอาณนทฺ์จึงตอบว่า

ข้าแต่ท่านพระมหากัสสปผู้เจริญ ขอท่านโปรดประทานโทษเถิด มาตุคาม
เป็นคนโง่ ฯ

[๕๑๕] งดไว้ก่อนอาวุโสอาณนทฺ์ หมู่ของท่านอย่าเข้าไปสอดเห็นให้
เกินไ้ไปนัก ดูกรอาวุโสอาณนทฺ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ท่านถูกนำเข้าไป

เปรียบในหมู่ภิกษุ เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคบ้างหรือว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราหวังสังตจากกาม สังตจากอกุศลธรรม แล้วเข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก
มีวิจารณ์

มีปีติและสุขอันเกิดวิเวกอยู่ได้เท่าใด แม้อานนทก็หวังสังตจากกาม
สังตจากอกุศล

ธรรม แล้วเข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ได้
เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

ท่านพระอานนทกล่าวว่า หาเป็นเช่นนั้นไม่ ท่านผู้เจริญ ฯ

ก. ดูกรท่านผู้มีอายุ เราเองถูกนำเข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุเฉพาะพระ
พักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหวังสังตจากกาม
สังตจากอกุศล

ธรรม แล้วเข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์
มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ได้เท่าใด

แม้กัสสปก็หวังสังตจากกาม สังตจากอกุศลธรรม แล้วเข้าถึงปฐมฌาน
ฯลฯ

อยู่ได้เท่านั้นเหมือนกัน ฯ

[อนุปพพิหารสมบัติ ๙ และอภิญญา ๕ มีเปยยาลอย่างนี้]

[๕๑๖] อาวุโสอานนท ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านถูกนำ
เข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุ เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคบ้างหรือว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เราทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะ

สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิณฺฐธรรม เข้าถึงอยู่ได้อย่างใด
แม้อานนทก็ทำให้

แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญา

ยิ่งเองในทิณฺฐธรรมเข้าถึงอยู่ได้อย่างนั้นเหมือนกัน ฯ

อา. หาเป็นเช่นนั้นไม่ ท่านผู้เจริญ ฯ

ดูกรอาวุโส

เราเองถูกนำเข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุเฉพาะพระพักตร์พระ-

*ผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหา

อาสวะมิได้

เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิณฺฐธรรมเข้าถึงอยู่ได้

อย่างใด แม้กัสสปก็ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้

เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิณฺฐธรรม

เข้าถึงอยู่ได้อย่างนั้น เหมือน

กัน ฯ

[๕๑๗] ดูกรอาวุโส ผู้ใดสำคัญเราว่า ควรปกปิดได้ด้วยอภิญฺญา ๖
ผู้นั้น

ก็ควรสำคัญข้าง ๗ ศอกหรือ ๗ ศอกครึ่งว่า จะพึงปกปิดด้วยใบตาลได้ ฯ

ก็แลภิกษุณีชื่อกุลลติสสาเคลื่อนจากพรหมจรรย์เสียแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. จีวรสูตร

[๕๑๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทกนิวาป

สถาน เขตพระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น

ท่านพระอานนท์เที่ยวจาริกไปในทักษิณา

คิริชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ก็โดยสมัยนี้แล

ภิกษุผู้เป็นสหวิหาริกของ

ท่านประมาณ ๓๐ รูป โดยมากยังเป็นเด็กหนุ่ม พวกนั้นลาสิกขา

เวียนมาเพื่อความ

เป็นหินเพศ ฯ

[๕๑๙] ครั้งนั้น

ท่านพระอานนท์เที่ยวจาริกไปตามชอบใจในทักษิณาคิริ

ชนบท แล้วกลับไปสู่พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน

เขตพระนครราชคฤห์

เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้ว

อภิวาทมหากัสสปแล้วนั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระอานนทน์นั่งเรียบร้อยแล้ว
ท่านพระมหากัสสปได้
กล่าวปราศรัยกะท่านพระอานนทว่า อาวุโสอานนท
พระผู้มีพระภาคทรงอาศัย
อำนาจประโยชน์เท่าไรหนอ จึงทรงบัญญัติการขบฉันถึง ๓
หมวดในตระกูล
เข้าไว้ ๔

[๕๒๐] ท่านพระอานนทกล่าวว่า ข้าแต่ท่านกัสสปผู้เจริญ พระผู้มี
พระภาคทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ข้อ จึงได้ทรงบัญญัติการขบฉันถึง
๓ หมวด

ในตระกูลเข้าไว้ คือเพื่อชมคนหน้าด่าน
เพื่อให้ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักอยู่เป็นสุข
และเพื่ออนุเคราะห์ ตระกูลโดยเหตุ ที่พวกมีความปรารถนาลามก
อาศัยสมัครพรรค-

*พวกแล้วจะพึงทำสงฆ์ให้แตกกันไม่ได้
พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยอำนาจประโยชน์
๓ ข้อเหล่านี้แล จึงได้ทรงบัญญัติการขบฉันถึง ๓ หมวดในตระกูลเข้าไว้ ๔

[๕๒๑] ก. อาวุโสอานนท เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอเที่ยวไปกับภิกษุเหล่านี้
ผู้ไม่ค้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ
ไม่ประกอบ

ความเพียร เพื่อประโยชน์อะไรเล่า เธอแม้แต่จาริกไปเหยียบย่ำข้าวกล้า
แม้แต่

จาริกไปเบียดเบียนตระกูล อาวุโสอานนท บริษัทของเธอย่อมลุ่มหลุดไป
สัทธิ

วิหาริกของเธอซึ่งโดยมากเป็นผู้ใหม่ ย่อมแตกกระจายไป เธอนี้ยังเป็นเด็ก
ไม่รู้จัก

ประมาณ ๔

อ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บนศีรษะของกระผม ผมหงอกแล้วมิใช่หรือ
ถึงอย่างนั้น พวกกระผมก็ยังไม่พ้นจากท่านพระมหากัสสปว่าเป็นเด็ก ๔

ก. ก็เป็นจริงอย่างนั้น อาวุโสอานนท เธอยังไปเที่ยวกับภิกษุใหม่ๆ

เหล่านี้ ผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ
ไม่

ประกอบความเพียร เธอแม้แต่จาริกไปเหยียบบงกชช้าวกล้า

แม้แต่จาริกไปเบียดเบียน

ตระกูล อาวุโสอาณนท์ บริษัทของเธอย่อมสลายหายไป

สิทธิวิหาริกของเธอซึ่ง

โดยมากเป็นผู้ใหม่ ย่อมแตกกระจายไป เธอนี้ยังเป็นเด็ก ไม่รู้จักประมาณ

ฯ

[๕๒๒] ภิกษุณีกุลลันนทาได้ยินแล้วคิดว่า

ทราบว่าเป็นผู้เป็นเจ้าของอาณนท์

ผู้เป็นมุนีเปรี๊ยะปราชญ์

ถูกพระผู้เป็นเจ้าของมหากัสสปุทธานด้วยวาหะว่าเป็นเด็ก

ไม่พอใจ จึงเปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจว่า

อะไรเล่าพระผู้เป็นเจ้าของมหากัสสป

ผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์

จึงสำคัญพระคุณเจ้าอาณนท์ผู้เป็นมุนีเปรี๊ยะปราชญ์ว่า ตน

ควรรุกรานด้วยวาหะว่าเป็นเด็ก

ท่านพระมหากัสสปได้ยินภิกษุณีกุลลันนทากล่าว

วาจานี้แล้ว ฯ

[๕๒๓] ครั้นนั้นแล ท่านมหากัสสปจึงกล่าวกะท่านพระอาณนท์ว่า

อาวุโสอาณนท์ ภิกษุณีกุลลันนทายังไม่ทันพิจารณา ก็กล่าววาจาพล่อยๆ

เพราะ

เราเองปลงผมและหนวด

นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

ไม่นึกเลยว่า เราบวชอุทิศศาสนาอื่น

นอกจากพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต

สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ครั้งก่อน เมื่อเรายังเป็นคฤหัสถ์เคยคิดว่า

ฆราวาส

ช่างคับแคบเป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง

ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติ

พรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ประดุจสังข์ขัด
ไม่ใช่ทำได้ง่ายนัก

ทางที่ดี เราควรปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์
ออกจากเรือนบวชเป็น

บรรพชิต สมัยต่อมา เราทำผ้าสังฆาฏิแห่งผ้าที่เก่า ปลงผมและหนวด
นุ่งห่มผ้า

กาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

อุทิศเฉพาะท่านผู้เป็นพระอรหันต์

ในโลก เมื่อบวชแล้วยังเดินไปสิ้นระยะทางไกล

ได้พบพระผู้มีพระภาคระหว่าง

เมืองราชคฤห์กับบ้านนาพันทคาม กำลังประทับนั่งอยู่ ณ พหุปัตตเจดีย์
พอบพบ

เข้าแล้วก็รำพึงอยู่ว่า เราพบพระศาสดา ก็เป็นอันพบพระผู้มีพระภาคด้วย
เราพบ

พระสุคต ก็เป็นอันพบพระผู้มีพระภาคด้วย เราพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ก็เป็น

อันพบพระผู้มีพระภาคด้วย อาวุโส

เรานั้นจึงชบเสียดเกล้าลงแทบพระบาทของพระ

ผู้มีพระภาค ณ ที่นั่นเอง ได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก
ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพระองค์

ข้าพระองค์เป็น

สาวก ดังนี้ ฯ

[๕๒๔] เมื่อเรากราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเราว่า
ดูกรกัสสป ผู้ใดเล่ายังไม่ทราบชัดถึงสาวกผู้ประมวลมาด้วยจิตทั้งหมด
อย่างนี้แล้ว

จะพึงพูดว่ารู้ ยังไม่เห็นเลย จะพึงพูดว่าเห็น ศีรษะของบุคคลนั้นพึงแตก
ดูกร

กัสสป แต่เรารู้ อยู่ จึงพูดว่ารู้ เห็นอยู่ จึงพูดว่าเห็น
เพราะเหตุ นั้นแหละ กัสสป เธอ

พึงศึกษาอย่างนี้ว่า

เราจักเข้าไปตั้งหิริโอตตัมปะอย่างแรงกล้าในภิกษุทั้งหลายผู้เป็น

เถระ ผู้นาวะ ผู้มัชฌิมะ ...

เราจักพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล

จักกระทำธรรมนั้นทั้งหมดให้เกิดประโยชน์ ใส่ใจถึงธรรมนั้นทั้งหมด
จักประมวล

มาด้วยจิตทั้งหมด เจริญโสตสดับพระธรรม ...

เราจักไม่ละกายคตาสติที่สหระตด้วย

กุศลความสำราญ ดุรกัสสป เธอพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ดุรอาวุโส
พระผู้มีพระ-

*ภาคทรวงโอราทเรอด้วยพระโอราทนีเสด็จลอกจากอาสนะแล้วทรงหลีกไป
ดุรอาวุโส

เราเป็นหนี บริโภคก่อนข้าวของราชภรถึงหนึ่งสัปดาห์ วันที่ ๘ พระอรหันต
ผลจึงปรากฏขึ้น

คราวนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกจากหนทางตรงไปยังโคนต้นไม้

แห่งหนึ่ง เราจึงเอาผ้าสังฆาฏิแห่งผ้าที่เก่าปูเป็นสี่ชั้นถวาย

แล้วกราบทูลพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอพระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนผ้าผืนนี้ เพื่อ

ประโยชน์และความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนาน ดุรอาวุโส

พระผู้มีพระภาค

ก็ประทับนั่งบนอาสนะที่จัดถวาย

ครั้นประทับนั่งแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเรา

ว่า กัสสปผ้าสังฆาฏิแห่งผ้าที่เก่าของเธอผืนนี้อ่อนนุ่ม เราก็กราบทูลว่า
ข้าแต่พระ-

*องค์ผู้เจริญ

ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์ทรงรับผ้าสังฆาฏิแห่งผ้าที่เก่าของ

ข้าพระองค์เกิด พระองค์ตรัสว่า ดูกอร์กัสสป
เธอจักครองผ้าบังสุกุลที่ทำด้วยผ้าปาน
ซึ่งยังใหม่หรือ เราก็กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ข้าพระองค์จักครองผ้า

บังสุกุลที่ทำด้วยผ้าปานซึ่งยังใหม่ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้ ฯ

[๕๒๕] ดูกโรอาวุโส เราได้มอบถวายผ้าสังฆาฏิแห่งผ้าที่เก่าแก่พระผู้มี
พระภาค

และได้รับผ้าบังสุกุลที่ทำด้วยผ้าปานซึ่งยังใหม่ของพระผู้มีพระภาค ดูก
โรอาวุโส ก็เมื่อบุคคลจะพูดให้ถูก ฟังพูดถึงผู้ใดว่า บุตรผู้เกิดแต่อก เกิดแต่
พระโอฐ ของพระผู้มีพระภาค เกิดแต่พระธรรม อันธรรมนิรมิตแล้ว
เป็นธรรม

ทายาท จึงรับผ้าบังสุกุลที่ทำด้วยผ้าปานซึ่งยังใหม่ เขาเมื่อจะพูดให้ถูก
ฟังพูดถึง

ผู้นั้นคือเราว่า บุตรผู้เกิดแต่อก เกิดแต่พระโอฐ ของพระผู้มีพระภาค
เกิดแต่

พระธรรม อันธรรมนิรมิตแล้ว เป็นธรรมทายาท

รับผ้าบังสุกุลที่ทำด้วยผ้าปาน

ซึ่งยังใหม่ ฯ

[๕๒๖] ดูกโรอาวุโส เราหวังสังต์จากกาม สังต์จากอกุศลธรรม แล้ว
เข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ ดูกโรอาวุโส
เราหวัง ฯล ฯ

[อนุปฺพพวิหารสมาบัติ ๙ และอภิญญา ๙ มีเปยยาลอย่างนี้]

[๕๒๗] ดูกโรอาวุโส เราทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองในทิณฺฐธรรม
เข้าถึงอยู่

ผู้ใดสำคัญเราว่า ควรปกปิดด้วยอภิญญา ๖ ผู้นั้นก็ควรสำคัญข้าง ๗
ศอกหรือ

๗ ศอกครึ่งว่า จะพึงปกปิดด้วยใบตาลได้ ฯ

ก็และภิกษุณีกุลลันนทาเคลื่อนจากพรหมจรรย์เสียแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. ปฐมมรณสูตร

[๕๒๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสี ครั้งนั้น
ท่านพระสารีบุตรออกจาก
ที่เรือนในเวลาเย็น
เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปถึงที่อยู่ครั้นเข้าไปหาแล้วได้ปราศรัย
กะท่านพระมหากัสสป ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ

ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๕๒๙] ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้วได้ถามท่านพระมหา-
*กัสสปว่า ดูกรท่านกัสสป สัตว์เมื่อตายไปแล้วเกิดอีกหรือ ฯ
ท่านพระมหากัสสปตอบว่า ข้อนี้อะไรผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้
ฯ

สา. สัตว์เมื่อตายไปแล้วไม่เกิดอีกหรือ ฯ

ก. แม้ข้อนี้ พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงพยากรณ์ไว้ ฯ

สา. สัตว์เมื่อตายไปแล้ว เกิดก็มี ไม่เกิดก็มี หรือ ฯ

ก. ข้อนี้ พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงพยากรณ์ไว้ ฯ

สา. สัตว์เมื่อตายไปแล้ว เกิดอีกก็หาไม่ได้ ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ หรือ ฯ

ก. แม้ข้อนี้ พระผู้มีพระภาคก็มิได้ทรงพยากรณ์ไว้ ฯ

สา. เพราะเหตุไรหรือ ข้อที่กล่าวถึงนั้นๆ พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรง
พยากรณ์ไว้ ฯ

ก. เพราะข้อนั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งการประพฤติพรหม-
*จรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับกิเลส
เพื่อเข้าไป

สงบ เพื่อยิ่ง เพื่อดำริรู้ เพือนิพพาน เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงมิได้
ทรงพยากรณ์ไว้ ฯ

[๕๓๐] สา. ถ้าเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างไรเล่า ฯ

ก. พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้ว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุเกิดแห่งทุกข์
นี่ความดับทุกข์ นี่ทางให้ถึงความดับทุกข์ ฯ

สา. ก็เพราะเหตุอะไร ข้อนี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ไว้ ฯ

ก. เพราะฉะนั้นมีประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งการประพฤติพรหมจรรย์
เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับกิเลส เพื่อเข้าไปสงบ
เพื่อ

รู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น
พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ไว้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

๑๓. สัทธรรมปฏิรูปกสูตร

[๕๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น

ท่านพระมหากัสสปเข้า

ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายอภิวาทแล้วนั่ง
ณ

ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นพระมหากัสสปนั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูลถามว่า
ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้เมื่อก่อนสิกขาบหมิน้อย

และภิกษุตั้งอยู่ในพระอรหัตผลมีมาก และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บัดนี้
สิกขาบหมิน้อย และภิกษุตั้งอยู่ในพระอรหัตผลมีน้อย ฯ

[๕๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัสสป ข้อนี้เป็นอย่างนี้คือ
เมื่อหมู่สัตว์เลวลง พระสัทธรรมกำลังเลือนหายไป สิกขาบหลังมีมากขึ้น
ภิกษุที่

ตั้งอยู่ในพระอรหัตผลจึงน้อยเข้า

สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบใด

ตราบนั้นพระสัทธรรมก็ยังไม่เลือนหายไป

และสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นในโลกเมื่อ

ใด เมื่อนั้นพระสัทธรรมจึงเลือนหายไป ทองเทียมยังไม่เกิดขึ้นในโลก
ตราบใด

ตราบนั้นทองคำธรรมชาติก็ยังไม่หายไป และเมื่อทองเทียมเกิดขึ้น

ทองคำธรรม-

*ชาติจึงหายไป ฉันทิ พระสัทธรรมก็ฉันทิ
สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้นในโลก
ตราบติ ตราบฉันทิพระสัทธรรมก็ยังไม่เลื่อนหายไป
เมื่อสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้น
เมื่อติ เมื่อฉันทิพระสัทธรรมจึงเลื่อนหายไป ฯ

[๕๓๓] ดูกรกัสสป ธาตุฉันทิยังพระสัทธรรมให้เลื่อนหายไปไม่ได้ ธาตุ
น้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ก็ยังพระสัทธรรมให้เลื่อนหายไปไม่ได้
ที่แท้โมฆบุรุษฉันทิ
โลกนี้ต่างหาก เกิดขึ้นมากก็ทำให้พระสัทธรรมเลื่อนหายไป
เปรียบเหมือนเรือจะ

อัปปาง ก็เพราะฉันทิหนเท้านั้น
พระสัทธรรมยังไม่เลื่อนหายไปด้วยประการฉันทิ ฯ

[๕๓๔] ดูกรกัสสป เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปพร้อม
เพื่อความพันทิเพื่อน เพื่อความเลื่อนหายไปแห่งพระสัทธรรม เหตุฝ่ายต่ำ ๕
ประการ

เป็นฉันทิ คือ ภิกษุ ภิกษุฉันทิ อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพ
ยำเกรงในพระศาสดา ๑ ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในสิกขา ๑
ในสมาธิ

๑ เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความพันทิเพื่อน
เพื่อ
ความเลื่อนหายไปแห่งพระสัทธรรม ฯ

[๕๓๕] ดูกรกัสสป เหตุ ๕ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อ
ความตั้งมั่น ไม่พันทิเพื่อน ไม่เลื่อนหายไปแห่งพระสัทธรรม เหตุ ๕
ประการเป็น

ฉันทิ คือ ภิกษุ ภิกษุฉันทิ อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในพระศาสดา ๑ ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในสิกขา ๑
ในสมาธิ

๑ เหตุ ๕ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความตั้งมั่น ไม่พันทิเพื่อน
ไม่เลื่อนหายไปแห่งพระสัทธรรม ฯ

จบกัถาสปสังยุตต์ที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สันตภูตสูตร ๒. อโนตตปปีสูตร ๓. จันฑุปมสูตร
๔. กุลุปกสูตร ๕. ชินณสูตร ๖. โอวาทสูตรที่ ๑ ๗. โอวาท
- สูตรที่ ๒ ๘. โอวาทสูตรที่ ๓ ๙. ฌานาภิญญาสูตร
๑๐. ภิกขุบัสสยสูตร ๑๑. จีวรสูตร ๑๒. ปริมมรณสูตร
๑๓. สัทธรรมปฎิรูปกสูตร ฯ

ลากัถการสังยุตต์

ปฐมวรรคที่ ๑

๑. สุทธกสูตร

[๕๓๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก

ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า
พระเจ้าข้า ฯ

[๕๓๗] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากัถการะ
และชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอัน
เกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึง

ศึกษาอย่างนี้ว่า

เราทั้งหลายจักละลากัถการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้วเสีย และ

ลากัถการะและชื่อเสียงที่บังเกิดขึ้นแล้ว

จักครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ไม่

ได้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. พฬีสสูตร

[๕๓๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ฌ ที่นั่นแล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะ และชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนปลาบางตัวเห็นแก่เหยื่อ กลืน
เบ็ดที่พรานเบ็ดเกี่ยวเหยื่อหย่อนลงในห้วงน้ำลึก

มันกลืนเบ็ดของพรานเบ็ดอย่างนี้

แล้ว ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ พรานเบ็ดพึงทำได้ตามความพอใจ ฉะนั้น
ฯ

[๕๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า "พรานเบ็ด" นี้เป็นชื่อของมารใจบาป
คำว่า "เบ็ด" เป็นชื่อของลาก สักการะและชื่อเสียง ภิกษุบางรูปยินดี พอใจ
ลาก สักการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เรากล่าวว่า

กลืนเบ็ดของมาร

ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ อันมารใจบาปพึงทำได้ตามความพอใจ
ภิกษุทั้งหลาย

ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การ
บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า อย่างนี้แล ฯ

[๕๔๑] เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย
จักละ ลาก สักการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้วเสีย และลาก

สักการะและชื่อเสียง

ที่บังเกิดขึ้นแล้ว จักครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ไม่ได้

เธอทั้งหลายพึงศึกษา

อย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. กุมมสูตร

[๕๔๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถิ ฌ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ...

ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ในห้วงน้ำแห่งหนึ่ง มี
ตระกูลเต่าใหญ่อยู่อาศัยมานาน ครั้งหนึ่ง
เต่าตัวหนึ่งเข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งพูดว่า
พ่อเต่า เจ้าอย่าได้ไปยังประเทศนั้นนะ ฯ

เต่าตัวนั้นได้ไปยังประเทศนั้นแล้ว ถูกนายพรานยิงด้วยลูกดอก ลำดับ
นั้น เต่าตัวที่ถูกยิงเข้าไปหาเต่าตัวนั้น
เต่าตัวนั้นได้เห็นเต่าตัวที่ถูกยิงกำลังมาแต่
ไกล จึงถามว่า พ่อเต่า เจ้าไม่ได้ไปยังประเทศนั้นหรือ ฯ

เต่าตัวที่ถูกยิงตอบว่า พ่อเต่า ฉันได้ไปยังประเทศนั้นมาแล้ว ฯ

เต่าตัวนั้นถามว่า พ่อเต่า เจ้าไม่ได้ถูกหุบถูกตีดอกหรือ ฯ

เต่าตัวที่ถูกยิงตอบว่า ฉันไม่ได้ถูกหุบถูกตี แต่ฉันมีเชือกเส้นหนึ่งติด
หลังมานี้ ฯ

เต่าตัวนั้นกล่าวว่า พ่อเต่า เจ้าไม่ได้ถูกหุบถูกตีก็ดีละ พ่อเต่า บิดา
มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้าได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ เพราะเชือกเส้นนี้
แหละ ไปเดี๋ยวนี้ เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว ฯ

[๕๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า "พราน" นี้เป็นชื่อของมารใจบาป
คำว่า "ลูกดอก" เป็นชื่อของลาก สักการะและชื่อเสียง คำว่า "เชือก" นี้
เป็นชื่อของนันทิราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปยินดี พอใจ ลาก
สักการะ

และชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ
เพราะ

ลาก สักการะและชื่อเสียง ดุจลูกดอก ถูกมารทำได้ตามความพอใจ ลาก
สักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯล ฯ อย่างนี้แล
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ทีฆโลมสูตร

[๕๔๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ

ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...

ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แกะขนยาวเข้าไปสู่ชัฏหนาม มันพึงช้องอยู่
อันหนามเกี่ยวไว้ ติดอยู่ในที่นั้นๆ ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศในที่นั้นๆ
ฉันใด

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ อันลาก สักการะและชื่อเสียงครอบงำ
ย่ำยีจิตแล้ว

ก็ฉันนั้น เวลาเข้านุ่งแล้วถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม
เธอ

ช้องอยู่ อันปัจฉัยเกี่ยวไว้ ผูกไว้ในที่นั้นๆ

ย่อมได้รับทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. เอฟักสูตร

[๕๔๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...

ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แมลงฉุนี่กินขี้เต็มท้อง และข้างหน้ายังมี
กองขี้ใหญ่ มันพึงดูหมิ่นแมลงฉุนี่เหล่านี้ว่า เรากินขี้เต็มท้องแล้ว
และเรายังมี

กองชีใหญ่อยู่ข้างหน้าอีกฉันใด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้

อันลาภสักการะและ

ชื่อเสียงครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว ก็ฉันนั้น เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ฉันอยู่ ณ ที่นั้น

พอแก่ความต้องการแล้ว และ

หายกนิมนต์เพื่อให้ฉันในวันรุ่งขึ้น แม้บิณฑบาตของเธอจะเต็มแล้ว
เธอไปอาราม

แล้ว อวดอ้างที่ท่ามกลางหมู่ภิกษุว่า ผมฉันพอแก่ความต้องการแล้ว
หายกยัง

นิมนต์เพื่อให้ฉันในวันรุ่งขึ้น บิณฑบาตของผมนั้นก็เต็ม และยังจะได้จีวร
บิณฑบาต

เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขารอีก ส่วนภิกษุเหล่าอื่นนี้มีบุญน้อย
มีศักดิ์

น้อย จึงไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร
เธออัน

ลาภสักการะและชื่อเสียงครอบงำย่ำยีจิตแล้ว

ย่อมดูหมิ่นภิกษุเหล่าอื่นผู้มีศีลเป็น

ที่รัก ข้อนั้นของโมฆบุรุษนั้นย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
เพื่อทุกข์สิ้น

กาลนาน ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึง
ศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อสนิสสูตร

[๕๔๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิตกเศรชฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาดคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๕๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ขวานฟ้าตกถูกใคร ลากสักการะและ
ชื่อเสียงย่อมตามถึงพระเสขะผู้ยังไม่บรรลุอรหัตผล คำว่า "ขวานฟ้า"
นี้เป็น

ชื่อของลากสักการะและชื่อเสียง ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ลากสักการะและชื่อเสียง

ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ทีฆฐีสสูตร

[๕๕๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเสรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๕๒] ดุกรภิกษุทั้งหลาย อะไรแห่งใครด้วยลูกศรคือทีฐิ ลากสักการะ
และชื่อเสียงย่อมตามถึงพระเสขะผู้ยังไม่บรรลุอรหัตผล คำว่า "ลูกศร"
นี้เป็น

ชื่อของลากสักการะและชื่อเสียง ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ลากสักการะและชื่อเสียง

ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ลีคาลสูตร

[๕๕๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเสรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๕๔] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นสุนัขจิ้งจอกแก่ซึ่งอยู่ใน
กลางคันทลอดถึงเข้าตรูหรือหนอ ฯ

ภิก. เห็นพระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุกรภิกษุทั้งหลาย สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้นเป็นโรคอุกกรรณ [โรค-
*เรื้อน] อยู่บนบกก็ไม่สบาย อยู่โคนไม้ก็ไม่สบาย อยู่ในที่แจ้งก็ไม่สบาย
เดิน

ยืน นั่ง นอนในที่ใดๆ ก็ไม่สบาย เป็นทุกข์ในที่นั้นๆ ภิกษุบางรูปในธรรม
วินัยนี้ ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน อันลาภสักการะและชื่อเสียงครอบงำ
ย่ำยีจิตแล้ว

อยู่ที่เรือนว่างก็ไม่สบาย อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่สบาย อยู่ในที่แจ้งก็ไม่สบาย เดิน
ยืน นั่ง นอนในที่ใดๆ ก็ไม่สบาย เป็นทุกข์ในที่นั้นๆ ดุกรภิกษุทั้งหลาย
ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. เวิร์มภสูตร

[๕๕๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๕๖] ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลมชื่อว่าเวิร์มภพัดอยู่ในอากาศเปื้อนบน
ซัดนกที่บินอยู่ในอากาศนั้น เมื่อมันถูกลมเวิร์มภพัดเหวี่ยงไปข้างหนึ่ง
ปีกไปข้าง

หนึ่ง ศีรษะไปข้างหนึ่ง ตัวไปข้างหนึ่ง ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปใน
ธรรมวินัยนี้ ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน อันลาภสักการะและชื่อเสียงครอบงำ
ย่ำยีจิต

แล้ว เวลาเข้านุ่งแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปปิ่นทาบที่ยังบ้านหรือนิคม
ไม่รักษากาย

วาทา จิต ไม่ดำรงสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคามที่นุ่งห่มผ้าลับๆ
ล่อๆ

ในบ้านหรือนิคมนั้น ครั้นเห็นแล้ว ราคะย่อมครอบงำจิต เธอมีจิตอันราคะ
ครอบงำแล้ว ย่อมลาสิกขา สีกออกมา ภิกษุพวกหนึ่งเอาจีวรของเธอไป
พวก

หนึ่งเอาบาตร พวกหนึ่งเอาผ้าสีหะ พวกหนึ่งเอากล่องเข็ม
เปรียบดั่งนกถูก

ลมเวรัมภาพัดไป ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง
หารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สกัณหสูตร

[๕๕๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและชื่อเสียง หารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ อันสักการะ
ครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว เมื่อตายไป เพราะกายแตกทำลาย ต้องเข้าถึงอบาย
ทุกคติ

วินิบาต นรก อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้

อันความเสื่อมสักการะครอบงำ

ย่ำยีจิตแล้ว เมื่อตายไป เพราะกายแตกทำลาย ต้องเข้าถึงอบาย ทุกคติ

วินิบาต

นรก เราเห็นคนบางคนในโลกนี้

อันสักการะและความเสื่อมสักการะทั้งสองอย่าง

ครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว เมื่อตายไป เพราะกายแตกทำลาย ต้องเข้าถึงอบาย
ทุกคติ

วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

[๕๕๙] พระผู้มีพระภาค ผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสคำไวยาकरणภาษิต
นี้แล้ว ได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

สมาธิของผู้ใด ที่เขาสักการะ อยู่ด้วยผล สมาธิหาประมาณ
มิได้ ไม่หวั่นไหวด้วยสักการะ และความเสื่อมสักการะ ผู้
นั้นเพ่งอยู่ ทำความเพียรเป็นไปติดต่อกัน เห็นแจ้งด้วยทิว
อย่างละเอียด ยินดีในพระนิพพานเป็นที่สิ้นอุปาทาน บัณฑิต
ทั้งหลายเรียกว่า สปัปฺรุษ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปฐมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทฺธกสูตร ๒. พฬีสสูตร ๓. กุมมสูตร
๔. ทีฆโลมสูตร ๕. เอฬภิกสูตร ๖. อสนิสสูตร ๗. ทิว
สูตร ๘. สีคาลสูตร ๙. เวรมภสูตร ๑๐. สคัยภิกสูตร ฯ

ทุติยวรรคที่ ๒

๑. สุวัณณปาติสูตร

[๕๖๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้

ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอันยิ่ง
ไปกว่า ฯ

[๕๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบาง
คนในโลกนี้ว่า แม้เพราะขาดทองคำ อันเต็มด้วยผงแร่เป็นเหตุ
ท่านผู้นี้

ก็ไม่จงใจพุดมฺสา แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกลากสักการะและชื่อเสียง
ครอบงำ

ย่ำยีจิตแล้ว ก็กล่าวมฺสาทั้งที่รู้ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก
สักการะและชื่อเสียง

ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. รุปียปาติสูตร

[๕๖๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจแล้วย่อมรู้ บุคคลบาง
คนในโลกนี้เป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะภาดรูปิยะ อันเต็มด้วยผงแร่ทองคำเป็นเหตุ
ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพุดมฺสา แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูก ลาก
สักการะและชื่อ

เสียงครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว ก็กล่าวมฺสาทั้งที่รู้ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก
สักการะและชื่อเสียงทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สุวัณณนิกขสูตร

[๕๖๔] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคล
บางคนในโลกนี้เป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะแห่งทองคำเป็นเหตุ ... ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุวัณณนิกขสตสูตร

... ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนใน
โลกนี้เป็นอย่างนี้ว่า แม้เพราะร้อยแห่งทองคำเป็นเหตุ ... ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สิงคินิกขสูตร

... ดูกฤทธิษัทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ว่า แม่เพราะแห่งแห่งทองสิงคิเป็นเหตุ ... ๫

จบสูตรที่ ๕

๖. สิงคินิกขตสูตร

... ดูกฤทธิษัทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ว่า แม่เพราะร้อยแห่งแห่งทองสิงคิเป็นเหตุ ... ๫

จบสูตรที่ ๖

๗. ปฐวีสูตร

... ดูกฤทธิษัทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ว่า แม่เพราะแผ่นดินที่เต็มไปด้วยทองเป็นเหตุ ... ๫

จบสูตรที่ ๗

๘. อามิสกัญญจิกขสูตร

... ดูกฤทธิษัทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ว่า แม่เพราะเห็นแก่ของกำนัลเพียงเล็กน้อยเป็นเหตุ ... ๫

จบสูตรที่ ๘

๙. ชีวิตสูตร

... ดูกฤทธิษัทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ว่า แม่เพราะเหตุแห่งชีวิตเป็นเหตุ ... ๫

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ชนปทกัลยาณิสสูตร

... ดูกฤทธิษัทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ว่า แม่เพราะนางงามประจำชนบทเป็นเหตุ
ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพุดมฺสา

แต่สมัยต่อมา เราเห็นเขาถูกลาก สักการะและชื่อเสียงครอบงำย่ำยีจิตแล้ว
ก็

กล่าวมฺสาทั้งที่รู้ได้ ดูกฤทธิษัทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารฺณ
๫ล๫

อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ๫

จบสูตรที่ ๑๐

จบหุติยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุวัณณปาติสูตร ๒. รุปียปาติสูตร ๓. สุวัณณนิกขสูตร
๔. สุวัณณนิกขสตสูตร ๕. สังคินิกขสูตร ๖. สังคินิกขสต
สูตร ๗. ปฐวีสูตร ๘. อามิสกัญญิกขสูตร ๙. ชีวิตสูตร
๑๐. ชนปทกัลยาณสูตร ฯ

ตติยวรรคที่ ๓

๑. มาตุคามสูตร

[๕๖๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัส

ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบคาย

เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มาตุคามคนเดียวย่อมไม่อาจย่ำยีจิตของภิกษุ
รูปหนึ่งได้ แต่ลากสักการะและชื่อเสียงย่อมอาจย่ำยีจิตได้ ฯลฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ลาก สักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษา
อย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ชนปทกัลยาณสูตร

[๕๖๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๖๘] ดูกฤกษุทั้งหลาย นางงามประจำชนบทคนเดียว ย่อมไม่อาจ
ย่ำยีจิตของภิกษุรูปหนึ่งได้ แต่ลาภสักการะและชื่อเสียง ย่อมอาจย่ำยีได้
ฯลฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ลาภ สักการะและชื่อเสียง ฯลฯ ทารุณอย่างนี้แล เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ปุตตสูตร

[๕๖๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้

ตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย ลาภ สักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบ-

*กาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่ง
ไปกว่า ฯ

[๕๗๐] ดูกฤกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธาเมื่อวิงวอนบุตรคนเดียว
ซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่โปรดปราน โดยชอบ พึงวิงวอนอย่างนี้ว่า
ขอพ่อจงเป็นเช่น

จิตตคฤหบดี แลหัตถกอาฬวกอุบาสกเถิด ดูกฤกษุทั้งหลาย
บรรดาอุบาสกผู้

เป็นสาวกของเรา จิตตคฤหบดีและหัตถกอาฬวกอุบาสก
เป็นดุจเป็นประมาณ

เช่นนี้ ถ้าพ่อออกบวช

ก็ขอจงเป็นเช่นพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเถิด

ดูกฤกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา

สารีบุตรและโมคคัลลานะเป็น

ดุจเป็นประมาณเช่นนี้

ขอพ่อจงอย่าเป็นเช่นพระเสขะผู้ยังไม่บรรลุหรือหัตถผล ถูก

ลาภสักการะและชื่อเสียงครอบงำ

ถ้าลาภสักการะและชื่อเสียงครอบงำภิกษุผู้เป็น

พระเสขะไม่บรรลอรหัตผลไซ้ร้ ก็ย่อมเป็นอันตรายแก่เธอ
ลาภสักการะแลชื่อ

เสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. เอกธิตฺตสูตร

[๕๗๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้

ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภ สักการะแลชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบ
คาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่ง
ไปกว่า ฯ

[๕๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธาเมื่อวิงวอนธิดาคนเดียว
ผู้เป็นที่รัก เป็นที่โปรดปราน โดยชอบ พึงวิงวอนอย่างนี้ว่า
ขอแม่จงเป็นเช่น

นางขุชชุตตราอุบาสิกา และนางนั้นหามารดาของนางเวพุกัณฑกีเกิด
ดูกรภิกษุ-

*ทั้งหลาย บรรดาอุบาสิกา ผู้เป็นสาวิกาของเรา ขุชชุตตราอุบาสิกา
และนางนั้นหา

มารดาของนางเวพุกัณฑกี เป็นดูลเป็นประมาณเช่นนี้
ถ้าแม่ออกบวชก็ขอจงเป็น

เช่นพระเขมาภิกษุณี และอุบลวรรณาภิกษุณีเกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บรรดา

ภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของเรา เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณี
เป็นดูลเป็นประมาณ

เช่นนี้ ขอแม่จงอย่าเป็นเช่นพระเสขะผู้ยังไม่บรรลอรหัตผล
ถูกลาภสักการะ

และชื่อเสียงครอบงำ

ถ้าลาภสักการะและชื่อเสียงย่อมครอบงำภิกษุณีผู้เป็นพระ-

*เสขะ ยังไม่บรรลอรหัตผลไซ้ร้ ก็ย่อมเป็นอันตรายแก่เธอ
ลาภสักการะแลชื่อ

เสียงทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

[๕๗๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้

ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบคาย

เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ

ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์

บางพวกไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่ง

ความยินดี โหษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งลากสักการะและชื่อเสียง
บาง

พวกทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความยินดี โหษ

และอุบายเครื่องสลัดออก

แห่งลากสักการะและชื่อเสียง ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเอง แล้ว
เข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

[๕๗๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางพวกย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง
ซึ่งเหตุ

เกิด เหตุดับ ความยินดี โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งลาภสักการะและ
ชื่อเสียง ฯ

[๕๗๕] ดุกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางพวก ย่อมทราบชัด
ตามความเป็นจริง ซึ่งเหตุเกิด เหตุดับ ความยินดี โทษ
และอุบายเครื่องสลัด
ออกแห่งลาภสักการะและชื่อเสียง ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเอง
แล้ว
เข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๓

[๕๗๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น
อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดุกรภิกษุ
ทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์บางพวกย่อมไม่ทราบชัดซึ่งลาภสักการะและชื่อเสียง
เหตุเกิดแห่งลาภสักการะและชื่อเสียง
ความดับแห่งลาภสักการะและชื่อเสียง
และปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งลาภสักการะและชื่อเสียง
บางพวกย่อมทราบ
ชัดตามความเป็นจริงซึ่งลาภสักการะและชื่อเสียง
เหตุเกิดแห่งลาภสักการะและชื่อ
เสียง ความดับแห่งลาภสักการะและชื่อเสียง
และปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับ

แห่งลาภสักการะและชื่อเสียง ย่อมกระทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเอง
แล้ว
เข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. นวิสูตร

[๕๗๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น
อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ย่อมตัดผิว แล้วตัดหนัง แล้วตัดเนื้อ
แล้ว
ตัดเอ็น แล้วตัดกระดูก แล้วตั้งอยู่จดถึงเยื่อในกระดูก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ลาภ-
*สักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯล ฯ อย่างนี้แล
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. รัชชสูตร

[๕๗๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น
อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ย่อมตัดผิว แล้วตัดหนัง แล้วตัดเนื้อ

แล้วตัดเอ็น แล้วตัดกระดูก แล้วตั้งอยู่จดถึงเยื่อในกระดูก ฯ

[๕๗๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษแข็งแรง เอาเชือกหางสัตว์อย่างเหนียว พันแข้ง แล้วสไปสมา เชือกนั้นพึงบาดผิว แล้วบาดหนัง แล้วบาดเนื้อ แล้วตัดเอ็น แล้วตัดกระดูก แล้วตั้งอยู่จดถึงเยื่อในกระดูกนั้นใด

ลามสักการะและชื่อเสียง ย่อมตัดผิว แล้วตัดหนัง แล้วตัดเนื้อ แล้วตัดเอ็น แล้วตัดกระดูก แล้วตั้งอยู่จดถึงเยื่อในกระดูก ฉะนั้นเหมือนกัน ดุกรภิกษุทั้งหลายลามสักการะและชื่อเสียง ทารุณอย่างนี้แล ฯล

เธอทั้งหลายพึงศึกษา

อย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ภิกขุสูตร

[๕๘๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ... ได้ตรัสว่า

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลามสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ดุกรภิกษุ

ทั้งหลาย เราย่อมกล่าวถึงลามสักการะและชื่อเสียงว่า

เป็นอันตรายแม้แก่ภิกษุผู้

เป็นอรหันตชีนาสพ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้

ท่านพระอานนทจึงทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า เพราะเหตุไรเล่าพระเจ้าข้า

ลามสักการะและชื่อเสียงจึงเป็น

อันตรายแก่ภิกษุชีนาสพ ฯ

[๕๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรอานนท เรากล่าวถึงลามสักการะ

และชื่อเสียงว่าเป็นอันตรายแก่เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบของภิกษุชีนาสนพนั้นหา
มาได้

แต่เรากล่าวถึงลาภสักการะและชื่อเสียง
ว่าเป็นอันตรายแก่ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขใน

ปัจจุบัน อันภิกษุชีนาสนพผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนสงบไปแล้วอยู่นั้น
บรรลุแล้ว กะเธอทั้งหลาย ดูกรอานนท์ ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ
เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มี

ธรรมอื่นยิ่งไปกว่านี้ เพราะเหตุนั้นแล อานนท์
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า

เราทั้งหลายจักละลาภสักการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้วเสีย
และลาภสักการะ

และชื่อเสียงที่บังเกิดขึ้นแล้ว จักครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ไม่ได้ เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบตติยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มาตุคามสูตร ๒. ชนปทกัลยาณสูตร ๓. ปุตตสูตร
๔. เอกธิตุสูตร ๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ๗. สมณพราหมณ
- สูตรที่ ๓ ๘. ฉวิสูตร ๙. รัชขสูตร ๑๐. ภิกขุ
- สูตร ฯ

จตุตถวรรคที่ ๔

๑. ภินทิสสูตร

[๕๘๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ฌ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เทวทัตถูกลากสัฏการะและชื่อเสียงครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว
จึงทำลาย

สงฆ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. มุลสูตร

[๕๘๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ฌ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย กุศลมูลของเทวทัตผู้ถูกลากสัฏการะและชื่อเสียงครอบงำ
ย่ำยีจิตถึง

ความขาดสูญแล้ว ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ธรรมสูตรที่ ๑

[๕๘๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวตถิ ฌ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย กุศลธรรมของเทวทัตผู้ถูกลากสัฏการะและชื่อเสียงครอบงำ
ย่ำยีจิต

ถึงความขาดสูญแล้ว ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ธรรมสูตรที่ ๒

[๕๘๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...
ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สุกกธรรมของเทวทัตผู้ถูกลากสัฏการะและชื่อเสียงครอบงำ
ย่ำยีจิต

ถึงความขาดสูญแล้ว ลากสัฏการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปักกันตสูตร

[๕๘๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ
เขตพระนครราชคฤห์ เมื่อพระเทวทัตหลีกไปยังไม่นาน ณ ที่นั้นแล
พระผู้มี

พระภาคทรงปรารภพระเทวทัตตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ลากสัฏการะและชื่อเสียง เกิดแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฯ

[๕๘๗] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นกล้วยผลิตผล เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทใด ลากสักการะและชื่อเสียงเกิดแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้นเหมือนกัน ฯ

[๕๘๘] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ไผ่ออกช่อดอก เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทใด ลากสักการะและชื่อเสียงเกิดแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้นเหมือนกัน ฯ

[๕๘๙] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้จันทน์ออกดอก เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทใด ลากสักการะและชื่อเสียงเกิดแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้นเหมือนกัน ฯ

[๕๙๐] ดุกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่ม้าอัสตรตั้งครรภ์ เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทใด ลากสักการะและชื่อเสียงเกิดแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้นเหมือนกัน ดุกรภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะ

และชื่อเสียง ทารุณ ฯลฯ อย่างนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

[๕๙๑] พระผู้มีพระภาค ผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคำเป็นคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ช่อดอกฆ่าไม้ไผ่ ดอกฆ่าไม้จันทน์ ลูกฆ่า
แม่ม้าอัสตร ฉันทใด สักการะก็ฆ่าคนชั่ว ฉันทนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. รกสูตร

[๕๙๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ สมัยนั้น

พระเจ้าอชาตศัตรูราชกุมารเสด็จไปบำรุงพระเทว-

*ทัต ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ด้วยรถประมาณ ๕๐๐ คัน

และรับสั่งให้นำภัตตาหาร

สำหรับบูชาไปพระราชทาน ๕๐๐ หม้อ ครั้นนั้น

ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

*พระภาค ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น

ภิกษุเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระเจ้า

อชาตศัตรูราชกุมารจักเสด็จไปบำรุงพระเทวทัต ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า
ด้วยรถ

ประมาณ ๕๐๐ คัน

และจากรับสั่งให้นำภัตตาหารสำหรับบูชาไปพระราชทาน ๕๐๐

หม้อ พระเจ้าข้า ฯ

[๕๙๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายอย่ายินดี

ลาภสักการะและชื่อเสียงของเทวทัตเลย

เพราะพระเจ้าอชาตศัตรูราชกุมารจักเสด็จ

ไปบำรุงเทวทัต ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ด้วยรถประมาณ ๕๐๐ คัน
และจากรับสั่งให้

นำภัตตาหารสำหรับบูชาไปพระราชทาน ๕๐๐ หม้อเพียงใด
เทวทัตก็พึงหวังความ

เสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่พึงหวังความเจริญ เพียงนั้น ฯ

[๕๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสุนัขขี้ดี [ดีหมีดีปลา]
ใส่ในจมูก เมื่อเป็นเช่นนี้ มันก็ยิ่งดุร้ายกว่าเดิมหลายเท่าโดยแท้ ฉะนั้นใด

พระ-

*เจ้าอชาตศัตรูราชกุมารจักเสด็จไปบำรุงเทวทัตทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า
ด้วยรถประมาณ

๕๐๐ คัน และจากรับสั่งให้นำภัตตาหารสำหรับบูชาไปพระราชทาน ๕๐๐
หม้อ

เพียงใด เทวทัตก็พึงหวังความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย
ไม่พึงหวังความเจริญ

เพียงนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ ฯล ฯ
อย่างนี้แล

เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. มาตุสูตร

[๕๙๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...

ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคน
ในโลกนี้ อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุมารดา ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพุดมสา แต่สมัย
ต่อมา เราเห็นเขาถูกลากสัการะและชื่อเสียงครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว

ก็กล่าวมสา

ทั้งที่รู้ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบ

คาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ
ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราทั้งหลาย

จักละลากสัการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้วเสีย
และลากสัการะและชื่อเสียงที่

ยังไม่เกิดขึ้น ก็จักไม่ครอบงำจิตของพวกเราตั้งอยู่ไม่ได้ ภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอ

พึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ปิตุสูตร

[๕๙๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ...

ได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากสัการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็น

อันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๕๙๘] ดูกฤทธิกษัตริย์ทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว

ย่อมรู้บุคคลบางคน

ในโลกนี้ อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุบิดา ... ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ภาตสูตร

... เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุพี่ชายน้องชาย ... ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ภคินีสูตร

... เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุพี่สาวน้องสาว ... ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. ปุตตสูตร

... เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุแห่งบุตร ... ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. ธิตสูตร

... เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุแห่งธิดา ... ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

๑๓. ปชาปติสูตร

... เรากำหนดใจด้วยใจแล้ว ย่อมรู้บุคคลบางคนในโลกนี้ อย่างนี้ว่า
แม้เพราะเหตุแห่งภรรยา ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพุดมฺสา แต่สมัยต่อมา
เราเห็นเขา

ถูกลาภสักการะและชื่อเสียงครอบงำย่ำยีจิตแล้ว ก็กล่าวมฺสาทั้งที่รู้ได้
ดูกรฤทธิกษ-

*ทั้งหลาย ลาภสักการะและชื่อเสียง ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็นอันตราย

แก่การบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่าอย่างนี้
เพราะเหตุ
นั้นแล ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราทั้งหลายจักละลาภ
สักการะและชื่อเสียงที่เกิดขึ้นแล้วเสีย
และลาภสักการะและชื่อเสียงที่บังเกิดขึ้น
แล้ว จักย่ำยีจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ไม่ได้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑๓

จบจตุตถวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภินทิสสูตร ๒. มุลสูตร ๓. ธรรมสูตรที่ ๑
๔. ธรรมสูตรที่ ๒ ๕. ปักกัณตสูตร ๖. รกสูตร
๗. มาตุสูตร ๘. ปิตุสูตร ๙. ภาตสูตร
๑๐. ภคินิสสูตร ๑๑. ปุตตสูตร ๑๒. อิตุสูตร
๑๓. ปชาปติสูตร

จบลาภสักการสังยุตต์ที่ ๕

ราหุลสังยุตต์

ปฐมวรรคที่ ๑

๑. จักขุสูตร

[๕๙๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระราหุลเมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว
ได้กราบทูลพระ-

*ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอประทานพระวโรกาส
ขอ

พระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ
ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว

พึงเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียรส่งตนไปแล้ว อยู่
ฯ

[๖๐๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า ฯ

รา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรละหรือที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

รา. ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[เปยยาลเหมือนกัน]

พ. โสต ... ฆานะ ... ชิวหา ... กาย ... ใจ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

รา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

รา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรละหรือที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

รา. ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๖๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่
อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโสต
ย่อมเบื่อหน่ายทั้งใน

ฆานะ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในชิวหา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในกาย

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งใน

ใจ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น
เมื่อ

จิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า จิตหลุดพ้นแล้ว ดังนี้
อริยสาวกนั้นย่อม

ทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

จบสูตรที่ ๑

[พึงทำสูตรทั้ง ๑๐ สูตร โดยเปยยาลเช่นนี้]

๒. รูปสูตร

[๖๐๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราहुล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ...
โผฏฐัพพะ ...

ธรรมารมณ์เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราहुลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ... ฯ

[๖๐๓] ดูกรราहुล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในรูป ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเสียง ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในกลิ่น
ย่อมเบื่อหน่ายทั้ง

ในรส ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโผฏฐัพพะ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในธรรมารมณ์
เมื่อเบื่อ

หน่าย ย่อมคลายกำหนัด ฯล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วิญญานสูตร

[๖๐๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราहुล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน จักขุวิญญาน ... โสทวิญญาน ...
ฆานวิญญาน ...

ชีวหาวิญญาน ... กายวิญญาน ... มโนวิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ๑

[๖๐๕] ดูกรรหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในจักขุวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโสตวิญญาณ
ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในฆาน-

*วิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในชีวหาวิญญาณ

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในกายวิญญาณ

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในมนโณวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด ๗๗

๑

จบสูตรที่ ๓

๔. สัมผัสสูตร

[๖๐๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรรหุล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน จักขุสัมผัส ... โสตสัมผัส ... ฆานสัมผัส
...

ชีวหาสัมผัส ... กายสัมผัส ... มโนสัมผัส เทียงหรือไม่เทียง ๑

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ๑

[๖๐๗] ดูกรรหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในจักขุสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโสตสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในฆาน-

*สัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในชีวหาสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในกายสัมผัส
ย่อม

เบื่อหน่ายทั้งในมนโนสัมผัส เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด ๗๗ ๑

จบสูตรที่ ๔

๕. เวทนาสูตร

[๖๐๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรรหุล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ...

เวทนาที่เกิดแต่

โสตสัมผัส ... เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส ... เวทนาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส ...

เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ... เวทนาที่เกิดแต่มนโสัมผัส เทียงหรือไม่เทียง
๑

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ๑

[๖๐๙] ดูกรรหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในเวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนาที่เกิด

แต่ชีวหาสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส

ย่อมเบื่อหน่ายทั้ง

ในเวทนาที่เกิดแต่มนโสัมผัส เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด ฯลฯ ๑

จบสูตรที่ ๕

๖. สัญญาสูตร

[๖๑๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรรหุล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปสัญญา ... สัททสัญญา ...

คันธสัญญา ...

รสสัญญา ... โผฏฐัพพสัญญา ... ธรรมสัญญา เทียงหรือไม่เทียง ๑

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ๑

[๖๑๑] ดูกรรหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในรูปสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัททสัญญา

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในคันธสัญญา

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรสสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโผฏฐัพพสัญญา

ย่อมเบื่อ-

*หน่ายทั้งในธรรมสัญญา เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด ฯลฯ ๑

จบสูตรที่ ๖

๗. เจตนาสูตร

[๖๑๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร
ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปสัญญาเจตนา ... สัททสัญญาเจตนา
...
คันธสัญญาเจตนา ... รสสัญญาเจตนา ... โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ...
ธัมมสัญญาเจตนา เทียง
หรือไม่เทียง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ฯ

[๖๑๓] ดูกรราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในรูปสัญญาเจตนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัททสัญญาเจตนา
ย่อมเบื่อหน่ายทั้งใน
คันธสัญญาเจตนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรสสัญญาเจตนา
ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโผฏฐัพพ-
*สัญญาเจตนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในธัมมสัญญาเจตนา เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลาย
กำหนัด ๑๗ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ตัณหาสูตร

[๖๑๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร
ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปตัณหา ... สัททตัณหา ...
คันธตัณหา ...
รสตัณหา ... โผฏฐัพพตัณหา ... ธัมมตัณหา เทียงหรือไม่เทียง ฯ
ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ฯ

[๖๑๕] ดูกรราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในรูปตัณหา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัททตัณหา
ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในคันธตัณหา

ย่อมเปื้อนนายทั้งในรสถันทหา ย่อมเปื้อนนายทั้งในโผฏฐัพพตันทหา
ย่อมเปื้อนนาย

ทั้งในธัมมตันทหา เมื่อเปื้อนนาย ย่อมคลายกำหนด ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ธาตุสูตร

[๖๑๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราหุล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ปฐวีธาตุ ... อาโปธาตุ ... เตโชธาตุ ...
วาโยธาตุ ... อากาสธาตุ ... วิญญานธาตุ เทียงหรือไม่เทียง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ฯ

[๖๑๗] ดูกรราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเปื้อนนาย
ทั้งในปฐวีธาตุ ย่อมเปื้อนนายทั้งในอาโปธาตุ

ย่อมเปื้อนนายทั้งในเตโชธาตุ ย่อม

เปื้อนนายทั้งในวาโยธาตุ ย่อมเปื้อนนายทั้งในอากาสธาตุ

ย่อมเปื้อนนายทั้งใน

วิญญานธาตุ เมื่อเปื้อนนาย ย่อมคลายกำหนด ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ชันธสูตร

[๖๑๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร

ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป ... เวทนา ... สัญญา ...
สังขาร ...

วิญญาน เทียงหรือไม่เทียง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

รา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรละ

หรือที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา
ดังนี้ ฯ

รา. ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๖๑๙] ดูกรราहुล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในรูป ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัญญา
ย่อมเบื่อหน่าย

ทั้งในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในวิญญูญาณ เมื่อเบื่อหน่าย
ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว
ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า

จิตหลุดพ้นแล้ว ดังนี้ อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์

อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้
ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปฐมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักขุสูตร ๒. รูปสูตร
๓. วิญญูญาณสูตร ๔. สัมผัสสูตร
๕. เวทนาสูตร ๖. สัญญาสูตร
๗. เจตนาสูตร ๘. ตัณหาสูตร
๙. ธาตุสูตร ๑๐. ชันธสูตร

----- ทุติยวรรคที่ ๒

๑. จักขุสูตร

[๖๒๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
ท่านพระราहुลได้เข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว

นัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๒๑] ครั้นท่านพระราหุลนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านว่า ดูกรราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

รา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ

ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นันของเรา นันเป็นเรา นันเป็นตัวตนของเรา ฯ

รา. ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. โสธ ... ฆานะ ... ชิวหา ... กาย ... ใจ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

รา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ฯ

รา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือหนอ

ที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นันของเรา นันเป็นเรา นันเป็นตัวตนของเรา ฯ

รา. ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

[๖๒๒] ดูกรราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในจักขุ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในโสต ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในฆานะ ย่อมเบื่อหน่าย

ทั้งในชิวหา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในกาย ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในใจ เมื่อเบื่อหน่าย

ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น

เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว

ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า จิตหลุดพ้นแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑
[พึงทำสูตรทั้ง ๑๐ โดยเปื่อยาลเช่นนี้]

๒. รูปสูตร

[๖๒๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร

ราहुล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป ... เสียง ... กลิ่น ... รส ...
โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณ์ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราहुลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ... ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วิญญานสูตร

[๖๒๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร

ราहुล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน จักขุวิญญาน ... โสทวิญญาน
... ชาน-

*วิญญาน ... ชิวหาวิญญาน ... กายวิญญาน ... มโนวิญญาน
เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราहुลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ... ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัมผัสสูตร

[๖๒๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราहुล

เธอจะสำคัญความนั้นเป็นไฉน จักขุสัมผัส ... โสตสัมผัส ... ชานสัมผัส ...
ชิวหาสัมผัส ... กายสัมผัส ... มโนสัมผัส เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯ

ท่านพระราहुลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. เวทนาสูตร

[๖๒๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราहुล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ...
เวทนาที่เกิดแต่

โสตสัมผัส ... เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส ... เวทนาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส ...
เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส ... เวทนาที่เกิดแต่มนโสัมผัส เทียงหรือไม่เทียง
ฯ

ท่านพระราहुลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สัญญาสูตร

[๖๒๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราहुล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปสัญญา ... สัททสัญญา ...
คันธสัญญา ...

รสสัญญา ... โผฏฐัพพสัญญา ... อัมมสัญญา เทียงหรือไม่เทียง ฯ

ท่านพระราहुลกราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า ... ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. เจตนาสูตร

[๖๒๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกรราहुล

เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปสัญญาเจตนา ... สัททสัญญาเจตนา ...
คันธสัญญา-

*เจตนา ... รสสัญญาเจตนา ... โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ... อัมมสัญญาเจตนา
เทียงหรือไม่เทียง ฯ

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ... ๫

จบสูตรที่ ๗

๘. ตัณหาสูตร

[๖๒๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร

ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปตัณหา ... สัทตตัณหา ...
คันธ-

*ตัณหา ... รสตัณหา ... โผฏฐัพพตัณหา ... รัมมตัณหา
เที่ยงหรือไม่เที่ยง ๫

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ... ๫

จบสูตรที่ ๘

๙. ธาตุสูตร

[๖๓๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร

ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ปฐวีธาตุ ... อาโปธาตุ ...
เตโชธาตุ ...

วาโยธาตุ ... อากาสธาตุ ... วิญญานธาตุ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ๫

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ... ๫

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ชันธสูตร

[๖๓๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า
ดูกร-

*ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป ... เวทนา ... สัญญา ...
สังขาร ...

วิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง ๫

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ๫

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ๫

รา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ฯ

รา. ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย ทั้งในรูป ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัญญา ย่อมเบื่อหน่าย

ทั้งในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในวิญญูญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า

จิตหลุดพ้นแล้ว ดังนี้ อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์

อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. อนุสยสูตร

[๖๓๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระราหุลนั่งเรียบร้อยแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่อย่างไร ทิฐิว่าเป็นเรา ตัณหาว่าเป็นของเรา และมานานุสัย จึงจะไม่มีในกายที่มีใจครองนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก ฯ

[๖๓๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราหุล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกิติ ที่เป็นอนาคตกิติ ที่เป็นปัจจุบันกิติ ที่เป็นภายในกิติ ที่เป็นภายนอก

กิติ หยาบกิติ ละเอียดกิติ เลวกิติ ประณีตกิติ อยู่ในที่ไกลกิติ อยู่ในที่ใกล้

กิติ รูปทั้งหมดนั้น

อันอริยสาวกย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้

เวทนา

อย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง

...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกิติ ที่เป็นอนาคตกิติ

ที่เป็นปัจจุบันกิติ

ที่เป็นภายในกิติ ที่เป็นภายนอกกิติ หยาบกิติ ละเอียดกิติ เลวกิติ ประณีต
กิติ อยู่ในทีโกลกิติ อยู่ในทีโกลั กิติ วิญญาณทั้งหมดนั้น อันอริยสาวกย่อม
เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา

นั่นไม่เป็น

เรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้ ดูกรราหุล

เมื่อบุคคลรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้แล

ทิจิฐิว่าเป็นเรา ตัณหาว่าเป็นของเรา และมานานุสัย

จึงไม่มีในกายที่มีใจครองนี้

และในสรรพนิมิตภายนอก ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. อปคตสูตร

[๖๓๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล

ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค

แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระราหุลนั่งเรียบร้อยแล้ว

ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้อยู่เห็นอยู่อย่างไร

มันส์จึงจะ

ปารสจากอหังการ มมังการและมานะ ในกายที่มีใจครองนี้

และในสรรพนิมิต

ภายนอก ก้าวล่วงส่วนแห่งมานะด้วยดี สงบระงับ พ้นวิเศษแล้ว ฯ

[๖๓๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราहुล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกัฏฐิ ที่เป็นอนาคตกัฏฐิ ที่เป็นปัจจุบันกัฏฐิ ที่เป็นภายในกัฏฐิ ที่เป็นภายใน

นอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ อยู่ในที่ใกล้กัฏฐิ รูปทั้งหมดนั้น

อันอริยสาวกเห็นแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็น

จริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้ ย่อมเป็นผู้หลุดพ้นไปเพราะไม่ถือมั่น [ชั้นรหังหาก็ควรทำอย่างนี้]

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใด

เหล่าหนึ่ง ... วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีตกัฏฐิ ที่เป็นอนาคตกัฏฐิ ที่เป็น

ปัจจุบันกัฏฐิ ที่เป็นภายในกัฏฐิ ที่เป็นภายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ อยู่ในที่ไกลกัฏฐิ อยู่ในที่ใกล้กัฏฐิ วิญญาณทั้งหมดนั้น อันอริยสาวกเห็นแล้วด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่

ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้ ย่อมเป็นผู้หลุดพ้นไป เพราะไม่ถือมั่น ดูกรราहुล เมื่อบุคคลรู้อยู่เห็นอยู่อย่างนี้แล มนัสจึงจะ ปราศจากอหังการ มมังการ และมานะในกายที่มีใจครองนี้ และในสรรพนิมิต

ภายนอก ก้าวล่วงส่วนแห่งมานะด้วยดี สงบระงับ พ้นวิเศษแล้ว ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบพุทธยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักขุสูตร ๒. รูปสูตร

๓. วิญญาณสูตร ๔. สัมผัสสูตร

๕. เวทนาสูตร ๖. สัญญาสูตร

๗. เจตนาสูตร ๘. ตัณหาสูตร

๙. ธาตุสูตร ๑๐. ชันธสูตร
๑๑. อนุสยสูตร ๑๒. อปคตสูตร
จบราหุลสังยุตต์ที่ ๖

ลักษณะสังยุตต์
ปฐมวรรคที่ ๑

๑. อัฏฐิสูตร

[๖๓๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน
เขตพระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้นแล
ท่านพระลักษณะกับท่านพระมหาโมคคัลลานะ
อยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ ฯ

[๖๓๗] ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า ท่านพระมหาโมคคัลลานะ นุ่งแล้ว
ถือบาตรและจีวรเข้าไปหาท่านพระลักษณะจนถึงที่อยู่
ครั้นเข้าไปหาแล้วได้กล่าว
ชวนท่านพระลักษณะว่า มาไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์
ด้วยกันเถิดท่านลักษณะ
ท่านพระลักษณะรับคำท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า อย่างนั้น ลำดับนั้นแล
ท่าน
พระมหาโมคคัลลานะกำลังลงจากภูเขาคิชฌกูฏ
ได้ยืมแยมขึ้นในที่แห่งหนึ่ง ที่นั้น
ท่านพระลักษณะได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ท่านโมคคัลลานะ
อะไรเล่า
เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ทำให้ยืมแยม ท่านมหาโมคคัลลานะตอบว่า
ท่านลักษณะ
มิใช่เวลาที่จะเฉลยปัญหาข้อนี้
ท่านจงถามผมในสำนักพระผู้มีพระภาคเถิด ฯ

[๖๓๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระลักษณะกับท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยว

บิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังภัตตาหารแล้ว เข้า
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระลักษณะนั่งเรียบร้อยแล้ว
ได้ถาม
ท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ท่านมหาโมคคัลลานะ
เมื่อลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้
ยิ้มแย้มขึ้นแล้วในที่แห่งหนึ่ง ดูกรท่านพระมหาโมคคัลลานะ
อะไรเล่าเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ทำให้ยิ้มแย้มขึ้น ฯ

[๖๓๙] ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นโครงกระดูกลอยอยู่ในเวหาส พวกแร้งบ้าง กาบ้าง
นกตะกรุม
บ้าง ต่างก็โผล่ตามเจาะ จิก ทิ้งโครงกระดูกนั้น ได้ยินว่า
โครงกระดูกนั้น
ส่งเสียงร้องครวญคราง ผมคิดว่า อัศจรรย์จริงหนอ ไม่เคยมีมาหนอ
สัตว์แม่
เห็นปานนี้ก็จักมี ยักษ์แม่เห็นปานนี้ก็จักมี การได้อัตภาพแม่เห็นปานนี้
ก็จักมี ฯ

[๖๔๐] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สาวกทั้งหลายเป็นผู้มีจักขุหนอ เป็นผู้มียุณหนอ เพราะว่า
แม้สาวก
ก็จักรู้ จักเห็นสัตว์เช่นนี้ หรือจักเป็นพยาน เมื่อก่อนเราได้เห็นสัตว์ตนนั้น
เหมือนกัน แต่ว่าไม่ได้พยากรณ์ไว้ หากว่าเราพึงพยากรณ์สัตว์นั้นไซ้
คนอื่น ๆ
ก็จะไม่พึงเชื่อถือเรา ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์
สิ้นกาลนาน แก่ผู้ไม่เชื่อถือเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัตว์นี้เป็นคนฆ่าโคอยู่ในพระนคร

ราชคฤห์นี้เอง ด้วยผลของกรรมนั้น เขาจึงหมกไหม้อยู่ในนรกสันปี
สันร้อยปี

พันปี แสนปี เป็นอันมาก ด้วยผลของกรรมนั้นแหละยังเหลืออยู่ เขาจึงต้อง
เสวยการได้อัฏฐาพเห็นปานนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

[สูตรทุกสูตรนี้ขึ้นต้นเหมือนสูตรที่ ๑ แต่มีเนื้อความต่างกันดังต่อไปนี้]

๒. เปสิสูตร

[๖๔๑] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นชั้นเนื้อลอยอยู่ในเวหาส แร้งบ้าง กาบ้าง นกตะกรุมบ้าง

ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทิ้ง ชั้นเนื้อนั้น ได้ยินว่า
ชั้นเนื้อนั้นส่งเสียงร้องครวญ-

*คราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัตว์นี้ได้เป็นคนฆ่าโคอยู่ในพระนครราชคฤห์
นี้เอง ฯลฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ปิณฑสูตร

[๖๔๒] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นก้อนเนื้อลอยอยู่ในเวหาส แร้งบ้าง กาบ้าง นกตะกรุม
บ้าง ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทิ้ง ก้อนเนื้อนั้น ได้ยินว่า ก้อนเนื้อนั้น ส่งเสียง
ร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นคนฆ่านกขาย อยู่ใน
พระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. นิจฉวิสสูตร

[๖๔๓] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นบุรุษไม่มีผิวหนังลอยอยู่ในเวหาส แร้งบ้าง กาบ้าง
นก

ตะกรุมบ้าง ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทิ้ง บุรุษนั้น ได้ยินว่า บุรุษนั้นส่งเสียงร้อง
ครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นคนฆ่าแกะขาย
อยู่ในพระนคร

ราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อสิสูตร

[๖๔๔] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า
เมื่อผมลงมาจากภูเขา
คิชมกุฏ ได้เห็นบุรุษผู้มีขนเป็นดาบลอยอยู่ในเวหาส
ดาบเหล่านั้นของบุรุษนั้น
ลอยขึ้นไปๆ แล้วก็ตกลงที่กายของบุรุษนั้นแหละ ได้ยินว่า
บุรุษนั้นส่งเสียงร้อง
ครวญคราง ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นคนฆ่าสุกรชาย
อยู่ในพระนคร
ราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สัตติสูตร

[๖๔๕] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชมกุฏ ได้เห็นบุรุษมีขนเป็นหอกลอยอยู่ในเวหาส
หอกเหล่านั้นของ
บุรุษนั้นลอยขึ้นไปๆ แล้วก็ตกลงที่กายของบุรุษนั้นเอง ได้ยินว่า บุรุษนั้น
ส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัตว์นี้ได้เป็นคนฆ่าเนื้อขาย อยู่
ในพระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อสุสูตร

[๖๔๖] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชมกุฏ ได้เห็นบุรุษมีขนเป็นลูกธนูลอยอยู่ในเวหาส
ลูกธนูเหล่านั้นของ
บุรุษนั้นลอยขึ้นไปๆ แล้วก็ตกลงที่กายของบุรุษนั้นเอง ได้ยินว่าบุรุษนั้นส่ง
เสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัตว์นี้ได้เป็นเพชฌฆาตอยู่ใน
พระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัจสูตรที่ ๑

[๖๔๗] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นบุรุษมีขนเป็นประตักลอยอยู่ในเวหาส
ประตักเหล่านั้นของ
บุรุษนั้นลอยขึ้นไปๆ แล้วก็ตกลงที่กายของบุรุษนั่นเอง ได้ยินว่า บุรุษนั้น
ส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นคนฝึกม้า
อยู่ใน
พระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สัจสูตรที่ ๒

[๖๔๘] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นบุรุษมีขนเป็นเข็มลอยอยู่ในเวหาส
เข็มเหล่านั้นของบุรุษนั้น
เข้าไปในศีรษะแล้วออกทางปาก เข้าไปในปากแล้วออกทางอก
เข้าไปในอกแล้ว
ออกทางท้อง เข้าไปในท้องแล้วออกทางขาอ่อน
เข้าไปในขาอ่อนแล้วออกทาง
แข้ง เข้าไปในแข้งแล้วออกทางเท้า ได้ยินว่า
บุรุษนั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้เป็นคนสอเสียดอยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ
ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อัมมทวารสูตร

[๖๔๙] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นบุรุษมีอัมมทวารใหญ่เท่าหม้อลอยอยู่ในเวหาส
บุรุษนั้นแม้เมื่อเดิน
ไปก็แบกอัมมทวารนั้นไว้บนบ่า แม้เมื่อนั่งก็ทับอัมมทวารนั้นแหละ แร้งบ้าง
กาบ้าง

นกตะกุ่มบ้าง ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทั้ง บุรุษนั้น ได้ยินว่า
บุรุษนั้นส่งเสียงร้อง

ครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัตว์นี้ได้เป็นผู้พิพากษาตัดสินอรรถคดีไถ่
อยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปฐมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญสูตร ๒. เปสิสูตร ๓. ปิณฑสูตร ๔. นิจฉวิ
สูตร ๕. อสิสูตร ๖. สัตตสูตร ๗. อสุสูตร
๘. สุนิสูตรที่ ๑ ๙. สุนิสูตรที่ ๒ ๑๐. อันทภาวสูตร ฯ

หุติยวรรคที่ ๒

๑. กุปนิมคคสูตร

[๖๕๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป-
*สถาน เขตพระนครราชคฤห์ ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า
เมื่อผม

ลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นบุรุษจมอยู่ในหลุมคุถจนมิดศีรษะ ฯลฯ

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นคนทำชู้กับภรรยาของผู้อื่น อยู่ในพระนครราชคฤห์
นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๑

[พึงทำเปยยาลอย่างนั้น]

๒. คุถขาหิสูตร

[๖๕๑] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นบุรุษผู้จมอยู่ในหลุมคุถ ใช้มือทั้งสองกอบคุถกิน
ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นพราหมณ์อยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง
พราหมณ์

นั้นนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยภัตแล้ว
เอา

คุฏโฐกจนเต็มรางแล้ว ไซ้ให้คนไปบอกเวลาแล้วกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า
ขอพวก

ท่านจงฉันและจงนำไปจนพอแก่ความต้องการเถิด ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. นิจฉวิตถีสสูตร

[๖๕๒] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นหญิงผู้ไม่มีผิวหนังลอยอยู่ในเวหาส แร้งบ้าง กาบ้าง
นก

ตะกรุมบ้าง ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทั้ง หญิงนั้น ได้ยินว่าหญิงนั้นส่งเสียงร้อง
ครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
หญิงนี้ได้เป็นหญิงประพัตินอกใจสามี
อยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มังคพิตถีสสูตร

[๖๕๓] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นหญิงมีกลิ่นเหม็นน่าเกลียดลอยอยู่ในเวหาส แร้งบ้าง
กาบ้าง

นกตะกรุมบ้าง ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทั้ง หญิงนั้น ได้ยินว่า หญิงนั้นส่งเสียง
ร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงนี้ได้เป็นหญิงแม่มด อยู่ใน
พระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. โอกิลินีสสูตร

[๖๕๔] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ
ได้เห็นหญิงผู้มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มเต็มไปด้วยถ่านเพลิงลอยอยู่ใน

เวหาส ได้ยินว่า หญิงนั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย หญิงนี้ได้เป็นพระอัครมเหสี ของพระเจ้ากาลิงค์ นางถูกความหึงครอบงำ ได้เอา

เตาซึ่งเต็มด้วยถ่านเพลิงเทรตหญิงร่วมผัว ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สีลจฉินนสูตร

[๖๕๕] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก ภูเขาคิชฌมกุฏ ได้เห็นตัวกะพันธน์ไม่มีสีระชะ มีตาและปากอยู่ที่อก ลอยอยู่ใน เวหาส แร้งบ้าง กาบ้าง นกตะกรุมบ้าง ต่างก็โผล่ไปตามจิก ทิ้ง ตัวกะพันธน์ นั้น ได้ยินว่า ตัวกะพันธน์นั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์นี้ได้เป็นเพชฌฆาตผู้ฆ่าโจร ชื่อว่าหาริก อยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ภิกขุสูตร

[๖๕๖] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก ภูเขาคิชฌมกุฏ ได้เห็นภิกษุลอยอยู่ในเวหาส ผ้าสังฆาฎีกีติ บาตรกีติ ประคตเอาไว้

กีติ ร่างกายกีติ ของภิกษุนั้น อันไฟติดทั่วลุกโชติช่วงแล้ว ได้ยินว่า ภิกษุนั้น

ส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ได้เป็นภิกษุผู้ชั่วช้าใน

ศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ภิกขุณีสูตร

[๖๕๗] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก ภูเขาคิชฌมกุฏ ได้เห็นภิกษุณีลอยอยู่ในเวหาส ผ้าสังฆาฎีกีติ บาตรกีติ ประคต

เอาไว้ ร่างกายกีติ ของภิกษุณีนั้น อันไฟติดทั่วลุกโชติช่วงแล้ว ได้ยินว่า ภิกษุณีนั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีนี้นี้ได้เป็นภิกษุณี

ผู้ชั่วช้าในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สิกขมานาสูตร

[๖๕๘] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสิกขมานาลอยอยู่ในเวหาส ผ้าสังฆาฏิกีติ บาตรกัฏฐี
ประคต

เอวก็ดี ร่างกายก็ดี ของสิกขมานานั้น อันไฟติดทั่วลุกโชติช่วงแล้ว
ได้ยืหน้าว่า

สิกขมานานั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สิกขมานานี้ได้เป็น

สิกขมานาผู้ชั่วช้าในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สามเณรสูตร

[๖๕๙] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า เมื่อผมลงมาจาก
ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสามเณรลอยอยู่ในเวหาส ผ้าสังฆาฏิกีติ บาตรกัฏฐี
ประคต

เอวก็ดี ร่างกายก็ดี ของสามเณรนั้น อันไฟติดทั่วลุกโชติช่วงแล้ว ได้ยืหน้าว่า
สามเณรนั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สามเณรนั้นเป็น

สามเณรผู้ชั่วช้าในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯลฯ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. สามเณรียูตร

[๖๖๐] ฯลฯ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ตอบว่า
เมื่อผมลงมาจากภูเขา

คิชฌกูฏ ได้เห็นสามเณรียูตรลอยอยู่ในเวหาส ผ้าสังฆาฏิกีติ บาตรกัฏฐี
ประคตเอว

กัฏฐี ร่างกายก็ดี ของสามเณรียูตรนั้น อันไฟติดทั่วลุกโชติช่วงแล้ว ได้ยืหน้าว่า
สามเณรียูตร

นั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ผมคิดว่า น่าอัศจรรย์จริงหนอ ไม่เคยมีมาหนอ

สัตว์แม่เห็นปานนี้ก็จักมี ยักษ์แม่เห็นปานนี้ก็จักมี
การได้อัตภาพแม่เห็นปานนี้
ก็จักมี ฯ

[๖๖๑] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุ
ทั้งหลาย สาวกทั้งหลายเป็นผู้มีจักขุหนอ เป็นผู้มียาณหนอ
เพราะแม่สาวกก็จัก

รู้จักเห็นสัตว์เห็นปานนี้ หรือจักเป็นพยาน เมื่อก่อน
สามเณรนั้นเราก็คouldได้เห็นแล้ว

เหมือนกัน แต่ว่ามิได้พยากรณ์ หากว่าเราจะพึงพยากรณ์สามเณรนี้ไซ้
คนอื่น

ก็จะไม่พึงเชื่อถือเรา ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์สัน
กาลนาน แก่ผู้ที่ไม่เชื่อถือเรา ดูภิกษุทั้งหลาย
สามเณรได้เป็นสามเณรผู้ชั่วช้า

ในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยผลของกรรมนั้น
สามเณรนั้นหมก

ไหม้แล้วในนรกสิ้นร้อยปี พันปี หมื่นปี แสนปี เป็นอันมาก
ด้วยผลของกรรม

นั้นแหละยังเหลืออยู่ สามเณรนั้นจึงต้องเสวยการได้อัตภาพเห็นปานดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบพุทธยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุปนิมคคสูตร ๒. คุณขาฬิสูตร
๓. นิจฉวิตถิสูตร ๔. มังคพิตถิสูตร
๕. โอภิลินิสูตร ๖. สีสัจฉินนสูตร
๗. ภิกขุสูตร ๘. ภิกขุณีสูตร
๙. ลิกขมานาสสูตร ๑๐. สามเณรสูตร
๑๑. สามเณรสูตร

จบลักษณะสังยุตต์ที่ ๗

โอปัมมสังยุตต์

๑. กุฎาคารสูตร

[๖๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ... พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัส

ว่า ดูกรรณิกะทั้งหลาย กลอนทั้งหลายของเรือนยอดทั้งหมดไปรวมที่ยอด
ประชุม

กันที่ยอด มียอดเป็นที่รวม สิ่งเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมกันเข้าที่ยอด
แม้นั้นใด

ดูกรณิกะทั้งหลาย อกุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็ฉนั้นเหมือนกันแล
อกุศล-

*ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีอวิชชาเป็นมูล ประชุมกันที่อวิชชา
มีอวิชชาเป็นที่รวม

อกุศลธรรมเหล่านั้นทั้งหมดย่อมรวมกันเข้าที่อวิชชา เพราะเหตุดังนี้
พวกเธอ

พึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเรารู้จักเป็นผู้ไม่ประมาท ดูกรรณิกะทั้งหลาย
พวกเธอพึง

ศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. นขลิขสูตร

[๖๖๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ครั้งนั้นแล

พระผู้มีพระภาคทรงชวนผู้

เล็กน้อยไว้ที่ปลายพระนขาแล้วตรัสถามกิริยาทั้งหลายว่า
ดูกรณิกะทั้งหลาย เธอ

ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ผู้เล็กน้อยที่เราชวนขึ้นไว้ที่ปลายเล็บนี้
กับมหาปฐพีนี้ อย่างไหนมากกว่ากัน ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
มหาปฐพีนั้นแหละมาก

กว่า

ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ้อนขึ้นไว้ที่ปลายพระนขานี้มีประมาณนี้
อย

ย่อมไม่ถึงแม้ซึ่งการนับ ย่อมไม่ถึงแม้ซึ่งการเทียบเคียง

ย่อมไม่ถึงแม้ซึ่งส่วน

แห่งเสี้ยว เพราะเทียบมหาปฐพีเข้าแล้ว

ฝุ่นที่พระผู้มีพระภาคทรงซ้อนขึ้นไว้ที่

ปลายพระนขามีประมาณเล็กน้อย ฯ

[๖๖๔] ดูกภิกษุทั้งหลาย สัตว์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีประมาณน้อย
สัตว์ไปเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มีมากกว่ามากทีเดียว ฉะนั้นเหมือนกัน
เพราะ

เหตุดังนี้ ฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ไม่ประมาท

ดูกภิกษุ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. กุลสูตร

[๖๖๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกภิกษุทั้งหลาย สกุลใดสกุลหนึ่งมีสตรีมาก มีบุรุษน้อย

สกุลเหล่านั้นย่อมมก

พวกโจรปล้นได้ง่าย แม้ฉนั้นใด ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญเมตตาเจโตวิมุตติ
ไม่

กระทำให้มากแล้ว ภิกษุรูปนั้นย่อมมกพวกอกุศลมนุษย์กำจัดได้ง่าย

ฉนั้นเหมือนกัน ฯ

[๖๖๖] ดูกภิกษุทั้งหลาย สกุลเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีสตรีน้อย มีบุรุษมาก
สกุลเหล่านั้นย่อมมกพวกโจรปล้นได้ยาก แม้ฉนั้นใด ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง
เจริญ

เมตตาเจโตวิมุตติ กระทำให้มากแล้ว
ภิกษุรูปนั้นย่อมเป็นผู้อันอมนุษย์กำจัดได้ยาก
เพราะเหตุดังนี้ นั่น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราจักเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ
กระทำให้มาก กระทำให้เป็นประดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้งอาศัย ให้มั่นคง
สั่งสม ปรรกด้วยดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ
ฯ

จบสูตรที่ ๓ ๔. โอภชาสูตร

[๖๖๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ผู้ใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเช้า
ผู้ใดพึงให้ทาน
ประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเที่ยง ผู้ใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐
หม้อใหญ่ใน
เวลาเย็น ผู้ใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเช้า
โดยที่สุดแม้เพียงชั่วการหยदन้านม
แห่งแม่โค หรือผู้ใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเที่ยง
โดยที่สุดแม้เพียงชั่วการหยด
น้านมแห่งแม่โค หรือผู้ใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเย็น
โดยที่สุดแม้เพียงชั่วการ
หยदन้านมแห่งแม่โค
การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทานที่บุคคลให้แล้ว ๓ ครั้ง
ในวันหนึ่งนั้น เพราะเหตุดังนี้ นั่น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราจักเจริญ
เมตตาเจโตวิมุตติ กระทำให้มาก กระทำให้เป็นประดุจยาน
กระทำให้เป็นที่ตั้ง
อาศัย ให้มั่นคง สั่งสม ปรรกด้วยดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษา

อย่างนี้แหละ ๑

จบสูตรที่ ๔

๕. สัตตสูตร

[๖๖๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย หอกมีใบอันคม ถ้าบุรุษพึงมากล่าวว่า เราจักงอเข้า จักพับ
จักม้วน

ซึ่งหอกมีใบอันคมนี้ด้วยฝ่ามือ หรือด้วยกำมือ ดังนี้
เธอจะสำคัญความข้อนั้น

เป็นไฉน บุรุษนั้นเป็นผู้สามารถเพื่อจะงอเข้า เพื่อจะพับ เพื่อจะม้วน
ซึ่งหอก

มีใบอันคมโน้นด้วยฝ่ามือ หรือด้วยกำมือได้หรือหนอ ๑

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เป็นไปไม่ได้ พระเจ้าข้า ๑

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ๑

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะว่าการที่จะงอเข้า จะพับและจะม้วนซึ่ง
หอกมีใบอันคมด้วยฝ่ามือหรือด้วยกำมือ กระทำไม่ได้ง่าย ก็แหละบุรุษนั้น
พึง

เป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากถ่ายเดียว แม้ฉันใด ๑

[๖๖๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เจริญเมตตา-

*เจโตวิมุตติ กระทำให้มาก กระทำให้เป็นประดุจยาน

กระทำให้เป็นที่ตั้งอาศัย

ให้มั่นคง สัมมปรารภด้วยดี

ถ้าอมนุษย์จะพึงกระทำจิตของภิกษุนั้นให้ฟุ้งซ่าน

อมนุษย์นั้นพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากถ่ายเดียว ฉะนั้น
เหมือนกัน เพราะเหตุดังนี้ นั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า

เราจักเจริญเมตตา

เจโตวิมุตติ กระทำให้มาก กระทำให้เป็นประดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้งอาศัย
ให้

มั่นคง สัมมปรารภด้วยดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้

แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ธนุคคหสูตร

[๖๗๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย นายขมังธนู ๔ คน ถือธนูอันมั่นคง ได้ศึกษามาดีแล้ว
เป็นผู้มีความ

ชำนาญ เป็นผู้ที่มีศิลปอันได้แสดงแล้ว ยืนอยู่แล้วในทิศทั้ง ๔
ถ้าบุรุษพึงมากล่าวว่า

เราจักจับลูกธนูทั้งหลายที่นายขมังธนูทั้ง ๔ เหล่านี้ยังมาจากทิศทั้ง ๔
ไม่ให้ตกถึง

แผ่นดิน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ควรจะกล่าวได้ว่าบุรุษผู้มี

ความเร็ว ประกอบด้วยความเร็วอย่างยอดเยี่ยม ดังนี้หรือ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าแม่บุรุษจะพึงจับ
ลูกธนูที่นายขมังธนูเพียงคนเดียวยังไม่ให้ตกถึงแผ่นดิน
ก็ควรจะกล่าวได้ว่า บุรุษ

ผู้มีความเร็ว ประกอบด้วยความเร็วอย่างยอดเยี่ยม
จะกล่าวไปใยถึงการจับลูกธนู

ทั้ง ๔ ลูกที่นายขมังธนู ๔ คนยังมาจาก ๔ ทิศ แม้ฉันทิ ฯ

[๖๗๑] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า ความเร็วของพระจันทร์
และพระอาทิตย์ เร็วกว่าความเร็วของบุรุษนั้น
ความเร็วของเทวดาที่ไปข้างหน้า

พระจันทร์พระอาทิตย์

เร็วกว่าความเร็วของบุรุษและความเร็วของพระจันทร์และ

พระอาทิตย์ อายุสังขารสิ้นไปเร็วกว่าความเร็วนั้นๆ เพราะเหตุดังนี้ นั้น เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อาถิสูตร

[๖๗๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว
ตะโพนชื่ออานกะของพวกกษัตริย์ผู้มีพระนามว่า
ทสารหะได้มีแล้ว เมื่อตะโพนแตก พวกทสารหะได้ตอกลิ้มอื่นลงไป
สมัยต่อมา

โครงเกาของตะโพนชื่ออานกะก็หายไป ยังเหลือแต่โครงลิ้ม แม้ฉันใด
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย พวกภิกษุในอนาคตกาล
เมื่อเขากล่าวพระสูตรที่ตถาคตกล่าวแล้ว อันลึก
มีอรรถอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสัจจธรรม อยู่
จักไม่ปรารภนาฬิง
จักไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ และจักไม่สำคัญธรรมเหล่านั้น ว่าควรเล่าเรียน
ควรศึกษา

แต่ว่าเมื่อเขากล่าวพระสูตรอันนักปราชญ์รจนาไว้
อันนักปราชญ์ร้อยกรองไว้ มี
อักษรอันวิจิตร มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นของภายนอก เป็นสาวกภาสิต
อยู่ จัก

ปรารภนาฬิงด้วยดี จักเสียโสตลงสดับ จักเข้าไปตั้งไว้ซึ่งจิตเพื่อรู้
และจักสำคัญ

ธรรมเหล่านั้น ว่าควรเรียน ควรศึกษา ฯ

[๖๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสูตรเหล่านั้น ที่ตถาคตกล่าวแล้ว
อันลึก มีอรรถอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสัจจธรรม
จักอันตรธาน

ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุดังนี้ฉัน เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เมื่อเขา

กล่าวพระสูตรที่ตถาคตกล่าวแล้ว อันล็ก มีอรรถอันล็ก เป็นโลกุตตระ
ประกอบ

ด้วยสญญตธรรม อยู่ พวกเราจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวไต่ลงสดับ
จักเข้าไปตั้งไว้ซึ่ง

จิตเพื่อรู้ และจักสำคัญธรรมเหล่านั้นว่า ควรเรียน ควรศึกษา ดังนี้
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. กลิงกรสูตร

[๖๗๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปา
มหารัน เขตเมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายได้หูลับพระผู้มีพระภาคว่า
พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๖๗๕] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบัน พวก
กษัตริย์ลิจฉวีผู้ทรงไว้ซึ่งหมอนท่อนไม้หนุนศิระและเท้า
ย่อมเป็นผู้ไม่ประมาท

มีความเพียรในการฝึกซ้อมศิลป พระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร
พระเจ้าแผ่นดิน

มคธ ย่อมไม่ได้ช่อง ไม่ได้โอกาส แต่กษัตริย์ลิจฉวีเหล่านั้น ในอนาคตกาล
พวกกษัตริย์ลิจฉวีจักเป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติ มีมือและเท้าอันอ่อนนุ่ม
จักสำเร็จ

การนอนบนที่นอน มีฟูกและหมอนหนาอันอ่อนนุ่ม จนกว่าพระอาทิตย์ขึ้น
พระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร พระเจ้าแผ่นดินมคธ จักได้ช่อง ได้โอกาส แต่
กษัตริย์ลิจฉวีเหล่านั้น ฯ

[๖๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบัน พวกภิกษุผู้เข้าไปทรงไว้ซึ่ง
หมอนท่อนไม้หนุนศิระและเท้า ย่อมเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร
ในการ

เริ่มตั้งความเพียรอยู่ มารผู้มีบาป ย่อมไม่ได้ช่อง ย่อมไม่ได้โอกาส แต่ภิกษุ

เหล่านั้น ในอนาคตกาล พวกภิกษุจักเป็นสุขุมาลชาติ มีมือเท้าอันอ่อนนุ่ม
จัก

สำเร็จการนอนบนที่นอนมีฟูกและหมอนหนาอันอ่อนนุ่ม

จนกว่าพระอาทิตย์ขึ้น

มารผู้มีบาปยอมได้ช่อง ได้โอกาส แต่พวกเธอเหล่านั้น เพราะเหตุดังนี้
เธอ

ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า

เรจักเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งหมอนท่อนไม้หนุนศีรษะและเท้า

ไม่ประมาท มีความเพียร ในการเริ่มตั้งความเพียรไว้ ดุกรภิกษุทั้งหลาย

เธอ

ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. นาคสูตร

[๖๗๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล ภิกษุใหม่รูปหนึ่ง
เข้าไป

สู่สกุลเกินเวลา ภิกษุทั้งหลายจึงกล่าวกะเธออย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ
อย่าเข้าไปสู่

สกุลเกินเวลาเลย เธอถูกพวกภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า
ก็ภิกษุ

ชั้นเถระเหล่านี้จักสำคัญสกุลทั้งหลายว่า ควรเข้าไปหา

ส่วนเราเ็นจักเข้าไป

ไม่ได้ ครั้งนั้นแล

พวกภิกษุมารูปด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นภิกษุเหล่านั้นนั่ง

เรียบร้อยแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ภิกษุใหม่

รูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปสู่สกุลเกินเวลา
ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะเธออย่าง
นี้ว่า ท่านผู้มีอายุ อย่าเข้าไปสู่สกุลเกินเวลาเลย
เธอเมื่อถูกภิกษุว่ากล่าวอยู่ ได้
กล่าวอย่างนี้ว่า ก็ภิกษุชั้นเถระเหล่านี้ จักสำคัญสกุลทั้งหลายว่า
ควรเข้าไปหา
ส่วนเราในนจักเข้าไปไม่ได้ ฯ

[๖๗๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว
มีสระใหญ่ที่ชายป่าแห่งหนึ่ง ช้างทั้งหลายอาศัยสระเหล่านั้นอยู่
ช้างเหล่านั้นลงสู่
สระน้ำแล้ว ถอนงาและรากบัวขึ้นด้วยงวง ล้างให้ดีแล้ว
เคี้ยวกินงาและรากบัว
ที่ไม่มีมีเปลือกตม ช้อนนั้นยอมเป็นไปเพื่อวรรณและเพื่อกำลังแก่ช้างเหล่านั้น
ช้างเหล่า
นั้นยอมไม่เข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย ซึ่งมีช้อนนั้นเป็นเหตุ
ส่วนลูกช้าง
เล็กๆ สำเหนียกตามช้างใหญ่เหล่านั้นนั้นเหียว พวกมันลงสู่สระนั้นแล้ว
ถอนงา
และรากบัวขึ้นด้วยงวง ไม่ล้างให้ดีจึงเคี้ยวกินทั้งเปลือกตม
ช้อนนั้นยอมไม่เป็นไป
เพื่อวรรณและเพื่อกำลังแก่ลูกช้างเหล่านั้น
ลูกช้างเหล่านั้นยอมเข้าถึงความตาย
หรือทุกข์ปางตาย ซึ่งมีช้อนนั้นเป็นเหตุ ฯ

[๖๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกภิกษุผู้เถระในธรรมวินัยนี้ก็ฉันนั้นเหมือน
กัน เวลาเช้า นุ่งผ้าถือเอาบาตรและจีวรเข้าไปสู่บ้านหรือนิคม
เพื่อบิณฑบาต
พวกเธอย่อมกล่าวธรรมในที่นั้น
คฤหัสถ์ทั้งหลายผู้เลื่อมใสย่อมกระทำอาการเลื่อม
ใสแก่พวกเธอ พวกเธอไม่กำหนด ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพัน มักเห็นโทษ

มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ย่อมบริโศคลาภนั้น
ข้อนั้นย่อมเป็นไปเพื่อวรรณและ
เพื่อกำลังแก่ภิกษุผู้เถระเหล่านั้น
พวกเธอย่อมไม่เข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย
ซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ ส่วนพวกภิกษุใหม่
ผู้ตามสำเหนียกภิกษุผู้เถระเหล่านั้นนั้น
เที่ยว เวลาเช้า นุ่งผ้าถือเอาบาตรและจีวรเข้าไปสู่บ้านหรือนิคม
เพื่อบิณฑบาต
พวกเธอย่อมกล่าวธรรมในที่นั้น คฤหัสถ์ทั้งหลายผู้เลื่อมใส
ย่อมกระทำอาการ
เลื่อมใสแก่พวกเธอ พวกเธอกำหนด หมกมุน พัวพัน มักไม่เห็นโทษ ไม่มี
ปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ย่อมบริโศคลาภนั้น
ข้อนั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อวรรณ
และเพื่อกำลังแก่พวกเธอ พวกเธอย่อมเข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย
ซึ่งมีข้อ
นั้นเป็นเหตุ เพราะเหตุดังนี้ นั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราทั้งหลายจัก
ไม่กำหนด ไม่หมกมุน ไม่พัวพัน มักเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก
บริโศค ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. วิฬารสูตร

[๖๘๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน-
*อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... สมัยนั้นแล
ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า
ในสกุลเกินเวลา ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะเธออย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ
อย่าเข้าไป
เที่ยวในสกุลเกินเวลาเลย ภิกษุนั้นถูกพวกภิกษุว่ากล่าวอยู่ ย่อมไม่พอใจ
ลำดับนั้น
ภิกษุมาร่วมด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ครั้นเข้าไปเฝ้าถวายบังคม

แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นภิกษุเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุรูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้เข้าไป
เที่ยวในสกุลเกินเวลา ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะเธออย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ
อย่าเข้า
ไปเที่ยวในสกุลเกินเวลาเลย ภิกษุนั้นถูกพวกภิกษุว่ากล่าวอยู่ย่อมไม่พอใจ
ฯ

[๖๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว
มีแมวได้ยึนคอยจับลูกหนูอยู่ในที่กองหยักเยื่อที่ทางระบายคูโคในบ้าน
ระหว่างที่

ต่อเรือนสองหลัง ด้วยคิดว่า ลูกหนูจักไปหาเหยื่อในที่ใด
เราก็จับมันกินเสีย

ในที่นั้น ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ลูกหนูได้ออกไปหาเหยื่อ
แมวจับลูกหนูนั้น

แล้วรีบกัดกลืนลงไป ลูกหนูนั้นกัดทั้งไส้ใหญ่และไส้น้อยของแมวนั้น
แมวนั้น

ย่อมเข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย ซึ่งมีข้อนี้เป็นเหตุ ฯ

[๖๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉนั้นนั้นเหมือน
กัน เวลาเช้า นุ่งแล้วถือเอาบาตรและจีวรเข้าไปสู่บ้านหรือนิคม
เพื่อบิณฑบาต

มีกายวาจาและจิตอันไม่รักษาแล้ว มีสติไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว
มีอินทรีย์อันไม่สำรวม

แล้ว เธอเห็นมาตุคามในบ้านหรือนิคมนั้น นุ่งห่มผ้าลับๆ ล่อๆ
ความกำหนัด

ย่อมรบกวนจิตของเธอ เพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มผ้าลับๆ ล่อๆ
เธอมีจิตอันราคะ

รบกวน ชื่อว่าย่อมเข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย
การที่เธอบอกคณสิกขาเวียน

มาเพื่อหินเพศนั้น ชื่อว่าเป็นความตายในอริยวินัย ดุกรภิกษุทั้งหลาย
การที่เธอ

ต้องอาบัติเสฐาหมองอย่างใดอย่างหนึ่ง
การปรากฏแห่งการออกจากอาบัติตามที่

ต้อนั้น ชื่อว่าเป็นทุกข์ปางตายทีเดียว เพราะเหตุดังนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษา

อย่างนี้ว่า เราจักมีกายวาจาและจิตอันรักษาแล้ว มีสติเข้าไปตั้งไว้แล้ว
มีอินทรีย์

อันสำรวมแล้ว เข้าไปสู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลาย

พึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. สีกาลสูตรที่ ๑

[๖๘๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย

พวกเธอได้ฟังเรื่องของสุนัขจิ้งจอกผู้อยู่ในปัจจุสมัยแห่งราตรีแล้วมิใช่
หรือ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ได้ฟังมาแล้ว พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนัขจิ้งจอกแกนี้แล เป็นโรคเรื้อน มันอยากจะ
ไปทางไหนก็ไปทางนั้น อยากจะยืนที่ไหนๆ ก็ยืนที่นั่น
อยากจะนั่งที่ไหนก็นั่งที่

นั่น อยากจะนอนที่ไหนก็นอนที่นั่น ลมเย็นๆ ย่อมรำเพยให้มัน ฯ

[๖๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้
ผู้ปฎิญาณว่า

เป็นศากยบุตร ได้เสวยการได้เฉพาะซึ่งอัตภาพแม้เห็นปานนี้
เป็นการตักนันทนา

เพราะเหตุดังนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. ลีคาลสูตรที่ ๒

[๖๘๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย

พวกเธอได้ฟังเรื่องของสุนัขจิ้งจอกผู้อยู่ในปัจจุบันสมัยแห่งราตรีแล้วมิใช่
หรือ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ได้ฟังแล้ว พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกตัญญูบางอย่าง ความกตเวทิต่างอย่าง
พึงมีในสุนัขจิ้งจอกแก่นั้น แต่ความกตัญญูบางอย่าง
ความกตเวทิต่างอย่าง ไม่พึงมี

ในภิกษุบางรูป ผู้ปฏิญาณว่าเป็นศากยบุตรในธรรมวินัยนี้เลย
เพราะเหตุดังนี้

เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้กตัญญู เราจักเป็นผู้กตเวทิต
อุปการะ

แม้น้อยที่บุคคลกระทำแล้วในพวกเรา จักไม่เสื่อมหายไป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุฎาคารสูตร ๒. นขสิขสูตร ๓. กุลสูตร ๔. โอกขาสูตร
๕. สัตตีสสูตร ๖. ธนคคหสูตร ๗. อาณิสสูตร ๘. กลิงกร
- สูตร ๙. นาคสูตร ๑๐. วิพารสูตร ๑๑. ลีคาลสูตรที่ ๑
๑๒. ลีคาลสูตรที่ ๒ ฯ

จบโอปัมมสังยุตต์ที่ ๘

ภิกขุสังยุตต์

๑. โกลีตสูตร

[๖๘๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลายได้รับคำท่านพระมหา-
*โมคคัลลานะแล้ว ฯ

[๖๘๗] ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ความปริวิตกแห่งใจได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ผู้เร้นอยู่ในที่ลับอย่างนี้ว่า
ที่เรียกว่าดูษณิ

ภาพอันประเสริฐ ดูษณิภาพอันประเสริฐ ดังนี้
ดูษณิภาพอันประเสริฐเป็นไฉน
ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความดำริได้มีแก่เราดังนี้ว่า
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

เพราะระงับวิตกและวิจารณ์เสียได้ จึงเข้าสู่หุตียฌาน
เป็นความผ่องใสแห่งใจใน

ภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์
มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่

นี้เรียกว่าดูษณิภาพอันประเสริฐ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เรานั้น
เพราะระงับ

วิตกและวิจารณ์เสียได้ จึงเข้าสู่หุตียฌานเป็นความผ่องใสแห่งใจในภายใน
เป็น

ธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่
เมื่อเรานั้น

อยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญาและมโนสิการอันประกอบด้วยวิตก ย่อมฟุ้งขึ้น
ดูกร

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาเราด้วยฤทธิ

ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า โมคคัลลานะฯ
ผู้เป็นพราหมณ์อย่าประมาทक्षणภาพอัน
ประเสริฐ เธอจงรวมจิตตั้งไว้ในक्षणภาพอันประเสริฐ
จงกระทำจิตให้เป็นธรรม
เอกผุดขึ้นในक्षणภาพอันประเสริฐ
จงตั้งจิตมั่นไว้ในक्षणภาพอันประเสริฐ สมัย
ต่อมาเรานั้น เพราะระงับวิตกและวิจารณ์เสียได้ จึงเข้าสู่หุติยฌาน
เป็นความผ่องใส
แห่งใจในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิด
แต่สมาธิอยู่ ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ หมายถึงบุคคลใด
พึงกล่าวว่าสาวกผู้
อันพระศาสดาทรงอนุเคราะห์ ได้บรรลุความรู้อันยิ่งใหญ่แล้ว
บุคคลเมื่อจะกล่าว
โดยชอบ พึงกล่าวหมายถึงเรานั้นว่า สาวกผู้อันพระศาสดาทรงอนุเคราะห์
ได้
บรรลุความรู้อันยิ่งใหญ่แล้ว ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อุปติสสสูตร

[๖๘๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ... ณ ที่นั้นแล
ท่านพระสารีบุตรเรียก
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลายได้รับคำท่านพระสารีบุตร
แล้ว ฯ

[๖๘๙] ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความ
ปริวิตกแห่งใจได้บังเกิดขึ้นแก่เราผู้เร้นอยู่ในที่ลับอย่างนี้ว่า
โสกปริเทวทุกขโหมันส
และอุปายาสพึงบังเกิดขึ้นแก่เรา
เพราะความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นแห่งสัตว์หรือ

สังขารใด สัตว์หรือสังขารบางอย่างนั้น ยังมีอยู่ในโลกหรือ
เราได้มีความดำริว่า

โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่เรา

เพราะความแปรปรวน

เป็นอย่างอื่นแห่งสัตว์หรือสังขารใด สัตว์หรือสังขารบางอย่างนั้น ไม่มีอยู่
ในโลกเลย ฯ

[๖๙๐] เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนทได้กล่าว
กะท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ
โสภปริเทวทุกขโทมนัส

และอุปายาสไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ท่าน

เพราะความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นแม้แห่ง

พระศาสดาแลหรือ พระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ โสภปริเทวทุกข
โทมนัสและอุปายาสไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่เรา

เพราะความแปรปรวนเป็นอย่างอื่น

แม้แห่งพระศาสดาแล อนึ่ง ผมดำริว่า

พระผู้มีพระภาคเป็นสัตว์ผู้มีศักดาใหญ่

มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก อันตรธานไปแล้ว

ถ้าพระองค์พึงดำรงอยู่ตลอดกาลนาน

ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก

เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก

เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล

เพื่อสุขแก่เทพยดาและมนุษย์

ทั้งหลาย ก็ความจริง ท่านพระสารีบุตรถอนอหังการ มมังการ

และมานานุสัย

ได้นานแล้ว เพราะฉะนั้น โสภปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาสทั้งหลาย จึง
ไม่บังเกิดขึ้นแก่ท่านพระสารีบุตร

เพราะความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นแม้แห่ง

พระศาสดาแล ด้วยประการดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ฌณสูตร

[๖๙๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล
ท่านพระสารีบุตรและท่าน
พระมหาโมคคัลลานะอยู่ในวิหารเดียวกัน
ในพระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ครั้น
นั้นแล เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่เรือน เข้าไปหาท่านพระมหา-
*โมคคัลลานะถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้ว
ได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระมหา-
*โมคคัลลานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ
ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ฯ

[๖๙๒] ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระมหา
โมคคัลลานะว่า ท่านโมคคัลลานะ อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก
ผิวหน้าของท่าน
บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ชรอยวันนี้ ท่านมหาโมคคัลลานะ
จะอยู่ด้วยวิหารธรรมอัน
ละเอียดย ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า อาวุโส
วันนี้ผมอยู่ด้วยวิหารธรรมอัน
หยาบ อนึ่ง ผมได้มีธรรมิกกา ฯ

สา. ท่านมหาโมคคัลลานะได้มีธรรมิกกากับใคร ฯ

ม. ผมได้มีธรรมิกกากับพระผู้มีพระภาค ฯ

สา. เดียวนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของ
ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ไกลนัก
ท่านมหาโมคคัลลานะไป

เฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยฤทธิหรือ
หรือว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาท่านมหา-
*โมคคัลลานะด้วยฤทธิ ฯ

ม. ผมไม่ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยฤทธิ แม้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ได้

เสด็จมาหาผมด้วยฤทธิ์

แต่ผมมีทิพยจักขุและทิพยโสตธาตุอันหมดจดเท่าพระผู้มี

พระภาค

แม้พระผู้มีพระภาคก็ทรงมีทิพยจักขุและทิพยโสตธาตุอันหมดจดเท่าผม ฯ

สา. ท่านมหาโมคคัลลนะได้มีธรรมิกถากับพระผู้มีพระภาคอย่างไร ฯ

[๖๙๓] ม. ผมได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคในที่นี้ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้ปรารภความเพียรฯ ดังนี้

ก็บุคคลจะถือว่าเป็นผู้ปรารภความ

เพียรด้วยเหตุประมาณเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า อาวุโส

เมื่อผมกราบทูลอย่างนี้แล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะผมดังนี้ว่า โมคคัลลนะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็น

ผู้ปรารภความเพียร ด้วยตั้งสัตยาธิษฐานว่า จะเหลืออยู่แต่หนัง

เอ็นและกระดูก

ก็ตามที เลือดและเนื้อในร่างกายจงเหือดแห้งไปเกิด

ผลอันใดที่จะพึงบรรลุได้ด้วย

เรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ ยังไม่

บรรลุผลนั้นแล้ว จะหยุดความเพียรเสียเป็นอันไม่มี โมคคัลลนะ

ภิกษุย่อมเป็น

ผู้ปรารภความเพียรอย่างนี้แล อาวุโส ผมได้มีธรรมิกถากับพระผู้มีพระภาคอย่างนี้แล ฯ

[๖๙๔] สา. อาวุโส เปรียบเหมือนก้อนหินเล็กๆ ที่บุคคลเอาไปวาง

เปรียบเทียบกับขุนเขาหิมพานต์ฉันใด

เราเมื่อเปรียบเทียบกับเคียงกับท่านมหาโมค-

*คัลลนะก็ฉันนั้นเหมือนกัน แท้จริง

ท่านมหาโมคคัลลนะเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มี

อานุภาพมาก เมื่อจำนงอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ตลอดกับแล ฯ

[๖๙๕] ม. อาวุโส ก้อนเกลือเล็กๆ ที่บุคคลหยิบเอาไปวางเปรียบเทียบ

กับหม้อเกลือใหญ่ ฉันใด

ผมเมื่อเปรียบเทียบกับท่านสารีบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน

แท้จริง ท่านพระสารีบุตรเป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคทรงชม ทรงสรรเสริญ
ทรง

ยกย่องแล้วโดยปริยายมิใช่น้อย มีอาทิว่า ภิกษุผู้ถึงซึ่งฝั่งคือพระนิพพาน
เป็นผู้

เยี่ยมด้วยปัญญา ด้วยศีลและอุปสมะ คือพระสารีบุตร ดังนี้ ฯ

ท่านมหานาคทั้งสองนั้น

เพลิดเพลินคำสนทนาที่เป็นสุภาสิตของกันและ

กัน ด้วยประการดังนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. นวสูตร

[๖๙๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล ภิกษุใหม่รูปหนึ่ง
เดินกลับ

จากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภัต เข้าไปสู่วิหารแล้ว

เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย

นั่งอยู่ ไม่ช่วยเหลือภิกษุทั้งหลายในเวลาทำจีวร ครั้งนั้นแล

ภิกษุมากด้วยกัน

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว

ถวายอภิวาทแล้วนั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๖๙๗] ครั้นภิกษุเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ภิกษุใหม่รูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้เดินกลับจาก

บิณฑบาตในเวลาปัจฉาภัตเข้าไปสู่วิหารแล้ว

เป็นผู้มีความขวนขวายน้อยนั่งอยู่

ยอมไม่ช่วยเหลือภิกษุทั้งหลายในเวลากระทำจีวร ครั้งนั้นแล

พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า ดูภิกษุ
เธอจงไปบอกภิกษุนั้นตามคำของเราว่า
พระศาสดาให้หา ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระพุทธพจน์แล้วเข้าไปหาภิกษุนั้น
ครั้น
เข้าไปหาแล้วได้กล่าวกะเธอว่า พระศาสดาตรัสเรียกท่าน
เธอรับคำของภิกษุนั้น
แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ
ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นภิกษุนั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเธอว่า
จริงหรือ
ภิกษุ ได้ยินว่าเธอเดินกลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภัต
เข้าไปสู่วิหารแล้ว
เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย นิ่งอยู่
ไม่ช่วยเหลือภิกษุทั้งหลายในเวลากระทำจีวร ฯ
ภิกษุนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์ก็กระทำการกิจส่วนตัว
เหมือนกัน ฯ
[๖๙๘] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของ
ภิกษุนั้นด้วยพระทัย จึงตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย
พวกเธออย่า
ยกโทษภิกษุนี้เลย ภิกษุนี้เป็นผู้มีปกติ ได้มาน ๔
อันเป็นสุขวิหารธรรมในปัจจุบัน
อันอาศัยอธิจิต ตามความปรารถนา ไม่ยาก ไม่ลำบาก
กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม
ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ
ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ฯ
[๖๙๙] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา
ครั้นได้ตรัสไวยาकरणภาษิตนี้แล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

บุคคลปรารถนาความเพียรอันย่อหย่อน ปรารถนาความเพียรด้วย
กำลังน้อย ไม่พึงบรรลุพระนิพพานอันเป็นเครื่องปลดปล่อย
กิเลสทั้งปวงได้ แต่ภิกษุหนุ่มรูปนี้ เป็นอุดมบุรุษ ชำนาญ
ทั้งพาหนะได้แล้ว ย่อมทรงไว้ซึ่งอรรถภาพมีในที่สุด ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สุชาตสูตร

[๗๐๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน

อารามของท่านอนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

ท่านพระสุชาตไปเฝ้าพระผู้มี-

*พระภาคถึงที่ประทับ ฯ

[๗๐๑]

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นพระสุชาตมาแต่ที่ไกลเทียว

แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

กุลบุตรนี้ย่อมงามด้วยสมบัติสอง

อย่าง คือมีรูปร่าง นาดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณอันงามยิ่งนัก
และ

กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม

ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายออกบวช

เป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน
เข้าถึง

อยู่ ฯ

[๗๐๒] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้
แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ภิกษุนี้ย่อมงามด้วยใจอันซื่อตรงหนอ เป็นผู้หลุดพ้น เป็นผู้
พราก เป็นผู้ดับ เพราะไม่ถือมั่น ชำนาญพร้อมทั้งพาหนะ
ได้แล้ว ย่อมทรงไว้ซึ่งอรรถภาพมีในที่สุด ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ภัททีสูตร

[๗๐๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
ท่านพระลกุณฏกภัททิยะ
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯ

[๗๐๔]

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระลกุณฏกภัททิยะมา
แต่ที่ไกลเหียว แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเห็น
หรือไม่ ซึ่งภิกษูกำลังมาอยู่โน้น มีวรรณะไม่งาม ไม่น่าดู เตี้ย เป็นที่ดูแคลน
ของภิกษุทั้งหลาย ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นแล มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก อนึ่ง
สมบัติที่เธอไม่เคยเข้า เธอก็ได้โดยง่าย
เธอกระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหม-

*จรรยอันยอดเยี่ยม

ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น
ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

[๗๐๕] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา
ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

สัตว์ทั้งหลาย จำพวกหงส์ นกกระเรียน นกยูง ช้าง
เนื้อฟาน ทั้งหมด ย่อมกลัวยาชสีห์ ความเสมอกันในกาย
ไม่มี ฉนฺได ในมนุษย์ทั้งหลายก็ฉนฺดนั้นเหมือนกัน ถ้าคน
หนุ่มมีปัญญา เขากีย่อมเป็นใหญ่ในมนุษย์เหล่านั้น ไม่
เหมือนคนพาล ซึ่งถือร่างกายเป็นใหญ่ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. วิสาขสูตร

[๗๐๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เขต

พระนครเวสาลี สมัยนั้นแล ท่านพระวิสัชฌายปัญจาลบุตร

ยังภิกษุทั้งหลายให้เห็น

แจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมมิกถา ประกอบด้วยวาจา
ไพเราะ สละสลวยปราศจากโทษ นับเนื่องเข้าในวาทะที่ให้เข้าใจเนื้อความ
ไม่อิง

อาศัยวัฏฏะ ในอุปัฏฐานศาลา ฯ

[๗๐๗] ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือน
เสด็จไปทางอุปัฏฐานศาลา ครั้นเสด็จถึงแล้วประทับบนอาสนะที่แต่งตั้งไว้
แล้ว

ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ใครหนอแลยังภิกษุทั้งหลายให้เห็น

แจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมมิกถา ประกอบด้วยวาจา
ไพเราะ สละสลวยปราศจากโทษ นับเนื่องเข้าในวาทะที่ให้เข้าใจเนื้อความ
ไม่

อิงอาศัยวัฏฏะ ในอุปัฏฐานศาลา ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ท่านพระวิสัชฌาย-

*บุตร ๔๗

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านวิสัชฌายปัญจาลบุตรว่า ดีแล้ว
ดีแล้ว

วิสัชชะ เธอยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ... ด้วยธรรมมิกถา ๔๗ ดีนักแล ฯ

[๗๐๘] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาकरणภาษิตนี้
แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ชนทั้งหลายย่อมไม่รู้จักคนที่ไม่พูด ว่าเจือด้วยพาลหรือเป็น
บัณฑิต แต่ย่อมรู้จักคนที่พูด ผู้แสดงทางอมฤตอยู่ บุคคล
พึงกล่าวธรรม พึงสอธรรม พึงประคองธงชัยของภาสี ภาสี
ทั้งหลายมีสุภาสิตเป็นธง ธรรมนั่นเองเป็นธงชัยของพวก
ภาสี ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. นันทสูตร

[๗๐๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

ท่านพระนันทะผู้เป็นบุตร

ของพระเจ้าแม่น้ำแห่งพระผู้มีพระภาค ห่มจีวรที่ทุบและกลับทุบแล้ว หยอด
นัยน์ตา ถือบาตรมีสีใส เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ครั้นเข้าไปเฝ้า

แล้ว ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๗๑๐] ครั้นท่านพระนันทะนั่งเรียบร้อยแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้
ว่า ดูกรนันทะ ข้อที่เธอห่มจีวรที่ทุบและกลับทุบแล้ว หยอดนัยน์ตา และถือบาตรมีสีใส

ไม่สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา

ข้อที่เธอถือบาตรมีสีใส เป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ถือบ้างสกุลเป็นวัตร
และไม่

พึงเป็นผู้เพ่งเล็งในกามทั้งหลายอยู่อย่างนี้

จึงสมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรออกบวช

เป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ฯ

[๗๑๑] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้
แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

เมื่อไร เราจะพึงได้เห็นนันทะ ถือบาตรมีสีใส เป็นวัตร ถือบ้าง

สกุลเป็นวัตร ยังอัธยาภรณ์ให้เป็นไปด้วยโภชนะที่เจือปนกัน

ผู้ไม่อาลัยในกามทั้งหลาย ดังนี้ ฯ

[๗๑๒] ลำดับนั้น ท่านพระนันทะ โดยสมัยต่อมา ได้เป็นผู้ถือบาตร
เป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ถือบ้างสกุลเป็นวัตร และไม่อาลัยในกาม
ทั้งหลายอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ติสสสูตร

[๗๑๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล

ท่านพระติสสะผู้เป็นโอรส

พระเจ้าอาของพระผู้มีพระภาค เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไป

เฝ้าแล้ว ถวายอภิวาทแล้ว นั่งเป็นทุกข์เสียใจหลังน้ำตาอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๗๑๔] ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระติสสะว่า ดูกรติสสะ ไฉนหนอ เธอจึงมานั่งเป็นทุกข์เสียใจหลังน้ำตาอยู่ ฯ

ท่านพระติสสะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุทั้งหลายกลุ่มรวมเสียดแทงข้าพระองค์ด้วยวาจาจุลประณัย ฯ

พ. จริงอย่างนั้น ติสสะ เธอว่าเขาข้างเดียว แต่เธอไม่อดทนต่อถ้อยคำ ข้อที่เธอว่าเขาข้างเดียว ไม่อดทนต่อถ้อยคำนั้น ไม่สมควรแก่เธอผู้เป็น

กุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา แต่ข้อที่เธอว่าเขาด้วยอดทนต่อถ้อยคำ ได้ด้วย นั้นแล

สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ฯ

[๗๑๕] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

เธอโกรธทำไมหนอ เธออย่าโกรธ ติสสะ ความไม่โกรธ
เป็นความประเสริฐของเธอ แท้จริง บุคคลย่อมประพฤติ
พรหมจรรย์ เพื่อกำจัดความโกรธ ความถือตัว และความ
ลบหลู่คุณท่าน ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. เกรณามสูตร

[๗๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทก-
*นิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์ สมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งมีชื่อว่าเถระ มี
ปรกติดอยู่ผู้เดียว และสรรเสริญการอยู่ผู้เดียว เธอเป็นผู้เดียว
เข้าไปสู่บ้านเพื่อ

บิณฑบาต เป็นผู้เดียวเดินกลับ ย่อมนั่งในที่ลับผู้เดียว และย่อมเป็นผู้เดียว
อธิษฐานจงกรม ครั้นนั้นแล

ภิกษุมาร่วมด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นภิกษุเหล่านั้น

นั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุ
รูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้ มีชื่อว่าเถระ มีปรกติดูคนเดียว
และมีปรกติกเล่า

สรรเสริญการอยู่คนเดียว ฯ

[๗๑๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า
ดูกรภิกษุ เธอจงไปบอกภิกษุชื่อเถระตามคำของเราว่า
พระศาสดารับสั่งให้หา

ภิกษุนั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระเถระถึงที่อยู่
ครั้นเข้าไปหา

แล้วกล่าวว่า อาวุโส พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน
ท่านพระเถระรับคำภิกษุนั้น

แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว
ถวายอภิวาทแล้ว

นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

[๗๑๘] ครั้นท่านพระเถระนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
ถามว่า ดูกรเถระ ได้ยินว่า
เธอมีปรกติดูคนเดียวและมักสรรเสริญการอยู่คน
เดียว จริงหรือ ฯ

พระเถระกราบทูลว่า จริง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรเถระ ก็เธอมีปรกติดูคนเดียว และมักกล่าวสรรเสริญการอยู่
คนเดียวอย่างไร ฯ

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในข้อนี้ คือข้าพระองค์คนเดียวเข้าไปสู่บ้าน
เพื่อบิณฑบาต เดินกลับคนเดียว นั่งในที่ลับคนเดียว
อธิษฐานจงกรมคนเดียว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีปรกติดูคนเดียว
และมักกล่าวสรรเสริญการ

อยู่คนเดียว อย่างนี้แล ฯ

[๗๑๙] พ. ดูกรเถระ การอยู่คนเดียวนี้มีอยู่ เราจะกล่าวว่ามีก็หา

ไม่ เถระ อนึ่ง

การอยู่คนเดียวของเธอยอมเป็นอันบริบูรณ์โดยพิสดารกว่าด้วย
ประการใด เธอจงฟังประการนั้น จงทำไว้ในใจให้ดี เราจักกล่าว
ท่านพระเถระ

ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังต่อไปนี้ ฯ

[๗๒๐] ดูกะเถระ ก็การอยู่คนเดียว ย่อมเป็นอันบริบูรณ์โดยพิสดาร
กว่าอย่างไร ในข้อนี้ สิ่งใดที่ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็ละได้แล้ว สิ่งใดยังไม่มาถึง
สิ่งนั้นก็สละคืนได้แล้ว

ฉันท์ระคะในการได้อัตภาพที่เป็นปัจจุบันถูกกำจัดแล้วด้วย

ดี การอยู่คนเดียวยอมเป็นอันบริบูรณ์โดยพิสดารกว่า อย่างนี้แล ฯ

[๗๒๑] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้
แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

เรายอมเรียกนรชนผู้ครอบงำชั้นธ อายตนะ ธาตุ และไตรภพ
ทั้งหมดได้ ผู้รู้ทุกขทุกอย่าง ผู้มีปัญญาดี ผู้ไม่แปดเปื้อนใน
ธรรมทั้งปวง ผู้ละสิ่งทั้งปวงเสียได้ ผู้หลุดพ้น ในเพราะ
นิพพานเป็นที่สันตันทหา ว่าเป็นผู้มีปรกตอยู่คนเดียว ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. กัปปินสูตร

[๗๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล

ท่านพระมหากัปปินะเข้า

ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯ

[๗๒๓] พระผู้มีพระภาค ได้ทอดพระเนตรเห็น

ท่านพระมหากัปปินะผู้มา

แต่ไกล แล้วจึงเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า ดูกะภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอ

เห็นภิกษุที่กำลังมานั้นหรือไม่ เป็นผู้ชาวโปรง จมูกโด่ง ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกะภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นแลมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก แต่เธอ

ไม่ได้สมบัติที่เธอไม่เคยเข้างานนัก
เธอกระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อัน
ยอดเยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น
ด้วย

ปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

[๗๒๔] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้
แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ในชุมนุมชนที่ยังรังเกียจกันด้วยโคตร กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐ
ในเทวดาและมนุษย์ ผู้ที่สมบุรณ์ด้วยวิชาและจรรยา เป็น
ผู้ประเสริฐ พระอาทิตย์ย่อมแผดแสงในกลางวัน พระจันทร์
ส่องสว่างในกลางคืน กษัตริย์ผู้ผูกสอดเครื่องรบย่อมมีสง่า
พราหมณ์ผู้เพ่งฌาน ย่อมรุ่งเรือง ส่วนพระพุทธเจ้าย่อม
รุ่งโรจน์ด้วยเดชานุภาพตลอดวันและคืนทั้งหมด ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. สหายสูตร

[๗๒๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล ภิกษุผู้เป็นเพื่อนกัน
๒ รูป ซึ่งเป็นสหวิหาริกของท่านพระมหากัปปินะ
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ฯ

[๗๒๖] พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเธอทั้ง ๒ มาอยู่แต่ไกล
จึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอเห็นภิกษุ

สหาย ๒ รูปผู้เป็นสหวิหาริกของมหากัปปินะกำลังมาอยู่นั้นหรือไม่ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ๒ รูปนั้นแล มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก
แต่ไม่ได้สมบัติที่เธอไม่เคยเข้างานนัก เธอทั้ง ๒ กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่ง
พรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม
ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ

การนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

[๗๒๗] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ภิกษุเหล่านี้เป็นสหายกัน เป็นผู้มีความรู้คู่เคียงกันมาตลอดกาลนาน สัทธิสมของเธอเหล่านี้ย่อมเทียบเคียงได้ในธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศแล้ว เธออันกับปิณะแนะนำดีแล้วในธรรมที่พระอริยเจ้าประกาศแล้ว เธอทั้งสองชำนาญมารพร้อมทั้งพาหนะได้แล้ว ย่อมทรงไว้ซึ่งอัตภาพมีในที่สุด ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบภิกขุสังยุตต์ที่ ๙

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกสิตสูตร ๒. อุปติสสสูตร ๓. ฌฏฐสูตร ๔. นวสูตร
๕. สุชาตสูตร ๖. ภัททีสูตร ๗. วิสาขสูตร ๘. นันทสูตร
๙. ติสสสูตร ๑๐. เถรนามสูตร ๑๑. กัปปินสูตร ๑๒. สหาย
สูตร ฯ

รวมสังยุตต์ที่มีในภาคนี้ คือ

๑. อภิสมยสังยุตต์ ๒. ธาตุสังยุตต์ ๓. อนมตคคสังยุตต์
๔. กัสสปสังยุตต์ ๕. ลากสังการสังยุตต์ ๖. ราหุลสังยุตต์
๗. ลักขณสังยุตต์ ๘. โอปัมมสังยุตต์ ๙. ภิกขุสังยุตต์ ฯ

จบนิทานวรรคสังยุตต์
พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๖ จบ